

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Harun TUNCA

**SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE İSTANBUL
DOĞUMLU ERMENİ DEVLET ADAMLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Danışmanı:
Prof. Dr. Taha Niyazi KARACA

Yozgat 2016

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Harun TUNCA

**SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE İSTANBUL
DOĞUMLU ERMENİ DEVLET ADAMLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Danışmanı:
Prof. Dr. Taha Niyazi KARACA

Yozgat 2016

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı 8011030012 numaralı öğrencisi Harun TUNCA'nın hazırladığı "Sicill-i Ahval Defterlerine Göre İstanbul Doğumlu Ermeni Devlet Adamları" başlıklı YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 03/06/2016 Cuma günü saat 14:00'da yapılmış, tezin onayına ~~OY ÇOKLUĞU~~ / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Yunus ÖZGER

Üye : Prof. Dr. Taha Niyazi KARACA (Danışman)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Rifat İlhan ÇELİK

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...../...../20..... tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../2016

Doç. Dr. Yaşar TÜRK BEN

Enstitü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans/ Doktora tezi olarak sunduğum " Sicill-i Ahval Defterlerine Göre İstanbul Doğumlu Ermeni Devlet Adamları" adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03/06/2016

Harun TUNCA

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TABLolar	vii
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI BÜROKRASİSİ VE BÜROKRASİDE MEMUR ANLAYIŞI 4

1. Osmanlı Bürokrasisi ve Memur İstihdamı	4
1.1. Bürokrasi Terimi	4
1.2. Osmanlı Bürokrasisi ve Özellikleri	5
2. Memur İstihdam Politikası	9
2.1. Klasik Dönem Memur İstihdam Politikası	10
2.2. Tanzimat Dönemi ve Sonrası Memur İstihdam Politikası	11
3. Bürokraside Sicill-i Ahvâl Çalışmaları	13
3.1. Sicill-i Ahvâl Komisyonu ve Kuruluşu	14
3.2. Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Özellikleri	15

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI BÜROKRASİSİNDE ERMENİ MEMURLAR 18

1. Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre İstanbul Doğumlu Ermeni Memurlar	18
1.1. İstanbul Ermenileri Tarihçesi	18
1.2. İstanbul'da Ermenilerin İskan Yerleri ve Nüfusu	19
1.3. İstanbul'daki Ermeni Kuruluşları	21
1.3.1. Ermeni Mektepleri	21
1.3.2. Ermeni Kilise ve Katedralleri	25
1.3.3. Ermeni Hastaneleri	28
2. Millet Sistemi İçerisinde Ermeni Toplumı	28
2.1. Hukuki Açıdan Ermeniler	30
2.2. Dini Açıdan Ermeniler	32
2.3. Ermenilerin Bürokraside İstihdamı	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYO-KÜLTÜREL AÇIDAN İSTANBUL DOĞUMLU ERMENİ MEMURLARIN DURUMU 37

1. Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre İstanbul Doğumlu Ermeni Memurların İsimleri	37
2. Memurların Eğitim Gördükleri Okullar	38
2.1. Memurların Okuryazarlık Durumu	40
3. Memurların Meslekleri	42
4. Memurların Aldıkları Ödül ve Cezalar	48

4.1. Madalyalar	48
4.2. Nişanlar	49
4.3. Rütbeler	51
4.4. Cezalar	52
5. Memurların Biyografisi	53
5.1. ABRAHAM ÇAKMAKYAN EFENDİ	53
5.2. AGOB CİNCİYAN EFENDİ	55
5.3. AGOB EFENDİ	57
5.4. AGOB EFENDİ	57
5.5. AGOB EFENDİ	59
5.6. AGOB OSEBYAN EFENDİ	59
5.7. ALBER AZİZYAN EFENDİ	60
5.8. ALEKSAN EFENDİ	61
5.9. ALEKSAN EFENDİ	62
5.10. ALEKSAN EFENDİ	63
5.11. ALYANAKYAN ERMANAK EFENDİ	64
5.12. ANANYAN RUPEN EFENDİ	65
5.13. ANDON AĞA	65
5.14. ANDON EFENDİ	66
5.15. ANDON EFENDİ	67
5.16. ANDON EFENDİ	68
5.17. ANDON EZKİYAN EFENDİ	69
5.18. ANDON HALAÇYAN EFENDİ	70
5.19. ANDON HEKİMYAN EFENDİ	71
5.20. ANDON YALDIZYAN EFENDİ	73
5.21. ANTUVAN KABARACIYAN EFENDİ	74
5.22. APİK PERTEV EFENDİ	75
5.23. ARADEŞES EFENDİ	76
5.24. ARAM EFENDİ	79
5.25. ARADAŞİS OHANYAN EFENDİ	80
5.26. ARGONYAN KARAKİN EFENDİ	81
5.27. ARMENAK ASTARCIYAN EFENDİ	82
5.28. ARSLAGEL BOGOS EFENDİ	83
5.29. ARŞAK EFENDİ	86
5.30. ARTAKİ PAPASYAN EFENDİ	86
5.31. ARTİN AĞA	88
5.32. ARTİN ARTAKİ KÖLEYAN EFENDİ	88
5.33. ARTİN AYVAZYAN EFENDİ	89
5.34. ARTİN RESİMCİYAN EFENDİ	90
5.35. ARTİN ŞİRİNYAN EFENDİ	91
5.36. ARTİN TINGIRYAN EFENDİ	92
5.37. ARTİN TİMAKSİYAN EFENDİ	95
5.38. ASADOR EFENDİ	96
5.39. ATANİK ARAKYAN EFENDİ	97
5.40. AVADİS EFENDİ	98
5.41. AVADİS ŞALCIYAN EFENDİ	99
5.42. BAKIŞYAN KİRKOR ZEKİ EFENDİ	100
5.43. BALABAN SİMON BEY	102
5.44. BALTAZAR TOMAS BEY	102
5.45. BEDRİ EFENDİ	104

5.46. BEDROS FUAD EFENDİ.....	104
5.47. BEDROS NİŞANYAN EFENDİ	105
5.48. BEDROS TOPKOLYAN EFENDİ.....	106
5.49. BEDROS ZEKİ EFENDİ.....	107
5.50. BEGOS KALEMCİYAN EFENDİ.....	109
5.51. BEŞARE EFENDİ.....	109
5.52. BEZİ EFENDİ.....	110
5.53. BOGOS EFENDİ.....	111
5.54. BOGOS EFENDİ.....	111
5.55. BUKRAT EFENDİ.....	112
5.56. CEZVECİYAN KEPURE EFENDİ.....	113
5.57. CİVANYAN NİŞAN EFENDİ.....	114
5.58. DANYEL HANIMYAN EFENDİ.....	116
5.59. DEMİRCİYAN DİKİRAN EFENDİ.....	116
5.60. DİKİRAN ANSURYAN EFENDİ.....	118
5.61. DİKİRAN ARAKLİYAN EFENDİ.....	119
5.62. DİKİRAN EFENDİ.....	120
5.63. DİKİRAN EFENDİ.....	120
5.64. DİKİRAN EFENDİ.....	123
5.65. DİKİRAN KAKMACIYAN EFENDİ.....	124
5.66. DİKİRAN PAPASYAN EFENDİ.....	125
5.67. DİKİRAN SARAFİM EFENDİ.....	126
5.68. DİKİRAN VARTANYAN EFENDİ.....	128
5.69. DİRAN EFENDİ.....	128
5.70. DİRAN EFENDİ.....	129
5.71. DİRAN ERDAŞİS EFENDİ.....	130
5.72. DİRAN MİSAK EFENDİ.....	131
5.73. DİRTAR BOGOSYAN EFENDİ.....	132
5.74. DOKTOR BOGOS EFENDİ.....	133
5.75. DURSUN POL EFENDİ.....	133
5.76. EDVAR SAMOELYAN EFENDİ.....	134
5.77. EKMEKÇİYAN AGOB EFENDİ.....	135
5.78. ERMENAK EFENDİ.....	136
5.79. FRANGÜL TERZİYAN EFENDİ.....	136
5.80. FULARO ANDERYA EFENDİ.....	137
5.81. GÜMÜŞYAN MARDİROS AĞA.....	138
5.82. HAÇATOR TINGIRYAN EFENDİ.....	138
5.83. HAÇİK HAÇATOR EFENDİ.....	141
5.84. HAMAMCIYAN AGOB EFENDİ.....	142
5.85. HAMPARSOM EKNA EFENDİ.....	146
5.86. HAMPARSOM ENSERCİYAN EFENDİ.....	146
5.87. HARAB DAĞLIYAN EFENDİ.....	147
5.88. KAPRİEL SURYAN EFENDİ.....	148
5.89. KEGAM EFENDİ.....	148
5.90. TEVEKKELİYAN ARAKEL EFENDİ.....	149
SONUÇ.....	151
KAYNAKÇA.....	153
DİZİN.....	157
ÖZGEÇMİŞ.....	159

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre İstanbul Doğumlu Ermeni Memurlar

Harun TUNCA

Danışman: Prof. Taha Niyazi KARACA

2016-Sayfa:159+IX

Jüri: Prof. Taha Niyazi KARACA

Doç. Dr. Yunus ÖZGER

Yrd. Dr. Rifat İlhan ÇELİK

Klasik Osmanlı döneminde bürokraside görev yapan devlet memurlarının sicilleri düzenli olarak tutulmamıştır. 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile her alanda olduğu gibi bürokrasi alanında da reformlar yapılmıştır. Böylece devletin idari organlarında ihtisaslaşma başlamıştır. Özellikle II. Abdülhamit döneminde gelişen bürokrasi neticesinde memur istihdamı için bir takım düzenlemelere gidilmiştir. 1879 yılında Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun kurulmasıyla, memurların sicil kayıtları tutulmaya başlamıştır. Bu komisyon tarafından tutulan defterlere de Sicill-i Ahvâl Defterleri denilmiştir.

Yapılan bu çalışmayla yakın dönem Osmanlı memurlarının biyografilerinin tutulduğu Sicill-i Ahvâl Defterleri esas alınmış ve İstanbul doğumlu Ermeni Memurların özgeçmişleri incelenmiştir. Memurların İdari, hukuki, sağlık, eğitim alanlarındaki durumlarından başka tayin, atama, maaş, alınan cezalar ve memurların aldıkları nişan ve rütbelere belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Bürokrasi, II. Abdülhamit, Memur, Sicill-i Ahvâl

ABSTRACT

MASTER THESIS

Armenian Civil Servants born in İstanbul according to Sicill-i Ahvâl Documents

by

Harun TUNCA

Supervisor: Prof. Taha Niyazi KARACA

2016-Page:159+IX

Jury: Prof. Taha Niyazi KARACA

Assoc. Yunus ÖZGER

Assoc. Rifat İlhan ÇELİK

Personal registers of the civil servants in bureaucracy is not regularly recorded during the classical age of Otoman Empire. After Gülhane Hatt-ı Hümayun, declared in 1839, reforms in bureaucracy was put into practice like in other fields. Consequently a specialization period began the administrative bodies of the state. Some adjustments were made for the employment of the civil servants during the reign of Sultan Abdulhamid II, as a result of the thriving bureaucracy. After the establishment of the commission of Sicill-i Ahvâl, the personal registers of the civil servants started to be recorded. And the records kept in a book by this commission named the book of Circumstance Recordings.

This study analysed the curriculum vitae of the Armenian civil servants, who were born in İstanbul, based on the Book of Circumstance Recordings in which the biographies of the Ottoman civil servants in the recent era were recorded. Apart from their administrative, legal, health, educational, conditions, appointments, designations, salary, the punishments, received and the markers and ranks of the civil servants were set forth.

Keywords: Ottoman, Bureaucracy, Abdülhamit II, Civil Servant, Sicill-i Ahvâl

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1: Sicill-i Ahval Defterlerine Göre İstanbul Doğumlu Ermeni Memurların İsimleri.....	37
Tablo 3.2: İstanbul Doğumlu Memurların Eğitim Gördükleri Okullar.....	39
Tablo 3.3: Memurların Okuryazarlık Durumunu Gösterir Tablo.....	41
Tablo 3.4: Haberleşmede İstihdam Edilen Memurları Gösterir Tablo.....	42
Tablo 3.5: Tabibleri Gösterir Tablo.....	47
Tablo 3.6: Memurların Aldıkları Madalyaları Gösterir Tablo.....	49
Tablo 3.7: Memurların Aldıkları Nişanları Gösterir Tablo.....	50
Tablo 3.8: Memurların Rütbelerini Gösterir Tablo.....	51
Tablo 3.9: Memurların Aldıkları Cezaları Gösterir Tablo.....	53

KISALTMALAR

BAO	:Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	:Cilt
Çev	:Çeviren
d.	:Dosya
DH	:Dahiliye Nezareti
Doç.	:Doçent
Dr.	:Doktor
Ed.	:Editör
H.	:Hicri
Haz.	:Hazırlayan
nr.	:Numara
Prof.	:Profesör
Rh.	:Rahip
S.	:Sayfa
SAİD	:Sicill-i Ahvâl Defterleri
T.C	:Türkiye Cumhuriyeti
Yrd. Doç. Dr.	:Yardımcı Doçent Doktor

ÖNSÖZ

Biyografi olarak adlandırılan, kişilerin özgeçmişlerinin yazıldığı tercüme-i hâl evraklarının tutulması Roma, Sasani ve Selçuklularla birlikte Osmanlı Devleti'nin de önem verdiği bir uygulamadır. Osmanlı Devleti ilk dönemlerden itibaren çeşitli meslek guruplarının biyografilerinden oluşan tercüme-i ahvâl eserleri oluşturmuştur. Ancak Tanzimat dönemine gelinceye kadar tutulan bu tercüme-i haller düzenli olmamıştır. Tanzimat'la birlikte hız kazanan modernleşme süreci, Osmanlı bürokrasisinde de bir takım reformların yapılmasını gerektirmiştir. Böylece II. Abdülhamit döneminde devlet memurlarının biyografileri resmi olarak kayıt altına alınmaya başlamıştır. Neticede Sicill-i Ahvâl Komisyonu Umumisi ve Memurini Mülkiye Komisyonunun çalışmaları ile Sicill-i Ahvâl Komisyonu kurularak Sicill-i Ahvâl Defterleri oluşturulmuştur. Memurların özgeçmişlerini içeren bu Sicill-i Ahvâl defterleri son dönem Osmanlı bürokrasisi bakımından önemli kaynak niteliğindedir.

Bu çalışma ile Sicill-i Ahvâl defterleri esas alınarak İstanbul doğumlu olan doksan adet Ermeni memurun özgeçmişi incelenmiştir. Memurların özgeçmişleri alfabetik olarak isim sırasına göre verilmiştir. Giriş ve üç bölümden oluşan çalışmanın giriş kısmında, çalışmanın amaç ve kapsamı ile İstanbul'un Osmanlı devleti açısından önemi belirtilmiştir. Birinci bölümde, Osmanlı bürokrasisi ve Sicill-i Ahvâl çalışmaları; ikinci bölümde, İstanbul Ermenileri ve Ermenilerin bürokraside istihdamı, üçüncü bölümde ise Ermeni memurların sosyo-kültürel durumları tablolar halinde gösterilerek doksan adet Ermeni memurun özgeçmişinin transkripsiyonu eklenmiştir. Okuyucuların rahat anlayabilmesi açısından transkripsiyon günümüz Türkçesinde verilmiştir. Sonuç kısmında ise konu hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Yüksek Lisans Tez çalışmasında bana yol gösterip yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Taha Niyazi Karaca'ya ve Doç. Dr. Yunus Özger'e teşekkürü bir borç bilirim.

Harun TUNCA

Yozgat / 2016

GİRİŞ

Bu çalışmadaki amaç son dönem Osmanlı bürokrasisinde görev yapmış İstanbul doğumlu Ermeni devlet adamlarının biyografilerini ortaya koymaktır. Çalışmanın hazırlanmasında en önemli kaynak Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki Sicill-i Ahvâl defterleri olmuştur. II. Abdülhamit döneminde tutulmaya başlanan bu defterler, yayınlanan nizamnameler ile belli bir düzene konulduğu için çalışmanın hazırlanmasına kolaylık sağlamıştır.

İlk olarak Sicill-i Ahvâl Komisyonu ve Sicill-i Ahvâl defterleri hakkında yapılan çalışmalar incelenmiş, gerekli bilgilerden sonra Başbakanlık Osmanlı Arşiv belgelerinden Sicill-i Ahvâl defterleri taranarak doksan adet İstanbul doğumlu Ermeni memurun kaydına ulaşılmıştır. Kopyaları alınarak transkripleri yapılan bu belgeler diğer tetkik eserlerle desteklenerek analiz edilmiştir.

Memurların özgeçmişleri verilirken alfabetik sıralamaya konulmuştur. Memurların sicillerdeki hicri ve rumi doğum tarihleri Türk Tarih Kurumunun İnternet Sitesindeki Tarih Çevirme Kılavuzu kullanılarak hicri ve miladi olarak verilmiştir. Bunun dışında memurların eğitim durumları, eğitim gördükleri okullar, okur-yazarlık durumları, meslekleri, aldıkları madalya, nişan, rütbe ve cezalar tablolar şeklinde gösterilmiştir.

Hazırlanan çalışma ile Ermenilerin Türk kültürünü benimsemeleri, Türkçeyi iyi kullanmaları ve sadakatlerinden dolayı devletin güvenini kazanarak önemli devlet hizmetlerinde buldukları görülmüştür. Kendilerine tanınan hakları iyi değerlendirmiş, kısa sürede refaha kavuşmuş, iş hayatında olduğu gibi devlet hizmetlerinde de önemli işler görmüşlerdir. Konumuz itibariyle İstanbul'da doğan Ermeni memurlar yerel yönetimlerin çoğu bölgesinde hizmette bulunsalar da başkent İstanbul bu hizmetlerin önemli bir kısmını oluşturmuştur.

İstanbul Türkler açısından olduğu kadar Ermeniler için de vazgeçilmez şehirlerden biri olmuştur. İstanbul M.Ö 8500'lü yıllara dayandırılan tarihi ile kimi dönem Bizans kimi dönem Konstantinopolis ve son olarak da İstanbul olarak adlandırılmış, tarihi süreçte daima önemli bir cazibe merkezi olmuştur. Sadece Bizans ve Osmanlı Devletine başkentlik yapmakla kalmamış, aynı zamanda dünya uygarlığının doğu-batı sentezini de sunan bir kültür ve sanat merkezi olmuştur. İstanbul, coğrafi

konumu itibariyle kıtalar arası geçiş yolu olduğu kadar, farklı kültürlerin de kaynaşmasını sağlamıştır.

1453 yılında Osmanlılar tarafından ele geçirilen şehir kısa süre sonra başkent yapılmıştır. Fatih Sultan Mehmet ve onu takip eden hükümdarlar tarafından yapılan imar faaliyetleriyle bayındır hale getirilmiştir. Özellikle XVI. yüzyıl İstanbul için birçok alanda gelişmelerin en üst seviyede olduğu dönemdir. Devletin güçlü yapısı ve XVI. yüzyıldaki fetihlerden sağlanan zenginlikler kente akmaya başlamıştır. Kent kısa sürede abidelerle donatılmış, sanatsal faaliyetlerin odağı olmuş ve aynı zamanda dünyanın başlıca ticaret merkezlerinden biri olarak ön plana çıkmıştır. XVI. yüzyılda çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu kent nüfusu yurt dışından çok sayıda Yahudi'nin gelmesiyle hayli artmıştır. Kentin Hıristiyan nüfusunu genelde Rumlar, Ermeniler, tüccarlar, Venedikliler ve Floransalılar gibi ticaretle uğraşan kesimler oluşturmuştur.¹ Sürekli artan nüfus neticesinde oluşan kozmopolit yapı içinde kentteki gayrimüslimler güvenlik, çalışma, dini serbestlik içinde rahat bir şekilde hayatlarını devam ettirmişlerdir.

Gayrimüslimler açısından İstanbul'a baktığımızda önce Rumlar, sonra Ermeniler, sonra da Yahudiler olmak üzere, kent içinde belli bir hiyerarşiye tabi olmuşlardır. Devletten aldıkları fermanlar ile bir takım haklar elde etmişlerdir.² Her şeyden önce gayrimüslim toplum bir mahalle kilisesinin etrafında ya da meşguliyetleri doğrultusunda gruplaşmış olarak yaşamışlardır. Her toplum dinsel önderinin otoritesine bağlanmıştır. Rum ve Ermenilerin Patrikleri, Yahudilerin de Hahambaşları kendi cemaatlerinden Osmanlı yönetimine karşı sorumlu olmuşlardır. İstanbul'un ticari hayatında önemli rol oynayan gayrimüslimler, özellikle XVI. yüzyılda etkili bir rol üstlenmişlerdir. XVI. yüzyılda Yahudiler İstanbul'un ticari hayatı ve gümrüklerine hâkim konumdadırlar. Ermeniler de tüccarlık yapmakla birlikte, diğer tüccarlar arasında arabuluculuk görevini üstlenmişlerdir. İstanbul'un finans alanında arabuluculuk yapan Ermeniler, İstanbul'un en önemli sarraf ve bankerleri arasında yer almışlardır. XVIII. ve XIX. yüzyılda ekonomik açıdan konumlarını güçlendiren Ermeniler önemli servetler elde etmişlerdir. Elde ettikleri bu ekonomik güç ile de Osmanlı Devleti'nin dış işlerinin yönetiminde önemli rol oynamışlardır.³

¹ Metin And, *16. Yüzyılda İstanbul (Kent-Saray-Günlük Yaşam)*, İstanbul 2011, s. 39

² Ahmed Refik, *Eski İstanbul Manzaraları (1553-1839)*, İstanbul 1998, s. 101-102

³ Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, I, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Enver Özcan) Ankara 1990, s. 52

Yönetim açısından İstanbul'un durumuna baktığımızda, tarihin bütün dönemlerinde Konstantiniye ve Galata merkezli bir yönetim olmuştur. Osmanlı egemenliğinde ise Dersaadet ve Bilâd-ı Selâse (İstanbul ve üç belde) olarak yönetilmiştir. Konstantiniye, Dersaadet, Nefs-i İstanbul, Şehir denilen surlarla çevrili asıl kentte saltanat, sadaret, ordu, eğitim, çarşı, pazar kurum ve kuruluşları; ikinci merkez Galata'da liman, tersane, dış ticaret, sermaye ve banka kuruluşları yer almıştır.⁴ Şüphesiz İstanbul'un yönetim açısından en önemli kurumu saray olmuştur. Hükümdarın ikamet yeri olan saray; devletin askeri, idari, mali, dini ve temsili yapılanmasının kente yansıtıldığı başlıca mekanları kapsayan bir üstyapı niteliğinde olmuştur. Merkezi yönetimin başlıca memurları (vezir-i azam, Kubbealtı vezirleri, ordu ve bahriye komutanları), İstanbul yönetiminin başlıca şefleri (kaymakam, şehremini, mollalar), dini ve yargısal görevlerin başları (Şeyhülislam, kadılar, müftü, kazaskerler) olmuştur. Kuruluş yıllarında gerek merkez gerek taşrada sınırlı düzeyde olan yönetime asker bürokrasisi hakim durumdadır. Bu dönemde askeri ve idari teşkilatın kaynağı kul sistemiyle sağlanmıştır. Tanzimat dönemine gelince askeri bürokrasinin yerini sivil bürokrasi almaya başlamıştır.

Tanzimat döneminde yapılan reform hareketleri neticesinde gayrimüslim Osmanlı tebası bürokraside önemli görevler almaya başlamışlardır. Tanzimat reformlarıyla birlikte özellikle mülki yönetimde gayrimüslimlerin sayısı oldukça artmıştır. Gayrimüslim cemaat liderleri yerel yönetim meclislerine resmen dahil edilmeye başlanmıştır. 1855'te gayrimüslimlerin askerlikte miralay rütbesine yükselebilmeleri kabul edilmiş, II. Abdülhamit dönemine gelince başta Hariciye Nezareti olmak üzere gerek merkezde gerek taşra teşkilatında önemli görevler üstlenmişlerdir.⁵ İstanbul'un başta ticari hayatında olmak üzere birçok alanda etkin olan Osmanlının gayrimüslim tebası, Tanzimat dönemiyle birlikte siyasi alanda da etkili olmaya başlamıştır.

---

⁴ Necdet Sakaoglu, "8500 yıllık Tarih İstanbul Dünyanın En Eski Şehri", *Ntv Tarih*, Mayıs 2011, s. 29

⁵ Carter Findley, *Kalemîye'den Mülkiye'ye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, (Çev. Gül Ç. Güven), İstanbul 1996, s. 32-33

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI BÜROKRASİSİ VE BÜROKRASİDE MEMUR ANLAYIŞI

1. Osmanlı Bürokrasisi ve Memur İstihdamı

1.1. Bürokrasi Terimi

Bürokrasi terimi günümüze kadar farklı kaynaklarda farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu sebeple ortak bir tanım konusunda fikir birliği sağlanamamıştır. Kimi araştırmacılar bürokrasiyi, Monarşi, Aristokrasi ve Demokrasiye benzer bir yönetim şekli olarak vurgulamış, kimileri de hükümet idaresinin bir çeşit örgütlenmesi olarak ifade etmiştir.⁶ Bürokrasi çoğu zamanda devlet teşkilatı ve memurlar topluluğu olarak ifade edilmiştir.

Devlet idaresinde bürokrasi ise idari hiyerarşiye mensup bir memurlar tabakası ile memurların hakimiyetini ifade şeklinde kullanılmıştır. Böylece kamudaki faaliyetlere hâkim teşkilatla, kamu idaresini yürüten personelin bütününe bürokrasi adı verilmiştir. Bürokrasi terimini ilk defa 1759 yılında Fransız iktisatçısı Vincent de Gournay kullanmıştır. Bürokrasi terimi köken olarak “bureau” ve “cratie” kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. Terimin Latince söylenişi “bureaucratie” şeklindedir. Bürokrasi Fransızcada “bureaucratie”, İngilizcede “bureaucracy”, Almancada “bürokratie”, İtalyancada “burocrazia” şeklinde kullanılmıştır. Osmanlıcada ise ilk defa “memurîn-i aklâmın galebe nüfuzu” yani bürokratların baskın yönetimi şeklinde kullanılırken, bürokrat ise “kelime-i aklâm” yani sekreterlik olarak ifade edilmiştir.⁷

Osmanlı Devleti hem Türk-İslam devlet geleneği hem de bulunduğu coğrafi konum itibariyle birçok müessesesini kendinden önce kurulmuş olan Bizans, Selçuklu ve İlhanlı gibi devletlerden almıştır. Devletin kurulduğu andan itibaren var olan Osmanlı bürokrasisi bu müesseselerden biri olup, devletin yıkılışına kadar devam etmiştir.

---

⁶ Findley, *Kalemiye'den Mülkiye'ye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, s. 1

⁷ Necati Gültepe, *Mührün Gücü İlk Türk İslam Devletleri ve Osmanlılarda Bürokrasi*, İstanbul 2009, s. 19-21

1.2.Osmanlı Bürokrasisi ve Özellikleri

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından Fatih Sultan Mehmet dönemine gelinceye kadar gelişmiş bir devlet teşkilatı olmamıştır. Dolayısıyla bürokratik daire ve memur sayısı sınırlı düzeyde kalmıştır. Klasik dönem olarak adlandırılan bu dönemde Osmanlı bürokrasisi Bâb-ı Asâfi ve Bâb-ı Defteri olarak iki kol halinde gelişme göstermiştir. Devletin üst denetim organı olarak Divan oluşturulmuştur. Divan Orhan Bey döneminde (1324–1360) kurulmuştur. Divan; devletin, milletin, adaletin ve bürokrasinin merkezi olmuş, tüm devlet işleri burada görüşülüp karara bağlanmıştır. Osmanlı devleti geleneksel idare sistemini uyguladığı klasik dönemde topraklarını en geniş sınırlarına ulaştırmıştır. Bunda memurların devlet hizmetlerini belli ilke ve kurullarla yerine getirmeleri önemli rol oynamıştır.⁸

Osmanlı sosyal hayatında sınıflaşma olmamakla birlikte toplum yönetenler (askeri) ve yönetilenler (reaya) olarak ikiye ayrılmıştır. Yönetenler sınıfı askeri anlamdan başka Padişah beratıyla devlet hizmetinde bulunup belli vergilerden muaf tutulan kesimdi. Reaya ise vergi veren, hükümete katılmayan Müslüman ve Müslüman olmayan uyrukları içermekteydi. Carter Findley, yönetenler (askeri) sınıfı kendi arasında dörde ayırmıştır. Findley'e göre; askeri ve idari teşkilat (seyfiye), İslami dini teşkilat (ilmiye ve ulema), saray hizmeti (mabeyn), kâtiplik hizmeti ise (kalemiye) şeklindedir.⁹ Bu gruplar da kendi arasında hem örgütsel hem de toplumsal birçok alt birimden oluşmaktaydı. Devletin kuruluşundan XVI. yüzyılın sonuna kadar güçlü bir padişahlık kurumu oluşturulmuştur. Yönetici sınıfın tüm üyeleri geleneksel olarak padişahın hizmetinde olup onun denetiminde olduklarını kabul etmişlerdir. Bu bakımdan Osmanlı bürokrasisi padişahattan başlayıp yönetici sınıfa doğru genişleyen bir yelpaze niteliği kazanmıştır.

Devletin kurulduğunda var olan sınırlı düzeydeki bürokrasi, devletin büyü-yüp işlerin çoğalması ve merkeziyetçiliğin artmasına paralel olarak genişlemiştir. Osmanlı bürokrasisi merkezi yönetimin kuvvetli dönemlerinde, yüksek statülü ve yetkili olurken, güçsüz padişahların tahta olduğu dönemlerde ise merkezkaç kuvvetler tarafından zayıf düşürülmüştür.¹⁰ XVI. yüzyılda askeri bakımdan en güçlü döne-

⁸ Hüseyin Özdemir, *Osmanlı Devletinde Bürokrasi*, İstanbul 2001, s. 21

⁹ Carter Findley, *Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform (1789-1922)*, (Çev. Latif Boyacı- İzzet Akyol), İstanbul 1994, s. 13

¹⁰ Walter F. Waiker, “ Osmanlı Bürokrasisi: Modernleşme ve Reform”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Mart 1973, s. 101

mini yaşıyan Osmanlı devletinde bürokrasi gelişirken, XVI. yüzyılın sonu ile XVII. yüzyılda zirveye ulaşmıştır. XVI. yüzyılda birkaç bürodan oluşan Osmanlı bürokratik yapısı, XVII. yüzyıla gelindiğinde üç ana daire ve altmış tane alt bürodan oluşan büyük bir kurum haline gelmiştir. Merkezdeki işler bu üç ana daire ile alt büroları tarafından yürütülmüştür. Bu dairelerden ilki yasama yürütme görevini yapan Divan-ı Hümayun'du. İkincisi ise maliye işleriyle ilgili olan Defterdarlık, üçüncüsü ise tımar sisteminin idare edildiği yer olan Defterhane-i Amireydi.¹¹ XVI. yüzyılın başlarında 20-30 kişi olan merkez bürokrasisi yüzyılın son çeyreğinde 100'ü geçmiştir. Tanzimat dönemine gelinceye kadar bu sayı giderek artmıştır. Findley 1777-1797 yılları arasındaki bir belgeye dayanarak İstanbul merkez teşkilatında çalışan kâtiplerin sayısını 869 olarak vermiştir. Yine bu belgeye göre alt düzey memurlarla (şakird ve mü-lazım) üst düzey memurların (hacegan ve mümeyyiz) toplam sayısı 1.500 olarak vurgulanmıştır. Ayrıca o dönemde hem merkez hem de taşradaki memurların sayısının 2.000 civarında olduğu tahmini olarak belirtilmiştir.¹² Yüzyıl sonra memurların sayısı hakkında en önemli bilgi veren kaynak ise Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahval defterleri olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde yükselme döneminde sivil bürokrasi yöneten grup içinde ikinci planda kalmıştır. Bu döneme yöneten grup içinde asker bürokrasisi hakim olmuştur. Özellikle II. Mehmet döneminden itibaren toplumda Padişahların ve bürokratların gücünü denetleyecek toplumsal bir grup oluşmamıştır. Padişah kendine bağlı merkeziyetçi bir mekanizmayı elinde tutmuştur. Padişahın başında bulunduğu hanedan dışındaki herkes padişahın kulu ve riayeti olarak görülmüştür. Yöneticiler ve yönetilenler padişahı bağımsız statü, zenginlik ve iktidar talebinde bulunamamıştır. Sivil bürokrasinin üyeleri kul kökenli olduğu için bürokrasi ile toplumsal gruplar arasında organik bağ oluşmamıştır. Bu durum bürokratların padişaha kişisel bağlılığını sağlamıştır. Ayrıca bürokratların Enderun'da görmüş olduğu eğitim de bağlılığı artıran diğer bir faktör olmuştur.¹³

Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında askeri ve idari teşkilatın insan kaynağı kul sistemi ile sağlanmıştır. I. Murat zamanında kurulan Yeniçeri ocağının asker ihtiyacı pençik kanunu gereğince savaş esirlerinden sağlanmıştır. İslam hukukuna göre

---

¹¹ Necati Gültepe, "Osmanlılarda Bürokrasi; Merkezin Yönetimi", *Osmanlı*, cilt 6, Ankara 1999, s. 249

¹² Findley, *Kalemiye'den Mülkiye'ye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, s. 22

¹³ Metin Heper, "Bürokrasi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, II, İstanbul 1983, s. 295

savaş esirleri ve ganimetlerin beşte birine devlet hazinesi adına el konulmuştur. Bu uygulama 1402 Ankara Savaşı ile sekteye uğramış Çelebi Mehmet döneminde tekrar uygulamaya konmuştur. II. Murat döneminde kanunlaşan sistemin adı devşirme olmuştur. Devşirme sistemine göre Osmanlı tebaası olan Hıristiyan çocuklardan elverişli olanlar belli bir eğitimden geçirilmiş, kabiliyetli olanlar yüksek devlet hizmetlerinde kullanılmışlardır.¹⁴ Devşirme sistemi Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murat dönemlerinde en geniş şekline ulaşmıştır. XVIII. yüzyıla gelince merkez ve vilayetlerde kalemlerden yetişen bürokratların etkin olması ve eyaletlerde ayanların etkin hale gelmesi neticesinde kul sisteminin önemi azalmıştır. II. Mahmut döneminde saray teşkilatının yeniden düzenlenmesi ile tamamen etkisizleştirilmiştir.

Kul sisteminin haricinde geleneksel yönetim sistemi bakımından Osmanlı toprak sistemi önemli rol oynamıştır. Devlet kendine ait (miri) toprakları giderlerinin karşılığı olarak has, zeamet, tımar olarak üçe ayırmıştır. Bu şekilde bütçesini dengelemiş, güçlü ve askeri bir örgüt kurmuş hem de merkezi otoritenin toplum üzerindeki egemenliğini sağlamıştır. Devlet tımar sistemi ile hazineden tek kuruş harcamadan memura maaş temin ettiği gibi, güçlü bir taşra ordusu da oluşturmuştur.¹⁵ Ancak devletin duraklama ve gerileme dönemine girmesi devletin diğer kurumlarında olduğu gibi toprak sisteminin de bozulmasına neden olmuştur. Toprak değerinin artması devlet arazisinin özel kişilere devredilmesini gerektirmiştir. Böylece toprak düzenine dayalı personel ihtiyacı değişerek ortaya yeteneksiz ve bilgisiz yöneticilerin çıkmasına sebep olmuştur.

Merkezin gelirindeki artıştan dolayı devlet doğrudan vergileme yerine iltizam sistemine geçmiştir. Merkezde bürokratlara sağlanan eğitimde bozulmaya başlanınca, bürokrasi güçlü konumundan uzaklaşmıştır. Yeniçeri ocağının kaldırılması ve hemen ardından batı tarzı mekteplerin açılması ve benzer reformlarla beraber padişaha mutlak şekilde bağlı kul bürokrasisi yerini güvenceye kavuşmuş merkezi bürokrasiye bırakmaya başlamıştır.¹⁶ III. Selim ve ardından II. Mahmut bir takım reform hareketleri ile merkezi otoriteyi yeniden güçlendirmeye çalışmışlardır.

III. Selim'in tahta geçmesiyle yeni bir dönem başlamıştır. Hükümet merkezinde meclis-i meşveret toplantılarının artması ile devlet adamları görüşlerini padişaha

---

¹⁴ Serdar Özdemir, *Osmanlı Devletinde Devşirme Sistemi*, İstanbul 2008, s. 22-25

¹⁵ Özdemir, *Osmanlı Devletinde Bürokrasi*, s. 73

¹⁶ Yunus Özger, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, İstanbul 2010, s. 16

ha açıkça dile getirmişlerdir. Bu görüşler ıslahat layihaları adı altında padişaha sunulmuştur. Bu doğrultuda III. Selim Nizam-ı Cedid adı ile yenilik hareketlerine girişmiştir. III. Selim'in yenilik teşebbüsleri Kabakçı Mustafa isyanı ile son bulmuştur.¹⁷ II. Mahmut tahta geçince ilk iş olarak merkezin ekonomik kaynaklarına ortak olan ayana darbe vurmuştur. Yerel yönetsel hizmetlerin merkezin maaşlı memurları tarafından yürütülmesi amacıyla 1830'da iltizam sistemi kaldırılarak, merkez kendi vergi toplama memurlarını (muhassıl) görevlendirmiştir.¹⁸ II. Mahmut'un 1826'da Yeniçeri Ocağını kaldırması ise asıl yeniliklerin önünü açan hamle olmuştur. Çok geçmeden vakıfların kontrolü sivil bürokrasiye devredilmiş, şeyhülislamlık dairesi kurularak bu kurumun merkeze karşı olan bağımsızlığı azaltılmıştır. Ulemanın zayıflaması ile ulema tekelinde bulunan müderris ataması, medreselerin denetlenmesi Maarif Nazırlığına, yargıç atanması ve adliye işleri Adliye Nazırlığına devredilmiştir. Bu dönemde eski kurumların yıkılıp yerlerine yabancı kaynaklı kurumların ve nezaretlerin açılması, bürokraside mesleki hüner ve dayanışmanın artmasına neden olmuştur. Tüm bunlar sarayın egemenliğinin azalmasına, iktidarın Babıâli'deki paşalara ve memurlara geçmesine neden olmuştur.¹⁹ Yapılan reform hareketleri ise 1839 yılında Tanzimat Dönemini başlatmıştır.

Tanzimat'la birlikte sivil bürokrasi reform hareketlerinin öncüsü olmuştur. Tanzimat bürokratları kendilerini Osmanlı ihtişamını gerçekleştirecek yegâne güç olarak görmüşlerdir. Tanzimat Döneminin en önemli bürokratları Mustafa Reşid Paşa, Fuad, Ali ve Mithat Paşa olmuştur. 1839'da Tanzimat Fermanını ilan eden Mustafa Reşid Paşa ve onun yetiştirdiği Ali ve Fuad Paşa yeni bir fikir geliştirerek devlet idaresinin küçük bir seçkin zümrenin elinde olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu dönemde ortaya çıkan aydın tipi yönetimin modernleşmesini ve Avrupa politikasını takip etmeyi öngörmüştür. Bu dönemde batı etkisiyle gelişen yeni bürokrasi kul bürokrasisinin yerini aldığı gibi ulemanın temsil ettiği zihniyet ve dünya görüşü karşısında yeni bir ideolojinin temsilcisi olmuştur.²⁰ Sivil bürokrasi Padişah denetiminden uzak yenilikçi yasa ve politikalarla imparatorluk sistemini yeniden kurmaya çalışmıştır. Bu dönemde mülkiye memurlarının sayısı on binleri aşmıştır. Sadece merkez

¹⁷ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara, 1997, s. 4-5

¹⁸ Metin Heper, "19. yy'da Osmanlı Bürokrasisi", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, I, İstanbul 1985, s. 246

¹⁹ Seyfettin Aslan, Abdullah Yılmaz, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı ve Düşüncesinin Değişimi", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. II, sayı I, s. 290-291

²⁰ Özger, *Osmanlı Bürokrasisinde Yozgath Devlet Adamları*, s. 17

dairelerindeki katiplerden oluşmayan mülkiye, taşra yönetimi, adalet, eğitim ve nüfus sayımı gibi alanlarda da önemli hizmetlerde bulunmuştur.²¹

Tanzimat döneminde sivil bürokrasisinin güçlü olmasının en önemli nedenlerinden biri gücü saraya taşıyacak müktedir padişahların başa geçememesidir. II. Abdülhamit'le birlikte sivil bürokrasiden yana olan denge tekrardan saraya geçmiştir.²² Bu dönemde reformlar pek çok alanda gelişimini sürdürmüştür. 1876'da II. Abdülhamit'in tahta geçmesiyle saray, politik önem bakımından Babiâli'yi geride bırakmıştır. Sivil bürokrasinin çabalarını etkisizleştiren II. Abdülhamit, kendisine bağlı bir sivil bürokrat kadrosu oluşturmaya çalışmış bu amacını büyük ölçüde gerçekleştirmiştir.

2. Memur İstihdam Politikası

Osmanlı Devleti'nde memuriyet anlayışı devletin kuruluş ve gelişme döneminde bir meslek olmaktan çok, devlet için bir görev ve insanlara bir hizmet anlatışı olarak görülmüştür. Kuruluş ve gelişme dönemlerindeki asabiyet ve dinden kaynaklanan yüksek bir motivasyon, idarecileri ve memurların devlet hizmetinde etkin olmasını sağlamıştır. Sağlanan adalet, ihtiyaca göre kanunlar konması, küçük bir toplumu büyük bir devlet haline getirmiştir. Devletin her bakımdan geliştiği bir dönemden sonra askeri ve iktisadi alanda başlayan bozulma personel yönetiminde de görülmüş ve gerileme dönemine girilmiştir.²³ Zaman içerisinde memurlar meslek ve hizmet etme anlayışı yerine, ağalık ve efendilik anlayışına kapılmışlardır.

Osmanlı bürokratlarına Hacegân (büro amiri) denmekteydi. XVI. yüzyılda sayıları oldukça az olan Hacegânların, XVIII. yüzyıldan sonra sayısı elliye geçmiştir. Hacegânlıklar kendi aralarında birkaç sınıfa ayrılmıştır. Bürokraside çalışan Osmanlı memuruna ise katip denmekteydi. Katiplerin yardımcısı konumunda Şakird (çırak) adında görevliler vardı. Küçük yaşta (7-10) yetenekli olanlar arasından alınan şakirdler, büronun kıdemli katipleri yanına verilerek burada yazı çeşidi, hesap, defter tutma yöntemini öğrenirdi.²⁴ Osmanlı memur istihdam politikasını iki dönem halinde inceleyebiliriz. Bunlardan ilki klasik dönem, diğeri ise Tanzimat ve sonrasını kapsayan dönemdir.

²¹ Carter Findley, "19. yy'da Osmanlı İmparatorluğunda Bürokratik Gelişme", *Tanzimat'tan Cumhuriyet Türkiye Ansiklopedisi*, I, İstanbul 1985, s. 261

²² Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul 2004, s. 167

²³ Özdemir, *Osmanlı Devletinde Bürokrasi*, s. 75-76

²⁴ Gültepe, "Osmanlılarda Bürokrasi", s. 249

2.1. Klasik Dönem Memur İstihdam Politikası

Klasik dönemde devlet dairelerinin ihtiyacı olan memurlar, otodidaktik denilen bir sistemle yetiştirilmekteydi. Yani her daire aynı zamanda memur yetiştiren bir mektep özelliğindediydi.²⁵ Devlet dairelerinin ihtiyacı olan memurlar, kalem denen devlet dairelerinde iş içinde eğitim sistemiyle yetiştirildi. Devlet dairelerine memur ve devlet ileri gelenlerinin çocukları çırak (şakird) olarak alınırdu. Evde özel olarak okuma yazma öğrenen bu çocuklar 12 yaşına geldiklerinde devlet dairelerine girer; camilerdeki derslere devam eder; Türkçe kitabet, inşa ve yazı çeşitlerini bu kalemde öğrenirdi.²⁶ Kalemde yetişen şakird olgunlaştığının işareti olarak kendi isminden farklı bir mahlas alır ve bu mahlasla çağrılırdı. Meşk usulü ile kalemdeki bilgileri öğrenen bu şakirdler, ilk memuriyete girdiklerinde maaş alamazlardı. 3-5 sene sonra ayda bir kuruştan 8-10 kuruşa kadar maaş tahsis edilerek mülazım olurlardı. Üst kademeye yükselmek için uzun seneler geçebiliyordu. Bu da çoğu zaman şakirdlerin memuriyetten ayrılmasına neden olmaktadır. Küçük yaşta kalemlerde görevlendirilen katip, zamanla dairenin gördüğü işlerin inceliklerini öğrenerek, bürokrasinin üst kademelerine doğru terfi ederdi. Memurların kalemlerde görevlendirilerek yetiştirilme usulü tüm devlet dairelerinde uygulanmaktaydı.²⁷

Tanzimat öncesi dönemde memurların çoğunluğu bir sene müddetle atanmaktaydı. Bu sisteme tevcihat sistemi denilmekteydi.²⁸ İlmiye sınıfından kadı, müderris ve beylerbeyi gibi bazı memurların tayini iki ya da üç yılda yapılmaktaydı. Devlette idari, mali, ilmi bütün tayinler sadrazamın arz ve buyrulduzu ile olurdu. Sadece ilmiye sınıfındaki memurların tayinini şeyhülislam arz eder, sadrazam onaylardı. Bütün tayin, tevcih ve nakil işlemleri Babiâli'deki Tahvil ve Ruus kalemlerinde yapılmaktaydı. Tayin olunan memura memuriyetinin önemine göre ferman, berat ve Ruus tezkeresi verilirdi.²⁹ Klasik dönemde devlet memurları muvazzaf³⁰ olmadıklarından bir maaş sistemine tabi değillerdi. Genellikle valiler, mütesellimler ve voyvodalar zamanının usulüne göre maktu bedellerle, gezici ve kalem memuriyetinde olanlar ise Kalemîye hisse ve harcı, zeamet tayini ve atıye, mevkuf ve mübaşiriye hizmeti

²⁵ Özger, *Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, s. 17

²⁶ Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, s. 25

²⁷ Gültepe, "Osmanlılarda Bürokrasi", s. 250

²⁸ Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, s. 24

²⁹ Özdemir, *Osmanlı Devletinde Bürokrasi*, s. 78-79

³⁰ Muvazzaf: Maaşla tayin edilen anlamındadır. Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1993, s. 697

gibi yıllık bazı tahsisat, muayyenat ve resmi hediyelerle geçimini sağlardı.³¹ Memurların maaş sistemine tabi olmamalarına rağmen durumları köylü ve birçok meslek grubundan iyiydi.

Zaman içinde bürokrasinin büyümesi işlerin artmasına ve karmaşaya neden olmuş ve uygulamada olan memur yetiştirme sistemi yetersiz kalmaya başlamıştır. Memurların sadece kalemlerdeki rutin işleri öğrenmeleri, yeni bilgi ve gelişmeleri takip edememeleri sistemi daha da geçersiz kılmıştır. II. Mahmut'un Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulum'u kurması akabinde Tanzimat Dönemi ile yeni okulların açılması memur istihdamında yeni bir dönemi başlatmıştır.

2.2. Tanzimat Dönemi ve Sonrası Memur İstihdam Politikası

Tanzimat Dönemi, 3 Kasım 1839'da Mustafa Reşid Paşa tarafından Gülhane parkında okunarak ilan edilen "*Gülhane Hatt-ı Hümayun*" u ile başlamıştır. II. Mahmut'un başlattığı yenilik hareketlerinin devamı niteliğindeki bu dönem 1876 yılına kadar sürmüştür.³² Bu dönem Osmanlı modernleşme sürecinin temeli olmuştur. Devlet içerde ve dışarıda önemli kararlar almıştır. Hukuk, ekonomi, idari, sosyal ve eğitim gibi alanlarda yeni kurumlar oluşturulmuş, yeni meclisler açılmıştır.

Tanzimat Dönemi'nin en önemli özelliklerinden birisi güçlenmeye başlayan sivil bürokratların almış olduğu kararlardır. Bugünkü modern personel yönetiminin sistem ve ilkeleri uygulanmaya başlamıştır. Devlet adamları, devleti içinde bulunduğu durumdan kurtarmanın memur kadrosuyla ilgili düzenlemelere bağlı olduğunu düşünmüşlerdir. Bu konuda fermanın ilanından sonra Ahmet Cevdet Paşa'nın katkılarıyla memurların istihdamı ve diğer alanlarla ilgili nizamnameler yayınlanmıştır.³³ Yayınlanan nizamnameler ile memur istihdamı önceki sisteme göre sağlam esaslara dayandırılmıştır. Yeni sistemde ilk önemli adım Tanzimat'tan yaklaşık dokuz ay önce kurulmuş olan Mekteb-i Maarif-i Adliye'nin kurulması olmuştur. Bu mektebin kurulmasıyla devlet dairelerinin memur ihtiyacını karşılamak amaçlanmıştır. Maliye ve Hariciye nezaretlerinin denetimi altında bulunan mektebe öğrenciler, devlet memurlarının çocukları arasından seçilirdi. Kalemlerin ihtiyacı olan memurlar dışarıdan değil, mekteb memurlarından imtihanla seçilerek alınırdı.³⁴

³¹ Gülden Sarıyıldız, *Sicill-i Ahval Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi (1879- 1909)*, İstanbul 2004, s.2

³² Çadırcı, *Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, s. 173

³³ Özger, *Osmanlı Bürokrasisinde Yozgath Devlet Adamları*, s. 19

³⁴ Gültepe, "Osmanlılarda Bürokrasi", s. 251

Memur yetiştirmek amacıyla kurulan ikinci okul Mekteb-i Ulum-ı Edebiyye'dir. Bu mekteplerden mezun olan çocuklar imtihanla memuriyetlere yerleştirilecekti. Eğer aday Babıâli'de bir kaleme girmek isterse ilgili kalemin şefi ve hariciye nazırının huzurunda imtihana tabi tutulurdu.

Memur istihdamı konusunda yapılan düzenlemeler ile memurların dairelere girişinde izlenecek prosedür de belirlenmiştir. Öncelikle memurların sır tutma, iyi ahlak sahibi olma dürüst olma özelliklerine dikkat edilmiştir. Memuriyete giriş ve terfi yöntemlerinde akrabalık ve iltimas yerine daha akılcı ve adil bir yapı getirilmiştir. Tevcihat usulü denilen birer yıllığına nöbetleşe olarak yapılan sistem 3 Nisan 1838'de kaldırılmıştır. Böylece görevden alma ve atama belli bir süre için değil gerektiğinde yapılması amaçlanmıştır. Memurlara işe başlarken yemin ettirilme anlayışı getirilmiştir.

Böylece yüksek rütbeli memurlar padişahın, ilmiyeden olanlar şeyhüliislamın, askeri zabitler ve ümera seraskerin; Babıâli memurları Hariciye nazırının; maliye memurları ve darphanedeki bütün görevliler darphane-i amire müşirinin huzurunda yemin ederek göreve başlamışlardır. Bunun dışında devlet dairelerinin haftalık tatil günleri düzene konmuştur. Bab-ı defteride çalışan memurların tatil günleri pazartesi ve perşembe iken bir ara pazara alınmıştır. Mısır sorununun patlak vermesi ile de kaldırılmıştır. Bir süre sonra perşembe günü yine tatil edilmiştir. Babıâli'deki memurlar ise 1836 yılına kadar tatil yapmamıştır. Bu tarihten itibaren yapılan düzenlemeyle de perşembe günü resmi tatil edilmiştir. Cuma günleri namazdan dolayı memurların verimli çalışamadığı düşünülerek tatil cumaya alınmıştır.³⁵ Tanzimat Dönemi'nde ele alınan konulardan biri de memurların işe devamının sağlanması meselesi olmuştur. Bundan dolayı izni olmadan işe gelmeyen memurun ay sonunda gelmedikleri günlerin tutarı defterlerden tespit edilip hesaplanarak tutar maaşından kesilmiştir.³⁶

Tanzimat'tan kısa bir süre önce yapılan bir düzenlemeyle 1838'den itibaren memurlara kamu hizmeti karşılığı olarak ödenen ücretler aynilikten nakdiliğe geçirilmiştir. Mali merkezileşmeye bağlı olarak tahsisat sisteminden vazgeçilip memurlara kademeli olarak hazineден maaş bağlanmıştır. 1846 tarihli talimat-ı umumiye'de maaş alamayan memurlara da maaş verileceği belirtilmiş, ancak 1880 tarihli Maaş

³⁵ Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, s. 49-51

³⁶ Özger, *Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, s. 21

Kararnamesi ile genel bir sınıflandırmaya tabi tutularak derecelerine göre maaş almışlardır.

1856 Islahat Fermanı personel politikasında önemli değişiklikler getirmiştir. Fermanın dört maddesinde Osmanlı uyruğu gayrimüslimlerin imtiyaz ve bağışıklık, askerlikte miralaylığa, sivil memuriyette birinci sınıf rütbelere yükselmelerine imkan veren koşullar belirtilmiş, böylece merkez ve taşrada sivil bürokraside yer alan gayrimüslimlerin sayısı artmıştır. 1864 Nizamnamesi ile eyalet sisteminden vilayet sistemine geçilerek bürokrasinin her bölümünün merkeze bağlanması ve yürütme gücünün işlerlik kazanması amaçlanmıştır. 1871'de merkezîyetçilik eğilimini daha da artıran Vilayet Nizamnamesi ile mülkiye memurlarının validen nahiye müdürüne, muhtara kadar olan kademelere göre yetki ve sorumluluğu tespit edilmiştir. Memurların muhakeme edilmeleri ile ilgili esaslar belirlenmiştir.³⁷

I. Meşrutiyet Dönemi'nde Padişah II. Abdülhamit kendisine yakın bulduğu memurları istihdam etmiştir. Memurlarda liyakat ve ehliyetten çok sadakat özelliği aranmıştır.³⁸ II. Abdülhamit merkezîyetçi bir siyaset güttüğü valilere geniş yetkiler vermiştir. Saray katipleriyle Padişah doğrudan vali atamasını yapmıştır. Valililerin atamasında Mekteb-i Mülkiye mezunları arasından seçilmesine özen gösterilmiştir. Bu dönemde memur sayısı hızla artmış, vilayet işlerindeki görevliler gün geçtikçe çoğalmıştır. Birçok müdürlük kurularak buralara yeni memurlar atanmıştır.³⁹ Bunun dışında 1877 yılında memurlar için sicil memuriyeti getirilmiştir.

3. Bürokraside Sicill-i Ahval Çalışmaları

Sicil kelime olarak Divan-ı Hümayun, Şer'i Mahkeme, nüfus kayıtları yerine kullanılan bir tabirdir.⁴⁰ Geniş anlamıyla tapu, vakıf ve mahkemelerde ahid mukavele ve hükümlerin kaydedildiği defterler olarak da kullanılmaktadır.

Osmanlı bürokratik terminolojisine göre "sicill-i ahvâl" tabiri "Memurinin tercüme-i hallerinden resmiyete intikal eden hususat" diye tarif edilirken, Sicill-i Ahvâl İdaresi de memurların hal ve davranışlarını, memuriyet durumlarını kayıt ve tespit eden daire veya kalemdir.⁴¹

³⁷ Sarıyıldız, *Sicill-i Ahval Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi*, s. 2-4

³⁸ Gültepe, *Mührün Gücü*, s. 325

³⁹ Musa Çadrcı, "Tanzimat'tan Cumhuriyete Ülke Yönetimi" *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, I, İstanbul 1985, s. 226

⁴⁰ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, İstanbul 1954, s. 210

⁴¹ Gültepe, *Mührün Gücü*, s. 307. Gültepe, "Osmanlılarda Bürokrasi", s. 252

3.1. Sicill-i Ahvâl Komisyonu ve Kuruluşu

Osmanlı Devletinde sicil çalışmalarına baktığımızda 1878 yılına gelinceye kadar devlet personelinin sicilini tutan düzenli bir büro olmamasına rağmen bu konuda bazı çalışmalar vardır. Osmanlı Devleti 1878 yılından önce biyografi yazımına önem vermiş çeşitli meslek gruplarından kişilerin biyografilerinden oluşan tercüme-i haller hazırlanmıştır. Zaman içinde de Şeyhülislam, Anadolu ulemasının tercüme-i halleri hattat ve musikişinasların biyografileri hazırlanmıştır.

Bunun dışında Sicill-i Ahvâl Komisyonu kurulmadan kısa bir süre önce de bir takım sicil çalışmaları olmuştur. 26 Ocak 1877’de Midhat Paşa’nın azliyle Sadaret makamına Edhem Paşa getirilirken, yeniden teşkil edilen Dahiliye Nezaretine de Cevdet Paşa’ya havale edilmiştir. Cevdet Paşa zamanında nezaret bünyesinde “Memurin Kalemi Müdürlüğü” adıyla kurulan kurum ile mülkiye memurlarının sicilleri tutulmaya başlanmıştır. Cevdet Paşa Dahiliye Nazırı olduğunda ilk iş olarak mülkiye memurlarının, özellikle de mutasarrıf ve kaymakamların tercüme-i hallerini kaydetmek üzere Babiâli’de bir “Sicill-i Ahlâk Defteri” tanzim ettirmiştir. Sicill-i Ahvâl Komisyonu’nun ilk yapılması olan 26 Mart 1877 tarihli Memurin Kalemi Müdürlüğü, mülkiye ve kalemiye memurlarının menşelerinden başlayıp nerelerde hizmette bulduklarını, istihdam süreleri ile ne şekilde hizmet ettiklerini “Sicill-i Mahsusa” kaydederek, ihtiyaç duyulduğunda bakılmasını sağlamıştır. Memurin Kalemi Müdürlüğü, öncelikli olarak kaza kaymakamlarının sicillerini tutmaya başlamıştır.⁴² Memurin Kalemi Müdürlüğünün yanında, kaza kaymakamlıklarına atanacak kişilerin iktidar sahibi ve ehliyetli kimselerden seçilerek tayin edilmesi için “İntihab-ı Kaymakamlar Komisyonu” kurulmuştur. “Heyet-i İntihâbiyye” de denilen komisyon ihtiyaca cevap verememiştir. Bunun üzerine Babiâli’nin özel bir talimatıyla Muvakkat Sicill-i Ahvâl Komisyonu kurulmuştur. Başkanlığına Arif Paşa’nın getirildiği komisyona Babiâli’de yer darlığı ve geçici olması nedeniyle yer ayırlanamamıştır. Bu komisyon bir müddet merkez daireler ile vilayetlerde memur tercüme-i hallerini tutsa da yetersizliği anlaşılınca Babiâli’de daimi surette Sicill-i Ahvâl Kalemi oluşturulmuş başkâtipliğine de Emtia-ı Dahiliye Gümrüğü tahrirat katibi Halil Efendi getirilmiştir. Yapılan düzenlemeyle komisyon tescilat, tedkikât, evrak kalemi olarak üçe ayrılmıştır. 5 Şubat 1879’da kurulan “Sicill-i Ahvâl Komisyonu” ile Osmanlı uyuğu olan Şer’iyye, askeriye ve zabtiye dışında kalan dahiliye, mülkiye, adliye, maliye, evkaf

⁴² Sarıyıldız, *Sicill-i Ahval Komisyonu’nun Kuruluşu ve İşlevi*, s. 8-17

vb. gibi dairelerdeki bütün personelin en büyüğünden en küçüğüne kadar hepsinin biyografisi ve mesleki gelişim çizgisinin kaydı tutulmaya başlanmıştır. Bu komisyonun teşkili Osmanlı Devlet personel rejiminde bir reform niteliği taşıması bakımından önemlidir.⁴³

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı neticesinde imzalanan Berlin Antlaşması sonrasında Avrupalı devletlerin tazyiki ile Osmanlı tebaası Hıristiyanlara yönetimde söz hakkı verilmesi gündeme gelmiştir. Bu bağlamda bazı vilayetlerde gayrimüslimlerden vali ve kaymakam muavini ataması yapılmıştır. Memur istihdam politikasında düzenlemeye gidilerek Dahiliye Nezaretine bağlı İntihab-ı Memurin Komisyonu, Tekaüd Sandığı nezareti oluşturulmuştur. Sicill-i Ahvâl Komisyonunun kararları ile de memurların tayin, terfi ve emeklilik işlemleri merkezileştirilmiştir.⁴⁴ İdari ve Mülki alanda meydana gelen değişiklikler ve II. Abdülhamit'in idare üzerindeki otoritesini sağlamlaştırma isteği neticesinde 1896 yılında hem Memurin-i İntihâb Komisyonu hem de Sicill-i Ahvâl Komisyonu lağv edilmiştir. Böylece hiçbir daireye bağlı olmaksızın Memurin-i Mülkiye Komisyonu kurularak kayıt tutulmasına devam edilmiştir.⁴⁵ Komisyon II. Meşrutiyetin ilanına kadar kayıt işlemlerini sürdürmüştür. Kanun-ı Esasi'nin memur seçim işlemlerini nezaretlere bırakması ile 12 Ekim 1908 tarihinde Dahiliye Nezareti bünyesinde kurulan Sicill-i Ahvâl-i Memurin Komisyonu tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Tahrirat, tedkikat, tescilat ve vukuat mümeyyizliklerinden oluşan bu dairenin başına 1910 yılında Agob Hamamcıyan getirilmiştir. “*Mumaileyh ehliyeti ve kifayeti cihetle 1330 senesi Şevvalinin üçünde (2 Eylül 1328) dört bin guruş maaşla Sicill-i Ahvâl İdare-i Umumiyesi Müdüriyetine tayin buyrulmuştur*”⁴⁶

3.2. Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Özellikleri

Osmanlı Devlet teşkilatında görevli memurların vazifeleri süresince hal tercümelerine konu olan özel durumlar ve memuriyet esnasındaki haller, tarihi seyir, ahlak ve gidişat gibi durumların, kaydedildiği defterlerin tescil işlemine Sicill-i Ahvâl, meydana gelen defterlere de Sicill-i Umûmi Defterleri denilmiştir. Osmanlı

⁴³ Serap Sunay, *II. Abdülhamit Döneminde Balıkesirli Mülki Görevliler Hakkında Bir İnceleme (Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına göre 1879-1909)*, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2007 s. 8-9

⁴⁴ Özger, *Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, s. 23

⁴⁵ Engin Adak, *Sicil-i Ahval Kayıtlarına Göre Erzincanlı Memurlar*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Manisa 2008, s. XV

⁴⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahval Defterleri (DH. SAİD), No:81, s. 326

Devleti'nin son elli yılına ışık tutan Sicill-i Ahvâl Defterleri önemli bir biyografi kaynağı oluşturmaktadır. Nitekim Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun kurulmasından itibaren mülki ve adli memurlardan 1909 yılına kadar süren zaman diliminde 51.652 memurun sicil kaydı tutulmuştur. Bu kayıtlar 201 defterde toplanmıştır.⁴⁷ Tescil işlemlerinde mülki memurlar iki sınıfa ayrılmış ve her sınıf için ayrı defter tutulmuştur. Önemli bilgiler içeren bu defterler XIX. yüzyılın büyük devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa'nın gayreti ile tutulmaya başlanmıştır. Bu sebeple ilk sicil dosyası Ahmet Cevdet Paşa'ya aittir.

Defterlerin nasıl tutulacağı konusunda çeşitli nizamnameler yayınlanmıştır. Bunlardan ilki “Sicill-i Ahvâl Talimatı Umumiyesi ve Zeyli ile Tarifnamesi Ahkâmı Münderecesini Tavzihan ve Tadilen Vaz olunan Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Sicill-i Ahvâl Kanunname-i Umumiyesi” adıyla yayımlanmıştır. Sicill-i Ahvâl Kanun-u Umumiyesi 8 Fasil 39 Maddeden oluşmaktadır. İlk fasıl Sicill-i Ahvâlin tarifine ayrılmıştır. İkinci fasıl Sicill-i Ahvâle kayd olmakla mükellef olanlar hakkındadır. Üçüncü fasıl tercüme-i hal evrakının nasıl kaydedileceğine dair olup, üçüncü maddeden on üçüncü maddenin sonuna kadar maddeler halinde ifade edilmiştir. Dördüncü fasıl tercüme-i hal ve mevcut evrakın nelerden teşekkül edeceğine dairdir. Bu evraklar nerelerden alınmıştır? Kimler tarafından tasdik edilmiştir? Hangi okullardan ne tür evraklar alınmıştır vs. konularını ihtiva etmektedir. On dördüncü ve on beşinci maddeler bu konulara ayrılmıştır. Beşinci fasıl, Tercüme-i hal varakalarının Sicill-i Ahvâl Dairesine nasıl gönderileceğine dairdir. On beşinci ve on altıncı maddeler bunlara aittir. Altıncı fasıl, Tercüme-i hal varakalarının Sicill-i Ahval dairesince ne tür muamele göreceğine dairdir. On sekizden yirmi üçüncü maddeye kadar ki kısım bu hususa ayrılmıştır. Yedinci fasıl, temel siciller ve kayıt defterlerinin teferruatının nasıl olacağını anlatır. Sekizinci ve son fasıl ise sicile geçirmelerin nasıl olduğu ve hangi aşamalardan ibaret olduğu hakkındadır. Yirmi altıncı maddeden otuz ikinci maddeye kadar olan kısmı içerir. Sekizinci fasıldan sonra “mevad-ı şetta” olarak ifade edilen çeşitli maddelerden oluşan ve bu fasıllara girmeyen kısım yer alır. Bu kısımda otuz üçüncü maddeden otuz dokuzuncu maddenin sonuna kadardır. Bu maddelerde memuriyete yeni atanacak kişilerin hangi hallerde ne halde ne şekilde tayinlerinin yapılacağı, memuriyete geçişte yanlış beyanda bulunanlara ne tür işlem yapılacağı, yeniden maaş ve mülazemetle memuriyete geçmek isteyenlerin hangi safha-

---

⁴⁷ Yusuf İhsan Genç; Mustafa Küçük, *Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi*, İstanbul 2010, s. 237

lardan geçeceği, memuriyet hizmetine giriş şahadetnamesini alan her bir memurun bu evrakı muhafazası ve gerektiğinde ibrazının ne şekilde olacağı ve bu evrakların nelerden ve nasıl alınıp verileceği hangi defterlere kaydedileceği hususu anlatılmıştır. Zeyl kısmında Sicill-i Ahvâl reisi ile genel müdürünün bu kanunnamenin muhafazası ve uygulanması konusunda sorumluluk sahibi oldukları belirtilmektedir.⁴⁸Sicill-i Ahvâl defterleri, sadece memurların biyografileri açısından değil, birçok konuya kaynak oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Örneğin memurların görev yaptığı şehirlerin bir takım özellikleri o dönemde uygulanan eğitim politikası ve devletin idari ve mali politikaları bunların başlıcalarıdır.

---

⁴⁸Talip Mert, ‘‘Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler-I’’, *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, II, İstanbul 2000, s. 111

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI BÜROKRASİSİNDE ERMENİ MEMURLAR

1. Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre İstanbul Doğumlu Ermeni Memurlar

1.1. İstanbul Ermenileri Tarihçesi

Kısaca Ermeniler hakkında bilgi verecek olursak Ermenilerin köken itibarıyla hangi millettten olduğu ve nereden Anadolu coğrafyasına geldikleri açık değildir. Bu konuda araştırmacılar farklı tezler ileri sürmüşlerdir. Bu tezler içinde en genel-geçer olanı ise Ermenilerin, İlliryalıların tazyiki sonucunda Balkanlardan Anadolu'ya gelen Trak-Frik kökenli bir kavim olduğu varsayımdır.⁴⁹ Ermeniler bizzat kendilerini Hayk diye adlandırmışlar, yaşadıkları topraklarda Hayistan demişlerdir. “Yüksek memleket” manasında olan bu tabir başka milletler tarafından da kendi dillerinde kullanılmıştır. Asurice’de “Urartu”, İbranicede “Aralat” şeklindedir. Bu tabirler üzerinde yaşayan milletle hiçbir ilgisi olamamak üzere sırf coğrafi bölgeye verilmiş isimlerdir.

Ermeni milletinden ilk defa M.Ö 515 yılında Darius’un Akamenid kitabelerinde bahsedilmiştir. Ermeni milleti XI. yüzyıla kadar Kafkaslar bölgesinde küçük bir sahada yaşamış, sonraları Büyük Ermenistan denilen ve 15 Eyalete ayrılan ve bu bölgeye hakim olan devletlere tabi şekilde yaşamışlardır.⁵⁰ Tarihi süreç içinde Pers, Makedon, Selefkit, Roma, Part, Sasani, Bizans, Arap ve Türklerin hakimiyeti altında kalmışlardır.⁵¹

Türk ve Ermeni ilişkilerinin başlangıcı Hunlar ve Göktürkler zamanına kadar götürülse de asıl ilişkiler Selçuklular zamanında 1018 Çağrı Beyin Doğu Anadolu’yu keşif amaçlı seferi ile gerçekleşmiştir.⁵² Selçukluların Anadolu’ya girmesi Ermenilerin kitleler halinde Kilikya bölgesine göç etmelerine neden olmuştur. Burada bir Ermeni Prensiği oluşturan Ermeniler, Karamanoğullarının hâkimiyetine girerek Karamanoğlu topraklarında yaşamışlardır. Konya, Eskişehir, Kütahya çevresine yerleşmişlerdir.

⁴⁹ Nejat Göyünç, *Türkler ve Ermeniler*, Ankara 2005, s. 32

⁵⁰ M. Sadi Koçaş, *Tarihte Ermeniler ve Türk Ermeni İlişkileri*, İstanbul 1990, s. 65

⁵¹ Ahmed Akgündüz; Said Öztürk, *Sorularla Ermeni Meselesi*, İstanbul 2008, s. 21

⁵² Ömer Karayumak, *Ermeniler, Ermeni İsyancıları, Ermeni Katliamları*, Ankara 2000, s. 27

Osmanlı Devleti'nin kurulmasıyla ilk Osmanlı-Ermeni ilişkileri Batı bölgesinde gerçekleşmiştir. İlk Osmanlı Padişahı Osman Bey, Ermenilerin Bizans baskısından korunmaları için Anadolu'da ayrı bir toplum olarak örgütlenmelerine izin vermiştir. Böylece Batı Anadolu'da ilk Ermeni dini merkezi Kütahya'da kurulmuştur.⁵³ Orhan Bey'in tahta geçmesiyle 1326 yılında Bursa fethedilerek başkent yapılmış, Kütahya'daki Ermeni ruhani merkezi Bursa'ya nakledilmiştir.⁵⁴ Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra Bursa Ermeni Piskoposu Ovakim ve birçok Ermeni aileyi İstanbul'a getirmiştir. 1461 yılında verilen bir fermanla Ermeniler için Patrikhane kurulmuştur.

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u almadan önce burada sınırlı düzeyde Ermeni yaşamaktaydı. Ermenilerin İstanbul'la ilişkisi dördüncü yüzyıla kadar dayanmaktadır. İstanbul'da ilk olarak Ermeni öğrencilere rastlanmıştır. V. yüzyıldan VIII. yüzyıla kadar geçen süre içinde Ermeni nüfusu artmıştır.

Süryani Mihayil vakayinamesinde, XII. yüzyıl başlarında Ermenilerin İstanbul'da kendilerine ait bir kiliselerinin olduğunu ve bir papazla iş adamı heyeti tarafından idare edildiğini yazmaktadır. Ancak işbirliği yaptıklarına dair söylenti kralın kulağına gidince Ermenilerin ve Süryanilerin kendilerine ait kiliseleri yıkılmış papazları kovulmuştur. Patriğin isteği üzerine Ermeniler ve Süryaniler İstanbul'dan kovulmuştur. Bu olay üzerine Ermenilerin bir kısmı Ortodoks mezhebini kabul etmiş ve bu Ermenilere Hay-horom (Ermeni-Rum) denmiştir.⁵⁵

Fransız tarihçi La Quien ise 1307 tarihinde İstanbul'da bir Ermeni piskoposu bulunduğunu ve Cenevizlilerin bölgesi olan Galata semtinde Surp Sarkis (Surp Lusavoriç) adlı bir Ermeni kilisesinin var olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca bu kilisenin Kırım'dan gelen ve Cenevizlilerle ticaret yapan Ermeni tüccarlar tarafından yapıldığı rivayetini vermiştir.⁵⁶

1.2. İstanbul'da Ermenilerin İskân Yerleri ve Nüfusu

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra birçok papaz, sanatkar, mimar, tüccar ve ziraatla meşgul Ermeni köylüyü, İstanbul'un en önemli mevkilerinden sayılan noktalara yerleştirmiştir. Samatya, Topkapı, Kumkapı, Edirnekapı ve

⁵³ Halil Metin, *Türkiye'nin Siyasi Tarihinde Ermeniler ve Ermeni Olayları*, İstanbul 1997, s. 34

⁵⁴ Erdal İter, *Ermeni Kilisesi ve Terör*, Ankara 1999, s. 21-22

⁵⁵ Akgündüz, Öztürk, *Sorularla Ermeni Meselesi*, s. 84-86

⁵⁶ Rh. Y. G. Çark, *Türk Devleti Hizmetinde Ermeniler (1453- 1953)*, İstanbul 1953, s. 7

Balat gibi semtler Ermenilerle doldurulmuştur. İstanbul'un Fethinden hemen sonra Anadolu'da yapılan fetihlerle birlikte Karaman, Kayseri, Sivas, Diyarbakır gibi şehirlerde bulunan ticaret, sanat ve kalfalıkla uğraşan Ermeniler İstanbul'a getirilmiştir.

Fatih Sultan Mehmet 1465-1472 yılları arasında Karamanı fethetmiştir. Burada çok sayıda Kilikya'dan gelmiş olan Ermeni'yi İstanbul'a göndermiştir. Bu Ermeniler Samatya'ya gelip o zaman mesken sıkıntısı olduğundan, deniz boyunca uzanan ormanlarda çadırlarda kalmışlardır. Bu Ermenilerin çoğunu Karaman'dan gelenler oluşturmuş, kısa sürede sayıları artmış ve yerleştikleri yere Karaman mahallesi denmiştir.⁵⁷ Ayrıca Sadrazam Gedik Ahmet Paşa 1475 yılında çıktığı Karadeniz seferinden dönerken yanında getirdiği kırk bin esirin çoğunu Ermeniler oluşturmuştur. Bu Ermeniler de İstanbul'da Salmatomruk tarafına yerleştirilmiştir.⁵⁸ Fatih Dönemi'nde fetihlerin artmasına paralel olarak İstanbul'un gayrimüslim nüfusu da artmıştır. 1477'de İstanbul'un nüfusu 14. 893 hane (aile) olup, bunu % 60'ını Müslümanlar, % 21.5'ini Grek Ortodokslar, % 11'ini Yahudi, % 2.6'sını İstanbul Ermenileri, % 2.7'sini de Karamandan gelen Hıristiyan halk oluşturmuştur. Galata'da sakin 1521 hanenin % 35'i Müslüman, % 39'u Grek Ortodoks, % 22'si Avrupalı, % 4'ü Ermeni'dir.⁵⁹

Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman Dönemlerinde de birçok Ermeni aile İstanbul'a gelmiştir. Sultan Selim Çaldıran zaferinden sonra Tebriz'den birçok Ermeni sanatkarı İstanbul'a getirtmiştir. Kanuni Sultan Süleyman da 1534'de Van havalisini işgal edince buradaki usta kuyumcu ve sanatkar Ermenilerden bir kısmını İstanbul'a getirtmiştir.

1681 senesinde İstanbul'un yerli Ermenilerinin sayısı 40.000 iken, taşradan gelenlerin sayısı 50.000'i aşmıştır. 1831'de Osmanlı devletinde yapılan genel nüfus sayımında nüfus, 3.700.000 iken, sayımın 1844'te genişlemesiyle bu rakam 35 milyonu aşmıştır. 1844'te yapılan nüfus sayımında Ermeni nüfusu 2.400.000 olarak saptanmıştır. İstanbul'daki Ermeni nüfus ise 1894 yılında, 158.131 olarak belirtilmiş, bunun 89.181'i erkek, 68.950'si kadın olduğu gösterilmiştir. 1894 rakamlarında Osmanlı genelindeki toplam Ermeni nüfusu 998.428 olarak ifade edilmiştir.

⁵⁷ Çark, *Türk Devleti Hizmetinde Ermeniler*, s. 10

⁵⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara 2006, s. 128 (Dipnot 4)

⁵⁹ Göyünç, *Ermeniler ve Türkler*, s. 45

İstanbul'daki nüfusları giderek artan Ermeniler Osmanlı toplum yapısı içinde bir cemaat olarak kendilerine özgü mahallelerde gelenek ve görenekleriyle birlikte yaşamışlardır. Özellikle İstanbul'un ticari hayatında etkili olmuşlardır.

1.3. İstanbul'daki Ermeni Kuruluşları

1.3.1. Ermeni Mektepleri

Osmanlı devleti içinde inanç ve ibadetlerini serbestçe devam ettiren Ermeniler, kendi dillerini, kültürlerini ve dini yaşamlarını açmış oldukları cemaat okullarında öğrenmişlerdir. İstanbul'un fethinden 1790 yılına kadar Ermenilerin Osmanlı sınırları içinde resmi anlamda mektepleri olmamıştır. 1790 yılına kadar bazı din adamları eğitim konusunda birtakım çalışmalarda bulunmuşlardır. Örneğin 1706 tarihinde Papaz Abraham, Üsküdar'da Surp Haç Kilisesi civarındaki evini mektebe çevirerek ders vermiştir. Yine 1710 tarihinde Sivaslı Rahip Mihitar İstanbul'da Beyoğlu'nda bazı çocukları toplayıp tedrisata başlamıştır.⁶⁰ Resmi anlamda ilk Ermeni mektebi ise 1790 yılında Şinork Mıgırđıç ve Amira Miricinyan tarafından Galata'da izin alınmak suretiyle açılmıştır.⁶¹

Tanzimat'la birlikte kültür faaliyetlerini hızlandıran Ermeniler birçok alanda gelişme kaydetmişlerdir. Özellikle devlet kademelerine girmeye başlayan Ermeniler başta İstanbul olmak üzere devletin çoğu bölgesinde mektep açmışlardır.

Ermenilerin İstanbul'da açmış oldukları mektepleri kısaca aşağıdaki gibi gösterebiliriz:

1. Gorenyan Varvaryan Mektebi-Narlıkapı/ İstanbul

1849 yılında kurulmuş ve 1924'e kadar faaliyet göstermiştir.

2. Arakeloz Hayganuşyan Mektebi- Yenikapı/ İstanbul

1850 yılında Mıgırđıç Frankyan-Eknanyan Efendiler tarafından açılmıştır.

3. Nazaryan- Kız Yatılı Mektebi-Yenikapı/ İstanbul

1865'te açılan okul 1865'te kapanmıştır.

4. Meşdudciyan Mektebi- Yenikapı/ İstanbul

⁶⁰ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, I-II, İstanbul 1977, s. 750-751

⁶¹ Remzi Kılıç, "Osmanlı Yönetiminde XIX. Yüzyıl Ermeni Okulları ve Faaliyetleri", *Hoşgörü Toplumunda Ermeniler*, IV, Kayseri 2007, s. 83

Hırant ve Hagop Meşdudciyan kardeşler tarafından 1884 yılında tesis edilmiştir. Mektep 1895 yılında kapanmıştır.

5. Surp- Arakeloz Mektebi- Fener-Balat/ İstanbul

Bezciyan Amira tarafından kurulmuş, 1849 kadar varlığını sürdürmüştür.

6. Mangadun Baladu-Balat Ana Mektebi- Balat/ İstanbul

XVIII. yüzyılın ortasında inşa edilmiştir.⁶²

7. Bogosyan Varvaryan Mektebi- Kumkapı/ İstanbul

1832'de Kaza Artin tarafından kurulmuştur.

8. Surp Mesropyan Mektebi- Gedikpaşa/ İstanbul

1835'te Kevork Özoğlu tarafından anaokulu ve ilkokul seviyesinde eğitim vermiştir.⁶³

9. Surp Vosgiyanz Mektebi- Karagümrük/ İstanbul

1847'de kilise ile birlikte kurulmuştur.

10. Gorenyan Mektebi- Balat/ İstanbul

Kuruluş yılı belli değildir.

11. Surp Tatiyos- Partogomiyos Mektebi- Karagümrük/ İstanbul

12. Surp Hıripsimyanz Kız Mektebi- Karagümrük/ İstanbul

1829 yılında Avedis Amira Şamdancıyan'a ait olan konağın kız mektebine tahsisi ile kurulmuştur.⁶⁴

13. Vartuhyan Mektebi-Topkapı/ İstanbul

14. Dadyan Mektebi- Azaldı/ İstanbul

1835'te Hovhannes Bey Dadyan tarafından tesis edilmiştir.

15. Arakelyan Mektebi-Eyüp/ İstanbul

1842 yılında tesis edilmiştir

16. Bezciyan Mektebi- Eyüp/ İstanbul

⁶²Levon Panos Dabağyan, *Türkiye Ermenileri Tarihi*, İstanbul 2006, s. 313-315

⁶³ Cahit Külekçi, *Sosyo-Kültürel Açından Ermeniler ve Türkler(İstanbul Ermenileri)*, İstanbul 2010, s. 329-332

⁶⁴ Dabağyan, *Türkiye Ermenileri Tarihi*, s. 316-318

17. Surp Nersesyan Mektebi- Hasköy/ İstanbul

1836'da inşa edilmiştir.

18. Arakel- Nubar- Şahnazaryan Mektebi- Hasköy/ İstanbul

1866 yılında inşa edilmiştir.

19. Surp Mesropyan Mektebi- Kasımpaşa/ İstanbul

1859 yılında kurulmuştur.

20. Nigogosyan Mektebi- Nişantaşı/ İstanbul

21. Kalfayan Vorpanoz(Yetimhanesi)- Hasköy/ İstanbul

Sırpuhi adındaki rahibe tarafından 1866'da kurulmuştur.⁶⁵

22. Nekdarinyan Kız Mektebi-Galata/ İstanbul

Canig Amira Papazyan tarafından tesis edilmiştir.

23. Surp Pırgıçyan Mektebi- Galata/ İstanbul

24. Naregyan Mektebi- Beyoğlu- Balıkpazarı/ İstanbul

1846 yılında açılmıştır.

25. Akabyan Kız Yatılı Mektebi- Samatyakapı/ İstanbul

1872 yılında Garabed panoysan tarafından tesis edilmiştir.⁶⁶

26. Nakruyan Mektebi- Beşiktaş/ İstanbul

Arakel Bey Paydan tarafından kurulmuştur.

27. Hay-Avedaranagan Varjanan (Ermeni İncil Mektebi)-Nişanca/ İstanbul

1927'de Ermeni Protestanlar tarafından tesis edilmiştir.

28. Bezazyan Lisesi-Bakırköy/İstanbul

29. Bezazyan Mektebi-Pangaltı/ İstanbul

30. Anarad Hıgıtyun Erkek Mektebi- Beyoğlu/ İstanbul

1830 yılında Beyoğlu sakızağacı semtinde inşa edilmiştir.

31. Berberyan Mektebi- Kadıköy/ İstanbul

⁶⁵ Süleyman Büyükkarcı, *İstanbul Ermeni Okulları*, Konya 2003, s. 42

⁶⁶ Dabağyan, *Türkiye Ermenileri Tarihi*, s. 323

1876'da Kadıköy'de Reteos Berberyan Efendi tarafından tesis edilmiştir.

32. Kapamacıyan Mektebi- Yeşilköy/ İstanbul

1878'de Gaçık Kapamacıyan tarafından tesis edilmiştir.

33. Sahak Mesrop İlk Mektebi-Sarıyer/ İstanbul

34. Hintliyan İlk Mektebi- Bomonti-Şişli- Beyoğlu/ İstanbul

1909 yılında Hovhannes Hintliyan ve Kalust Malatyan tarafından tesis edilmiştir.

35. Mıgırtaryan Erkek İlk Mektebi- Sakızağacı- Beyoğlu/ İstanbul

1808 yılında Venedik Ermeni Katoliklerince tesis edilmiştir.

36. Anarad-Hıgutyun ana ve İlk Mektep- Kadıköy/ İstanbul

1902 yılında tesis edilmiştir. Ermeni Katolik mektebidir.

37. Surp Anna- Ana Mektebi-Beyoğlu/İstanbul

1896 yılında tesis edilmiştir.⁶⁷

1994-1995 yıllarında faal olan Ermeni Mektepleri şöyledir:

1. Getronagan Lisesi- Galata/ İstanbul

1 Eylül 1886'da açılmıştır. Galata Surp Lusavoriç Kilisesi vakfına bağlı olarak kurulmuştur.⁶⁸

2. Eseyan Lisesi-Taksim-Beyoğlu/ İstanbul

1895 yılında kurulmuştur. İlk, orta ve lise seviyesi mevcuttur.⁶⁹

3. Sahagyan-nunyan Lisesi- Kocamustafapaşa/ İstanbul

4. Surp Gaç-Ruhban Lisesi- Üsküdar/İstanbul

5. Bezciyan Mektebi- Kumkapı/ İstanbul

İstanbul Ermeni mektepleri içinde en meşhurlarından biridir. 1790'da Sinork Mıgırdiç Amira tarafından tesis edilmiştir.

6. Dadyan Mektebi- Bakırköy/ İstanbul

⁶⁷ Dabağyan, *Türkiye Ermenileri Tarihi*, s. 325-331

⁶⁸ Büyükkarcı, *İstanbul Ermeni Okulları*, s. 39

⁶⁹ Külekçi, *Sosyo-Kültürel Açından Ermeniler veTürkler*, s. 329

1884 tarihinde Barutçu Ohannes Bey Dadyan tarafından fermanla kurulmuştur.⁷⁰

7. Merametsiyan Mektebi-Feriköy- Beyoğlu/ İstanbul

3 Şubat 1912 tarihinde açılmıştır.

8. Aramyan Uncuyan Mektebi- Kadıköy/ İstanbul

1858 yılında Kadıköy'de kurulmuştur.

9. Levonayn Vartuhyan Mektebi-Topkapı/ İstanbul

10. Yeşilköy Ermeni Mektebi- Yeşilköy/ İstanbul

11. Karagözyan Yetimhanesi-Şişli/ İstanbul

12. Tarkmançaz-Hripsimyanz Mektebi-Ortaköy/ İstanbul

13. Kalfayan Yetimhanesi

14. Nersesyan Vermonyayn Mektebi-Üsküdar/ İstanbul

15. Semerciyan Cemaran Mektebi- Üsküdar/ İstanbul

Ermeni-Katolik Mektepleri şöyledir:

1. Mıgırtaryan Lisesi-Pangaltı/ İstanbul

1825 yılında inşa edilmiştir.

2. Anarad Hgutyan Mektebi-Samatyakapu/ İstanbul

1868 yılında tesis edilmiştir.

3. Anarad Hgutyan Mektebi-Pangaltı/İstanbul

1903 yılında tesis edilmiştir.

4. Mıgırtaryan Mektebi-Bomonti/ İstanbul

1908-1090 Venedik Ermeni Katoliklerince tesis edilmiştir.⁷¹

1.3.2. Ermeni Kilise ve Katedralleri

1. Aziz Meryem ana Katedrali- Kumkapı/ İstanbul

2. Surp Kevork Ermeni Katedrali-Kocamustafapaşa/ İstanbul

3. Sulu Manastır Ayazması

⁷⁰ Büyükkarcı, *İstanbul Ermeni Okulları*, s. 35

⁷¹ Dabağyan, *Türkiye Ermenileri Tarihi*, s. 355-356

4. Surp Hagop Kılğatir Kilisesi-Altımermer/ İstanbul

5. Surp Nigogayos Kilisesi- Topkapı/ İstanbul

6. Surp Hıreşdagabed kilisesi- Balat/ İstanbul

7. Surp Asduazazin Kilisesi- Eyüp/İstanbul

8. Surp Yeğya Kilisesi-Eyüp/İstanbul

9. Surp İstebanos Kilisesi-Yeşilköy/ İstanbul

10. Surp Asduazazin Kilisesi- Bakırköy/ İstanbul

11. Surp Hovhannes Kilisesi-Narlıkapı/ İstanbul

1803 yılında Narlıkapı Ermeni hastanesine ek olarak inşa edilmiştir.

12. Surp Tateos ve Partogomeos Kilisesi- Yenikapı/ İstanbul

6 Nisan 1846 yılında Patrik Madteos Baş Yebisgobos Çuhacıyan tarafından ibadete açılmıştır.

13. Surp Harutyun Kilisesi-Kumkapı dışı/ İstanbul

14. Surp Hovhannes Avedaraniz Kilisesi- Gedikpaşa/ İstanbul

1827 yılında inşa edilmiştir.

15. Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi- Kadıköy/ İstanbul

Kilise kaydına göre (1389-1391) yılları arasında yapıldığı ileri sürülmüştür.

16. Surp Yerortutyun Kilisesi-Beyoğlu/ İstanbul

Kuruluş tarihi kesin değildir. (1503, 1515, 1805) tarihlerini gösteren kaynaklar vardır.

17. Surp Harutyun Kilisesi- Beyoğlu/ İstanbul

18. Sırpoz Vartananz Kilisesi- Feriköy/ İstanbul

19. Surp Asduazazin Kilisesi- Beşiktaş / İstanbul

20. Gıntragadar Surp Asduazazin Kilisesi- Ortaköy/ İstanbul

21. Yerevman Surp Gaç Kilisesi- Kuruçeşme/ İstanbul

22. Surpuhi Santugd Kilisesi-Rumelihisarı/İstanbul

23. Surp Yeriz Manganz Kilisesi- Emirgan/ İstanbul

- 24. Surp Asduazazin Kilisesi-** Yeniköy/İstanbul
- 25. Surp Hripsimyanz Kilisesi-** Büyükdere/ İstanbul
- 26. Surp Nigogayos Kilisesi-** Beykoz/ İstanbul
- 16 Eylül 1824 yılında ibadete açılmıştır.
- 27. Surp Yergodasan Arakeloz Kilisesi-** Kandilli/ İstanbul
- 28. Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi** –Kuzguncuk /İstanbul
- 29. Surp Garabed Kilisesi-** Üsküdar/ İstanbul
- 30. Surp Gaç Kilisesi-** Selmasız- Üsküdar / İstanbul
- 31. Surp Takavor Kilisesi-** Kadıköy/ İstanbul
- 32. Surp Nişan Kilisesi-** Kartal/ İstanbul
- 33. Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi-**Kınalıada/ İstanbul
- 34. Surp Pırgiç Mescidi-** Yedikule/ İstanbul
- 35. Surp Sarkis Madur Mescidi-**Surduşı/İstanbul
- 36. Surp Advazizin Mescidi**
- 37. Surp Harutyun Mescidi**
- 38. Surp Garabed Mescidi**

İstanbul Ermeni Katolik Kiliseleri ise;

- 1. Ermeni Katolik Patrikhanesi-**Beyoğlu/ İstanbul
- 2. Surp Asdvazazin-Meryem Ana Katedrali-**Beyoğlu/İstanbul
- 3. Anaradhgutyun Kilisesi-**Samatyakapı/İstanbul
- 4. Anaradhgutyun Kilisesi-**Pangaltı-Beyoğlu/ İstanbul
- 5. Surp Asduazazin Yegegezi-**Büyükada/İstanbul
- 6. Surp Bogos Kilisesi-**Büyükdere/İstanbul
- 7. Surp Hovannes Mıgırdiç Kilisesi-**Yeniköy/İstanbul
- 8. Surp Hovhan Vosgeperan Kilisesi-** Taksim-Beyoğlu/ İstanbul
- 9. Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi-**Ortaköy/ İstanbul

10. Surp Hisus Pırgıç Katedrali

11. Surp Levon Kilisesi-Kadıköy/ İstanbul

12. Surp Terortutyun Kilisesi-Beyoğlu/ İstanbul

İstanbul Ermeni-Protestan Kiliseleri:

1. Amenasurp Yerortutyun Kilisesi- Beyoğlu/ İstanbul

2. Emmanuel Mahfili- Eminönü/ İstanbul

3. Halıcioğlu Mahfileri-Hasköy/ İstanbul

4. Üsküdar Mahfili- Üsküdar/ İstanbul

5. Ermeni İncil Kilisesi-Gedikpaşa/ İstanbul.⁷²

1.3.3. Ermeni Hastaneleri

İstanbul’da Ermenilere ait belli başlı birkaç tane hastane mevcuttur. 1751’de Narlıkapı Ermeni Hastanesi, 1834’te Yedikule Ermeni Hastanesi, Beyoğlu Ermeni Hastanesi, 1856’da Taksim Surp Agop Vakıf Hastanesi ve Düşkünler Evi başlıca Ermeni Hastaneleridir.⁷³

2. Millet Sistemi İçerisinde Ermeni Toplumu

İslam hukukuna göre insanlar din bakımından Müslümanlar ve gayrimüslimler olarak ikiye ayrılmışlardır. Gayrimüslimler de kendi arasında ehl-i kitap olanlar ve ehl-i kitap olmayanlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Ehl-i kitap olan gayrimüslimler kendilerine ilahi kitap verilmiş ve semavi dinlere mensup olan Yahudiler ve Hıristiyanlardır.⁷⁴

600 yılı aşkın varlığını sürdüren Osmanlı Devleti çok uluslu bir toplum yapısı oluşturmuştur. Türk, Arap, Arnavut, Bosnalı gibi farklı etnik kökenden Müslüman toplulukların yanı sıra, Müslüman olmayan farklı etnik köken ve dinden olan toplulukları da bünyesinde barındırmıştır.

Bir İslam ülkesinde sürekli olarak yaşayan gayrimüslimlere “ehl-i zimet”, “Zımmi” ya da “gayrimüslim tebaa” gibi adlar verilmiştir. Osmanlı Devleti

⁷² Dabağyan, *Türkiye Ermenileri Tarihi*, s. 125-284

⁷³ Münir Atalar; Sibel Kavaklı, “Sağlık Alanında Türk-Ermeni İlişkileri”, *Hoşgörü Toplumunda Ermeniler, III*, Kayseri 2007, s. 376

⁷⁴ İhsan Karataş, *Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslimlerin Toplum Hayatı (Bursa Örneği)*, İstanbul 2009, s. 20

de ehl-i zimmeti, “Gayrimüslim tebaa ya da reaya olarak adlandırmıştır. Reaya tabiri başlangıçta tüm tebaa için kullanılırken sonraları sadece gayrimüslimler için kullanılmıştır.⁷⁵ Osmanlı Devleti, tebaası olan gayrimüslimlere yönelik politikalarını İslam hukuku etrafında şekillendirmiştir. İslam hukukuna göre gayrimüslimler ile İslam Devleti arasındaki ilişki zimmet olarak adlandırılan bir akite dayandırılmıştır.

Bu akitten istifade eden gayrimüslimlere de ehl-i zimmet denmiştir. Böylece Müslüman olamayan topluluklar islamın hâkimiyetini kabullenmenin karşılığında, İslam devletinde Müslümanların konuğu sayılıp hoşgörü ile bir takım haklar kazanmışlardır.⁷⁶

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Fatih Sultan Mehmet dönemine gelinceye kadar gayrimüslimlere İslam hukukunun tanıdığı haklar çerçevesinde muamele yapılmış, ancak siyasal topluluklar olarak özerk bir statü verilmemiştir. Gayrimüslim tebaaya devlet içinde otonom haklara sahip bir “millet” statüsü verilmesi Fatih Sultan Mehmet döneminde olmuştur.⁷⁷ Fatih'in İstanbul'u fethetmesiyle millet statüsü olarak ilk ortaya çıkan millet, Ortodoks Rum milleti olmuştur. Ortodoks Rumlara tanınan dini ve idari özgürlükler millet sisteminin özünü oluşturmuştur.

Millet kavramı, Arapça “mille” kelimesinden türetilmiştir. Mille “bir söz” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla millet kavramı belirli bir sözü ya da vahiy kitabını kabul eden bir insan topluluğu demektir. Millet, Kuran'da “din” ve “şeriat” olarak kullanılmıştır. 19. yüzyıl sonlarında ise anlamı değişerek “ulus” şeklini almıştır.⁷⁸ Millet sistemine göre zımmiler din ve mezhep esasına göre tasnif edilmiş, Rumlardan sonra Ermeni ve Yahudiler de millet olarak kabul edilmiştir. Bu sistem ile gayrimüslimlerin idare edilmesi daha kolay hale gelmiştir. Osmanlı devleti toplum üzerindeki yetkilerini genel yönetim, güvenlik, maliye ve askerlik gibi konularda sınırlandırmış; bunların dışındaki eğitim, haberleşme, sosyal güvenlik, adalet nüfus, dini işler ve vakıf hizmetleri gibi temel fonksiyonları din ve mezhep esasına dayalı millet teşkilatları eliyle yürütmek üzere gayrimüslimlere bırakmıştır.

---

⁷⁵ Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaa'nın Yönetimi*, İstanbul 1990, s. 19

⁷⁶ Abdülhamit Kırmızı, *II. Abdülhamit Dönemi (1876-1908) Osmanlı Bürokrasisinde Gayrimüslimler*, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998, s. 1

⁷⁷ Turgut Uzun, “Osmanlı Devleti'nde Toplumsal Yapı ve Ayrılıkçı Ermeni Hareketlerinin Doğuşu”, *Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri*, Ankara 2003, s. 193

⁷⁸ Bilal Eryılmaz, “Osmanlı Devleti'nde Farklılıklara ve Hoşgörüye Kavramsal Bir Yaklaşım”, *Osmanlıdan Günümüze Ermeni Sorunu*, (Ed. Hasan Celal Güzel), Ankara 2000, s. 201-202

Ermeni toplumunun millet olarak kabul edilmesi 1461 yılında olmuştur. Ermenilere Patrik olarak Bursa Metropoliti Ovakim tayin edilmiştir. Süryani, Habeş ve Kıbtî kiliseleri de Ermeni Patrikhanesine bağlanmıştır.⁷⁹ Millet kavramı dini aidiyeti ifade ettiği için Ermeni toplumu tek bir cemaat değil Gregoryan, Katolik ve Protestan olarak üç millet halinde örgütlenmişlerdir.

2.1. Hukuki Açıdan Ermeniler

Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan gayrimüslim topluluklara şer'î şerif denilen İslam hukuku çerçevesinde hareket etmiştir. İslam hukukuna göre gayrimüslimler ile Müslümanlar arasındaki ilişki dini farklılıklardan kaynaklanan statülerle değerlendirmiştir. Böylece gayrimüslimler kendi iç ilişkilerinin düzenlemesini men-sup oldukları din kurallarına göre yapmışlardır.

Osmanlı'nın gayrimüslim tebaasından olan Ermeniler millet statüsüne geçince Müslümanlara tanınan hakların dışında bir takım haklar elde etmişlerdir.

Siyasi ve idari alanda Ermeni toplumu Osmanlı vatandaşı sayıldığı için kamu hizmetinde bir takım haklara sahiptirler. Din ile bağlantısı olmayan alanlarda kamu hizmetinde bulunabilirlerdi. Ancak Ermeniler Tanzimat'a kadar devlet başkanlığı, ordu komutanlığı, valilik, sadaret ve kadılık gibi görevlere getirilememiştir. Tanzimat süreciyle Ermenilere önemli bakanlık görevleri dahi verilmiştir.

Diğer gayrimüslim topluluklarda olduğu gibi Ermenilerde kendi içlerinden seçtikleri ve devlete karşı sorumlu olan dini bir lider tarafından idare edilirdi. 1876 tarihine kadar gayrimüslim tebaaya tam anlamıyla tanınmayan seçme ve seçilme hakkı bu tarihte İntihab-ı Mebusan Kanunu ile verilmeye başlanmıştır.

Ermeniler hak ve hürriyet konusunda da dini istisnalar haricinde Müslümanlarla aynı temel haklara sahip olmuşlardır. Can, mal ve haneleri Müslümanlar gibi koruma altındadır.⁸⁰ Ermeniler hürriyet konusunda da kısıtlanmamışlardır. Dinen gayrimüslimlerin ikamet etmesine yasak olmayan yerlere ikamet etme hürriyetine sahiptirler. İslam dininin doğup yayıldığı, kutsal mabetlerin ve mekanların bulunduğu Mekke, Medine ve Hicaz dışındaki topraklar Ermenilerin ikametine açıktır.

⁷⁹ Karataş, *Gayrimüslimlerin Toplum Hayatı*, s. 27-28

⁸⁰ Veysel K. Bilgiç, "Osmanlı Devletinde Azınlıklar", *Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri*, Ankara 2001, s.80. Eryılmaz, *Gayrimüslim Teba'nın Yönetimi*, s. 19

Ermeniler mesken hürriyetleri de vardır. Ermeniler şehrin kenar semtlerinde iskan olmuşlardır. İnanç, ibadet ve eğitim hürriyetine sahip olan Ermeniler kendi ihtiyaçlarına göre yeni mabet yapmalarına izin verilmiş ve var olan mabetleri her türlü tecavüzden korunmuştur. Ermeniler mabetleri ve açtıkları okullarda eğitim ve öğretim tam bir serbestlik içinde yapmıştır. Mabetlerde dini ayinleri ve ibadetlerini yaparak, çan çalmalarına, bayram günlerinde haç taşımalarına izin verilmiştir.

Şer'i hükümlere aykırı olamayacak şekilde düşünce ve toplantı hürriyetleri de vardır. Sosyal güvenlik hakları vardır. Rahipler ve ödeme gücü olmayanlar cizye ve bazı mali yükümlülüklerden muaftırlar. Çalışma hakkı tanınan Ermeniler özel sektöre girmiş, iş kurabilmiş ve Müslümanlarla ortak olabilmişlerdir.

Aile, borç ve eşya hukuku bakımından özel haklara sahip olmuşlardır. Bazı cezai hükümler, aile ve miras hukukuna ait müesseseler dışında Müslümanlarla aynı haklara sahiptirler. Ermeni toplumu Osmanlı Devleti'nde menkul ve gayrimenkul mülkiyet hakkına sahiptir. Bu ancak kamu yararı nedeniyle kısıtlanmıştır.

Ermenilerin elde ettikleri haklar dışında, Osmanlı Devleti'ne karşı yükümlü oldukları konularda vardı. Bunlardan ilki Ermenilerin yıllık olarak vermek zorunda oldukları kişi başına belli miktardaki cizye vergisidir. Bu vergi olgunluk çağındaki erkeklerden askerlik muafiyeti karşılığı alınmaktaydı. Ermenilerin yükümlü olduğu bir diğer konu dış ticaret vergisi olarak adlandırılan ûşür vergisi vermeleridir. Bu vergi Ermenilerden şehir ve ülkeler arası ticaretten alınırdı.

Bunların dışında Ermeniler, İslam'a hakaret sayılacak ve Müslümanları gözden düşürecek hareketlerden kaçınmışlardır. Kendi dinlerini hürriyet içinde yaşayan Ermeniler reklam ve politikadan da kaçınırlardı. Müslüman şehirlerde dini sembollerini ile gösteri yapamamış, açık yerlerde içki ve domuz satamamışlardır. Kılık, kıyafet konusunda da Müslümanları taklit edemezlerdi.⁸¹

1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile gayrimüslimler hukuki açıdan önemli haklar elde etmişlerdir. Osmanlı Devleti tüm tebaasına hayat, namus, mal, vergi ve askerlik konusunda eşitlik ilkesini getirmiştir. 1840 yılında gayrimüslimlere siyasi temsil hakkı getirilmiştir. Yayınlanan fermanla taşra teşkilatında idare meclisleri, eyalet ve sancaklarda da on üç kişiden oluşan Büyük Meclisler kurulmuştur. Bu

---

⁸¹ Akgündüz; Öztürk, *Sorularla Ermeni Meselesi*, s. 102-103

meclislere gayrimüslimleri temsilen bölgedeki rahip, metropolit veya hahambaşı gibi ruhani reislerle zimmileri temsilen iki kocabaşı da üye olarak katılmıştır.

Tanzimat Dönemi'nde Batı ile ilişkilerin gelişmesi üzerine birçok genç eğitim için Avrupa'ya gitmiştir. Özellikle Ermenilerden Amira sınıfından olan önemli aileler çocuklarını eğitim için İtalya'ya göndermiştir. 1840-1848 yıllarında ise iki büyük öğrenci grubu Paris'e gitmiştir. Burada aldıkları eğitim neticesinde 1849 yılında Paris'te Ararat Cemiyetini kurarak Ermeni toplumunun ilerlemesini ve aydınlaşmasını amaçlamışlardır.⁸²

1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı ile gayrimüslim tebaa siyasi, idari, hukuki, dini, sosyal birçok alanda önemli haklar elde etmişlerdir. Özellikle Ermeniler 1863 yılında 99 maddeden oluşan "*Ermeni Milleti Nizamnamesini*" bir ferman ile Babıâli'ye onaylatmışlardır. Böylece Ermeni toplumu siyasi ve sosyal alanda yeni bir devir açmıştır. Ermeniler bir cemiyetten öte siyasi, sosyal, iktisadi, kültürel tüm haklarında devlet içinde yeni bir baskı oluşturarak birçok imtiyaz elde etmişlerdir.

Bu nizamname ile Ermeniler bağımsız bir millet gibi meclisler oluşturma hakkına kavuşmuştur. Bunların başında on dört kişiden oluşan ve Ermenilerin dini meseleleriyle ilgilenen Meclis-i Ruhani gelmiştir. Bir diğeri yirmi kişiden oluşan Meclis-i Cismanidir. Bu mecliste Ermenilerin mali ve siyasi işlerini takip etmiştir. Ayrıca nizamname, yüz kırk azadan oluşan Meclis-i Umumi kurulmasını tanzim etmekteydi.⁸³ Kısaca diyebiliriz ki Ermeniler bu nizamname ile bir çeşit anayasa hakkına sahip olmuş ve bağımsız bir cemaat muamelesi görmüşlerdir.

Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla birçok alanda önemli haklar elde eden gayrimüslimler siyasi katılım imkanı bularak yeni kurulan yargı organlarında da görev almışlardır. Sivil bürokrasideki gayrimüslimlerin sayısı artmış ve üst mevkilere kadar yükselmişlerdir. Devlet meselelerin görüşülüp karara bağlandığı Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Aliye ve idari yargı mercii olan Şurâ-yı Devlet gayrimüslimlerin yer aldığı kurumlardan sadece iki tanesi olmuştur.

2.2. Dini Açıdan Ermeniler

Hıristiyanlığı kabul etmeden önce Ermeniler çok tanrılı dinlere inanmışlar-

---

⁸² Gül Akyılmaz "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Osmanlı Devletinde Gayrimüslimlerin (ve Ermenilerin) İdare ve Siyasi Hakları" *Ermeni Araştırmaları II. Türkiye Kongresi Bildirileri*, I, Ankara 2007, s. 89

⁸³ Akgündüz, Öztürk, *Sorularla Ermeni Meselesi*, s. 124

dır. Özellikle İran tanrılarının etkisinde kalarak genelde yaşadıkları bölgenin hakim kültürü içindeki tanrılara inanmışlardır.⁸⁴

Hıristiyanlık ilk olarak kral Arşam'ın oğlu kral Aþkar zamanında Ermeniler arasında yayılmaya başlamıştır. Kral Aþkar'ın hastalığından dolayı Hz. İsa'nın yardımını istemesi ve Havariyun'dan Tatyos ve Potogomiyos'un İncil'i Ermenistan'a getirmeleri üzerine Ermeniler Hıristiyan olmuşlardır.⁸⁵ Ermenilerin Hıristiyanlığı kesin olarak kabul ettiği tarih ise MS 301'dir. Kral Dirdad döneminde, Krikor Parter öncülüğünde başta kral olmak üzere halkın büyük çoğunluğu Hıristiyanlığı kabul etmiştir. Böylece Ermeniler Hıristiyanlığı topyekûn kabul eden ilk millet olmuşlardır.⁸⁶

Aziz Krikor'un öncülüğünde Hıristiyanlığı kabul eden Ermeniler onun adını Lusavoriç (aydınlatici) olarak değiştirmiştir. Böylece Uğapar (havariler kilisesi) olarak bilinen Ermeni kilisesi Lusavoriçagan adıyla da anılmıştır.

Ermenilerin ilk dini merkezi Muş'taki Ardaşat olmuştur. Bu ruhani makam 439 yılına kadar Krikor ve oğullarına verilmiş bu sülalenin son liderinin çocuğu olmadığı için sonraki liderler rahipler arasından seçilmiştir. Dini merkez önce Muş'tan Eçmiyazin'e sonra da Tovin'e nakledilmiştir. Ancak VII. yüzyılda Eçmiyazin tekrar önem kazanmıştır.⁸⁷

Hıristiyanlıktaki itilafları halletmek için IV. yüzyıldan başlayarak asırlar boyu İznik, Efes, İstanbul'da ve son olarak da Roma'da Şurular toplanmış, alınan kararlara rağmen ihtilaflar halledilememiştir. Yirmi toplantı yapılmışsa da Ermeni kilisesi bunlardan ilk üçünü tanımıştır. Ermeni kilisesi 451 yılında İran'la mücadele ettiği için Chalcedoine Şurasına katılmamıştır. Bu yüzden beşinci yüzyılda Bizans ve Roma kiliselerinden tamamen ayrılmışlardır. Sonraki dönemde Latin kilisesiyle asırlar boyu mücadele etmiştir.⁸⁸

Osmanlı iradesi altındaki Ermenilere bakacak olursak, Ermeniler, Ortodoks ve Katolik mezheplerinden ayrı kilise ve düşünceye sahip olmuşlardır. Ancak Osmanlı Devleti Ermenileri de Hıristiyan tebaadan saymıştır. İstanbul'un fethiyle Er-

⁸⁴ Külekçi, *Sosyo-Kültürel Açından Ermeniler ve Türkler*, s. 163

⁸⁵ Koçaş, *Türk Ermeni İlişkileri*, s. 57

⁸⁶ Dabağyan, *Türkiye Ermenileri Tarihi*, s. 65

⁸⁷ Necla Basgün, *Türk Ermeni İlişkileri Abdülhamid'in Cülusundan Zamanımıza Kadar*, Ankara 1970, s. 7

⁸⁸ Koçaş, *Türk Ermeni İlişkileri*, s. 59-60

meniler de Ortodoks ve Museviler gibi bağımsız bir cemaat olarak görülmüş, dini ve kültürel geniş haklar elde etmişlerdir.

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethedince Bursa'da bulunan dini lider baş Piskopos Ovakim'i 1461 yılında İstanbul'a getirtmiş ve bir ferman ile Samatya'daki Sulu Manastırda Ermeni Patrikhanesini kurdurmuştur.⁸⁹Böylece Ermeni Patriğinin unvanı bütün Osmanlı Ermenilerinin Patriği olmuştur. Osmanlı Ermenilerinin en yüksek makamı olan İstanbul Patrikliği manevi olarak Eçmiyazın Katogigosluğuna bağlı bulunmasına rağmen zamanla katogigos seçiminde son kararı verme statüsünü elde etmiştir. İstanbul Ermeni Patrikliği, Ermeniler için yalnız dini değil aynı zamanda dünyevi önderde olmuştur. 1860 yılında Ermeni Kilise Yasası ilan edilinceye kadar Patrik, kilise ve papazlar üzerinde tam bir yetkiye sahip olmuştur.⁹⁰

Osmanlı idaresinde Ermeniler dini yönden en iyi zamanlarını, 1461-1630 yılları arasında yaşamışlardır. 1630'dan sonra Osmanlı Devleti'nin çöküşüne paralel olarak Ermeniler arasında mezhep kavgası başlamıştır. Bir kısım Ermeniler, Roma Katolik kilisesine temayül ederek, 1701-1702 tarihlerinde Katolikliği kabul etmişlerdir. 1831 de II. Mahmut Ermeni Katoliklerini bir cemaat olarak kabul etmiştir. Böylece Osmanlı devletinde bir kısım Ermeniler Eçmiyazın ve Sis Katogigoslukları yanında Roma ve Fransa'nın politik koruyuculuğuna düşmüşlerdir.

Daha sonra İngiltere Ermeni cemaati üzerinde etkili olmaya çalışmış, 1840 yılında Kudüs'te bir Protestan kilisesi inşası için izin alarak, 1845'te bu kilisenin hizmete geçmesini sağlamıştır. 1846 yılında İngiliz elçisinin yardım ve himayesi ile İstanbul'da bir "Protestan Cemaati İdare Heyeti" teşekkül edilmiş ve 1850 yılında bir ferman ile bunlar Ermeni Protestan milleti olarak tanınmıştır.⁹¹

Bu süreçten sonra Osmanlı Devleti'nde başlangıçtan itibaren dini seferberlik ve hoşgörü içinde yaşayan Ermeniler, Avrupalı devletlerin misyoner faaliyetleri ve yönlendirmeleriyle Osmanlı'nın çöküşünü hızlandırmışlardır.

2.3. Ermenilerin Bürokraside İstihdamı

Devlete sadakatleri, Türkçe konuşmaları ve Türk adetlerini benimsemeleri Ermenilerin Osmanlı devletinde çeşitli hizmetlerde bulunmalarına sebep olmuştur. Ermeniler kendilerine tanınan hak ve ayrıcalıklar neticesinde hızla gelişmiş ve refaha

⁸⁹ İlter, *Ermeni Kilisesi ve Terör*, s. 22

⁹⁰ Basgün, *Türk Ermeni İlişkileri*, s. 8-9

⁹¹ İlter, *Ermeni Kilisesi ve Terör*, s. 23-24

kavuşmuşlardır. Türk-Osmanlı kültürü ve yaşam tarzını benimseyen Ermeniler millet-i sabika unvanını almışlardır. Bu unvan sayesinde Ermeniler kısa sürede ticari hayatta olduğu gibi kamu hizmetinde de önemli mevkilere gelmişlerdir. Hem merkez teşkilatında hem de taşrada önemli görevler üstlenmişlerdir.

XVI. yüzyıldan itibaren Ermeniler Osmanlı bürokrasisinde özel bir yer teşkil etmişlerdir. XVII. yüzyıldan itibaren hükümet hizmetlerinde çalışmaya başlamışlardır. 1821 Rum isyanından sonra, devletin harici işlerinde Rumların yerini almaya başlamışlardır. Bu tarihten itibaren Hariciye Nezareti ve kitabet işleri ve tercümanlık hizmeti Rumlardan alınıp Ermenilere verilmiştir. 1830'larda Yunanistan'ın bağımsız olması ve Rumların uzaklaştırılmasıyla devlet bürokrasisi Ermenilerin eline geçmeye başlamıştır.

Ermeniler sarayda da önemli görevlere gelmişlerdir. Bezirganlıkbaşılık, saray sarraflığı, Darphane nazırlığı, Baruthane yöneticiliği, Padişahın şahsi hazinesinin yönetimi, Tophanenin yönetimi, Haremi Hümâyun'un alış veriş işleri, Kilercibaşılık, elbise odasının sorumluluğu, saray terziliği, saray inşaat memurluğu, hassa mimarlığı gibi hizmetlerde bulunmuşlardır.⁹²

Tanzimat ile başlayan süreçte Ermeniler fermanın getirdiği birtakım hakları kullanmasını iyi bilmişlerdir. Y.G. Çark bu dönemi Ermenilerin altın devri olarak nitelendirmiştir. En feyizli, en el verişli sayılan bu devirde Ermeniler her sahada ileri gitmişlerdir. Özellikle ticari hayatta başarı yakalayan Ermeniler kuyumculuk ve sarraflık yetenekleriyle ön plana çıkmışlardır. Bunun neticesinde de uzun yıllar darphanelerde görev yapmışlardır.⁹³

1856 yılında Avrupa'nın baskısıyla yürürlüğe giren Islahat fermanı neticesinde, Ermenilerin devlet kademelerindeki istihdam durumunda büyük değişimler olmuştur. Yeni kurulan belediye, kaza, vilayet meclisleri, merkezde kurulan meclislerde görev almışlardır.⁹⁴ Özellikle merkezi vilayetlerde Şuray-ı Devlet, Yargıtay, Sayıştay başkanlıklarında, taşrada sorgu hekimliklerinde geniş yetkilerde görev almışlardır. Sancak, kaza ve köylerin idare meclislerinde, ihtiyar heyetlerinde aza olarak görev almışlardır.

---

⁹² Ömer Karayumak, *Ermeniler, Ermeni İsyamları, Ermeni Katliamları*, Ankara 2007, s. 38

⁹³ Çark, *Türk Devleti Hizmetinde Ermeniler*, s. 44

⁹⁴ Abdülhamit Kırmızı, "Son Dönem Osmanlı Bürokrasisinde Akraba Ermeniler", *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 8, Kış İstanbul 2003, s. 1

Osmanlı Devlet bürokrasisinde 22 nazır, 33 milletvekili, 29 paşa, 7 büyükelçi, 11 başkonsolos, 11 üniversite öğretim üyesi ve 41 tane yüksek rütbeli ermeni görev yapmıştır.⁹⁵

II. Abdülhamit 1893 yılına kadar Ermenilerle iyi geçinmiş ve Ermeni nazırlar tayin etmiştir. Carter Findley 1850-1908 yılları arasında nezarete çalışan 366 kişinin dosyasını incelemiştir. Bunlardan 107 tanesi gayrimüslimdir. Gayrimüslimlerin etkin dağılımı şöyledir: 30 Rum, 52 Ermeni, 12 Yahudi, 7 Hıristiyan Arap, 6 Avrupa kökenli gayrimüslim vardır.⁹⁶ Hariciye Nezareti'nde Ermeni personeli diğer gayrimüslimlere üstünlüğü vardır.

Hariciye Nezaretinde Ermenilerin en fazla istihdam edildiği birim Tahrirat-ı Hariciye kalemi olmuştur. Bu kalemde çalışan Ermeni sayısı 69'dur. Babîali tercüme Odasında 13, İstişare Odasında 8 Ermeni personel bulunmaktadır. 1883 yılında Adliye Nezareti'nde 8, Dahiliye Nezareti'nde 5, Maliye Nezareti'nde 2 Ermeni çalışmaktadır.⁹⁷ Konumuz açısından 1879–1909 Sicill-i Ahvâl kayıtları incelendiğinde ermeni memurların Posta-Telefon-Telgraf Nezareti, Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti, Ticaret ve Nafia nezareti gibi nezaretlerde de istihdam edildikleri görülmektedir.

---

⁹⁵ Karayumak, *Ermeniler, Ermeni İsyancıları, Ermeni Katliamları*, s. 39

⁹⁶ Findley, *Kalemiye'den Mülkiye'ye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, s. 95

⁹⁷ Akyılmaz "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Osmanlı Devletinde Gayrimüslimlerin (ve Ermenilerin) İdare ve Siyasi Hakları", s. 97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYO-KÜLTÜREL AÇIDAN İSTANBUL DOĞUMLU ERMENİ MEMURLARIN DURUMU

Sicill-i Ahvâl Defterleri İstanbul doğumlu olan Ermeni memurların sosyal statüleri, eğitim durumları, görev yaptıkları şehirler, meslekleri, bildikleri lisanlar, almış oldukları nişan ve madalyalar, varsa aldıkları cezaları göstermesi bakımından önemli kaynak niteliğindedir.

1. Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre İstanbul Doğumlu Ermeni Memurların İsimleri

Doksan adet Ermeni memurun isimleri incelendiğinde bunlardan iki tanesinin üç isimli, elli dokuz tanesinin çift isimli, yirmi dokuz tanesinin de tek isim taşıdığı görülmektedir. Memurlardan iki tanesi bey, üç tanesi ağa, seksen beş tanesi de efendi sıfatlarını kullanmıştır.

Tablo 3.1: İstanbul Doğumlu Ermeni Memurların İsimlerini Gösterir Tablo

Memurların Adı	Sayısı	Memurların Adı	Sayısı
Abraham Çakmakyan Efendi	1	Bedros Nişanyan Efendi	1
Agob Cinciyan Efendi	1	Bedros Topkolyan Efendi	1
Agob Efendi	3	Bedros Zeki Efendi	1
Agob Osebyan Efendi	1	Begos Kalemciyan Efendi	1
Alber Azizyan Efendi	1	Beşare Efendi	1
Aleksan Efendi	3	Bezi Efendi	1
Alyanakyan Ermanak Efendi	1	Bogos Efendi	2
Ananyan Rupen Efendi	1	Bukrat Efendi	1
Andon Ağa	1	Cezveciyan Kepure Efendi	1
Andon Efendi	3	Civanyan Nişan Efendi	1
Andon Ezkiyan Efendi	1	Danyel Hanımyan Efendi	1
Andon Halaçyan Efendi	1	Demirciyan Dikran Efendi	1
Andon Hekimyan Efendi	1	Dikran Ansuryan Efendi	1
Andon Yıldızyan Efendi	1	Dikran Arakliyan Efendi	1
Antuvan Kabaracıyan Efendi	1	Dikran Efendi	3
Apik Pertev Efendi	1	Dikran Kakmacıyan Efendi	1
Aradeşes Sürmeliyan Efendi	1	Dikran Papaysan Efendi	1
Aram Efendi	1	Dikran Sarafim Efendi	1
Ardışis Ohanyan Efendi	1	Dikran Vartanyan Efendi	1
Arganyan Karakin Efendi	1	Diran Efendi	2
Armenak Astarçıyan Efendi	1	Diran Erdaşis Efendi	1
Arslagel Bogos Efendi	1	Diran Misak Efendi	1
Arşak Efendi	1	Dirtar Bogosyan Efendi	1
Artaki Papaysan Efendi	1	Doktor Bogos Efendi	1
Artin Ağa	1	Dursun Pol Efendi	1
Artin Artaki Köleyan Efendi	1	Edvar Samoelyan Efendi	1
Artin Ayvazyan Efendi	1	Ekmekçıyan Agob Efendi	1
Artin Resimciyan Efendi	1	Ermanak Efendi	1
Artin Şirinyan Efendi	1	Frangül Terziyan Efendi	1

Artin Tıngıryan Efendi	1	Fularo Anderya Efendi	1
Artin Timaksiyan Efendi	1	Gümüşyan Mardiros Ağa	1
Asador Efendi	1	Haçator Tıngıryan Efendi	1
Atanik Arakyan Efendi	1	Haçik Haçator Efendi	1
Avadis Efendi	1	Hamamcıyan Agob Efendi	1
Avadis Şalcıyan Efendi	1	Hamparsom Ekna Efendi	1
Bakışyan Kirko Zeki Efendi	1	Hamparsom Enserciyan Efendi	1
Balaban Simon Bey	1	Harab Dağlıyan Efendi	1
Baltazar Tomas Bey	1	Kapriel Suryan Efendi	1
Bedri Efendi	1	Kegam Efendi	1
Bedros Fuad Efendi	1	Tevekkelyan Arakel Efendi	1

2. Memurların Eğitim Gördükleri Okullar

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan önceki süreçte var olan eğitim müesseseleri Müslümanlara ait olan mektepler (sıbyan mektebi, medreseler, askeri mektepler, Enderun) ve gayrimüslimlere ait olan mektepler (Bulgar, Ermeni, Rum, Sırp, Yahudi gibi cemaatlerin) olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Bütün bu mektepler metot, felsefe, dini-siyasi görüş bakımından birbirinden ayrı konumdaydılar. Kısaca eğitim sisteminde bir bütünlük yoktu. Mekteplerin hemen hemen hepsinde dini eğitim ağır basmaktaydı.⁹⁸

Gayrimüslimlerin kilise ve hahamhaneleri din ve mezhep işlerinde serbest olduğu gibi kendi cemaatlerinin eğitim işlerini de yürütmüşlerdir. Sırpların, Ermenilerin, Bulgarların, Rumların okulları, ait oldukları kiliseler, Musevilerin okulları da hahamhaneler tarafından yönetilmişlerdir. Her cemaatin kiliseye bağlı okulu var olup ilkokullar cemaat teşkilatı tarafından yönetilirken, ortaokullar dini makamlar tarafından yönetilmiştir.⁹⁹ Ermeni cemaatinin okullarına bakacak olursak İstanbul'un fethinden 18. yüzyılın sonuna kadar Osmanlı sınırları içinde resmi anlamda bir Ermeni mektebi mevcut olmamıştır. 1790 tarihine kadar Ermeniler arasındaki eğitim genelde şahsi nüfuzlu kişiler tarafından geçici olarak idare edilmiştir. 1790 yılında hükümetten izin alınmak suretiyle ilk Ermeni mektebi Kumkapı'da açılmıştır. Bu tarihten sonra Ortaköy, Kuruçeşme, Samatya, Üsküdar gibi semtlerde de Ermeni mektebi açılmaya başlamıştır.¹⁰⁰ Tanzimat süreciyle birlikte Ermeniler eğitim ve kültür faaliyetlerini hızlandırmışlardır. Tanzimat ile tıbbiye ve daha sonra kurulan teknik ve mesleki okullara girmeye başlamışlardır.

⁹⁸ Bayram Kodoman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara 1999, s. XII

⁹⁹ İsa Halis, *Tanzimat Dönemi Eğitim Sistemi*, Konya 2005, s. 110

¹⁰⁰ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul 1977, s. 750-752

Ermenilerin sıbyan mektepleri merkez tarafından denetim altında tutulmakla birlikte burada kendi dinlerinin gereği olan dini bilimler okutulmuştur. Bunların yanında yaşlara göre çocuklara peygamberler tarihi, coğrafya, hesap, ve musiki dersleri verilmiştir. İkinci derecedeki mektepleri ise Müslümanların rüştiye mekteplerinden daha iyi bir konuma sahip olmuştur. Burada da edebiyat, ulûm ve eski Ermenice ve bir de lisan-ı ecnebi (yabancı dil) okutulmuştur.¹⁰¹ Okutulan yabancı diller arasında Fransızca ilk sırada yer almıştır.

Tablo 3.2: İstanbul Doğumlu Memurların Eğitim Gördükleri Okulları Gösterir

Tablo

Memurların Eğitim Gördükleri Okulun Adı	Yeri	Sayısı
Ankara Katolik Mektebi	Ankara	1
Aramyan Mektebi	Kadıköy	1
Askeri Rüştiye Mektebi	Toptaşı	1
Balzac Mektebi	Paris	1
Berberyan Ermeni Mektebi	Üsküdar	3
Berberyan Ermeni Mektebi	Kadıköy	1
Çiçekpazarı Mektebi Rüştiyesi		1
Darülfünûn Turuk-1 Meabir Mektebi	Paris	1
Darültahsil Mektebi	Sarıyer	1
Dil Mektebi		1
Ermeni Mektebi	Pangaltı	1
Ermeni Mektebi	Üsküdar	3
Ermeni Mektebi	Samatya	1
Ermeni Mektebi	Hasköy	6
Ermeni Mektebi	Beşiktaş	1
Ermeni Mektebi		11
Ermeni Mektebi	Ortaköy	3
Ermeni Mektebi	Kadıköy	1
Ermeni Millet İptidaisi		1
Ermeni Millet Mektebi		12
Ermeni Katolik Mektebi	Büyükdere	1
Ermeni Katolik Mektebi		4
Ermeni Katolik Mektebi	Ortaköy	1
Ermeni Katolik Mektebi	Beyoğlu	2
Ermeni Katolik Mektebi	Dersaadet	2
Ermeni Katolik Mektebi	Galata	1
Ermeni Kilise Mektebi	Üsküdar	1
Ermeni Kilise Mektebi	Samatya	1
Ermeni Korkin Mektebi		1
Ermeni Mihiteryan Mektebi		1
Ermeni Millet Mektebi	Beyoğlu	1
Ermeni Millet Mektebi	Kadıköy	1
Ermeni Sıbyan Mektebi		2
Eseyan Mektebi	Beyoğlu	1
Fransız Mektebi	Üsküdar	1
Fransız Mektebi	Beyoğlu	3
Fransız Mektebi	Pangaltı	1
Fransız Mektebi	Bebek	2

¹⁰¹ İsmail Doğan, “ Ali Suavi’nin Azınlıklar Eğitimi ve Ermeni Uygulamasına İlişkin Bazı Tespitleri”, *Dünden Bugüne Türk –Ermeni İlişkileri*, Ankara 2003, s. 141

Fransız Mektebi		1
Fransız Frerler Mektebi	Üsküdar	3
Fransız Sen Benuva	Galata	1
Gedik Paşa Mektebi		1
Gurkenyan Ermeni Mektebi		1
Halicioğlu Nersesyan Mektebi	Hasköy	1
Hamidiye Ticaret Mektebi	Dersaadet	1
Hukuk Mektebi	Paris	1
Hukuk Mektebi		1
İcadiye Mektebi	Üsküdar	1
İzmir Mektebi Rüşdiyesi	İzmir	1
Mekteb-i Fünun-ı Mülkiye-i Şahane		1
Mekteb-i Fünun-ı Siyasi	Paris	1
Mekteb-i İdadi-i Mülkiye		1
Mekteb-i Mülkiye-i Şahane		2
Mekteb-i Sultani		6
Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane		7
Muhtaris Mektebi	Kadıköy	1
Muhtaryan Mektebi	Beyoğlu	1
Murad Rafael Ermeni Mektebi	İtalya	2
Muradyan Mektebi	Paris	1
Orman Mektebi		2
Orman ve Maaden Mektebi		2
Özel Hoca		3
Özel Mektep		2
Panoysan Ermeni Mektebi	Galata	1
Patrikhane Mektebi		2
Patrikhane Mektebi	Kumkapı	1
Rahibler Mektebi		1
Rum Mektebi	Beyoğlu	1
Rüştiye Mektebi	Üsküdar	1
Sanayi-i Mekteb-i Şahane		1
Sanayi-i Nefsiye Mektebi		1
Surp Zukur Mektebi		1
Trabzon Fransız Mektebi	Trabzon	1
Yonarsan Kolcin Ermeni Mektebi	Dersaadet	1
Ziraat Ameliyet Mektebi	Bursa	1

Tabloda görüldüğü gibi Ermeni memurlardan on iki tanesi Ermeni Millet Mektebinde okurken on bir tanesi Ermeni Mektebinde okumuştur. İki memur İtalya’da eğitim görürken beş tanesi de Paris’te okumuştur. Üç memur özel hocadan ders görmüştür. Diğer memurlar ise İstanbul başta olmak üzere Ankara, İzmir, Trabzon ve Bursa’daki okullarda eğitim görmüşlerdir.

2.1. Memurların Okuryazarlık Durumu

Sicill-i Ahvâl Defterlerinden faydalanarak memurların okuryazarlık durumu ve bildikleri diller ortaya çıkmaktadır. Sicil kayıtlarında memurların doğum yeri ve yılları akabinde eğitim aldıkları okullar sıralanmış ve ondan sonra “*Türkçe kitabet*

eder”, “Türkçe okuryazardır”, “İngilizceye aşinadır”, “ Ermenice tekellüm eder, Rumca yazar” gibi ifadeler yazmaktadır.

Tablo 3.3: Memurların Okuryazarlık Durumunu Gösterir Tablo

Memurların Okuryazarlık Türü	Sayı
Türkçe-Rumca-Fransızca-Ermenice okuryazar	3
Türkçe-Ermenice okuryazar, Fransızca-Rumcaya aşına	1
Türkçe- Rumca konuşur	1
Türkçe-Fransızca-Ermenice konuşur yazar, Rumca anlar	1
Türkçe-Fransızca-İngilizce-İtalyanca konuşur yazar	1
Türkçe konuşur, Ermenice okuryazar	2
Türkçe okuryazar	5
Türkçe-Fransızca-Ermenice konuşup yazar, İngilizce-Rumca okuryazar	1
Türkçe-Ermenice okuryazar	2
Türkçe-Fransızca okuryazar, Rumca konuşur	1
Türkçe-Ermenice-Fransızca okuryazar	13
Türkçe-Fransızca konuşur yazar	1
Türkçe-Fransızca-Ermenice-Rumca okuryazar, Bulgarca söyler	1
Ermenice okuryazar	1
Türkçe-Fransızca-İngilizce-Ermenice okuryazar	2
Türkçe-Fransızca-İtalyanca okuryazar	2
Türkçe-Fransızca okuryazar	6
Türkçe-Fransızca-İngilizce-Ermenice konuşur yazar	3
Türkçe-Ermenice yazar	1
Türkçe-Ermenice-Fransızca konuşur yazar, Arapça söyler	1
Türkçe-Fransızca-İngilizce-Latince-Rumca-Ermenice konuşur	1
Türkçe-İngilizce konuşur, Fransızca okuryazar	1
Türkçe Fransızca konuşur, İtalyanca-Rumca okuryazar	1
Türkçe-Fransızca-Ermenice konuşur yazar, Rumca-İtalyanca anlatır	1
Türkçe-Fransızca-İngilizce okuryazar	2
Türkçe-Ermenice konuşur yazar, Fransızca-İngilizce okuryazar	1
Türkçe-Ermenice-Fransızca-İtalyanca okuryazar	1
Türkçe-Ermenice-Fransızca konuşur yazar	6
Türkçe-Arapça-Fransızca-İtalyanca okuryazar, Rumca konuşur	1
Türkçe-Fransızca-Ermenice okuryazar, İtalyanca-Rumca konuşur	2
Türkçe-Ermenice-Fransızca okuryazar, Rumca anlatır	1
Türkçe yazar, Fransızca-İngilizce konuşur	1
Türkçe-Fransızca-Ermenice konuşur yazar, Arabi-Farsi-Almancaya aşına	1
Türkçe-Fransızca-Ermenice yazar, Rumcaya aşına	1
Türkçe-Ermenice-Fransızca okuryazar, Arabi-Arnautça konuşur	1
Türkçe konuşur, Ermenice-Fransızca-İtalyanca-İngilizce yazar	1
Türkçe konuşur, Ermenice-Fransızca yazar	2
Ermenice-Fransızca okuryazar	1
Türkçe-Fransızca-Ermenice konuşur yazar, İngilizceye aşına	1
Türkçe-Fransızca-Ermenice okuryazar, Almanca-İngilizceye aşına	1
Türkçe-Fransızca-Ermenice konuşur yazar, Rumca-İngilizce anlatır	1
Türkçe-Fransızca-İtalyanca-Rumca-Ermenice konuşur yazar	1
Türkçe-Fransızca-Rumca okuryazar	1
Türkçe okuryazar, Rumca-Ermenice-Fransızca konuşur	1
Türkçe-Fransızca-Ermenice okuryazar	1
Türkçe konuşur, Ermenice yazar	1
Türkçe-Ermenice-Fransızca yazar	1
Türkçe-Fransızca-Almanca-Ermenice-Rumca okuryazar	1
Türkçe-Ermenice-Fransızca okuryazar ve konuşur, Rumcaya aşına	1
Rumca-İngilizce-Fransızca okuryazar	1
Fransızca-Ermenice okuryazar, Rumca anlatır	1

Doksan adet Ermeni memur incelendiğinde iki tane memurun okuryazarlık durumu ile ilgili bilgi yoktur. Okuryazarlık durumuna göre elli bir farklı grup ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında on üç kişi Türkçe-Ermenice-Fransızca okuryazar iken, altı kişi Türkçe-Fransızca okuryazar, altı kişi Türkçe-Ermenice-Fransızca konuşur yazar, beş kişi sadece Türkçe okuryazar, üç kişi Türkçe-Rumca-Fransızca-Ermenice okuryazar, üç kişi Türkçe-Fransızca-İngilizce-Ermenice konuşur yazar, iki kişi Türkçe konuşur, Ermenice okuryazar, iki kişi Türkçe-Ermenice okuryazar, iki kişi Türkçe-Fransızca-İngilizce-Ermenice okuryazar, iki kişi Türkçe-Fransızca-İtalyanca okuryazar, iki kişi Türkçe-Fransızca-İngilizce okuryazar, iki kişi Türkçe-Fransızca-Ermenice okuryazar, İtalyanca-Rumca konuşur, iki kişi Türkçe konuşur, Ermenice-Fransızca yazar, bunun dışındaki durumlar genelde bir kişiden ibaret olup, tabloda gösterilmiştir.

3. Memurların Meslekleri

Sicill-i Ahvâl Defterlerinde memurların hangi memuriyetlerde istihdam edildiği, ne kadar maaş aldıkları ayrıntılı olarak yazılmıştır. Doksan adet Ermeni memur incelendiğinde farklı mesleklerde faaliyet gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Doksan adet Ermeni memurdan 32 adeti çeşitli telgraf ve posta merkezlerinde haberleşme memuriyetinde bulunmuştur. Bunun haricinde memurlar genelde ressam, tabib, mütercim, muallim, mühendis, müfettiş, kaymakam, mutasarrıf, hukukçu ve vali muavini gibi mesleklerde istihdam edilmiştir. Bu memurlardan haberleşme memuru olanlar ile tabibler aşağıda tablolar halinde gösterilmiştir.

Tablo 3.4: Haberleşmede İstihdam Edilen Memurları Gösterir Tablo

Memurun Adı	Eğitimi	Görev yaptığı alan ve şehir	Maaşı
Agob Efendi	Ermeni mektebinde okumuştur	Diyarbakır Vilayeti Telgraf Merkezi Makineciliğinde bulunmuştur.	300 Kuruş
Agob Efendi	Dersaadet Ermeni Mektebinde okumuştur.	Beyoğlu Telgraf ve Posta Nezareti Muhaberat-ı Ecnebiye Memuriyeti.	100 Kuruş
Alber Azizyan Efendi	Fransız Mektebinde okumuştur.	Dersaadet Postahanesi İttihad Memurluğu.	200 Kuruş
Aleksan Efendi	Ortaköy Ermeni Mektebinde okumuştur.	Galata Postahanesi Şehr Dairesi Mekatip Memuriyeti. Dersaadet Postahanesi Cisri Mustafa Paşa Şimendifer Posta Seyyar Memuriyeti.	200 Kuruş 900 Kuruş
Aleksan Efendi	Millet Mektebinde okumuştur.	Telgraf ve Posta Nezareti Aliyesi Fabrikası Makinistliği. Beyoğlu Telgraf Merkezi Makineciliği Selanik Vilayeti Makineciliği.	450 Kuruş 400 Kuruş 800 Kuruş

Ananyan Rupen Efendi	Millet Mektebinde okumuştur.	Beyoğlu Telgraf Merkezi Muhaberat-ı Ecnebiye Memuriyeti Refakati.	100 Kuruş
Andon Efendi	Ermeni Katolik Mektebinde Okumuştur.	Beyoğlu Telgrafhanesi Muhabere Memuriyeti. Gelibolu Telgrafhanesi Fransızca Memuriyeti. Kalai Sultaniye Fransızca Muhabere Memuriyeti. Halep Telgrafhanesi Fransızca Memuriyeti. Kastamonu Telgrafhanesi Fransızca Muhabere Memuriyeti. Siroz Fransızca Muhabere Memuriyeti. Aydın Vilayeti Kuşadası Telgraf ve Posta Merkezi Müdürlüğü. Sakız Telgraf ve Posta Merkezi Üçüncü Sınıf Müdüriyeti.	100 Kuruş 100 Kuruş 600 Kuruş 380 Kuruş 500 Kuruş 600 Kuruş 600 Kuruş 900 Kuruş
Andon Ezkiyan Efendi	Ermeni Mektebi İdadisi ve Beyoğlu'nda Fransız Mektebinde okumuştur.	İzmir Telgrafhanesi Fransızca Muhabere Memuriyeti. Beyoğlu Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti. Hereke Muhabere Memuriyeti. Beyoğlu Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memurluğu.	380 Kuruş 200 Kuruş 520 Kuruş 1000 Kuruş
Andon Hallaçyan Efendi	Millet Mektebinde okumuştur.	Büyükdere Telgraf Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuru Refakati. İzmir Telgraf Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti. Babı Seraskeri Telgraf Merkezi Muhabere Memuriyeti. Priştine Telgraf Merkezi Muhabere Memuriyeti. Edremit Telgraf Merkezi Muhabere Memuriyeti. Aydın Vilayeti Bekilli Telgraf ve Posta Merkezi Müdürlüğü.	250 Kuruş 400 Kuruş 300 Kuruş 800 Kuruş 600 Kuruş 600 Kuruş
Andon Yıldızyan Efendi	Ermeni Katolik Mektebinde okumuştur.	Adayı Kebir telgrafhanesi. Manastır Telgrafhanesi Lisansı Ecnebi Muhabere Memuriyeti. Selanik Telgrafhanesi Lisansı Ecnebi Muhabere Memuriyeti Priştine Telgrafhanesi Lisansı Ecnebi Muhabere Memuriyeti. Selanik Telgrafhanesi... Beyoğlu Telgrafhanesi... Edirne Telgrafhanesi... Priştine Telgrafhanesi... Babı Seraskeri Telgraf Merkezi Muhabere Memuriyeti. Beyoğlu Telgrafhanesi... Kadıköy Telgraf Merkezi Muhabere Memuriyeti. Kadıköy Havalename ve Posta	300 Kuruş 285 Kuruş 400 Kuruş 400 Kuruş 400 Kuruş 500 Kuruş 800 Kuruş 500 Kuruş 550 Kuruş 550 Kuruş

		paketi Memurluğu	800 Kuruş
Antuvan Kabaracıyan Efendi	Beyoğlu Millet Mektebinde okumuştur.	Beyoğlu Şehir Postası Müvezziliği. Galata Postahanesi Müvezziliği... Beyoğlu Postahanesi Müvezziliği... Arnavutköy Müvezziliğine... Galata Postahanesi Memuriyeti... Zigrad Postahanesi İttihadı Osmaniye Memuriyeti.	250 Kuruş 250 Kuruş 250 Kuruş 250 Kuruş 250 Kuruş 430 Kuruş
Ardaşis Ohanyan Efendi	Ermeni Gorenyan Mektebinde okumuştur.	Beyoğlu Telgrafhanesi... Kalai Sultaniye Muhabere Memuriyeti. İzmir Telgrafhanesi Lisanı Ecnebiye Muhabere Memuriyeti. Görice Telgraf Merkezi Muhabere Memuriyeti.	400 Kuruş 500 Kuruş 1500 Kuruş
Arganyan Karakin Efendi	Panosyan Ermeni Mektebinde okumuştur.	Galata Postahanesi Müvezziliği. Galata Postahanesi Sevk Memuriyeti. Orataköy Müvezziliği. Cesri Mustafa Paşa Posta Seyyar Memurluğu. Sirkeci Posta Memuriyeti. Galata Postahanesi Mekatibi Mevrude Dairesi Memuriyeti.	250 Kuruş 300 Kuruş 250 Kuruş 800 kuruş 300 Kuruş 390 Kuruş
Artaki Papasyan Efendi	Millet Mektebinde okumuştur.	Beyoğlu Telgraf Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti... Dersaadet Telgraf Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti... İzmir Telgraf Merkezi Hereke Muhabere Memuriyeti... Edirne Vilayeti Telgraf ve Posta Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti...	200 Kuruş. 300 Kuruş. 500 Kuruş. 513 Kuruş.
Artin Artaki Efendi	Millet Mektebinde okumuştur.	Galata Postahanesi Mekatibi Mevrude Memuriyeti... Galata Postahanesi İttihadı Mersule Memurluğu... Dersaadet Postahanesi Tefrik Dairesi... Sirkeci Posta Şubesi...	100 Kuruş. 210 Kuruş. 270 Kuruş. 270 Kuruş.
Artin Ayvazyan Efendi	Millet Mektebinde Okumuştur.	Galata Postahanesi... Galata Postahanesi İttihadı Mevrude Memuriyeti... Anadolu Şemendifer Posta Seyyar Memuriyeti... Büyükdere Telgraf ve Posta Muhabere Memuriyeti...	250 Kuruş. 400 Kuruş. 500 Kuruş. 240 Kuruş.
Artin Resimciyan Efendi	Ermeni Sıbyan ve Beyoğlu Rum Mektebinde okumuştur.	Beyoğlu Telgrafhanesi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti...	250 Kuruş.

	tebinde okumuştur.		
Avadis Şalcıyan Efendi	Mektebi Mahsusada okumuştur.	Dersaadet Telgraf Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti... Tarabya Telgraf Merkezi Müdüriyeti...	384 Kuruş. 800 Kuruş.
Bogos Efendi	Millet Mektebinde okumuştur.	Galata Postahanesi İttihad ve Mersule Posta Memurluğu...	140 Kuruş.
Dikran Ansuryan Efendi	Millet Mektebinde okumuştur.	Beyoğlu Lisanı Ecnebiye Muhabere Memuriyeti... Beyoğlu Merkezi Sevk Memuru... Rodos Telgraf ve Posta Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti... Halep Merkezi Fav Hattı Hereke Muhabere Memur Muavini...	150 Kuruş. 270 Kuruş. 295 Kuruş. 700 Kuruş.
Dikran Arakliyan Efendi	Mektebi Mahsusada okumuştur.	Beyoğlu Telgraf Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti... Galata İttihad Postahanesi Teahhüd Memuriyeti... Galata Postahanesi İttihadı Mersule ve Yol Dairesi Baş Müdüriyeti... İstanbul Postahanesi İttihad Dairesi Baş Memuriyeti...	200 Kuruş. 200 Kuruş. 800 Kuruş. 1300 Kuruş.
Dikran Efendi	Millet Mektebi ve Mülkiyeyi Şahanede okumuştur.	Telgraf ve Posta Nezareti Tahriratı Ecnebiye Kalemi... Telgraf ve Posta Nezareti Posta Mesalihi Kalemi... Nezareti Posta Mesalihi Yükleme Kalemi...	600 Kuruş. 800 Kuruş. 800 Kuruş.
Dikran Efendi	Ermeni Mektebinde okumuştur.	Halep Telgraf Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti... Beyrut Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti... Lazikkiye Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti...	500 Kuruş... 500 Kuruş. 500 Kuruş.
Dikran Papasyan Efendi	Millet Mektebinde okumuştur.	Beyoğlu Merkezi Muhabere Memuriyeti... İzmit Merkezi Muhabere Memuriyeti... Sabanca Şimendifer Mevkiaları Muhabere Memuriyeti... Beyoğlu Muhabere Memuriyeti... İşkodra Tuz Telgraf Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti... Lazikkiye Telgraf ve Posta Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti... Manastır Telgraf ve Posta Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Seyr Memuriyeti... Selanik Telgraf ve Posta İtti-	100 Kuruş. 500 Kuruş. 500 Kuruş. 150 Kuruş. 600 Kuruş. 600 Kuruş. 540 Kuruş.

		hadı Mekatibi Mevrude Memurluğu... Hüdavendigâr Telgraf ve Posta Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Baş Memurluğu...	630 Kuruş. 550 Kuruş.
Dikran Vartanyan Efendi	Millet Mektebinde okumuştur.	Girit Rüşümü Posta ve Telgraf Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti...	500 Kuruş.
Diran Erdaşis Efendi	Millet Mektebi ve Kadıköy Muhtarîs Mektebinde okumuştur.	Dersaadet Telgraf Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyet Refakati...	100 Kuruş.
Diran Misak Efendi	Beyoğlu Fransız Mektebinde okumuştur.	Galata Postahanesi İttihad Memuriyeti... Galata Postahanesi Posta Memuriyeti...	250 Kuruş. 400 Kuruş.
Dirtar Bogosyan Efendi	Millet Mektebinde okuyup, Üsküdar Fransız Mektebinden, Üsküdar Ziraat Mektebinden, Bursa Ziraat Mektebinden, Sarıyer Darültahsil Mektebinden tasdikname almıştır.	Beyoğlu Merkezi Ecnebi Memuriyeti...	300 Kuruş.
Dursun Pol Efendi	Ermeni Katolik Mektebi ve Fransız Mektebinde okumuştur.	Dersaadet Telgrafhanesi Tahsisatı Ecnebiye Odası... Beyoğlu Telgrafhanesi... Büyükdere Telgrafhanesi... Beyoğlu Telgrafhanesi... Beyoğlu Muhaberatı Ecnebiye Şefliği... Dersaadet Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti... Rodos Telgraf Merkezi ve Posta Merkezi Müdüriyeti... Halep Telgraf Merkezi Fav Hattı Kontrol Memurluğu...	480 Kuruş. 576 Kuruş. 800 Kuruş. 1250 Kuruş. 1200 Kuruş. 1200 Kuruş. 1200 Kuruş. 1500 Kuruş.
Frangül Terziyan Efendi	Millet Mektebinde okumuştur.	Galata Postahanesi... Avlonya Telgraf ve Posta Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti... İzmir Telgraf ve Posta Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti...	250 Kuruş. 540 Kuruş. 540 Kuruş.
Fularo Anderya Efendi	Beyoğlu ve Trabzon Fransız Mekteplerinde okumuştur.	Trabzon Telgrafhanesi Muhabere Memuriyeti... Kastamonu Telgrafhanesi Muhabere Memuriyeti... Üsküp Telgrafhanesi Fransızca Muhabere Memuriyeti... Aynaroz Telgrafhanesi Fransızca Muhabere Memuriyeti... Dersaadet Merkezi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti...	400 Kuruş. 500 Kuruş. 400 Kuruş. 400 Kuruş. 450 Kuruş.

Hamparsom Ekna Efendi	Ermeni Mektebinde okumuştur.	Telgraf ve Posta Nezareti Muhasebatı Ecnebiye Kalemi... Beyoğlu Telgrafhanesi Muhaberatı Ecnebiye Memuriyeti...	250 Kuruş. 400 Kuruş.
-----------------------	------------------------------	--	--------------------------

Memurların başlangıçta bir kısmı mülazemetle yani stajyerlik olarak göreve başlamış daha sonra üst kademelerde görev almışlardır. Memurların bir kısmının belli dönemlerde maaşı azalırken bazı dönemlerde de çalışma ve gayreti göz önünde bulundurularak artırılmıştır. Tablo incelendiğinde Ermeni memurların genelde postahane ve telgrafhanelerde yabancı dil haberleşmesinde kullandıkları görülmektedir.

Tablo 3.5: Tabibleri Gösterir Tablo

Memurun Adı	Eğitimi	Görev Yeri	Yılı	Maaşı
Bedros Nişanyan Efendi	Fransız Frerler Mektebinde İptidai ve dış tababetini tahsil etmiş ve Mekteb-i Tıbbiye'den diploma almıştır	Hasköy Nisa Hastahanesi	1909	400 Kuruş
Bedros Topkolyan Efendi	Surp Ermeni mektebinde Türkçe, Ermenice, Fransızca okumuştur. Mektebi Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahanede okumuştur.	Beşinci Daire-i Belediye Tababetine Birinci Daire-i belediye Tababetine	1883 1884	1.000 Kuruş 1.000 Kuruş
Cezveciyan Kepure Efendi	Ermeni Mektebinde okumuştur. Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de tahsil görmüştür	Adana-Taşucu Nahiyesi Telgraf Tababetine tayin Adana Vilayeti Merkez Tababetine Tayin	1906 1906	600 Kuruş 600 Kuruş
Danyel Hanımyan Efendi	Gedik Paşa Ermeni Mektebinde okumuş, Özel hocadan İptidai, Rüşdi ve İdadi derslerini görmüştür Fransız Frerler Mektebine gitmiştir.	Aksaray Kazası Belediye Tababetine	1911	400 Kuruş
Dikran Sarafim Efendi	Ermeni Mektebi ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de okumuştur.	Beyoğlu Mutasarrıflığı Etibba Dairei Tababetine fahri olarak atanmış Beyoğlu Mutasarrıflığı Etibba Dairei Tababetine	1886 1888	..... 600 Kuruş

Diran Efendi	Patrikhane Mektebinde okumuştur. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahnenin İdadi ve harbiyesinde okumuştur	Haydarpaşa Hastanesi- ne tayin	1882	.....
		6. Orduyu Hümâyun Merkez Hastanesine tayin	1884	.....
		Haydarpaşa Hastahanesine tayin	1891	.....
		Hereke Fabrika-yı Hümâyun Tababetine	1893	.....
		Hereke Fabrikası Tabib Evvelliğine	1898	.....
Doktor Bogos Efendi	Üsküdar Ermeni Kilise Mektebi Toptaşı Askeri Rüşdiyesi Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye	Biga Kazası Belediye Tababetine	1893	600 Kuruş
Ermenak Efendi	Çiçekpazarı Mekteb-i Rüşdiyesi Mekteb-i İdadi-i Mül- kiye Mekteb-i Mülkiye-i Tıbbiye	Kudüs-i Şerif Sancağı Halil'ül-Rahman Kaza- sı Beledi Tababetine	1897	600 Kuruş 800 Kuruş
		Kudüs-i Şerif Tababeti	1898	
Kapriel Suryan Efendi	Hasköy Halıcıoğlu Nersesyan Mektebi Kadı Karyesinde Aramyan Mektebi Mekteb-i Sultanide tıp dersi görmüş	Aydın Vilayetinde Marmaris Kazası Beledi Tababetine	1909	600 Kuruş

4. Memurların Aldıkları Ödül ve Cezalar

4.1. Madalyalar

Madalya kelime olarak İtalyanca medagliadan gelir genellikle unutulmaması gerekli görülen bir başarının hatırası olmak üzere altın, gümüş, bakır ve nikelden hazırlanmış olup bir defaya mahsus olarak verilen bir mükafat ve şeref armağanıdır.¹⁰² Madalyalar diğer ülkelerde olduğu gibi Osmanlı Devletinde de önemli siyasal, sosyal ve ekonomik olayların göstergeleridir. Savaşlar, ziyaretler, sergi ve yarışmalar, sosyal yardımlar madalyalarla teşvik ve tescil edilmişlerdir.¹⁰³ Tanzimat sürecine kadar Osmanlı teşrifatında madalya kullanılmamıştır. Padişahlar layık gördüklerine itibar, şeref karşılığı olarak kılıç, sorguç, tuğ, çelenk, kaftan vermişlerdir. Osmanlıda madalyanın şeref ve şan işareti olarak kullanılması son yüzyıllarda olmuştur. İlk Osmanlı madalyası 1730 yılında I. Mahmut zamanında çıkarılan “Ferahi Madalya-

¹⁰² İbrahim Artuk, “Madalya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXVII, Ankara 2003, s. 301

¹⁰³ Metin Erüreten, *Osmanlı Madalya ve Nişanları*, İstanbul 2001, s. 13

si”dir.¹⁰⁴Osmanlı Devleti'nde madalya genelde ödüllendirme amacıyla verilmiştir. Madalyalar Darphane-i Amire'de basılır Padişahın iradesi doğrultusunda verilir.

Tablo 3.6: Memurların Aldıkları Madalyaları Gösterir Tablo

Madalya Alan Memur	Aldığı Madalya
Andon Ezkiyan Efendi	Gümüş Liyakat Madalyası
Andon Hekimyan Efendi	Tahlisiye Madalyası
Andon Yıldızyan Efendi	Gümüş Liyakat Madalyası
Antuvan Kabaracıyan Efendi	Gümüş Liyakat Madalyası
Aradeşes Sürmeliyan Efendi	Gümüş Liyakat Madalyası
Baltazar Tomas Efendi	Gümüş Sanayi Madalyası
Cinciyan Nişan Efendi	Gümüş Liyakat Madalyası
Dikran Arakliyan Efendi	Gümüş Liyakat Madalyası
Diran Efendi	Gümüş Liyakat Madalyası
Diran Efendi	Yunan Muhabere Madalyası
Dursun Pol Efendi	Girit Gümüş Madalyası
Hamamcıyan Agob Efendi	Gümüş Liyakat Madalyası
Tevekkelyan Arakel Efendi	Gümüş İftihar Madalyası

Ermeni memurlardan sekiz tanesi gümüş liyakat madalyası alırken, diğer memurlar tahlisiye, sanayi, Yunan muharebe ve Girit madalyalarını almışlardır.

4.2. Nişanlar

Nişan sözlük anlamı olarak iz, işaret, sembol, hedef anlamındadır. Dünya genelinde nişan; devletin varlığı, birliği, bütünlüğü ve gelişiminde üstün gayret, hizmet ve özveri ile çalışarak kişisel başarıya ulaşan, bu başarısı ile toplumu üst düzeyde etkileyen kişilere verilen nesnel semboldür.¹⁰⁵Nişan, devlet tarafından hizmet mukafatı olarak muhtelif derecelerde verilen ve göğse takılan alametin adıdır. Osmanlı devletinde klasik dönemde nişan yoktur. Batılılar tarafından icat edilen nişanın Osmanlılar tarafından kullanılması daha sonraları olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde ilk nişan III. Selim (1789-1807) döneminde ortaya çıkmıştır. Sultanın Ebu Kır'da Fransız donanmasını yakan Amiral Nelson'a kıymetli taşlarla gönderdiği süslü çelenk ilk nişan olarak kabul edilmiştir. Ancak memuriyete mahsus ilk nişanın II. Mahmut döneminde ihdas edildiği kabul edilir.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Ayten Denisenko, *Askeri Müze Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Madalya ve Nişanlar Katoloğu*, İstanbul 2000, s. 9

¹⁰⁵ Nejat Eralp, "Osmanlılarda Nişan ve Madalya", *Türkler*, XIII, (Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Ankara 2002, s. 683

¹⁰⁶ Özger, *Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, s. 68

Tablo 3.7: Memurların Aldıkları Nişanları Gösterir Tablo

Memurun Adı	Aldığı Nişan
Agob Cinciyan	Dördüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı Üçüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı
Aradeşes Sürmeliyan Efendi	Birinci Rütbeden Mecidiye Nişanı Almanya hükümeti tarafından üçüncü rütbeden Kron Dö Prus Nişanı İran Şahı tarafından dördüncü rütbeden Şir-i Hurşid Nişanı Dördüncü Rütbeden Nişanı Ali Osmani Rusya Devleti tarafından Üçüncü Rütbeden St. Stanislaw Nişanı Üçüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı
Arslagel Bogos Efendi	Dördüncü Rütbeden Nişanı Ali Osmani
Balaban Simon	Üçüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı Üçüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı
Baltazar Tomas Efendi	Üçüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı Dördüncü Rütbeden Nişanı Ali Osmani Üçüncü Rütbeden Osmani Üçüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı
Bedros Fuad Efendi	Dördüncü Rütbeden Nişanı Ali Osmani Üçüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı
Bedros Topkolyan Efendi	Dördüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı Dördüncü Rütbeden Nişanı Ali Osmani
Bedros Zeki Efendi	Dördüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı
Bukrat Efendi	Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı
Civanyan Nişan Efendi	Dördüncü Rütbeden Nişanı Ali Osmani Üçüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı Üçüncü Rütbeden Nişanı Ali Osmani Romanya Devleti Tarafından İnci Rütbeden Koron Dö Romani Nişanı İran Devleti tarafından Dördüncü Rütbeden Danilo Nişanı
Demirciyan Dikran Efendi	Dördüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı Sırp hükümeti Dördüncü Rütbeden Takva Romanya Hükümeti Tarafından Üçüncü Rütbeden Koron Dö Romani Yunan Hükümeti tarafından Üçüncü Rütbeden Müdür Nişanı
Dikran Sarafim Efendi	Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı Dördüncü Rütbeden Nişanı Ali Osmani
Diran Efendi	Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı
Haçik Haçator Efendi	Dördüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı Üçüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı
Harab Dağlıyan Efendi	Dördüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı
Tevekkelyan Arakel Efendi	Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı

Tabloda görüldüğü gibi Ermeni memurlar devletin verdiği Birinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Rütbeden nişanların yanında Almanya, İran, Romanya, Sırp ve Yunan Hükümetleri tarafından nişanlara layık görülmüşlerdir.

4.3. Rütbeler

Sultan Mahmut döneminde beş sınıftan ibaret olan rütbeler, Tanzimat sürecinde bürokrasisinin genişlemesiyle artmaya başlamıştır. İlmiye, Mülkiye ve Askeriyedeki derecelerle paralel biçimde artış gösteren ast üst ilişkisi 1834 yılında yapılan düzenleme ile ûla, sâni, salis ve rabi (birinci, ikinci, üçüncü, ve dördüncü) olmak üzere dört sınıfa ayrılmıştır. Bunların altında da haccanlık rütbesi yer almıştır. Her memuriyetin hangi rütbeye denk geleceği düzenleme ile belirlenmiştir.

Tanzimat döneminde memurların sınıflandırılması yukarıdan aşağı şöyledir.¹⁰⁷

Mülkiye Sınıfı	Askeriye Sınıfı	İlmiye Sınıfı
Sadrazam	Serasker	Şeyhülislam
Rütbe-i ûlâ sınıf-1 evveli	Müşir-vezir	Sadr-1 Rumeli
Rütbe-i ûlâ sınıf-1 sâni	Ferik	Sadr-1 Anadolu
Rütbe-i sâni sınıf-1 evvel-i	Mirmiran	İstanbul Payesi
Rütbe-i sâni sınıf-1 sâni	Mirliva	Haremeyn Mollası
Rütbe-i sâlis sınıf-1 evveli	Miralay	Bilâd-1 Erbaa Mollası Payesi
Rütbe-i sâlis sınıf-1 sâni	Kaymakam	Mahrec Mollası Pâyesi
Rütbe-i râbi	Binbaşı	İstanbul Müderislik Pâyesi
Divân-1 Hümâyun Haccânı	.....	.....

Tablo 3.8: Memurların Rütbelerini Gösterir Tablo

Memurun Adı	Rütbesi
Agop Cinciyan Efendi	Rütbe-i salise Rütbe-i saniye Rütbe-i saniye mütemayiz Rütbe-i evveli sınıf saniyesi Rütbe-i evveli sınıf evveli
Alyanakyen Ermenak Efendi	Rütbe-i salise
Andon Efendi	Rütbe-i salise Rütbe-i saniye
Andon Hekimyan Efendi	Rütbe-i rabi
Andon Yıldızyan	Rütbe-i salise
Aradeşes Sürmeliyan	Rütbe-i salise Rütbe-i Saniye Sınıf sanisi Rütbe-i Saniye Sınıf Mütemayizi Rütbe-i evveli sınıf sanisi
Arslagel Bogos	Rütbe-i Saniye Sınıf sanisi
Avadis Efendi	Rütbe-i salise Rütbe-i Saniye Sınıf sanisi Rütbe-i Saniye Sınıf Mütemayizi

¹⁰⁷ Özger, Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları, s. 66

Balaban Simon	Rütbe-i salise Rütbe-i saniye Mütemayiz Rütbeleri
Baltazar Tomas Efendi	Rütbe-i salise Rütbe-i saniye sınıfı Ali
Bedros Fuat Efendi	Rütbe-i saniye zafer sanisi
Bedros Topkolyan Efendi	Rütbe-i salise
Bedros Zeki Efendi	Rütbe-i rabi Rütbe-i salise
Bezi Efendi	Rütbe-i salise
Civanyan Nişan Efendi	Rütbe-i salise Rütbe-i Saniye Sınıf Mütemayizi Rütbe-i evveli sınıf saniyesi
Demirciyan Dikran Efendi	Rütbe-i salise
Dikran Sarafim	Rütbe-i salise Rütbe-i salise sınıf sanisi
Diran Efendi	Yüzbaşılık rütbesi Binbaşılık rütbesi Kaymakamlık rütbesi Miralaylık rütbesi
Dursun Pol Efendi	Rütbe-i hamse Rütbe-i salise
Edvar Samoelyan Efendi	Rütbe-i hamse
Haçator Tıngıryan Efendi	Rütbe-i salise Rütbe-i saniye
Haçik Haçator Efendi	Rütbe-i rabi Rütbe-i salise
Hamamcıyan Agob Efendi	Rütbe-i salise Rütbe-i Saniye Sınıf sanisi

4.4. Cezalar

Osmanlı Devleti'nde klasik dönemde olduğu gibi Tanzimat ve sonraki dönemde de devlet memurları, gayretli işleri dolayısı ile ödüllendirilir, herhangi bir suça bulaştıklarında cezalandırılırdı. Tanzimat ile yapılan düzenlemeler memurların işlediği suça göre alacağı cezayı belirlemiştir. Memurların yargılanmaları ile ilgili ilk nizamname "*Me'mûrîn Muhâkemesine Dâir Nizâmname*" adıyla 3 Mayıs 1871 (3 Rebiyyü'l-evvel 1288'de) tarihinde toplamda dokuz madde olarak çıkarılmıştır. Bu nizamname ile memurların yargılama mahalleri, verilecek cezanın derecesi belirlenmiştir. Ayrıca Kaza, liva ve vilayet idare meclisleri de yargılama mahalleri olarak belirlenmiştir. Başkentteki memurlar diğerlerine göre ayrı bir yargılamaya tabi tutulmuşlardır. Padişah iradesi ile atananlar ve atanamayanlar şeklinde düşünülmüş, padişahın atadıkları memurlar Şura-yı Devlet'te diğerlerinin ki ise İstanbul vilayeti idare meclisinde gerçekleşmiştir.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Özger, Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları, s. 73-74

İncelenen Ermeni memurlara atfedilen suçlamalar genelde zimmete mal geçirme, rüşvet, görevini terk etme, yerinden ayrılma, görevini kötüye kullanma şeklindedir. Bu fiiller karşılığı verilen cezalar ise maaş kesimi, maaşın düşürülmesi, azledilme, mahkumiyet, açığa alınma şeklindedir.

Tablo 3.9:Memurların Aldığı Cezaları Gösteren Tablo

Memurun Adı	Memurun Suçu	Memurun Aldığı Ceza
Agob Efendi	Kötü hizmette bulunmak	Görevinden azl
Ananyan Rupen Efendi	Vazifesine devam etmemek	Görevinden azl
Artin Şirinyan Efendi	Hakkında şikayet	Görevden Azl
Artin Tingiryan Efendi	Hakkında kötü söz	Görevden azl
Dikran Efendi	İtaatsizlik ve Ahlaksız davranış	Görevden Azl
Dikran Kakmacyan Efendi	İşe 15 gün geç başlama	Görevinden azl
Dikran Papasyan Efendi	Filibe Memurları hakkındaki kötü sözleri	15 günlük maaşı kesilmiştir.
Frangül Terziyan Efendi	Bilgi vermeden iş yapmak İşleri aksatmak	5 günlük maaşı kesilmiştir
Haçator Tingiryan Efendi	Yolsuzluk ve rüşvet	Görevden azl

5. Memurların Biyografisi

DH. SAİD 101/437

5. 1. ABRAHAM ÇAKMAKYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Minas Efendi'nin oğludur.

H.1277 (1860-1861) yılında İstanbul'da doğmuştur.

Ermeni mektebinde bir süre Türkçe, Fransızca ve Ermenice okuduktan sonra Mekteb-i Fünûn-ı Mülkiye-i Şahane'ye girerek buradaki dersleri tahsil etmiştir. Buradan 28 Ağustos 1882 tarihli mülazemet (stajyerlik) ve siyasi ilimler diplomasını almıştır. Türkçe, Fransızca ve Ermenice konuşup yazmaktadır. 80 numaralı 7 Nisan 1887 tarihli üçüncü sınıf kaymakamlığı gösterir yazısı vardır.

29 Ekim 1882 tarihinde staj suretiyle rüsumat emaneti (gümrük dairesi) umur-ı rüsumiye (vergi işleri) kalemine girmiştir. 19 Haziran 1884 tarihinde 1000 kuruş maaşla Ticaret ve Ziraat ve Orman ve Maden Nezareti Tercüme-i Fünun Kalemine alınmıştır. 13 Ocak 1887 tarihinde bu kalemin kaldırılmasından dolayı maaşı-

nı hazinenin ma'zuliyyet (azledilme) düzenlemesinden almak üzere açığa çıkarılmıştır. 26 Mayıs 1887 tarihinde ma'zuliyyet maaşı kesilmiştir. 18 Haziran 1887'de yine 1000 kuruş maaşla Orman ve Maden İdaresi Sicil Kalemine girmiştir. 30 Haziran 1896 tarihinde 100 kuruş zamlı maaşı 1100 kuruşa çıkarılmıştır. 13 Mart 1897 tarihinde maaşının yüzde onunun kesilmesi ile maaşı 990 kuruş kalmıştır.

Vazifesini hakkıyla yerine getirdiği Orman ve Maden ve Ziraat Nezareti Sicil Müdüriyetinden yazılan yazıda tasdik olunmuştur.

Nüfus kağıdı, kaymakamlık yazısı, tercüme-i funun sicil kalemlerine ve ma'zuliyyet maaşına ait ifadesinin doğruluğu Orman ve Maaden muhasebesinin 9 Nisan 1896 tarihli yazısı ile muhasebe-i umumiye-i maliye muhasebesinin 15 Nisan 1896 tarihli yazılarından, Orman ve Maaden ve Ziraat Nezareti Sicill-i Ahvâl Şubesi müdüriyeti tarafından tasdik edilen suretleri aslı tecüme-i hal evrakıyla beraber Orman ve Maden ve Ziraat Nezareti Sicill-i Ahvâl Şubesinde saklanmıştır. Mülazemet ve siyasi ilimler diploması görülüp kendisine iade edilmiştir.

Abraham Efendi'nin maaşı 8 Mayıs 1901 tarihinde 1090 kuruşa çıkarılmıştır. 26 Mayıs 1901 tarihinde 200 kuruş ücretle ziraata dair sicil işleri ilave olarak kendisine verilmiştir. 19 Eylül 1902 tarihinde maaşıyla sicil kalemi mümeyyizliğine¹⁰⁹ tayin olmuştur. 14 Mart 1906 tarihinde verilen cevapta belirtildiği gibi vergiden tahsis edilen 200 kuruş ücreti kesilmiştir. Maaşı 14 Mart 1906 tarihinde iki 200 kuruş zamlı 1290 kuruşa çıkarılmıştır. 13 Temmuz 1907 tarihinde 1350 kuruş maaşla sicil kalemi müdüriyetine terfi olunduğu Orman ve Maaden ve Ziraat Nezaretinin 25 Ekim 1903 ve 1 Şubat 1908 tarihli tezkerelerinde açıklanmıştır.

Abraham Efendi'nin 30 Ağustos 1908 tarihinde 1700 kuruşa çıkarılan maaşı Orman ve Maden ve Ziraat Nezareti sicil şubesinin 7 Mart 1911 tarihli vukuat pusulasında bildirilmiştir.

Abraham Efendi'nin 8 Eylül 1909 tarihinde yapılan düzenlemeyle ileride kullanılmak üzere 860 kuruş ma'zuliyyet maaşı tahsis olunarak kadro sahibi kaldığı 13 Şubat 1910 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ Mümeyyiz: Bir kalemde müsveddelerde yazanları düzeltmekle görevli katip, Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 2005, s. 1407

¹¹⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri (DH. SAİD. d.), nr. 101/ 437, s. 437. Buradan itibaren defterler sadece DH. SAİD. d şeklinde verilecektir.

DH. SAİD 47/407

5. 2. AGOP CİNCİYAN EFENDİ

Esnaftan Bedros Ağa'nın oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletindedir.

H.1274 (1857) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

İstanbul'da Ortaköy Ermeni Katolik Mektebi'ndeki dersleri okumuştur. Türkçe, Ermenice konuşur ve yazar. Fransızca ve İngilizce okuyup yazmaktadır.

21 Nisan 1875 tarihinde on sekiz yaşında iken mülâzemetle Altıncı Daire-i Belediye Tahrirat Kalemine girmiştir. 13 Kasım 1875 tarihinde maaşı 100 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Şubat 1876 tarihinde 150 kuruşa, 16 Nisan 1876 tarihinde 200 kuruşa çıkarılan maaşı ile 16 Mayıs 1877 tarihinde Altıncı Daire-i Belediye Muhasebe Kalemî Yevmiye Kitabetine nakil edilmiştir. 17 Mayıs 1877 tarihinde maaşı 600 kuruşa, 27 Mayıs 1880 tarihinde 700 kuruşa çıkarılmıştır. 28 Haziran 1880 tarihinde 600 kuruşa indirilen maaşı 18 Eylül 1881 tarihinde yine 700 kuruşa çıkarılmış ve 14 Mart 1882 tarihinde yine 600 kuruşa indirilmiştir. 26 Temmuz 1882 tarihinde maaşı 800 kuruşa çıkarılmıştır. 13 Aralık 1884 tarihinde 1000 kuruş maaşla Muhasebe Kalemînin Varidat Kitabetine memur edilmiştir. 7 Aralık 1885 tarihinde 1400 kuruş maaşla Hazine-î Hassâ-î Şahane Nezareti Muhasebe Kalemine ve 13 Mart 1886 tarihinde aynı maaş ile Hazine-i Hassâ-i Şahane Emlâk-î Hûmâyun Kalemine alınmıştır. Maaşı 2 Aralık 1887 tarihinde 1500 kuruşa çıkarılmıştır. 5 Aralık 1887 tarihinde Emlâk-î Hûmâyun Kalemî mümeyyizliğine tayin olmuş ve 27 Mayıs 1891 tarihinde maaşı 1750 kuruşa çıkarılmıştır. 10 Şubat 1886 tarihinde salise ve 5 Ocak 1888 tarihinde saniye sınıf-ı sanisi rütbelerini alarak, 29 Ağustos 1887 tarihinde dördüncü rütbeden Mecidî nişân-ı zişân-ı ile ödüllendirilmiştir.

Hâzine-î Hâssa-î Şahane Nezaretinden yapılan açıklamada Agob Efendi'nin Türkçe ve Ermenice yazıp, Fransızca ve İngilizce okuyup yazdığı, hesaba aşına olduğu ve vazifesini hakkıyla yerine getirdiği yazmaktadır.

Bulduğu memuriyetlerde istihdam edildiği süre ile maaşının miktarı ve memuriyete tayin ediliş tarihi Altıncı Daire-i Belediye Muhasebesinin kayd pusulasıyla Hazine-î Hâssa Nezareti Sicill-î Ahvâl Şubesi Müdüriyetinden evrakının altına yazılan açıklamadan anlaşıldığı gibi aldığı rütbeler ile Mecidî nişân-ı zişânının ve

nüfus kağıdının onaylanmış suretleri tercüme-i hâl evrakına eklenmiştir. 28 Temmuz 1894

Agob Efendi'nin maaşı 25 Eylül 1892 tarihinde 2000 kuruşa çıkarılmış ve 13 Mart 1897 tarihinde icra kılınan genel düzenlemeyle 1900 kuruşa indirildiği Hazine-î Hâssa-i Şahane Sicil Şubesinin 28 Nisan 1898 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir. Agob Efendi 12 Haziran 1898 tarihinde rütbesi yükseltilerek rütbe-i saniye sınıf mütemayizi ile ödüllendirilmiştir. 13 Eylül 1899 tarihinde rütbesi değiştirilerek üçüncü rütbeden Mecidi nişan-ı zişanı ihsan buyrulduğu Hazine-î Hâssa Sicil Şubesinin 24 Şubat 1900 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Agob Efendi'nin maaşı 23 Ekim 1901 tarihinde 2150 kuruşa çıkarılmıştır. 15 Aralık 1901 tarihinde Padişahın izniyle 2600 kuruş maaşla Emlak Kalemi Müdüriyetine tayin olduğu Hazine-î Hâssa Sicil Şubenin 26 Haziran 1912 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Agob Efendi'nin çaba ve gayretinden dolayı 22 Eylül 1902 tarihinde rütbesi yükseltilerek rütbe-i evveli sınıfı saniyesi ile ödüllendirildiği Hazine-î Hâssa Şahane Sicil Şubesinin 15 Şubat 1903 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Agob Efendi'nin maaşı 25 Haziran 1903 tarihinde 3000 kuruşa ve 26 Aralık 1906 tarihinde 3400 kuruşa çıkarıldığı Hazine-î Hâssa Sicil Şubesinin 30 Ocak 1904 ve 10 Şubat 1907 tarihli iki adet vukuat pusulasında bildirilmiştir. Agob Efendi'nin hizmetlerinden dolayı 27 Ağustos 1907 tarihinde terfi ile rütbe-i evveli sınıfı evveli ile ödüllendirildiği 8 Mart 1908 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Agob Efendi'nin 27 Nisan 1909 tarihinde padişah tarafından yapılan düzenlemede 2000 kuruş maaşla Emlak-ı Hakanî ve Hereke fabrikası hesabat kitabetine nakil olduğu 13 Şubat 1910 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir. Agob Efendi'nin 15 Mart 1910 tarihinde 2500 kuruş maaşla Emlak-ı Hakanî Muhasebe Müdüriyetine terfi edildiği Hazine-î Hâssa Sicil Şubesinin 14 Nisan 1910 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹¹¹

---

¹¹¹ DH. SAİD d. nr. 47/407 s. 407

DH. SAİD 65/205

5. 3. AGOB EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Agob Efendi. Ohannes Ağa'nın oğludur.

H.1256 (14 Ağustos 1867) tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Ermeni mektebindeki dersleri okumuştur. Türkçe okuyup yazmaktadır.

14 Ağustos 1867 tarihinde 28 yaşında iken 300 kuruş maaşla Diyarbakır vilayeti telgraf merkezi makineciliğine tayin olmuştur. Maaşı 27 Aralık 1871 tarihinde 285 kuruşa indirilmiştir. 13 Aralık 1876 tarihinde 300 kuruşa çıkarılan maaşı, 14 Mart 1880 tarihinde tekrar 285 kuruşa indirilmiş ve 13 Şubat 1882 tarihinde 400 kuruşa çıkarılmıştır.

Diyarbakır telgraf ve posta başmüdüriyetinden böyle hizmet etmekte olduğu ve telgraf ve posta nezaretinden yazılan evraktan dahi doğruluğu tasdik olmuştur. 1 Aralık 1895

Agob Efendi 23 Ekim 1893 tarihinde vefat etmiştir.¹¹²

DH. SAİD 113/269

5. 4. AGOB EFENDİ

Agob Efendi, sarraf Mıgırdiç Efendi'nin oğludur. Tıngırzade denilmekle bilinir. Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletindedir.

H.1255 (1839/1840) tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Bebek'te bulunan Fransız mektebinde ve Beyoğlu Ermeni Katolik Mektebinde bir müddet okuduktan sonra beş sene Paris'te ve iki sene de Londra'da özel olarak eğitim görmüştür. Türkçe, Fransızca, İngilizce ve Ermenice konuşup yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

1861/1862 yıllarında Tahrirat-ı Hariciye Kalemünde mülazemetle bir süre hizmete alınmıştır. Dahiliye Nezaretinden yazılan ve memurin-i mülkiye komisyondan verilen karar üzerine Padişahın da izni gereğince 30 Mayıs 1897 tarihinde 2250 kuruş maaşla Tokat sancağı mutasarrıf muavinliğine tayin olmuştur. 25 Temmuz 1897 tarihinde işine başlamıştır. Orada bulunan cizvitleri iltizam ederek kötü

¹¹² DH. SAİD d. nr. 65/205 s. 205

hizmette bulunmasından dolayı bir ay dahi görevde kalamayacağı Sivas vilayetinden gelen yazı ve telgrafnamede bildirilmiştir. Dahiliye nezaretinin yazısı ve memurin-i mülkiye komisyonun kararı üzerine Padişahın izni doğrultusunda 19 Mayıs 1903 tarihinde azledilmiştir.

Agob Efendi'nin Tahrirat-ı Hariciye Kalemide keyfi mülazemetinden dolayı arzuhaline Şura-yı Devlet üyelerinden Nuryan ve Divan-ı Umumiye müfettişlerinden Serkiz Efendiler taraflarından yazılan yazının suretinden ve Tokat sancağı mutasarrıf muavinliğine keyfi tayinini ve görevinden ayrıldığını daireye tebliğ eden yazısı Padişah iradesinde bildirilmiştir. 25 Temmuz 1897 tarihinden 13 Temmuz 1903 tarihine kadar bulunduğu Tokat sancağı mutasarrıf muavinliğinde iyi hizmette bulunması ve devlet malından herhangi bir zimmet ve ilişkisi olmadığı Tokat Sancağı Meclis İdaresinin 23 Temmuz 1903 tarihli kararnamesinden anlaşılmıştır. Bu kararname ile nüfus kağıdı komisyonca aynen görülerek kendisine iade edilmiştir. Arzuhalinin onaylanmış sureti tercüme-i hal evrakıyla birlikte hıfz edilmiştir. 28 Haziran 1904

Görevden ayrılmasından dolayı başka bir göreve atanma hususu incelenmiş olup bu konuda Agob Efendi tarafından verilen arzuhal reddedilmiştir. Dahiliye nezareti memuriyet-i mülkiye komisyonu başkanlığı tarafından alınan cevaplarda Agob Efendi'nin Tokat'ta bulunan cizvitleri iltizam suretiyle elde edip kıymet ve itibarını artıracak harekette bulunmasından dolayı görevinden ayrıldığı gösterilmiş ise de mutasarrıf muavini tarafından ortaya konan işi görmek için gerekli kuvvet ve nüfuza sahip olamayacağına ve Tokat meclis idaresinden verilen kararnamede iyi hizmeti görüldüğünden Agob Efendi'nin istihdamı uygun olduğunun Dahiliye Nezaretine havalesi hatırlatılarak mülkiye dairesinden verilen kararnamede ifade kılındığı ve Dahiliye Nezaretinin 14 Temmuz 1904 tarih ve 1310 numaralı tezkeresine gönderilen kararların meyanında hıfz edilen 7 Ocak 1904 tarihli resmi tezkerenin suretinde gösterilmiştir.

Tensik komisyonun kararnamesinin kaldırılmasından dolayı Dahiliye Nezaretinden gelen yazı ve padişahın da iradesi gereğince 15 Eylül 1909 tarihinde 1500 kuruş maaşla Silivri kazası kaymakamlığına tayin olmuştur.

Agob Efendi'nin 3 Aralık 1909 tarihinde vefat ettiği ve saklı olan vasiyeti Çatalca mutasarrıflığının telgrafnamesinden anlaşılmıştır.

Agob Efendi'nin dış işleri yazı kaleminde bir müddet mülazemetle kullanıldığı tercüme-i hal özetinde yazılı ise de bu defa Orman ve Maadin Nezareti heyeti fenniye reisi sabıkı Ahmed Nazif ve Babıâli tercüme kalemi evrak odası mümeyyizliğinden emekli olan Salih Beyler tarafından verilen diplomaya nazaran 1860/61 senelerinden 1864/65 senelerine kadar Babıâli tercüme kaleminde 100 kuruş maaşla istihdam edildiği gösterilerek ilave olarak eklenmiştir.¹¹³

DH. SAİD 91/63

5. 5. AGOB EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Agob Efendi. Esnaftan Kayserili Mardiros Ağa'nın oğludur. H.1287 (1870) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İstanbul Ermeni mektebindeki dersleri tahsil ederek diploma almıştır. Türkçe, Fransızca ve Ermenice okuryazar. 13 Mart 1889 tarihinde 19 yaşında iken Beyoğlu telgrafhanesine mülazemetle girerek 26 Aralık 1889 tarihinde 300 kuruş maaş bağlanmıştır. 14 Nisan 1890 tarihinde maaşıyla Telgraf ve Posta Nezareti Muhasebat-ı Ecnebiye Kalemine nakil olmuştur. Telgraf ve Posta Nezareti Muhasebatı Ecnebiye Kalemî müdüriyetinden işine devam ettiği ve yetenekli olduğu yazılarak, Telgraf ve Posta Nezaretinden evrakının doğruluğu tasdik olunmuştur. Diplomasının onaylanmış sureti tercüme-i hal evrakıyla saklıdır. Agob Efendi 16 Kasım 1893 tarihinde istifa ederek işinden ayrılmıştır. 31 Mayıs 1899¹¹⁴

DH. SAİD 162/361

5. 6. AGOB OSEPYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden olup ticaretle uğraşan Tarh Efendi'nin oğludur.

H.1270 (1853/54) İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi suretinde yazılıdır.

İstanbul'da Ermeni Katolik mektebinde Türkçe, Ermenice, Fransızca, Rumca okuduğu ve Türkçe okuyup yazdığı tecüme-i hal evrakında yazılıdır.

31 Aralık 1896 tarihinde 300 kuruş maaşla Darende kazası sertahsildarlığına tayin olmuştur. 24 Ağustos 1897 tarihinde aynı maaşla Diyarbakır kazası sertahsildarlığına

¹¹³ DH. SAİD d. nr. 113/269 s. 269

¹¹⁴ DH. SAİD d. nr. 91/63 s. 63

nakil olarak Diyarbakır sertahsildarlığı tarafından 15 Eylül 1902 tarihinde yine 300 kuruş maaşla yedinci daire-i süvari tahsildarlığı kalemi ve hazinece 3068 numaraya kaydedilmiştir. Diyarbakır mal müdürlüğüyle kaymakamlığından ayrı ayrı ve Sivas vilayeti tahsilat müdürlüğüyle defterdarlığından ortaklaşa yazılan açıklama ile maliye nezareti celilesi nafia müsteşarlığından vazifesine uygun olduğu beyan kılınmıştır.

Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi, hizmette bulunduğu süre, maaş miktarı ve iş-ten ayrılışı hakkında Darende ve Diyarbakır kazaları meclis idaresinin 30 Ağustos 1897, 30 Temmuz 1901, 8 Nisan 1908 tarihli kararnamelerinin asılları ile tercüme-i hal evrakı şubece saklanmıştır. Diyarbakır sertahsildarlığı tarafından maaşının aidata ait tarih ve hazinece bağlı olduğu numara varidat muhasebesinin 11 Temmuz 1909 tarihli yazısıyla defterde gösterilmiştir. 5 Eylül 1909

Agop Efendi 15.573 kuruş 15 pare zimmetine geçirmesinden dolayı 15 Mart 1910 tarihinde işten el çektirilmiştir. Diyarbakır kazası meclis idaresine cereyan eden mahkeme neticesinde 15.573 kuruş 15 pareyi zimmetine geçirdiği kararı alındıktan sonra memuriyetinden atılarak yedi ay hapsine karar verildiği ilam suretinden anlaşıldığı gibi bu konu maliye sicil şubesinin 20 Temmuz 1910 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.¹¹⁵

DH. SAİD 118/229

5. 7. ALBER AZİZYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Alber Azizyan Efendi. Esnaftan Civani Efendi'nin oğludur.

H.1296 (1878/79) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Sen Ya Neva namı Fransız mektebindeki dersleri görerek tasdikname almıştır. Türkçe, Fransızca ve Ermenice okuryazar.

12 Eylül 1901 senesinde 200 kuruş maaşla İstanbul postahanesi ittihad memurluğuna tayin olmuştur. Telgraf ve Posta Nezaretinden vazifesine böyle devam etmekte olduğu tasdik olunmuştur.

---

¹¹⁵ DH. SAİD d. nr. 162/361 s. 361

Telgraf ve Posta Nezareti ittihad memurluğu, sicil ve muhasebe kalemlerinin kaydına uygun olup nüfus-ı tezkere-i osmaniyesiyle mektep tasdiknamesi şubece aynen görülüp yine kendisine iade edilmiştir.

16 Mayıs 1906

Alber Efendi'nin maaşı 15 Ocak 1903 tarihinde 250 kuruşa çıkarıldığı telgraf ve posta sicil şubesinin 28 Nisan 1904 tarihli vukuat pusulasından anlaşılmıştır.

Alber Efendi'nin maaşı 17 Eylül 1904 tarihinde 350 kuruşa çıkarılmıştır. 22 Kasım 1904 tarihinde 600 kuruş maaşla Beyrut Karantinası yazıcılığına nakil edilmesine karşın 19 Aralık 1904 tarihinde memuriyetinden istifa ederek ayrılmıştır. 20 Şubat 1906 tarihinde 750 kuruş maaşla asaleten Taşoz ceziresi (adası) karantina memurluğuna tayin olsa da bu memurluğu 6 Ağustos 1907 tarihinde 1500 kuruş maaşla Ebusuud Tahaffuzhanesi (karantinahane) yazıcılığıyla değiştirilmiştir. Bu durum telgraf ve posta sicil şubesinin 6 Ağustos 1907 tarihli vukuat pusulasıyla Sıhhiye Nezaretinin 6 Şubat 1908 tarihli tezkere-i cevabiyesinde gösterilmiştir.¹¹⁶

DH. SAİD 65/467

5. 8. ALEKSAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Aleksan Efendi. Ohannes Ağa'nın oğludur. H.1283 (1866/67) İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır. Ortaköy Ermeni mektebindeki dersleri okumuştur. Türkçe, Fransızca ve İngilizce okuryazar.

13 Mart 1885 tarihinde 19 yaşında iken 200 kuruş maaşla Galata postahanesinin şehir dairesi mekâtib (mektup) memuriyetine tayin olmuştur. Maaşı 14 Eylül 1887 tarihinde 300 kuruşa ve 27 Ağustos 1888 tarihinde 400 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Aralık 1891 tarihinde 900 kuruş maaşla İstanbul postahanesinin Cesr-i Mustafa Paşa tarafındaki şimendifer posta seyyar memuriyetine nakil olmuştur. 13 Kasım 1893 tarihinde maaşı 1000 kuruşa çıkarılmıştır.

İstanbul postahanesi müdüriyetiyle Telgraf ve Posta Nezaretinden memuriyetine devam etmekte olduğu tasdik olunmuştur.

Memuriyetleri sicil ve muhasebe kalemleri kaydına uygun olduğu gibi nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi şubece görülerek kendisine iade edilmiştir. 20 Nisan 1896

¹¹⁶ DH. SAİD d. nr. 118/229 s. 229

Aleksan Efendi'nin 13 Mart 1897 tarihinde maaşı 900 kuruşa düşürülerek bu durum telgraf ve posta sicil şubesinin 6 Mayıs 1897 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir. Aleksan Efendi haber alma, resmi işlerin yapılması ve önemli evrakların ulaştırılması konusunda vazifesini suistimal etmiştir. Bundan dolayı daire zabıtası tarafından tutuklanmıştır. 15 Aralık 1897 tarihinde hakkında soruşturma yapılması konusu zabıta nezaretine istihbar edilmiştir. Bu durumdan memnun olmayan ve zan altında bulunan Aleksan Efendi'nin memuriyetinin devam etmesi konusu Zabıta Nezaretinin araştırması sonucunda varılacak karara göre hakkında işlem yapılması, Telgraf ve Posta Nezareti Meclis İdaresi kararıyla 12 Ocak 1898 tarihinde geçici olarak açığa çıkarıldığı telgraf ve posta sicil şubesinin 26 Şubat 1899 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹¹⁷

DH. SAİD 65/411

5. 9. ALEKSAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Aleksan Efendi. İsteyan Efendi'nin oğludur. H.1257 (1841/42) İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Millet mektebindeki dersleri okumuştur. Ermenice okuryazar.

19 Ekim 1878 tarihinde 38 yaşında iken 450 kuruş maaşla Telgraf ve Posta Nezareti aliyesi fabrikası makinistliğine tayin olmuştur. 14 Mart 1880 tarihindeki genel düzenlemede maaşı 400 kuruşa indirilmiştir. 13 Şubat 1882 tarihinde Beyoğlu telgraf merkezi makineciliğine nakil olarak 13 Mayıs 1883 tarihinde maaşı 600 kuruşa çıkarılmıştır. 19 Haziran 1893 tarihinde 800 kuruş geçici maaşla Selanik vilayeti makineciliğine memur olmuştur.

Telgraf ve Posta Nezareti aliyesinden memuriyetine böyle devam etmekte bulunduğu onaylanmıştır.

Zikrolunan memuriyetleri sicil ve muhasebe kalemleri kaydına tatbik edilerek Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi şubece aynen görülüp kendisine iade edilmiştir. 25 Mart 1896¹¹⁸

¹¹⁷ DH. SAİD d. nr. 65/467 s. 467

¹¹⁸ DH. SAİD d. nr. 65/411 s. 411

5. 10. ALEKSAN EFENDİ

Aleksan Efendi. Sarraf Alacaçyan Hirit Efendi'nin oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletindedir. H.1288 (1871/72) İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır. Özel olarak Türkçe, Ermenice, Fransızca, Hesab ve Coğrafya derslerini okumuştur. Bu lisanlarla okuryazar. 26 Aralık 1893 tarihinde 22 yaşında iken 250 kuruş maaşla ticaret ve nafia nezaretinde Ziraat Bankası İdare-i Umumiyesi dosya memuru yardımcılığına tayin olunmuştur. Ziraat Bankası müdüriyeti umumiyesi tarafından yazılan açıklamada Aleksan Efendi'nin vazifesini yaptığı bildirilmiştir. Tezkere-i osmaniyesi Ziraat Bankası Sicill-i Ahvâl Şubesinde görülmüştür. 8 Mart 1899

Aleksan Efendi'nin maaşı 13 Mart 1896 tarihinde 300 kuruşa çıkarılarak 11 Mayıs 1896 tarihinde aynı maaşla muhasebe kalemi zorunlu mukayyidliğine nakil olmuştur. 16 Aralık 1896 tarihinde maaşının 400 kuruşa ve 13 Mart 1898 tarihinde 450 kuruşa çıkarıldığı Ziraat Bankası Sicill-i Ahvâl Şubesinin 5 Ekim 1896 ve 30 Mart 1897 tarihli üç parçalık vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Aleksan Efendi'nin maaşının 1 Eylül 1899 tarihinde 500 kuruşa çıkarıldığı Ziraat Bankası Müdüriyeti Umumiyesinin vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Aleksan Efendi'nin maaşının 9 Ekim 1901 tarihinde 550 kuruşa çıkarıldığı Ziraat Bankası Müdüriyeti Umumiyesinin 2 Haziran 1902 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Aleksan Efendi'nin maaşının 8 Ocak 1903 tarihinde 600 kuruşa çıkarıldığı Ziraat Bankası Müdüriyetinin 29 Eylül 1903 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Aleksan Efendi'nin maaşının 14 Temmuz 1906 da 700 kuruşa çıkarıldığı 26 Kasım 1907 tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir.

Aleksan Efendi 1 Mart 1908 tarihinde maaşla muhasebe kalemi merkez şubesi maaş ve masraf kitabetine nakil olmuştur. 14 Mart 1909 tarihinde 700 kuruş maaşla memurin şubesi refik evvelliğine ve 22 Eylül 1909 tarihinde 800 kuruş maaşla tekrar muhasebe merkez şubesi maaş ve masraf kitabetine nakil edildiği 15 Ocak 1910 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.¹¹⁹

---

¹¹⁹ DH. SAİD d. nr. 88/77 s. 77

DH. SAİD 64/451

5. 11. ALYANAKYAN ERMANAK EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Alyanakyan Ermanak Efendi. Ohannes Ağa'nın oğludur.

H.1281 (1864/65) İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

İlk olarak Ermeni millet mektebinde okuduktan sonra orman mektebinde çeşitli dersleri görerek 2 Ağustos 1892 tarihinde diploma almıştır. Türkçe, Ermenice ve Fransızca okuryazar.

12 Nisan 1887 tarihinde 23 yaşında iken 600 kuruş maaşla Adana vilayeti orman sermüfettişliği muavinliğine tayin olmuştur. 26 Mayıs 1889 tarihinden 3 Aralık 1889 tarihine kadar ayrıca 400 kuruş maaşla Adana orman sermüfettişlik vekaletinde bulunmuştur. 20 Şubat 1890 tarihinde 600 kuruş maaşla İnegöl Emlak-ı Hümayün İdaresi Memuriyeti Muavinliğine nakil olmuştur. 5 Mart 1890 tarihinde işine başlamıştır. 13 Nisan 1891 tarihinde maaşı 750 kuruşa çıkartılmıştır.

İnegöl Emlak-ı Hümayün İdaresi Memurluğundan işinde gayretli olduğu belirtilerek Hazine-i Hassa-i Şahane Nezareti celilesince de tasdik kılınmıştır.

Adana vilayetindeki hizmeti ve maaş miktarına dair Orman ve Maaden ve Ziraat Nezaret-i aliyesinin yazıları, İnegöl Emlakı Hümayun Kalemî tarafından hizmeti ve maaş miktarını içeren yazıları okul diploması ve nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin sureti ile tercüme-i hal evrakının aslı saklıdır. 8 Haziran 1888 ve 6 Temmuz 1896.

Ermanak Efendi'nin maaşı 26 Nisan 1895 tarihinde 900 kuruşa çıkartılmıştır. Cennetmekân Gazi Ertuğrul Hazretlerinin validesi merhume Hatice Hanım'ın türbe-i şerifinin tamiri sırasında küstahça hareket etmesinden dolayı 21 Ekim 1901 tarihinde padişahın iradesiyle hal edildiği Hazine-i Hassa-i Şahane Sicil Şubesinin 6 Şubat 1905 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Ermanak Efendi 4 Kasım 1903 tarihinde 900 kuruş maaşla İstanbul ve civarı Ziraat Müfettişliğine tayin olmuştur. 17 Nisan 1905 tarihinde maaşıyla tekrar İnegöl Emlak-ı Hümayun İdaresi Muavinliğine nakil olmuştur. 19 Aralık 1906 tarihinde ise

rütbe-i salise ile ödüllendirildiği 4 Haziran 1907 tarihli vukuat pusulasında beyan edilmiştir.

Ermanak Efendi'nin maaşının 20 Nisan 1907 tarihinde 1000 kuruşa çıkarıldığı 16 Şubat 1909 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.¹²⁰

DH. SAİD 114/129

5. 12. ANANYAN RUPEN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Ananyan Rupen Efendi. Mekteb-i Sultani hocasından Ananyan Agob Efendi'nin oğludur.

H.1301 (1883/84) İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Millet mektebindeki dersleri okuduğu ve Türkçe, Fransızca, İtalyanca okur-yazar olduğu tercüme-i halinde yazılıdır.

1898/99 Beyoğlu telgraf merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyeti yardımcılığına mülazemetle girerek 17 Kasım 1902 tarihinde 100 kuruş maaşa bağlanmıştır.

Telgraf ve Posta Nezaretinden vazifesine böyle devam etmekte olduğu tasdik kılınmıştır.

Memuriyeti Telgraf ve Posta Nezareti sicil ve muhasebe kalemleri kaydına uygun olup şubece aynen görülen nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi kendisine iade edilmiştir. 14 Mayıs 1906

Rupen Efendi'nin vazifesine devam etmediğinden 15 Haziran 1904 tarihinde idare tarafından azledildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 6 Ağustos 1908 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹²¹

DH. SAİD 79/ 337

5. 13. ANDON AĞA

Ermeni milletinden Andon Ağa. Fesci Kirkor'un oğludur. H.1283 (1866/67) İstanbul'da dünyaya geldiği nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır. Ermeni Katolik mektebinde ve Pangaltı'da bulunan Fransız mektebinde Türkçe, Rumca, Ermenice ve Fransızca okumuştur. Türkçe ve Rumca konuşur. Ermenice ve Fransızca okurya-

¹²⁰ DH. SAİD d. nr. 64/451 s. 451

¹²¹ DH. SAİD d. nr. 114/129 s. 129

zar. 16 Haziran 1891 tarihinde 25 yaşında iken 300 kuruş maaşla Meskûkât-ı Şahane idaresi kenar destegâh hizmetine tayin olmuştur. Meskukat-ı Şahane muhasebeciliğiyle müdüriyetinden ortaklaşa yazılan yazıya göre Maliye Nezaret-i celilesinden işine uygun olduğu beyan edilmiştir. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylanmış sureti eklenmiştir. Hizmetinin muvafık kaydolunduğu meskukat idaresi muhasebeciliğiyle müdüriyeti taraflarından onaylanmıştır. 9 Kasım 1898.¹²²

DH. SAİD 62/277

5. 14. ANDON EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Andon Efendi. Ankaralı sarraf Kazazyan Ağa'nın oğludur.

H. 1270 (Mart 1854) tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Ermeni Katolik mektebindeki dersleri okumuştur. Türkçe, Fransızca okur-yazar.

12 Ocak 1872 tarihinde 18 yaşında iken Beyoğlu telgrafhanesine mülazemetle girmiştir. 14 Mart 1873 tarihinde 400 kuruş maaşla Beyoğlu telgrafhanesi muhabere memuriyetine tayin olmuştur. 13 Mart 1878 tarihinde maaşıyla Gelibolu ve 12 Kasım 1878 tarihinde 600 kuruş maaş ile Kala-i Sultaniye (Çanakkale) telgrafhaneleri Fransızca muhabere memuriyetlerine nakil olmuştur. 12 Nisan 1879 tarihinde işine devamsızlığından dolayı açıkta kalmış 27 Mayıs 1879 tarihinde 380 kuruş maaş ile Halep ve 21 Ocak 1882 tarihinde 400 kuruş maaşla tekrar Kala-i Sultaniye Fransızca muhabere memuriyetine tayin olmuştur. 9 Haziran 1884 tarihinde 500 kuruş maaşla Kastamonu telgrafhanesi Fransızca muhabere memuriyetine ve 5 Ağustos 1885 tarihinde 600 kuruş maaşla ile Siroz Fransızca muhabere memuriyetine nakil edilmiştir. Aydın vilayeti telgraf ve posta baş müdüriyeti ile Aydın vilayeti makamından işine yeterliliği ve telgraf ve posta nezaretinden evrakının içeriği tasdik edilmiştir. 9 Ağustos 1895

Andon Efendi'nin maaşının 13 Mart 1897 tarihinde kesilerek 540 kuruşa düşürüldüğü telgraf ve posta sicil şubesinin 4 Mayıs 1897 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

---

¹²² DH. SAİD d. nr. 79/337 s. 337

Andon Efendi 13 Temmuz 1898 tarihinde 630 kuruş maaşla Aydın vilayetinde Kuşadası telgraf ve posta merkezi müdüriyetine nakil olduğu telgraf ve posta şubesinin 26 Şubat 1899 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Andon Efendi 2 Aralık 1909 tarihinde icra kılınan düzenlemede 700 kuruş maaşla üçüncü sınıf müdüriyete atanmıştır. 28 Haziran 1910 tarihinde 900 kuruş maaşla Sakız telgraf ve posta merkezi ikinci sınıf müdüriyetine terfi ederek kasa noksanından dolayı 16 Ocak 1908 tarihinde disiplin cezası aldığı 11 Mart 1912 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.¹²³

DH. SAİD 169/495

5. 15. ANDON EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Andon Efendi. Karabet Ağa'nın oğludur.

H.1281 (1864/65) İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi suretinde yazılıdır.

Ermeni Mihiteryan mektebinde okuyarak Türkçe, Ermenice ve Fransızca okuryazardır. Arapça ve Arnavutça konuştuğu tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

13 Kasım 1884 tarihinden 26 Nisan 1887 tarihine kadar 650 kuruş maaşla Musul vilayeti kondüktörlüğünde bulunmuştur. 13 Nisan 1888 tarihinden 13 Mart 1890 tarihine kadar da 500 kuruş maaşla Mamuretü'l Aziz (Elazığ) vilayeti kondüktörlüğünde bulunmuştur. 1890 tarihinde açığa çıkarılarak 13 Ocak 1896 tarihinde 500 kuruş maaşla İşkodra vilayeti Umur-ı nafia kondüktörlüğüne tayin kılınmıştır. Andon Efendi'nin tercüme-i hâl ekine İşkodra vilayetiyle, İşkodra sermühendisliğinden işini hakkıyla yerine getirdiği yazılmış olup ticaret ve nafia nezareti turuk ve meabir (yol ve geçit) müdüriyetinden dahi memuriyeti tasdik edilmiştir. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı sureti, görevde bulunduğu memuriyetlere tayin tarihi ve maaşının miktarının kaydedildiğine dair yazısı muhasebe nezareti tarafından tercüme-i hâl evrakıyla beraber hıfz edilmiştir.

Andon Efendi 2 Kasım 1909 tarihinde mahallince icra olunan düzenleme gereğince memuriyetinden alınmasından dolayı kadro haricine çıkarılmıştır. 16 Mayıs 1910

¹²³ DH. SAİD d. nr. 62/277 s. 277

Andon Efendi'ye 18.071 kuruş 30 pare tazminat verildiği bu konudaki defterden anlaşılmaktadır.¹²⁴

DH. SAİD 93/303

5. 16. ANDON EFENDİ

Andon Efendi sarraf Osib Efendi'nin oğludur.

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletindedir. Pekmezoğlu denilmekle bilinir.

H.1251 (1835/36) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi suretinde yazılıdır. Galata'da Katolik mektebinde mebâdî-i ulûmu (başlangıç bilgileri) okuyup sonra Bebek'te bulunan Fransız Lazarist mektebinde Türkçe, Fransızca, Ermenice ile diğer dersleri görmüştür. Bu diller ile konuşup yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

17 Temmuz 1865 tarihinden 23 Mart 1870 tarihine kadar 4160 kuruş maaşla Ankara vilayeti vali yardımcılığında bulunmuştur. 2 Haziran 1896 tarihinde 5000 kuruş maaşla tayin olduğu Bitlis vilayeti vali muavinliğinde vazifesine başlamıştır. 13 Mart 1897 tarihinde icra kılınan düzenlemede maaşı 4500 kuruşa indirilmiştir. 24 Aralık 1867 tarihinde kendisine rütbe-i salise verilmiş 11 Mayıs 1868 tarihinde ise saniye sınıfı sanisine terfi ettirilmiştir.

Bitlis vilayeti valiliğinden yazılan açıklamada Andon Efendi'nin evrakının doğruluğu, iyi düşünceli olduğu ve işini ahlaklı bir şekilde yaptığı yazılmıştır. Ankara vilayeti vali muavinliğinde bulunduğu süre, maaş miktarı ve zimmetinde herhangi bir mal olmadığına dair bilgi Bitlis vilayetinin 10 Eylül 1909 tarihli cevabından anlaşılmıştır. Memuriyete başlayış tarihi, maaş miktarı, Dahiliye Nezareti celilesi muhasebeciliğinin 8 Aralık 1900 tarihli ek yazısındaki salise ve saniye rütbelerinin verilmiş tarihleri Bitlis vilayeti nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı suretlerinden anlaşılıp bu ek yazısı tercüme-i hal evrakıyla birlikte hıfz edilmiştir. Andon Efendi tarafından verilen tercüme-i hal evrakında Ankara vilayeti vali yardımcılığında iken fahri olarak Ankara umur-ı ecnebiye müdüriyetiyle merkez mutasarrıflığı idare meclisi başkanlığında bulunduğu yazılı ise de ifadesini doğrulayan evrak metnini gösteremediği gibi

¹²⁴ DH. SAİD d. nr. 169/495 s. 495

Bitlis vilayetinin cevap namesinde dahi bu konuda herhangi bir kayıt ve bilgi olmadığı gösterilmiştir.¹²⁵ 10 Nisan 1901

DH. SAİD 62/ 483

5. 17. ANDON EZKİYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Andon Ezkiyan Efendi. Esnaftan İstanbullu Mıgırdiç Ezkiya'nın oğludur.

H.1277 (1860/61) İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Ermeni ilkokulu ve Beyoğlu'ndaki Fransız mektebinde var olan derslerden bazılarını okumuştur. Türkçe konuşup, Fransızca ve Ermenice okuryazar.

1876/77 tarihinde 16 yaşında iken telgraf mektebine girmiştir. 25 Ocak 1881 tarihinde 380 kuruş maaş ile İzmir telgrafhanesi Fransızca muhabere memuriyetine tayin olmuştur. 26 Ocak 1882 tarihinde istifa ederek işinden ayrılmıştır. 13 Eylül 1882 tarihinde 200 kuruş maaşla Beyoğlu merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine alınmıştır. 13 Ağustos 1883 tarihinde maaşı 250 kuruşa ve 28 Aralık 1887 tarihinde 300 kuruşa ve 8 Kasım 1888 tarihinde 350 kuruşa çıkarılmıştır.

İstanbul telgraf ve posta başmüdüriyetiyle Telgraf ve Posta Nezaretinden evrakının içeriğinin usule uygun olduğu ve işindeki çalışkanlığı tasdik edilmiştir. 22 Eylül 1895

Andon Efendi'nin maaşı 25 Temmuz 1890 tarihinde 390 kuruşa ve 13 Mart 1893 tarihinde 420 kuruşa ve 13 Mayıs 1894 tarihinde 445 kuruşa çıkarılmıştır.

Andon Efendi'nin maaşı 11 Mayıs 1896 tarihinde 500 kuruşa çıkarılmıştır.

Andon Efendi 10 Nisan 1899 tarihinde 520 kuruş maaşla Hereke muhabere memuriyetine nakil edildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 11 Mayıs 1900 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Andon Efendi'nin maaşının 28 Ocak 1901 tarihinde 570 kuruşa ve 31 Mart 1902 tarihinde 600 kuruşa çıkarıldığı telgraf ve posta sicil şubesinin 24 Eylül 1901 ve 19 Ağustos 1902 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Andon Efendi'ye 5 Kasım 1903 tarihinde gümüş liyakat madalyası verilerek maaşı 31 Ocak 1905 tarihinde 650 kuruşa ve 23 Ekim 1905 tarihinde 750 kuruşa

¹²⁵ DH. SAİD d. nr. 93/303 s. 303

çıkarıldığı telgraf ve posta sicil şubesinin 11 Mayıs 1908 tarihli vukuat pusulasında bildirilmiştir.

Andon Efendi'nin maaşı 23 Ocak 1908 tarihinde 800 kuruşa çıkartılmıştır. 26 Eylül 1909 tarihinde icra kılınan düzenlemede 1000 kuruş maaşla Beyoğlu merkezi muhaberat-ı ecnebiye memurluğunda bulunduğu 4 Mart 1912 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.¹²⁶

DH. SAİD 95/85

5. 18. ANDON HALAÇYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Andon Hallaçyan Efendi. Esnaftan Rafael Ağa'nın oğludur. H.1275 (1858/59) İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır. Millet mektebindeki dersleri okumuştur. Türkçe, Ermenice ve Fransızca okuryazar. 1875 yılında 17 yaşında iken Büyükdere telgraf merkezi muhabere memuru yardımcılığına mülazemetle girmiştir. 13 Aralık 1876 tarihinde 250 kuruş maaş tahsis olmuştur. 5 Mayıs 1878 tarihinde istifa ederek işinden ayrılmıştır. 11 Ocak 1879 tarihinde 400 kuruş maaşla İzmir telgraf merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine tayin olmuştur. 14 Mart 1880 tarihindeki düzenlemede maaşı 380 kuruşa indirilmiştir. 24 Ocak 1881 tarihinde bulunduğu memuriyetine üç ay gitmediğinden memuriyetten ihraç edilmiştir. 28 Nisan 1884 tarihinde 300 kuruş mahiye (aylık) ile Bab-ı seraskeri telgraf merkezi muhabere memuriyetine tayin olmuştur. Maaşı 13 Ekim 1885 tarihinde 350 kuruşa, 12 Nisan 1886 tarihinde 500 kuruşa ve 6 Ağustos 1888 tarihinde de 800 kuruşa çıkarılmıştır. 5 Aralık 1889 tarihinde 600 kuruş maaş ile Priştine telgraf merkezinde muhaberat baş memuriyetinde bulunmuştur. 23 Şubat 1890 tarihinde 600 kuruş maaşla Edremit 25 Mart 1891 tarihinde 600 kuruş maaşla Aydın vilayetinde Dikilli telgraf ve posta merkezleri müdürlüğüne nakil olmuştur. Aydın vilayeti telgraf ve posta başmüdüriyetiyle Telgraf ve Posta Nezareti makamından vazifesine böyle devam etmekte olduğu onaylanmıştır. Memuriyetleri telgraf ve posta sicil ve muhasebe kalemlerinin kaydına uygundur. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı sureti asıl tercüme-i haliyle beraber şubede saklanmıştır. 1 Kasım 1899¹²⁷

¹²⁶ DH. SAİD d. nr. 62/483 s. 483

¹²⁷ DH. SAİD d. nr. 95/85 s. 85

DH. SAİD 129/257

5. 19. ANDON HEKİMYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden eczacı kolağalığı rütbesinde bulunan altıncı orduyu hümâyun eczacıbaşısı Pozant Efendi'nin oğludur.

H.1266 (13 Mayıs 1850) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tez-kere-i osmaniyesinde yazılıdır.

İstanbul Ermeni Sıbyan mektebindeki dersleri okumuş ve Paris'te Hendese, Fransızca ve resim derslerini görmüştür. Türkçe, Rumca, Ermenice ve Fransızca okuryazar.

1871-1872 tarihinde 20 yaşında iken Nafia ve Ticaret Nezareti dairesinde okutulan fen mimari dersine devam ettikten sonra mülazemetle şehremaneti (belediye) mimar odasına dahil olmuştur. 19 Şubat 1881 tarihinde emaneti hendesehanesine 700 kuruş maaşla girmiştir. 3 Haziran 1881 tarihinde 1000 kuruş maaşla onuncu daire-i belediye, 14 Ağustos 1884 tarihinde 1000 kuruş maaşla sekizinci daire, 13 Ocak 1885 tarihinde 1000 kuruş maaşla dokuzuncu daire, 13 Mart 1885 tarihinde 800 kuruş maaşla birinci daire, 8 Şubat 1887 tarihinde 1000 kuruş maaşla üçüncü daire-i belediye mühendisliğine tayin olmuştur. 14 Nisan 1887 tarihinde 1000 kuruş maaşla emanet hendesehanesine tayin olmuştur. 28 Mart 1888 tarihinde aynı maaşla tekrar dokuzuncu daire, 13 Mart 1890 tarihinde onuncu daire ve 30 Nisan 1891 tarihinde yedinci daire-i belediye mühendisliklerine memur olmuştur. 22 Ağustos 1891 tarihinde işinden ayrılmıştır. 6 Mayıs 1892 tarihinde 500 kuruşla dokuzuncu daire-i belediye mühendisliği yardımcılığına tayin olmuştur.

Dokuzuncu daire-i belediye müdüriyetinden yazılan açıklamada vazifesini hakkında yerine getirdiği ve şehremanetinden yapılan açıklamada tasdik edilmiştir.

Emaneti hendesehane ve belediye dairelerinde çalıştığı süre, aldığı maaş miktarı muhasebe-i emanetten yazılan açıklamada gösterilmiştir. Dokuzuncu daire-i belediye dahilinde bulunan at pazarındaki kemer altı camii şerefi bitişiğinde ve mahalle arasında ahır ve bekar odaları gibi yerlerin yangından koruma duvarı olmaksızın inşa edilmeleri, kanuna aykırı olarak yapılan hanlar, Arslan cami şerifi suyolları üzerine bina yapılması, Selami Mahallesi'ndeki babacan sokağında saatçi Kırkor Arabiyan arsasına ev inşa edilmesinden dolayı memuriyetteki vazifesini suistimal etmiştir. Yedinci daire-i belediye mühendisliğinde bulunduğu sırada da bir takım

kanun ve düzeni bozan inşaatı izin verdiği için idare tarafından kaydı silinmiştir. Bu hususlara yönelik evrakları mahkemeye gönderilmiştir. Şurayı Devlet riyaseti celilesine meclis emanetinden gelen 14 Aralık 1893 tarihli karar gereğince Şurayı Devlet tarafından icra kılınan mahkemede vazifesini suistimal ettiğine yönelik davasında Sami Bey binası işinde hakkında gerekli bir mesuliyet görülmemiştir. Ayrıca şahitlerinin ifadelerinden de kendisinin bu konuda hiçbir müdahale-i şahsiyesi olmadığı görülmüştür. Arabiyan arsası hususunda ise vazifesini yerine getirmekten başka bir hareketi ispat olunamadığından Andon Hekimyan Efendi'nin beratına hüküm olunduğu Şurayı Devlet riyasetinin bu konudaki mazbatasından anlaşılmıştır. Dâhiliye Nezareti celilesinden gelen 2 Ağustos 1894 tarihli tezkere-i aliyyede bildirilen bil-sual muhasebe-i emanetten yazılan 7 Eylül 1887 tarihli mezkure ile Şurayı Devlet'in muhasebe-i merkumede mahfuz olup mutaala olunan mazbatası içeriğinden anlaşılmıştır. Paris'te hendese ve Fransızca tahsil eylediğine dair diplomasının Yeniköy yangınında yanmış olduğu Andon Hekimyan Efendi tarafından ifade olunmuştur.

2 Mart 1893 tarihinde Andon Efendi'ye tahlisiye madalyası, 24 Eylül 1893 tarihinde de rütbe-i rabi verildiğine dair yazısı tercüme-i hal evrakıyla beraber saklanan beratı ve ruisi hümayunlarda, tarih ve mahalli veladeti nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinden beyan olmuştur. Andon Hekimyan Efendi'nin mezhebi Ermeni katoliği olduğu halde eskiden şehir emaneti sicil şubesinde düzenlenen ve irsal olunan tercüme-i hal evrakında Ermeni olduğu ve Ermeni sıbyan mektebinde tahsil eylediği gösterilip yanlışlıkla Katolik Mahallesi yazıldığı sicil şubesinde gelen 2 Kasım 1898 tarihli yazıda komisyonca aynen görülüp iade edilerek, 13 Ekim 1884 tarihli nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinden anlaşılıp altına ilave edilmiştir. 30 Haziran 1906

Andon Efendi'nin suistimalinden dolayı 10 Şubat 1894 tarihinde kaydı silinmiş olup 13 Haziran 1904 tarihinde 600 kuruş maaşla üçüncü daire mühendisliğine tayin edildiği ve 13 Mayıs 1896 tarihinde suistimalinden dolayı yine kaydı silinerek 14 Şubat 1901 tarihinde 250 kuruş maaşla merkez emanet hendesehanesine tayin olmuştur. 15 Mart 1903 tarihinde maaşıyla dokuzuncu ve sonra da on yedinci daire-i belediyeye nakil edildiği şehremaneti sicil kaleminin 15 Kasım 1909 tarihli yazısında gösterilmiştir.¹²⁸

---

¹²⁸ DH. SAİD d. nr. 129/257 s. 257

DH. SAİD 62/281

5. 20. ANDON YALDIZYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Andon Yıldızyan Efendi. İdare-i mahsusa yazıcılarından iken vefat eden İstevan Efendi'nin oğludur.

H.1277 (1860/61) senesinde İstanbul'da doğmuştur. Ermeni Katolik mektebindeki müfredat derslerini okumuştur. Türkçe, Fransızca ve Rumca okuryazar.

1874/75 senesinde 14 yaşında iken Ada-yı Kebir (Büyük Ada) telgrafhanesine mülazemetle girmiştir. 2 Mayıs 1879 tarihinde 300 kuruş maaşla Manastır telgraf merkezi lisan-ı ecnebi muhabere memuriyetine tayin olmuştur. 19 Ocak 1880 tarihinde istifa ederek işten ayrılmıştır. 21 Mayıs 1880 tarihinde 285 kuruş maaşla Selanik telgraf merkezi ecnebi muhabere memuriyetine tayin olmuştur. 28 Haziran 1880 tarihinde ehliyeti yeterli olmadığından azledilmiştir. 24 Temmuz 1880 tarihinde 400 kuruş maaşla Priştine telgraf merkezi lisan-ı ecnebi muhabere memuriyetine tayin olarak 29 Mart 1881 tarihinde maaşı 500 kuruşa çıkarılmıştır. 13 Temmuz 1883 tarihinde 400 kuruş maaşla Selanik ve 17 Aralık 1883 tarihinde aynı maaşla Beyoğlu ve 21 Ekim 1884 tarihinde 500 kuruş maaşla Edirne ve 9 Eylül 1886 tarihinde 800 kuruş maaşla Piriştine ve 16 Temmuz 1888 tarihinde 500 kuruş maaşla Bab-ı seraskeri telgraf merkezleri muhabere memuriyetlerine nakil olmuştur. 8 Kasım 1888 tarihinde maaşı 550 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Haziran 1890 tarihinde maaşıyla Beyoğlu ve 14 Ekim 1890 tarihinde yine maaşıyla Kadıköy telgraf merkezleri muhaberat-ı ecnebiye memuriyetlerinde bulunmuştur. İstanbul telgraf ve posta başmüdür vekâletinden işine devam etmekte olduğu yazılarak, telgraf ve posta nezaretinden tercüme-i hal evrakının içeriği incelenerek doğruluğu tasdik olmuştur. 9 Ağustos 1895

Andon Yıldızyan Efendi'nin maaşı 14 Mart 1897 tarihinde kesilerek 495 kuruşa indirildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 9 Mayıs 1897 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Andon Efendi'nin maaşı 13 Temmuz 1898 tarihinde 595 kuruşa çıkarıldığı şube-i mezkurenin 26 Şubat 1899 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Andon Efendi'nin Yunan muharebesi esnasındaki iyi hizmette bulunmasından dolayı Ağustos 1899 tarihinde rütbe-i salise tevciye buyrulmuştur. Andon Efendi'nin maaşı 7 Temmuz 1900 tarihinde 800 kuruşa çıkarıldığı 15 Ekim 1901 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Andon Efendi'ye 5 Kasım 1903 tarihinde gümüş liyakat madalyası ihsan buyrulduğu şubei merkumenin 4 Şubat 1904 tarihli vukuat pusulasında beyan edilmiştir. 1 Eylül 1905 tarihinde 800 kuruş maaşla ilave olarak Kadıköy merkez havale-name ve posta paketi memurluğuna nakil olduğu 17 Şubat 1907 tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir.¹²⁹

DH. SAİD 58/129

5. 21. ANTUVAN KABARACIYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Antuvan Kabaracıyan Efendi. Bakkal Ağa'nın oğludur.

H. 1274 (1857/1858) senesinde İstanbul'da doğmuştur.

Beyoğlu millet mektebindeki müfredat derslerini okumuştur. Türkçe, Rumca, Fransızca ve Ermenice okuryazar.

14 Şubat 1879 tarihinde 22 yaşında 250 kuruş maaşla Beyoğlu şehir postası müvezziliğine (dağıtıcılığına) tayin olmuştur. 14 Mart 1880 tarihinde maaşı 240 kuruşa indirilmiştir. 13 Ağustos 1881 tarihinde 250 kuruş maaşla Galata postanesi ve 13 Şubat 1883 tarihinde maaşıyla Beyoğlu ve 22 Eylül 1883 tarihinde o maaşla Arnavutköy merkezleri müvezziliğine tayin olmuştur. 10 Temmuz 1888 tarihinde maaşıyla Galata postahanesi memuriyetine nakil olarak 27 Ağustos 1888 tarihinde maaşı 400 kuruşa çıkarılmıştır. 16 Ocak 1893 tarihinde 430 kuruş maaşla Galata postahanesi ittihad-ı mekatib-i mevrude (mektup ulaştırma) memuriyetine terfi kılınmıştır.

Evrakının açıklama kısmına Galata postahane müdürünün onayı, Telgraf ve Posta Nezaretinin evrakının içeriği konusunda muvafık kuyuddur denilmiştir. 1 Şubat 1895

Antuvan Efendi'nin maaşı 24 Mart 1895 tarihinde 470 kuruşa, 13 Kasım 1895 tarihinde 500 kuruşa çıkarılmıştır.

Antuvan Efendi'nin maaşı 21 Ekim 1896 tarihinde 540 kuruşa çıkarılmıştır.

Antuvan Efendi'nin maaşı 13 Mart 1897 tarihinde kesilerek 486 kuruşa indirilmiş ve 3 Ağustos 1898 tarihinde 520 kuruşa çıkarılarak bu durum telgraf ve posta sicil şubesinin 7 Şubat 1901 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

¹²⁹ DH. SAİD d. nr. 62/281 s. 281

Antuvan Efendi'nin maaşı 14 Mart 1901 tarihinde 550 kuruşa çıkarılarak şube-i mezkurenin 7 Ekim 1901 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Antuvan Efendi'nin maaşı 14 Temmuz 1901 tarihinde 580 kuruşa, 14 Eylül 1901 tarihinde 600 kuruşa ve 9 Mayıs 1902 tarihinde 640 kuruşa çıkarıldığı mezkûr şubenin 25 Ağustos 1902 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Antuvan Efendi'ye 17 Ocak 1905 tarihinde gümüş liyakat madalyası ihсан buyrulduğu ve maaşının 20 Haziran 1905 tarihinde 680 kuruş ve 14 Aralık 1905 tarihinde 700 kuruşa çıkarıldığı şube-i mezkurenin 29 Ocak 1907 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹³⁰

DH. SAİD 171/477

5. 22. APİK PERTEV EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden vefat etmiş Agob Efendi'nin oğludur. Altunparmakzade denilmekle bilinir.

H.1272 (1855/56) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği nüfus kağıdında yazılıdır.

Ortaköy Ermeni mektebinde başlangıç bilgilerini okuduktan sonra Paris'te Sen Mişel mahallesinde Balzak mektebinde altı sene Fransız lisan ve edebiyatını okumuştur. Türkçe, Fransızca, İtalyanca, Rumca ve Ermenice konuşup yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

1870/71 ve 1878/89 senelerinde vazifeli olarak matbuat-ı dahiliye kaleminde bulunmuştur. Padişahın isteği üzerine gazetelere Ermeni Patrikhanesince yazılan yazıların içeriğini öğrenmek üzere Dahiliye Nezaretinde mütercimler bulundurulması gereğince Apik Pertev Efendi'nin birkaç lisan bilmesi ve yazılan yazılar hakkındaki bilgisinden dolayı Dahiliye Nezareti mütercimliğine tayini hakkında Dahiliye Nezareti celilesinden gelen yazı üzerine 24 Eylül 1898 tarihinde Dahiliye Nezareti mütercimliğine bağlı matbuat-ı dahiliye sansür memuriyeti mahsusasına 1200 kuruşla tayin olmuştur. 15 Ağustos 1903 tarihinde 800 kuruşa indirilen maaşı ile zabtiye Nezaretinde istihdam edilmekte iken 24 Temmuz 1908 tarihinde maaşı kesilmiştir.

Matbuat-ı dahiliye kaleminde vazifeli olarak istihdam olduğu tasdik edilerek Matbuat-ı Dahiliye Müdürü Macid Bey ve Hazine-i Hassa Nazırı Asbek Ohannes

¹³⁰ DH. SAİD d. nr. 58/129 s. 129

Efendi tarafından verilen 30 Eylül 1909 tarihli iki adet diploma ile zikrolunan mütercimlikte çalıştığı süre ve maaş miktarı ve Dahiliye Nezareti muhasebeciliğinden 20 Ağustos 1908 tarihli yazısı asıl tercüme-i hal evrakıyla birlikte Sicill-i Ahvâl İdare-i Umumiyesinde saklı olup ve nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde aynen görülerek iade edilmiştir.

Apik Pertev Efendi tarafından düzenlenen ve verilen tercüme-i hal evrakında Ali Paşa merhumun Hariciye Nezareti esnasında tahriratı ecnebiye kaleminde ve altı ay sonra 400 kuruş maaşla tıbbiye-i ecnebiye müfettişliğinde memur olarak on iki sene kadar çalıştığı ve siyasi bir meseleden dolayı 1891 tarihinde Aydın vilayetine nakil olarak uzaklaştırıldığı ve 1895 senesinde 1000 kuruş maaşla Aydın vilayeti komiserliğine tayin olduğu yazılı ise de bu konudaki ifadesini doğrulayacak evrak metnine rastlanmamıştır. Aydın vilayetiyle Hariciye Nezareti Sicill-i Ahvâl Müdüriyetinden gelen yazıya göre hariciye kaleminde istihdamına dair kalemi mezkur ile muhasebece bu konu hakkında kayıt bulunamadığı Sicill-i Ahvâl Müdüriyeti ve başkaca bir hizmetle istihdam edildiğine dair bir kayda rastlanmadığı ancak Maliye Nazırı Asbek Ragıp Bey'in vilayet defterdarlığında bulunduğu sırada Asbek Ragıp Bey'in maiyetinde bulunduğu vilayeti mezkureden cevaben bildirilmiştir. 9 Mayıs 1910

Apik Pertev Efendi'nin istihdamının karara bağlanmasının istenmesi üzerine incelenen tercüme-i haline bakılarak matbuat-ı dâhiliye memurları tahsisatından ve verilmek üzere dâhiliye mütercimliğinde ve sonra zabtiye nezareti maiyetinde istihdam edildiği bundan başka bir memuriyette bulunmamış olduğu anlaşılmıştır. Ancak bu hizmetin memuriyeti resmi yeden sayılmadığı ve hakkındaki istihdam kararı ile ten-sikat komisyonunun 1 Ağustos 1910 tarihli kararından anlaşılmıştır.¹³¹

DH. SAİD 111/ 51

5. 23. ARADEŞES (SÜRMELİYAN) EFENDİ

Kapucu esnafından ve Ermeni Katolik milletinden Sürmeliyan İstevan Efendi'nin oğludur.

H.1285 (1869/70) İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

¹³¹ DH. SAİD d. nr. 171/477 s. 477

Ulum-ı ibtidaiyeyi hususi olarak okuduktan sonra Mekteb-i Sultaniye'ye girerek Türkçeden ikinci ve Fransızcadan dördüncü sınıfa kadar olan dersleri görerek 13 Temmuz 1890 tarihinde tasdikname almıştır. Türkçe, Fransızca ve Ermenice konuşup yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

Divan-ı Umumiye-i Osmaniye İstanbul İdaresinde bir müddet mülazemetle çalıştıktan sonra 13 Haziran 1891 tarihinde 150 kuruş maaş bağlanmıştır. 24 Eylül 1891 tarihinde ve 13 Eylül 1892 tarihinde 50 kuruş zamlı maaşı 300 kuruşa çıkarılmıştır. 1 Ağustos 1893 tarihinde Divan-ı Umumiye İstanbul İdaresinden istifa etmiştir. 14 Mayıs 1893 tarihinde ziraat ve sanayi umumi sergi komisyonu mütercimliğine 500 kuruş maaşla tayin olmuştur. 1 Eylül 1894 tarihinde fahri olarak çini fabrika-ı hümayunu Fransızca kitabeti kendisine ilave memuriyet olarak verilmiştir. 7 Eylül 1894 tarihinde ziraat ve sanayi sergi umumiyesinin kaldırılmasına bağlı olarak 7 Eylül 1894 tarihinde 700 kuruş maaşla Orman ve Maaden ve Ziraat Nezareti istatistik kalemi memurluğuna tayin olmuştur. 30 Ocak 1895 tarihinde çini fabrikayı hümayunundaki hizmetine karşılık beşinci rütbeden bir adet mecdi nişanı zişaniyla ödüllendirilmiştir. 30 Haziran 1896 tarihinde maaşına 100 kuruş zam yapılarak maaşı 800 kuruşa çıkarılmıştır. 13 Mart 1897 tarihinde genel düzenlemede maaşının yüzde onu kesilerek 720 kuruşa indirilmiştir. 13 Temmuz 1897 tarihinden 14 Aralık 1900 tarihine kadar evlad-ı şüheda ve ma'lûlîn-i guzat asakir-i şahane iane sergisi komisyonu umur-u tahririyesinde fahri olarak çalışmıştır. 11 Şubat 1898 tarihinde iane sergisinin umuru tahririyesindeki hizmetine karşılık rütbe-i saliseye ile ödüllendirilmiştir. 7 Mart 1898 tarihinden 12 Kasım 1898 tarihine kadar merasim-i daire-i haziresinin umur-u inşaiyesiyle teferruatının Fransızcaya tealluk eden umuru tahririyesinde fahri olarak istihdam edilmiştir. 7 Aralık 1898 tarihinde Almanya imparatoru tarafından üçüncü rütbeden Koron Dö Prus ve Eylül 1900 tarihinde İran şahı tarafından rütbe-i mezkureden Şir-i Hurşid nişanı ile ödüllendirilerek bunların padişah izni ile de kabul buyrulduğu bildirilmiştir. 20 Ocak 1899 tarihinde maaşına 80 kuruş zam yapılarak Ekim 1898 tarihinde rütbe-i saniye sınıf-ı saniyesine terfi buyrulmuştur. 8 Temmuz 1900 tarihinde 100 kuruş zam yapılan maaşı 900 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Mart 1900 tarihinde müteferrikadan tasviye olunmak üzere aylık 300 kuruş ücretle yeniçerihane muhafız müdüriyeti ilave memuriyet olarak kendisine verilmiştir. 1 Ekim 1900 tarihinde dördüncü rütbeden bir adet nişan-ı ali Osmani ile ödüllendirilmiştir.

İşindeki iyi hali ve vazifesini yerine getirmedeki özen ve gayreti Orman ve Maden ve Ziraat Nezareti tarafından tasdik edilmiştir. Tezkere-i osmaniyesiyle mekteb tasdiknamesi, merasimi daire-i haziresi inşaat ve ziraat ve zayi ve evlad-ı şüheda ve ma'lûlîn-i guzat ve asakir-i şahane komisyonları ve çini fabrikasındaki hizmetine ve yeniçerihane muhafız müdüriyetine tayin olduğu tarih, maaş miktarı ve aldığı diplomaların ve Divan-ı Umumiye İdaresiyle Orman ve Maadin ve Ziraat Nezaretinde çalıştığı süre ve maaş miktarını bildiren derkenarlar ve rütbe-i saliseyi bildiren daire-i teşrifatın 1 Şubat 1898 tarihli mezkuresi suretleri asıl tercüme-i hal evrakıyla beraber Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Sicil Şubesinde saklanmıştır. Saniye ruisiyle mecdi ve osmani nişanları beratlarının asılları ve şir-i hurşid ve Koron Dö Prus nişanlarının kabul edilmesine yönelik padişah izni 254 numaralı ve 17 Şubat 1901 tarihli tezkere-i saniyenin Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti mektupçuluğu tarafından onaylanan sureti şube-i mezkurece görülüp iade edilmiştir. 27 Haziran 1902

Aradeşes Sürmeliyan Efendi'ye Rusya tarafından verilen üçüncü rübeden st. Stanislaw nişanının kabul edilmesi ve alınması 17 Mayıs 1901 tarihinde padişahın izni gereğince uygun bulunmuştur. Aradeşes Efendi'nin maaşının 31 Ocak 1902 tarihinde 2100 kuruşa çıkarıldığı Orman ve Maaden Nezareti Sicil Şubesinin 31 Ağustos 1908 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Aradeşes Efendiye 29 Mayıs 1902 tarihinde terfi ile rütbe-i saniye sınıf mütemayizi verilmiştir.

Maaşı 28 Aralık 1902 tarihinde 1500 kuruşa 6 Nisan 1903 tarihinde 1700 kuruşa çıkarılmıştır. 20 Mayıs 1903 tarihinde gümüş liyakat madalyası ile ödüllendirilerek maaşı 12 Haziran 1904 tarihinde 1800 kuruşa çıkarılarak ünvan-ı memurini istatistik müdüriyetine terfi etmiştir. İşini hakkıyla yapmasından dolayı 10 Eylül 1904 tarihinde terfi ederek rütbe-i evveli sınıf sanisi ile ödüllendirilmiştir. 16 Ekim 1907 tarihinde de üçüncü rütbeden mecdi nişan-ı zişanı ihsan buyrulmuştur. 19 Mayıs 1908 tarihinde çalışmasına gerek kalmadığından kaydı silinmiştir. Sahip olduğu rütbe ve nişanlarını gösteren padişah fermanı sicil şubesince aynen görülerek kendisine iade edildiği mezkur 31 Ağustos 1908 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Memuriyetten neden azledildiğine yönelik Aradeşes Efendi tarafından makam-ı celil sadarete sunulan ve Şura-yı Devlet riyaset-i celilesine gönderilen yazı

Şura-yı Devlet riyaset-i tarafından incelenmiş ve verilen karar üzerine Orman ve Maadin ve Ziraat Nezaretine gönderilmiştir. Yapılan muhasebe sonucunda Şurayı Devlet mülkiye dairesince cereyan eden müzakerede memuriyet vazifesini yerine getirmeyerek Selim Halim Paşa'nın özel işleriyle uğraştığı ve işinden ayrıldığı gelen yazıdan anlaşılmıştır. Meşrutiyetin ilanı üzerine açığa çıkarılan Aradeşes Efendi'nin keyfi hareket ettiği ve bu durumun sabıkasına işlendiği Şurayı Devlet mülkiye dairesinin 14 Şubat 1909 tarihli sadrazam buyruğu ve 12 Şubat 1909 tarihli ve 3935 numaralı mazbatasını suretinden anlaşılmıştır. Keyfiyetten dolayı açığa çıkarılmış olduğu için Orman Nezaretinde çalışması caiz değilse de diğer dairelerde çalışması ve kadro haricine çıkarılmış olan memurlar gibi maaş verilmesi veya mazuliyet maaşı bağlanıp bağlanmayacağı konusunun araştırılması istenmiştir. Aradeşes Efendi tarafından tekrar verilen arzual üzerine bir mahkemenin hüküm ve kararı olmadıkça devlet hizmetinde çalışması kanuna aykırı olacağından Aradeşes Efendi'nin usule uygun olarak açıkta kaldığı Şura-yı Devleti mülkiye dairesinin 15 Temmuz 1909 tarihli mazbatasıyla karara bağlanmıştır. Sonradan 8 Eylül 1909 tarihinde icra kılınan düzenlemede tensik kanununun 5. maddesi gereğince ileride istihdam edilmek üzere kadro haricinde kalanlar kısmına dahil olmuştur. Tensik kanununun 9. maddesi gereğince hükümetle kati alaka etmediği ve bundan dolayı 14 Ekim 1909 tarihinde 34.609 kuruş tazminat verildiği Orman ve Maaden Nezareti Sicil Şubesinin 24 Nisan 1911 tarihli yazısından anlaşılmıştır.¹³²

DH. SAİD 47/47

5. 24. ARAM EFENDİ

Aram Efendi Terziyan Kirkor'un oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletindedir.

H.1278 (1861/1862) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Kumkapı'da Patrikhane mektebinde malumat-ı iptidaiye ve üç sene kadar Orman ve Maadin Mektebinde müfredat derslerini görerek diploma almıştır. Türkçe, Ermenice ve Fransızca konuşur ve yazar.

---

¹³² DH. SAİD d. nr. 111/51 s. 51

7 Mart 1887 tarihinde 26 yaşında iken 500 kuruş maaşla Hüdavendigâr vilayeti turuk-u meabir kondüktörlüğüne tayin olmuştur. 27 Şubat 1889 tarihinde 1500 kuruş maaşla Ergani madeni hümayun mühendisliğine nakil edilmiştir.

Orman ve maadan idare-i umumiyesi müdüriyetinden yazılan açıklamada memurluk vazifesini yerine getirdiği ve maadan heyeti fenniyesi riyasetinden heyetin seçmesiyle tayin olduğu ve Maliye Nezaretinden memuriyetini hakkıyla yerine getirdiği haber verilerek tasdik edilmiştir.

Hüdavendigâr turuk-ı meabir kondüktörlüğüne tayin tarihi, maaş miktarı, ticaret ve Nafia Nezaretinden memuriyetine nakil tarihi ve maaşı, Orman ve Maadin Nezaretinin tezkere-i cevabi yelerinden anlaşılmış olup, kondüktörlükten zimmet ve ilişiği olmadığına dair Hüdavendigâr vilayeti nafia komisyonu mazbatasının ve nüfus-ı tezkere-i osmaniyesiyle Orman ve Maadin Mektebi diplomasının suretleri tercüme-i hal evrakıyla saklanmıştır. 18 Ağustos 1893¹³³

DH. SAİD 65/425

5. 25. ARDAŞİS OHANYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Ardaşis Ohanyan Efendi. Kartallı İstevan Ağa'nın oğludur.

H.1282 (1865/66) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Ermeni Korkin mektebinde Türkçe, Fransızca, Ermenice ve İngilizce okumuştur. Türkçe, Fransızca, Ermenice ve İngilizce okuryazar.

1880/81 16 yaşında iken Beyoğlu telgrafhanesine mülazemetle girerek 14 Haziran 1884 tarihinde 150 kuruş maaş bağlanmıştır. 14 Ağustos 1884 tarihinde 400 kuruş aylıkla Kala-i Sultaniye (Çanakkale) merkezi muhabere memuriyetine nakil olmuştur. 13 Eylül 1886 tarihinde maaşı 380 kuruşa indirilmiştir. 13 Eylül 1888 tarihinde 500 kuruş maaş ile İzmir telgrafhanesi lisanı ecnebi muhabere memuriyetine nakledilmiştir.

Aydın vilayeti celilesi telgraf ve posta başmüdüriyetiyle Telgraf ve Posta Nezaretinden memuriyet süresi onaylanmıştır. Memuriyetleri sicil ve muhasebe ka-

---

¹³³ DH. SAİD d. nr. 47/47 s. 47

lemleri kaydına uygundur. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin sureti asıl tercüme-i ha-liyle beraber şubede saklıdır.

Ardaşis Efendi 21 Mart 1900 tarihinde 1500 kuruş maaş ve değişme suretiyle Yanya vilayetinde Görice telgraf merkezi muhabere memuriyetine nakil edildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 24 Temmuz 1901 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Ardaşis Efendi'nin 5 Nisan 1904 tarihinden 18 Haziran 1904 kadar ayrıca 100 kuruş maaş zammı ile Görice telgraf ve posta merkezi müdüriyeti vekaletinde bulunduğu telgraf ve posta sicil şubesinin 7 Ekim 1906 tarihli vukuat pusulasında beyan edilmiştir.¹³⁴

DH. SAİD 65/ 361

5. 26. ARGONYAN KARAKİN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Argonyan Karakin Efendi. Bağdasar Efendi'nin oğludur.

H.1278 (1861/62) İstanbul'da dünyaya geldiği nüfusı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Galata'da kaldırılmış Panosyan Ermeni mektebinde müfredat derslerini okumuştur. Türkçe, Fransızca, Ermenice ve Rumca okuryazar. Bulgarca söyler.

13 Nisan 1878 tarihinde 17 yaşında iken 250 kuruş maaşla Galata postahanesi müvezziliğine (dağıtıcılık) tayin olmuştur. 14 Mart 1880 tarihindeki düzenlemede maaşı 200 kuruşa indirilmiştir. 6 Ocak 1881 tarihinde 300 kuruş aylıkla Galata postahanesi sevk memuriyetine tayin olmuştur. 13 Ağustos 1881 tarihinde 200 kuruş maaşla Galata postahanesi müvezziliğine tayin olmuştur. 13 Şubat 1883 250 kuruş aylık ile Ortaköy şubesi müvezziliğine nakil olmuştur. 9 Nisan 1883 tarihinde memuriyetini terk etmiştir. 28 Eylül 1883 tarihinde 800 kuruş maaşla Cesri Mustafa Paşa tarafında posta seyyar memuriyetine tayin olmuştur. 13 Eylül 1888 tarihinde maaşı 750 kuruşa indirilmiştir. 14 Aralık 1891 tarihinde maaşı 850 kuruşa çıkarılmıştır. Bir seneyi aşan sürede kefil getiremediği ve seyyarlık gibi mühim bir vazifede kefilsiz memur bulundurulmasının uygun olmamasından 30 Mart 1893 tarihinde 300 kuruş aylık ile Sirkeci posta şubesi memuriyetine nakil olmuştur.

¹³⁴ DH. SAİD d. nr. 65/425 s. 425

Telgraf ve Posta Nezaretinden vazifesine devam eylediği tasdik olunmuştur.

Hizmetlerinin Telgraf ve Posta Nezareti sicil ve muhasebe kalemleri kaydına uygun olduğu ve nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi şubece görülüp yine kendisine iade edilmiştir. 21 Ocak 1896

Argonyan Karakin Efendi'nin maaşı 18 Eylül 1893 tarihinde 390 kuruşa çıkarılmıştır.

Argonyan Efendi 13 Ekim 1893 tarihinde maaşıyla Galata Postahanesi mekatibi mevruide dairesi memuriyetine nakil olmuştur. Maaşı 24 Mart 1895 tarihinde 420 kuruşa ve 13 Kasım 1895 tarihinde 450 kuruşa çıkarılmıştır. Varna'ya firar etmesinden dolayı 5 Ekim 1896 tarihinde kaydı silinmiştir. Bu durum telgraf ve posta sicill-i ahvâl müdüriyetinin 30 Ekim 1895, 29 Aralık 1895 ve 8 Aralık 1896 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹³⁵

DH. SAİD 166/493

5. 27. ARMENAK ASTARCIYAN EFENDİ

Beyoğlu Ermeni muhtarı Karabet Astarçıyan Efendi'nin oğludur.

H. 1300 (1882/83) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Beyoğlu'nda Eseyan mektebinde malumatı ibtidaiye ve rüştiyeyi görerek diploma almıştır. Daha sonra sanayi-i nefsiye mektebinin mimari kısmına devam ederek ali-yü'li ali derecede diploma almıştır. Türkçe ve Ermenice okuryazar. Fransızca ve Rumcaya aşina olduğu tercüme-i halinde yazılıdır.

15 Mart 1908 tarihinde 300 kuruş maaşla şehremanetinde hendesehane mühendisliğine tayin olmuştur. 14 Haziran 1909 tarihinde icra kılınan düzenlemede kadro haricinde kalmıştır. Bu sürenin iki seneyi bulmasından dolayı tensikat kanuna göre de maaş verilmemiştir. 24 Ekim 1909 tarihinde 500 kuruş maaşla heyeti fenniye ressamlığına tayin olmuştur.

Armenak Astarçıyan Efendi'nin vazifesini düzgün bir şekilde yaptığı, iffet sahibi olduğu ve doğruluğu heyeti fenniye riyasetinden yazılmış olup bu açıklama şehremanetinden tasdik edilmiştir.

¹³⁵ DH. SAİD d. nr. 65/361 s.361

Emanet mühendisliğine tayin tarihi, maaş miktarı, kadro haricine çıkarıldığı tarih, heyeti fenniye ressamlığına tayin tarihi ve maaş miktarının kaydedildiği şehir emaneti muhasebesinin tercüme-i hal evrakından anlaşılmıştır. Eseyan ve Sanayi-i nefsiye mekteplerinin diplomaları tezkere-i osmaniyesinin sureti evrakıyla birlikte saklanmıştır. 11 Ağustos 1910

Armenak Efendi'nin maaşının 22 Temmuz 1910 tarihinde 1000 kuruşa ve 1 Temmuz 1911 tarihinde 1250 kuruşa çıkarıldığı şehremaneti sicil şubesinin 17 Temmuz 1911 tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir.

Armenak Efendi'nin memuriyet unvanı 14 Ocak 1913 tarihindeki düzenlemede mimarlığa dönüştürülmüştür. Maaşı ise 14 Nisan 1913 tarihinde 1500 kuruşa çıkarılmıştır. Bu hususlar şehremaneti sicil şubesinin 25 Ekim 1913 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır. 17 Kasım 1913¹³⁶

DH. SAİD 93/205

5. 28. ARSLANGEL BOGOS EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Arslangel Oseb Efendi'nin oğludur.

H.1270 (1853/54) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Büyükdere Ermeni Katolik mektebinde mukaddemat-ı ulum ve Paris'te Muradyan mektebinde okutulan ulum ve fünunu görerek diploma almış ise de Beyoğlu yangınında diplomasının yandığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır. Sonradan İstanbul orman mektebinde müfredat derslerini görerek orman müfettişi olabileceğini gösteren diploma almıştır. Arapça anlatır, Türkçe, Ermenice ve Fransızca konuşup yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

14 Ağustos 1873 tarihinden 28 Ağustos 1874 tarihine kadar Priştine'de Mitroviçe demiryolu güzergahının keşif ve inşası sırasında sevk olunan birinci firka tercümanlık ve evrak müdüriyetinde bulunmuştur. Bu müddet zarfında 14.016 kuruş 75 santim maaş ve 3489 kuruş 25 santim yol parası ve 364.352 kuruş senelik ikramiye ve 2170 kuruş senelik ihraciye tazminatı almıştır. 19 Kasım 1876 tarihinde 1140 kuruş maaş ve 3.600 kuruş devriye-i seneviye ile Katerin orman müfettişliğine tayin

¹³⁶ DH. SAİD d. nr. 166/493 s. 493

olmuştur. 17 Ağustos 1878 tarihinde 1.140 kuruş maaş ve 4.800 kuruş devriye-i seneviye ile Manastır vilayeti orman müfettişliğine nakil olmuştur. 13 Mart 1880 tarihinde maaşı 912 kuruşa indirilmiş ve 1 Aralık 1881 tarihinde 200 kuruş maaş ve 6000 kuruş devriye-i seneviye ile Karesi vilayeti ve 24 Nisan 1883 tarihinde 200 kuruş maaş ve devriye-i seneviye ile Suriye ve Beyrut vilayetleri orman müfettişliklerine nakil olmuştur. 4 Haziran 1883 tarihinde Suriye arazi-i seniyye komisyonu azalığı kendisine ilave memuriyet olarak verilmiştir. 18 Temmuz 1894 tarihinde dördüncü rütbeden nişan-i âli Osmani ile ödüllendirilmiştir. 13 Nisan 1885 tarihinde Suriye arazi azalığından ayrılmıştır. Sonra 5000 kuruş yol parası verilerek bir müddet Halep vilayeti ormanlarının keşif ve muayenesi memurin-i muvakkatesinde bulunmuştur. 13 Eylül 1885 tarihinde kendisine 500 kuruş maaş ile gars-ı eşcar (ağaç dikimi) memuriyeti verilmiştir. Suriye arazi-i seniyye komisyonu azalığı ve 2 Nisan 1889 tarihinde 400 kuruş maaş zammıyla Suriye arazi-i seniyye müdüriyeti vekaletinde bulunmuştur. 9 Kasım 1889 tarihinde müdür vekaletinden ve 2 Ocak 1890 tarihinde 2000 kuruş maaş ve 6000 kuruş devriye-i seneviye ile İzmit sancağı orman müfettişliğine nakil edilmiştir. 2 Ocak 1890 tarihinde Suriye arazi-i seniyye azalığından ayrılmıştır. 4 Şubat 1890 tarihinde vazifesine başlayarak 5 Şubat 1890 tarihinde kendisine rütbe-i saniye sınıf sanisi verilmiştir. 16 Mart 1893 tarihinde 2000 kuruş maaş ve devriye-i seneviye ile Biga orman müfettişliğine nakil edilmiştir. Mesai süresindeki gevşekliği ve gelirini artırmak için uğraşmasından dolayı alacağı para ödenmeyerek 29 Kasım 1883 tarihinde idare tarafından azledilmiştir. 19 Mayıs 1894 tarihinde yine 2000 kuruş maaş ve 6000 kuruş devriye-i seneviye ile Aydın vilayeti orman sermüfettişliğine tayin olmuştur. Müstemin (yabancı) ormanlarından toplanan 500 kantar çam kabuğundan 125 kantar kabuğu nezaretin haberi olmadan almıştır. Birinci orman süvari memuru Nuri Efendi'nin istifanamesinin geri alınması konusunda rüşvet talep ettiği iddia edilmesinden dolayı 27 Nisan 1896 tarihinde mahkemeye alınarak işinden azledilmiştir. Ancak Aydın vilayeti meclis müstantıklığınca (sorgu hakimi) yapılan araştırma ve inceleme sonucu olay gazetelere yansımıştır. Hakkındaki mahkeme kararının durdurulmasına yönelik kararnameye maden müdürü itiraz etmiştir. Aydın vilayeti meclis idaresi bünyesindeki heyet-i inhamiyenin kararnameyi incelemesiyle Arslangel Bogos Efendi hakkında gerekli suçun iyi araştırılmadığı kararı alınarak hakkındaki itiraz reddedilerek kararname onaylanmıştır.

Tercüme-i hâl evrakını İzmit sancağı orman müfettişliğindeyken aldığı sırada orman müdüriyeti umumiyesinden yazılan açıklamada memuriyetini iyi bir şekilde yaptığı onaylanmış olup bu durum maliye nezareti celilesinden doğrulanmıştır.

Mitroviçe demiryolu güzergâhının keşif ve inşası sırasında sevk olunan birinci firka tercümanlığı, evrak müdüriyetinde bulunduğu müddetteki maaşı, yol parasının miktarı, ticaret ve nafia nezareti celilesinin 31 Temmuz 1895 tarihli ve 197 numaralı tezkere cevabında sarılı olan kayıt pusulasında Katerin, Manastır, Karesi, Suriye ve Beyrut vilayetleri orman müfettişlik ve ser müfettişliklerinde bulunduğu süredeki maaşı, yol paraları ve İzmit orman ser müfettişliğine nakil tarihi, kesilen yol parası ile Halep vilayeti ormanlarının keşif ve muayenesi memuriyetleri, Biga orman ser müfettişliğine nakil tarihi, azlediliş sebebi, maaş ve devriye-i seneviyesinin miktarı, Aydın vilayeti orman ser müfettişliğinin maaşı devriyesinin miktarı, Orman ve Maaden ve Ziraat Nezaretinin 21 Ekim 1895 tarihli ve 14 numaralı tezkere cevabıyla dilekçesi ekine Ticaret ve Nafia Nezareti muhasebeciliğinden yazılan 9 Şubat 1897 tarihli kayıt suretinden ve Aydın vilayeti orman sermüfettişliğinden azlediliş sebebi, hakkındaki mahkemeyi durdurma kararı Aydın vilayeti meclis idaresi nezdinde müteşekkil heyeti inhamiye tarafından onaylanan 29 Eylül 1896 tarihli heyeti inhamiye kararnamesinin sureti, Suriye arazi-i seniyye komisyonu azalığında bulunduğu müddette aldığı maaş miktarı ve zamlı maaşıyla Suriye arazi-i seniyye müdüriyeti vekâletinde bulunduğu müddet, zimmet ve ilişkisi olmadığı ve vazifesini hakkıyla yerine getirdiği arazi-i seniyye komisyonunun kararnamesi ve 9 Şubat 1904 tarihli mazbatasıyla Hazine-i Hassa-i Şahane Nezaretinin 23 Mayıs 1894 tarih ve 19 numaralı tezkere cevabından anlaşılmıştır. Aydın vilayeti orman sermüfettişliğinden herhangi bir zimmet ve ilişkisi olmadığı açıklanmıştır. Aydın vilayeti meclis idaresinden 24 Kasım 1896 tarihli mazbatasıyla nüfus-u tezkere-i osmaniyesi aynen görülerek heyet-i inhamiye mazbatası suretiyle beraber kendisine iade edilerek Mitroviçe keşfiyat firmasında hüsnü hizmetini içeren firka-i mezkure riyasetinden verilen 10 Eylül 1874 tarihli diploması, Karesi, Suriye ve Beyrut vilayetleri orman sermüfettişliklerinden zimmet ve ilişkisi olmadığını açıklayan iki adet mazbata, Orman mektebi diploması ve dördüncü rütbeden nişan-ı ali osmaniye'nin berat-ı aliyesiyle, rütbe-i saniyesi ruisi hümayunun suretleri asıl tercüme-i hal evrakıyla hıfz edilmiştir. 26 Temmuz 1900¹³⁷

¹³⁷ DH. SAİD d. nr. 93/205 s. 205

DH. SAİD 176/365

5. 29. ARŞAK EFENDİ

Ermeni milletinden ve kereste tüccarlarından Artin Efendi'nin oğludur.

H. 1294 (1877/78) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Üsküdar'da Selamsız'da bulunan Ermeni mektebiyle Berberyan Mektebi'nde okuyarak diploma almıştır. Özel öğretmenden mimarlık ve ressamlık öğrenerek diploma almıştır. Türkçe yazdığı ve Fransızca, İngilizceye aşina olduğu tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

26 Ocak 1910 tarihinde 30 kuruş yevmiye (günlük ücret) ile emanet-i hendesehanesine girerek 20 Temmuz 1910 tarihine kadar burada çalışmıştır. 21 Temmuz 1910 tarihinden itibaren 1000 kuruş maaşla heyet-i fenniye birinci şube ressamlığına tayin olmuştur.

Arşak Efendi'nin işindeki iyiliği ve doğruluğu heyet-i fenniye müdüriyetinden yazılmış olup bu durum emanet-i hendesehane tarafından onaylanmıştır.

İşe başladığı tarih, günlük ücreti ve heyet-i fenniye birinci şube ressamlığına geliş tarihi ve maaş miktarının kaydedildiği muhasebe-i emanetin tercüme-i hal evrakının yazılı kısmından anlaşılmıştır. Mektep ve ressamlık diplomalarının suretleri, nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi ve tercüme-i hal evrakıyla birlikte saklanmıştır. 19 Aralık 1910

Arşak Efendi'nin 7 Temmuz 1912 tarihinde istifa ettiği şehir emaneti sicil şubesinin 31 Temmuz 1912 tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir. 23 Aralık 1912¹³⁸

DH. SAİD 100/93

5. 30. ARTAKİ PAPASYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Artaki Papasyan Efendi. Kilise papazlarından Mesrop Efendi'nin oğludur. H.1277 (1860/61) İstanbul'da dünya'ya geldiği Nüfus-u tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır. Millet mektebindeki müfredat derslerini okumuştur. Rumca, İngilizce ve Fransızca okuryazar. 13 Aralık 1876 tarihinde 16 yaşında iken 200 kuruş maaşla Beyoğlu telgraf merkezi muhaberat-ı ecnebiye

¹³⁸ DH. SAİD d. nr. 176/365 s. 365

memuriyetine tayin olmuştur. 18 Haziran 1878 tarihinde 250 kuruş maaşla tekrar Beyoğlu telgraf merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine alınmıştır. 7 Eylül 1888 tarihinde 300 kuruş maaşla İstanbul telgraf merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine gönderilmiştir. Maaşı 22 Ağustos 1889 tarihinde 350 kuruşa, 27 Nisan 1890 tarihinde 375 kuruş ve 26 Şubat 1892 tarihinde 400 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Ekim 1894 tarihinde 500 kuruş maaşla Beyoğlu telgrafhanesi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine nakil olmuştur. İstanbul telgraf merkezi ve muhaberat-ı umumiye müdüriyetiyle telgraf ve posta nezaretinden vazifesine devam etmekte olduğu onaylanmıştır. Memuriyetleri sicil ve muhasebe kalemleri kaydına uygundur. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi şubece aynen görülüp iade edilmiştir. Artaki Papasyan Efendi Nisan 1878 tarihinde Beyoğlu merkezinden açıkta kaldığında İngiliz lirası almak üzere İngiliz kablo kumpanyasına (şirketi) memur olup Tire'ye tayin olarak bir sene sonra 9 İngiliz lirasıyla Odessa'ya on sene sonra 9 İngiliz lirasıyla Bozcaada'ya ve altı ay sonra 9 İngiliz lirası aylıkla Kala-i Sultaniye'ye memur olup dört sene sonraki düzenlemede açıkta kaldığı tercüme-i hal evrakında yazılı ifadesinde gösterilmiştir. 18 Kasım 1899

Artaki Efendi 26 Nisan 1895 tarihinde 500 kuruş maaşla İzmir telgraf merkezi Hereke muhabere memuriyetine nakil olmuştur. 18 Kasım 1899 Artaki Efendi'nin maaşı 13 Şubat 1897 tarihinde 550 kuruşa çıkarılmış 13 Mart 1897 tarihinde 595 kuruşa, 13 Kasım 1898 tarihinde de 600 kuruşa çıkarıldığı telgraf ve posta sicil şubesinin 7 Nisan 1897 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Artaki Efendi ülkeye girmesi yasak olan Times gazetesinin içeriği hakkında bazı haberler yayarak bilgi vermiş ve bunun ticaretini teşvik eden telgraflarını İzmir teline işret kumpanyası (içki şirketi) aracılığı ile göndermesi ve bu yüzden gelirin düşmesine sebebiyet verdiği için 23 Kasım 1901 tarihinde 513 kuruş maaşla Edirne vilayeti telgraf ve posta merkezi muhaberatı ecnebiye memurluğuna nakledildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 14 Ağustos 1903 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Artaki Efendi'nin yazılı olan durumundan dolayı İzmir telgraf ve posta merkezi Hereke muhabere memurluğundan Edirne telgraf ve posta muhaberatı ecnebiye memurluğuna nakledildiği, yapılan inceleme ve araştırma neticesinde de memuriyetten tayin edilmesine karar verildiği 9 Aralık 1902 tarihinde memuriyet sabıkasına işlenmiştir. Maaşı 17 Ağustos 1905 tarihinde 700 kuruşa çıkarılarak, İzmir'de çalış-

ması caiz olmayacağından dolayı 2 Ekim 1905 tarihinde 900 kuruş maaşla Edirne telgraf ve posta muhaberat-ı ecnebiye baş memurluğuna nakledilmiştir. 12 Nisan 1906 tarihinde açığa çıkarıldığı telgraf ve posta sicil şubesinin 3 Şubat 1907 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.¹³⁹

DH. SAİD 100/205

5. 31. ARTİN AĞA

Ermeni milletinden Artin Ağa. Sergiz'in oğludur.

H. 1266 (1849/50) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Samatya'da Sulu Manastır Ermeni mektebinde Türkçe ve Ermenice okumuştur. Türkçe ve Ermenice okuryazar.

1878/79 tarihinde 30 yaşında iken Meskukatı Şahane İdaresine girerek demirhane fabrikasında çeşitli görevlerde bulunmuştur. 15 Haziran 1891 tarihinde 350 kuruş maaşla demirhane fabrikasının çekiciliğine tayin olmuştur. 14 Ocak 1893 tarihinde 50 kuruş zamlı maaşı 400 kuruşa çıkarılmıştır. Meskukat-ı Şahane İdaresi muhasebeciliğiyle müdüriyetinden yazılan açıklamaya göre Maliye Nezareti celilesinden işini iyi yapmakta olduğu beyan edilmiştir. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi sureti ve içeriği Meskukat-ı Şahane İdaresi muhasebeciliğiyle müdürü tarafından evrakına yazılı açıklamayla onaylanmıştır.

Artin Ağa'nın 25 Eylül 1896 tarihinde vefat ettiği maliye sicil şubesinin vukuat pusulasında gösterilmiştir. 5 Temmuz 1900¹⁴⁰

DH. SAİD 91/ 477

5. 32. ARTİN ARTAKİ KÖLEYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Artin Artaki Köleyan Efendi. Esnaf Onnik Ağa'nın oğludur.

H.1289 (1872/73) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

¹³⁹ DH. SAİD d. nr. 100/93 s. 93

¹⁴⁰ DH. SAİD d. nr. 100/205 s. 205

Millet mektebindeki müfredat derslerini okumuştur. Türkçe, Fransızca okuryazar, Rumca konuşur.

1894/95 tarihinde Galata Postahanesine mülazemetle girerek 4 Mart 1897 tarihinde 100 kuruş maaşla Galata postahanesi mekatib-i mevrude memuriyetine tayin olmuştur. 28 Haziran 1897 tarihinde maaşı 120 kuruşa ve 16 Eylül 1897 tarihinde 140 kuruşa çıkarılmıştır.

Telgraf ve Posta Nezaretinden vazifesine devam etmekte olduğu onaylanmıştır.

Posta Nezaretindeki memuriyeti sicil ve muhasebe kalemleri kaydına uygundur. Şubece aynen görülen Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi yine kendisine iade edilmiştir. 24 Kasım 1901

Artin Artaki Efendi'nin maaşı 11 Haziran 1898 tarihinde 190 kuruşa çıkarılmıştır. 20 Ocak 1900 tarihinde 210 kuruş maaşla Galata postahanesi ittihad-ı mersule memurluğuna naklolmuştur. Maaşı 14 Mart 1901 tarihinde 250 kuruşa ve 14 Temmuz 1901 tarihinde 270 kuruşa çıkarılmıştır. 2 Ocak 1902 tarihinde maaşıyla İstanbul postahanesi tefrik dairesine ve 14 Mart 1902 tarihinde yine maaşıyla Sirkeci posta şubesine naklolmuştur. Maaşının 14 Ağustos 1903 tarihinde 340 kuruşa çıkarıldığı telgraf ve posta sicil şubesinin 5 adet vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁴¹

DH. SAİD 62/211

5. 33. ARTİN AYVAZYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Artin Ayvazyan Efendi. Esnaftan Kirkor Ağa'nın oğludur.

H. 1283 (1866/67) senesinde İstanbul'da doğmuştur.

Millet mektebindeki müfredat derslerini okumuştur. Türkçe ve Fransızca okuryazar.

24 Eylül 1886 tarihinde 21 yaşında iken 250 kuruş maaşla Galata Postahanesine memur olmuştur. 27 Ağustos 1888 tarihinde maaşı 400 kuruşa çıkarılmıştır. 17 Aralık 1892 tarihinde 430 kuruş maaş ile İttihad-ı mekatib-i mevrude memuriyetine nakil olmuştur.

---

¹⁴¹ DH. SAİD d. nr. 91/477 s. 477

Galata Postahanesi müdüriyetinden işine devam ettiği onaylanarak, Telgraf ve Posta Nezaretinden evrakının içeriğinin kayda uygun olduğu yazılmıştır. 24 Temmuz 1895

Artin Ayvazyan Efendi'nin maaşı 24 Mart 1895 tarihinde 475 kuruşa çıkarılmıştır.

Artin Efendi'nin maaşının 13 Kasım 1895 tarihinde 500 kuruşa, 21 Ekim 1896 tarihinde de 550 kuruşa çıkarıldığı telgraf sicil şubesinin vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Artin Efendi'nin maaşının 13 Mart 1897 tarihinde kesilerek 480 kuruşa indirildiği sicil şubesinin 23 Mayıs 1897 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Artin Efendi 16 Kasım 1898 tarihinde 500 kuruş maaş ve değişme suretiyle Anadolu şimendifer posta seyyar memuriyetine nakil olmuştur. 19 Mart 1899 tarihinde 240 kuruş ve değişme suretiyle Büyükdere telgraf ve posta merkezi muhabere memuriyetine nakil olmuştur. 25 Mart 1899 tarihinde istifa ederek işten ayrıldığı Kerkük sicil şubesinin 21 Mart 1901 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁴²

DH. SAİD 62/291

5. 34. ARTİN RESİMCİYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Artin Resimciyan Efendi. Ressam Ohannes Ağa'nın oğludur.

H.1271 (1854/55) senesinde İstanbul'da doğmuştur.

Ermeni Sıbyan ve Beyoğlu Rum mekteplerindeki müfredat derslerini görmüştür. Fransızca ve Ermenice okuryazar.

1868/69 tarihinde 14 yaşında nezaret mektebine mülazemetle girmiştir. 14 Mayıs 1871 tarihinde 150 kuruş maaş ile Beyoğlu telgrafhanesi muhabere memuriyetine tayin olmuştur. 15 Ocak 1872 tarihinde maaşı 300 kuruşa, 13 Mayıs 1872 tarihinde 350 kuruşa, 13 Kasım 1872 tarihinde 400 kuruşa, 14 Eylül 1873 tarihinde 450 kuruşa, 13 Mart 1874 tarihinde 550 kuruşa, 12 Şubat 1875 tarihinde 700 kuruşa ve 13 Aralık 1876 tarihinde 750 kuruşa çıkarılmıştır. Maaşı 14 Mart 1880 tarihindeki düzenlemede 600 kuruşa indirilip, 8 Kasım 1888 tarihinde 675 kuruşa çıkarılmıştır.

¹⁴² DH. SAİD d. nr. 62/211 s. 211

İstanbul telgraf ve posta başmüdüriyetiyle Telgraf ve Posta Nezaretinden evrakının usulüne uygun ve içeriğinin doğru olduğu onaylanmıştır. 11 Ağustos 1895

Artin Resimciyan Efendi 12 Temmuz 1893 tarihinde 700 kuruş maaş ile Beyoğlu muhasebe kalemi memuriyetine nakil edilmiştir.

Artin Resimciyan Efendi 11 Temmuz 1895 tarihinde vefat etmiştir.¹⁴³

DH. SAİD 72/5

5. 35. ARTİN ŞİRİNYAN EFENDİ

Artin Şirinyan Efendi. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Mıgırdiç Şirinyan'ın oğludur.

H.1272 (1855/56) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi suretinde yazılıdır.

Mekteb-i sultanide bir süre müfredat derslerini okumuştur. Türkçe, Ermenice, Fransızca konuşur ve yazar. Rumca ve İngilizce anlatır.

1877/78 tarihinde Adliye Nezareti celilesi umur-ı cezaiye kalemine mülazemetle girmiştir. 5 Kasım 1879 tarihinde 165 kuruş maaşla Adliye Nezareti Sicill-i Ahvâl kalemine alınıp maaşı 13 Mart 1880 tarihinde 135 kuruşa indirilmiştir. 13 Temmuz 1880 tarihinde maaşı 200 kuruşa çıkarılarak, 14 Ekim 1880 tarihinde kendisine 560 kuruş maaşla Tophanelioğlu mekteb şubesi Fransızca muallimliği verilmiştir. 8 Nisan 1882 tarihinde 1000 kuruş maaşla İzmir ticaret mahkemesi daimi azalığına geçmesinden dolayı 13 Nisan 1882 tarihinde Fransızca muallimliğinden istifa ederek ayrılmıştır. 2 Ocak 1886 tarihinde 2000 kuruş maaşla Canik ticaret mahkemesi riyasetine tayin edilmiştir. Reji idaresiyle iki tüccar arasındaki bir davaya hile ve fesat karıştırıp, asılsız şeyleri yazarak sahtekârlığa cüret etmesinden 27 Nisan 1887 tarihinde işinden çıkarılarak mahkemeye verilmiştir. Trabzon istinaf mahkemesi ve hukuk dairesi üyelerinden oluşan heyet-i inhamiyece cinayetle ithamına karar verilmiş ise de mahkeme-i temyiz istida dairesinin incelemesi sonucunda zikrolunan cinayet ithamına bağlı karar feshedilmiştir. Trabzon istinaf mahkemesi üyelerinden oluşan heyet-i inhamiye tarafından incelenen madde gereğince cinayetle itham olunamayacağı ve intihab-ı adliyece atanabilme kararı verilmesi üzerine 7 Kasım 1888 tarihinde 600 kuruş maaşla Selanik Mektebi İdadisi Fransızca muallimliğine tayin

¹⁴³ DH. SAİD d. nr. 62/291 s. 291

olmuştur. 23 Haziran 1889 tarihinde 600 kuruş maaşla Varna İdadisi Fransızca muallimliğine nakledilmiştir. 6 Eylül 1889 tarihinde 400 kuruş maaşla kendisine Varna İdadisi tarih tıbbi muallimliği verilmiştir. 16 Ekim 1890 tarihinde Fransızca muallimliğine özel 600 ve Coğrafya muallimliğine özel 300 kuruş maaşla Kütahya mektebi idadisine nakledilmiştir. Mezuniyet süresini doldurduğu için 7 Şubat 1892 tarihinde kaydı silinmiştir. 19 Ocak 1892 tarihinde 1000 kuruş maaşla Cezayir-i Bahri Sefid (Rodos) vilayetinde bulunan Kadı bidayet mahkemesi riyasetine tayin edilmiş ve 2 Mart 1892 tarihinde istifa ederek işten ayrılmıştır. 5 Temmuz 1892 tarihinde 1400 kuruş maaş ve encümen-i intihab-ı memurini adliye kararıyla Sakız ticaret mahkemesi riyasetine tayin edilmiştir. Hakkında şikayet olmasından dolayı bulunduğu memuriyetten ayrıldığı istifanamesinden anlaşılmıştır. 19 Eylül 1895 tarihinde azledilmiştir.

Adliye Nezareti celilesi sicill-i ahvâl kaleminde çalıştığı süre, maaşının miktarı ve maaş zamlarının tarihleri, İzmir Ticaret Mahkemesi daimi azalığına nakil tarihi, maaş miktarı, Canik sancağı ticaret mahkemesi riyasetine nakil tarihi, işten ayrılış sebebi, maaş miktarı, mezkur riyasetten azlini gerektiren maddeden dolayı Trabzon İstinaf Mahkemesi hukuk dairesi azasından oluşan heyeti inhamiyece idamı mesuliyetine karar verildiği ve Bülhent kazası Bidayet Mahkemesi riyasetine tayin tarihi, maaş miktarı, istifa tarihi ve Sakız Ticaret Mahkemesi riyasetine tayin tarihi ve maaş miktarı Adliye Nezareti celilesi sicill-i ahvâl şubesi müdüriyetinin 22 Mayıs 1893 ve 6 Haziran 1893 tarihli tezkere cevapları ve tercüme-i hal evrakı ekine yazılı derkardan ve Maarif Nezareti celilesine ait hizmeti ve istihdam edildiği süre, maaş miktarı, işten ayrıldığını gösteren dilekçesi Maarif Nezareti muhasebeciliğinin 1 Ekim 1895 tarihli kaydından anlaşılmıştır. Memuriyetinden ayrılış tarihi ve sebepleri Sicill-i Ahvâl Daire-i Umumiyesine gelen Padişah kaydı ve doğum yeri ve tarihi Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin sureti incelenerek asıl tercüme-i hal evrakıyla beraber hıfz edilmiştir. 2 Mayıs 1896¹⁴⁴

DH. SAİD 105/223

5. 36. ARTİN TINGIRYAN EFENDİ

Danyal Ağa'nın oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletindedir.

---

¹⁴⁴ DH. SAİD d. nr. 72/5 s. 5

H.1287 (1870/71) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi suretinde yazılıdır.

Hasköy Ermeni mektebinde muhabere-i ulum-u gördükten sonra 1871 tarihinde mekteb-i mülkiye-i şahaneye girip idadi (lise) kısmından 23 Kasım 1889 tarihli ve âli kısmından 4 Kasım 1891 tarihli orta dereceye yakın diploma almıştır. Türkçe ve Ermenice yazar.

10 Ağustos 1892 tarihinde Nafia Nezaret-i celilesi tercüme kalemine mülazemetle girmiştir. 13 Nisan 1893 tarihinde 100 kuruş maaş bağlanmıştır. 15 Haziran 1893 tarihinde Maarif Nezaret-i celilesince Gelibolu idadisinin ve 400 kuruş maaşlı Fransızca ve 200 kuruş maaşlı coğrafya muallimliklerine 600 kuruş maaşla tayin olmasından başka 17 Haziran 1893 tarihinde Nafia Nezareti tercüme kalemin-den istifa ederek ayrılmıştır. 27 Haziran 1893 tarihinde Gelibolu'da öğretime başlamış ve 3 Eylül 1895 tarihinde kendisine 250 kuruş maaşla malumat-ı fenniye dersi ilave edilerek maaşı 850 kuruşa çıkarılmıştır. Ancak hakkında uygunsuz sözler iddia olunmasından dolayı 26 Kasım 1896 tarihinde meclisi kebir-i maarif kararıyla azl olunmasıyla 24 Aralık 1896 tarihinde vazifesinden ayrılmıştır. Gelibolu Bidayet Mahkemesince taht-ı mahkemeye alınmış hakkındaki şikâyetin sabit olmamasına bağlı olarak 13 Ekim 1896 tarihinde beratına karar verildiği bidayet mahkemesinin 31 Mayıs 1897 tarihli ilamı suretinden anlaşılmıştır.

5 Haziran 1897 tarihinde Manastır Mektebi İdadisinin 180 kuruşlu muavin saniliği ve 300 kuruşlu Fransızca muallimliğine atanarak toplamda 480 kuruş maaşla tayin olmuştur. 24 Haziran 1897 tarihinde tedrisata başladığı ve 23 Eylül 1897 tarihinden 31 Aralık 1897 tarihine kadar Manastır Mektebi coğrafya muallimliği vekâletini 180 kuruş yarım maaşla ifa etmiştir. 1 Ocak 1898 tarihinde Fransızca ders muallimliği alınarak ona bedel 360 kuruş maaşla mezkur coğrafya dersi kendisine ilave olunarak toplamda maaşı 540 kuruşa çıkarılmıştır.

15 Haziran 1899 tarihinde 90 kuruş maaşla Kozmografya muallimliği ilave edilerek 11 Temmuz 1899 tarihinde ders vermeye başlamış ve 8 Aralık 1899 tarihinde 250 kuruş maaşlı fizik muallimliği kendisine verilmesinden dolayı maaşı 880 kuruşa çıkarılmıştır. 26 Aralık 1899 tarihinde öğretime başlamış ve 10 Ağustos 1900 tarihinde kozmografya muallimliği alınarak coğrafya dersi maaşına 40 ve fizik muallimliği maaşına da 50 kuruş zam yapılarak maaşının aslına dokunulmamıştır. 29 Ni-

san 1901 tarihinde dahi fizik dersi aynı maaşla mevalid ders muallimliğine çevrilmiştir.

Artin Efendi'nin tercüme-i hal evrakı mekatib-i idadiye müdürü saadetli Nail Bey Efendi ile Maarifi Umumiye Nazırı Mehmet Celaleddin Bey Efendi Hazretleri tarafından tasdik edilmiştir.

Zikrolunan hizmetlere tayini ve toplam maaşı, Sicill-i Ahvâl Şubesi tarafından yazılan resmi yazıları, maarif merkez muhasebesinin 21 Nisan 1895, 13 Eylül 1902 ve 5 Ekim 1902 tarihli yazıları ile Edirne Maarif Müdüriyetinin 1 Haziran 1898 tarihli tahrirat ve Manastır Maarif Müdüriyetinden verilen 29 Ağustos 1898 tarihli kayıt suretinden anlaşılmış olup bu evrak ile Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi ve Mekteb-i Mülkiye-i Şahane idadi ve ali kısımlarına ait diplomalarının suretleri, Ticaret ve Nafia Nezareti celilesi tercüme kalemine ve devamına ait vukuatını hazırlayan kalemi mezkur müdüriyetinden verilen 17 Haziran 1893 tarihli evrak ve mahkeme cezasının 5 Ocak 1897 tarihli ve 108 numaralı ilamı suretleri asıl tercüme-i hal evrakıyla beraber şubece hıfz edilmiştir. 1 Kasım 1904

Artin Efendi 28 Temmuz 1902 tarihinde mezun olarak 14 Aralık 1902 tarihinde zamanının sona ermesiyle memuriyet vazifesine başladığı ve mezuniyet müddeti zarfında 440 kuruş yarım maaş aldığı ve 14 Mayıs 1903 tarihinde beyan olunan coğrafya ve ilmi mevalid dersleri alınarak buna karşılık mektebi mezburun 400 kuruşlu hesap ve 110 kuruşlu ahval-i defteri ticari ve 40 kuruşlu ahval-i defteri zira-i ve 150 kuruşlu ilmi eşya dersleri verildiği, 7 Eylül 1903 tarihinde ilmi eşya dersleri alınıp buna karşılık 200 kuruşlu Fransızca muallimliği açığa alınarak toplam maaşı 930 kuruşa çıkarılmıştır. 21 Eylül 1903 tarihinde maaşına 20 kuruş zam ile 950 kuruş maaşla mekteb-i mezkur muavin saniliğine terfi etmiştir. 13 Eylül 1904 tarihinde hesap dersi 260 kuruşa indirilerek ahval-i defteri zirai muallimliğinden ayrılarak maaşı 770 kuruş kaldığı ve 29 Eylül 1904 tarihinde Fransızca dersi maaşına 140 ve ahval-i defteri ticari maaşına da 40 kuruş zam ile yine maaşı 950 kuruşa çıkarılmıştır. Trabzon Mektebi İdadisine nakil edilmesine bağlı olarak 13 Kasım 1904 tarihinde Manastır İdadisinin muavin saniliğiyle muallimliğinden ayrılmıştır. 18 Aralık 1904 tarihinde mezkur Trabzon Mektebi İdadisinin 760 kuruşlu Fransızca muallimliği ile 210 kuruşlu muavin saniliğinde işine başlamıştır. 14 Temmuz 1905 tarihinde muavini sanilik maaşına 40 kuruş zam yapılmıştır. Coğrafya muallimliği 360 kuruşla kendisine verilerek, Fransızca dersi maaşı 360 kuruşa indirilerek toplam maaşının 970

kuruşa terfi ettiği muhasebe-i mezkure-i maariften 13 Ağustos 1906 ve 17 Eylül 1906 tarihli kayıt suretlerinden anlaşılaraq Maarif Nezareti celilesi sicil şubesinin 30 Kasım 1906 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Artin Efendi 26 Kasım 1906 tarihinde beyan edilen muallimlikleri ile mektep vazifesini 320 kuruşla birinci ve ikinci seneler coğrafya, 400 kuruşlu üç, dört ve beşinci seneler Fransızca dersleri muallimlikleriyle değiştirmiştir. Önceki maaşı olan 970 kuruşa dokunulmayarak kendisinde kalmıştır. 6 Temmuz 1907 tarihinde Meclis-i Maarif kararıyla kendisine verilen dersler baki kalmak üzere mekteb-i mezburun 300 kuruşlu muavin evvelliğine terfi olarak maaşı 1020 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Eylül 1907 tarihinde muavinlikte vazifesine başladığı ve 11 Şubat 1908 tarihinde meclisi mezkur kararıyla coğrafya muallimliğine alınarak muavini evvelik maaşı 720 kuruş, Fransızca muallimliği maaşı da 330 kuruşa çıkarılarak toplamda maaşı 1050 kuruşa çıkarılmıştır. 6 Kasım 1908 tarihinde 700 kuruş maaşla ve meclisi mezbur kararıyla Maarif Nezareti Mekatibi müfettiş umumiliği kalemine naklolmuştur. 17 Kasım 1902 tarihinde icra kılınan düzenlemede 800 kuruş maaşla mekatibi hususiye kalemi kitabetine gönderildiği şube-i mezkurda yazılıdır. 9 Nisan 1910 tarihli mezkureyi cevabiyesinde yazılıdır.¹⁴⁵

DH. SAİD 108/249

5. 37. ARTİN TİMAKSİYAN EFENDİ

Artin Timaksiyan Efendi. İpekçi esnafından İstepan Ağa'nın oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletindedir.

H.1274 (14 Eylül 1858) tarihinde İstanbul Kadıköy'de dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Kadıköy Ermeni millet mektebine girerek beş sene zarfında Türkçe harf, Fransızca gramer, Ermenice coğrafya ve ulum-ı hesap tahsil etmiştir. Türkçe, Ermenice ve Fransızca okuryazar.

24 Kasım 1884 tarihinde mülazemetle üçüncü daire-i belediye muhasebe kalemine girmiştir. 4 Aralık 1894 tarihinde 500 kuruş maaşla daire-i belediye veznedarlığına tayin olmuştur. 2 Ekim 1898 tarihinde maaşı 750 kuruşa çıkarılmıştır.

---

¹⁴⁵ DH. SAİD d. nr. 105/223 s. 223

Üçüncü daire-i belediye müdüriyetinden Artin Efendi'nin vazifesinde ikdam ve gayreti görülerek hakkında yapılan açıklama şehri emaneti celilesinden tasdik edilmiştir.

Üçüncü daire-i belediye veznedarlığına tayin tarihi ve maaş miktarının uygun bir şekilde kaydedildiği tercüme-i hal evrakına muhasebe-i emanetten yazılan yazıdan anlaşılmıştır. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin sureti ve tercüme-i hal evrakıyla hıfz olunmuştur. 4 Kasım 1902

Artin Efendi'nin 14 Ağustos 1901 tarihindeki düzenlemede maaşının 675 kuruşa indirildiği şehri emaneti sicil şubesinin 8 Ağustos 1908 tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir.

Artin Efendi'nin maaşının 14 Haziran 1909 tarihinde 850 kuruşa çıkarıldığı 14 Ocak 1913 tarihinde de icra kılman düzenlemeyle Kadıköy dairesi kâtip ve sandık emniyetine tayin edildiği şehri emaneti sicil şubesinin 18 Şubat 1914 tarihli vukuat pusulasından anlaşılmıştır. 26 Mart 1914¹⁴⁶

DH. SAİD 98/101

5. 38. ASADOR EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Asador Efendi. Mardiros Ağa'nın oğludur. 1845 yılında İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır. Beşiktaş Ermeni mektebinde okumuştur. Türkçe okuryazar. 5 Temmuz 1880 tarihinde 36 yaşında 640 kuruş maaşla Sivas vilayeti Kondoktörlüğüne tayin olmuştur. 13 Mart 1882 tarihinde 1000 kuruş maaşla Sivas serkondoktörlüğüne ve 14 Ekim 1884 tarihinde 1250 kuruş maaşla Sivas vilayeti üçüncü sınıf mühendisliğine terfi olmuştur. 16 Nisan 1886 tarihinde maaş ve sınıfı halisiyle Aydın vilayeti mühendisliğine geçerek, 13 Mart 1888 tarihinde 1000 kuruş maaşla Saruhan sancağı dahilindeki Salihli kazası mühendisliğine tayin olmuştur. 12 Ağustos 1893 tarihinde maaş ve sınıf halisiyle Ankara vilayeti üçüncü sınıf mühendisliğine ve 10 Mayıs 1894 tarihinde maaş halisiyle Aydın vilayeti üçüncü sınıf mühendisliğinde bulunmuştur. 26 Mayıs 1895 tarihinde 1250 kuruş maaşla Suriye vilayeti üçüncü sınıf mühendisliğine ve 17 Ocak 1896 tarihinde maaş ve sınıf halisiyle Aydın vilayeti mühendisliğine nakledilmiştir.

¹⁴⁶ DH. SAİD d. nr. 108/249 s. 249

Ticaret ve Nafia Nezareti turuk-u meabir müdüriyetinden yazılan açıklamada Asador Efendi'nin ifadesinin doğru olduğu yazılarak ticaret ve Nafia Nezareti tarafından tasdik edilmiştir. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin tasdikli sureti ile adı geçen memuriyetlerde bulunduğu tarihler ve maaşı, işinden ayrılma sebebine dair Sivas ve Aydın vilayetlerinden yazılan yazıları ve muhasebenin derkenarı tercüme-i hal evrakıyla saklıdır. 7 Aralık 1899

Asador Efendi'nin 14 Nisan 1905 tarihinde maaşıyla Yanya ve 26 Nisan 1906 tarihinde yine aynı maaşla Ankara vilayetleri umur-u nafia mühendisliklerinde bulunduğu Ticaret ve Nafia Nezareti Sicill-i Ahvâl şubesinin 7 Ağustos 1909 tarihli yazısıyla 7 Ocak 1907 tarihli vakuat pusulasından anlaşılmıştır.¹⁴⁷

DH. SAİD 47/ 233

5. 39. ATANİK ARAKYAN EFENDİ

Atanik Arabyan Efendi. Agop'un oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletindedir.

H.1261 (1845) yılında İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Özel hocalardan Arabi, Farsi derslerini görmüştür. Patrikhane mektebinde Türkçe, Fransızca, Ermenice, Fenn-i hesap ve coğrafya okumuştur. Türkçe, Fransızca ve Ermenice konuşur ve yazar.

13 Ağustos 1867 tarihinde 22 yaşında iken 1300 kuruş maaş ile Maadin-i Hümayun İdaresi mütercimliğine alınmıştır. Maaşı 13 Mart 1870 tarihinde 1500 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Şubat 1872 tarihinde 1425 kuruşa indirilen maaşı 13 Eylül 1875 tarihinde tekrardan 1500 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Ocak 1877 tarihinde 1650 kuruşa çıkarılan maaşı 13 Mart 1880 tarihindeki düzenlemede 1320 kuruşa indirilmiştir. 13 Ocak 1887 tarihinde Orman ve Maadin İdare-i Umumiyesinin Ticaret ve Ziraat Nezaretinden Maliye Nezaretine geçerek maliye mütercimliğinde bulunmuş 19 Haziran 1887 tarihinde maaşı 1500 kuruşa çıkarılmıştır. Orman ve Maadin ve Ziraat Nezaretinden yazılan açıklamada memuriyet işlerini yerine getirdiği tasdik edilmiştir.

---

¹⁴⁷ DH. SAİD d. nr. 98/101 s. 101

Maliye Nezareti mütercimliğine tayin tarihi ve maaş miktarına dair Maliye Nezareti muhasebesi kayıt pusulasının ve nüfus tezkeresinin onaylı suretleri tercüme-i hal evrakıyla saklıdır. 25 Ocak 1894

Atanik Arabyan Efendi'nin maaşı 13 Mart 1897 tarihinde kesilerek 1350 kuruşa indirilmiştir. 30 Ağustos 1908 tarihindeki düzenlemede ise maaşının 1500 kuruşa çıkarıldığı Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Sicil Şubesinin 7 Mart 1909 tarihli vukuat pusulasından anlaşılmıştır.¹⁴⁸

DH. SAİD 55/339

5. 40. AVADİS EFENDİ

Avadis Efendi. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden İstepanyan Sahperi Ağa'nın oğludur.

H.1269 (1852/53) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Millet mektebindeki dersleri görerek ve özel hocadan Türkçe ve Fransızca lisanları tahsil etmiştir. Türkçe, Fransızca ve Ermenice konuşur ve yazar, Rumca ve İtalyanca anlatır.

25 Mart 1880 tarihinde 28 yaşında olduğu halde 1200 kuruş maaşla Hazine-i Hassa-i Şahane-i Muhasebe Kalemine tayin olmuştur. 14 Ocak 1881 tarihinde görevinden ayrılarak 6 Ocak 1884 tarihinde maaşı ile Hazine-i Hassa-i Şahane Emlak-ı Hümayun Kalemine tayin olmuştur. 14 Temmuz 1884 tarihinde maaşı 1350 kuruşa çıkarılmıştır. 17 Temmuz 1884 tarihinde kendisine rütbe-i salise verilerek 20 Şubat 1885 tarihinde 1800 kuruş maaş ile Emlak-ı Hümayun kalemi mümeyyizliğine tayin olmuştur. 30 Ağustos 1885 tarihinde rütbesi saniye sınıfı saniyesine terfi etmiştir. 14 Temmuz 1887 tarihinde maaşıyla geçici olarak Edirne Emlak-ı Hümayun muhasebe başkitabetinde bulunmuştur. 21 Mart 1888 tarihinde 2000 kuruş maaşla Halep Emlak-ı Hümayun muhasebeciliğine naklolarak iyi iş görmesinden dolayı 31 Temmuz 1893 tarihinde rütbe-i saniye sınıf mütemayizi ile ödüllendirilmiştir.

Halep Emlak-ı Hümayun riyasetinden yapılan açıklamada Türkçe, Fransızca ve Ermenice yazmaya ve Rumca, İtalyanca anlatmaya muktedir olduğu, memuriyetini hakkıyla ve güzel bir şekilde yerine getirdiği yazılmıştır. Hazine-i Hassa-i Şahane

¹⁴⁸ DH. SAİD d. nr. 47/233 s. 233

Nezaretinden memuriyetindeki çaba ve gayreti tasdik olunmuştur. Hizmette bulunduğu müddet, maaş miktarı, rütbe-i salise ve saniyenin veriliş tarihlerini kapsayan yazısı, Hazine-i Hassa-i Şahane Nezareti Sicill-i Ahvâl Şubesinin 26 Ağustos 1893 tarihli kaydı ve Edirne emlakı hümayun muhasebe başkitabetinde vazifesini ifa etmekte olduğu Edirne emlak-ı hümayun komisyonunun 8 Mart 1888 tarihli mazbata ve nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı suretleri tercüme-i hal evrakıyla hıfz edilmiştir. Rütbe-i saniye sınıfı mütamayizinin veriliş tarihi Sicill-i Ahvâl Daire-i Umumiyesine gönderilen padişahın yazısıyla tatbik olunmuştur. 15 Temmuz 1895

Avadis Efendi'nin maaşı 9 Kasım 1895 tarihinde 2250 kuruşa çıkarılmıştır. Avadis Efendi'nin maaşının 13 Mart 1897 tarihinde icra kılınan genel düzenlemeyle 2025 kuruşa indirildiği Hazine-i Hassa-i Şahane Sicil Şubesinin 11 Mayıs 1898 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Avadis Efendi 13 Mart 1899 tarihinde 1500 kuruş maaşla İzmit ve Beleban Çiftlikatı Hümayunuyla Yalova'ya ve 14 Mart 1902 tarihinde maaşıyla yeni oluşturulan Baltacı Çiftliği şube memurluğuna nakledildiği Hazine-i Hassa Sicil Şubesinin 30 Ocak 1904 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Avadis Efendi'nin 27 Nisan 1904 tarihinde maaşıyla Şalgamlı Çiftliği memuriyetine ve 14 Nisan 1907 tarihinde aynı maaşla Emlak-ı Hümayun Kalemî halifeliğinde bulunduğu 13 Mayıs 1908 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.

Hakkındaki karara uygun olarak Avadis Efendi Emlakı Hümayun halifelik maaşının en fazla 1200 kuruş olarak kabul edilmesine bağlı olarak 27 Nisan 1909 tarihinde maaşı düşürülmüştür. 14 Eylül 1909 tarihinde icra kılınan düzenlemede 1000 kuruş Hazine-i Maliye Emlak Müfettişliğine naklolarak 15 Mart 1910 tarihinde icra kılınan düzenlemeyle maaşıyla müfettişlikte bulunduğu maliye sicil şubesinin 29 Mart 1911 tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir.¹⁴⁹

DH. SAİD 58/ 103

5. 41. AVADİS ŞALCIYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Avadis Şalcıyan Efendi. Esnaftan Bogos Ağa'nın oğludur.

H.1263 (1846/47) tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

¹⁴⁹ DH. SAİD d. nr. 55/339 s. 339

Özel okulda var olan dersleri okumuştur. Fransızca okuyazar Türkçe ve İngilizce konuşur.

1866/67 tarihinde 20 yaşında iken Telgraf Mektebine girip 14 Eylül 1868 tarihinde 250 kuruş maaşla İstanbul ve 14 Ocak 1870 tarihinde 384 kuruş aylıkla Beyoğlu ve 13 Nisan 1870 tarihinde yine 384 kuruş maaşla İstanbul telgraf merkezleri muhaberat-ı ecnebiye memuriyetlerine tayin olmuştur. 27 Aralık 1871 tarihinde 360 kuruşa indirilen maaşı 2 Ocak 1873 tarihinde 600 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Temmuz 1873 tarihinde 520 kuruşa indirilen maaşı 13 Mart 1874 tarihinde 820 ve 13 Aralık 1876 tarihinde 1000 kuruşa çıkarılmıştır. 16 Aralık 1879 tarihinde maaşı 800 kuruşa indirilerek 2 Nisan 1885 tarihinde 800 kuruş maaşla Tarabya telgraf merkezi müdüriyetine naklolmuştur.

İstanbul telgraf ve posta baş müdüriyeti vekaletinden hizmet etmekte olduğu onaylanmış olup, Telgraf ve Posta Nezaretinin tercüme-i hal evrakı içeriği incelenerek doğruluğu anlaşılmıştır. 31 Ocak 1895

Avadis Şalcıyan Efendi'nin maaşının 13 Mart 1897 tarihinde kesilerek 720 kuruşa indirildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 23 Mayıs 1897 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Avadis Efendi'nin maaşının 15 Ocak 1899 tarihinde 800 kuruşa çıkarıldığı telgraf ve posta sicil şubesinin 3 Mart 1900 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Avadis Efendi'nin 28 Ekim 1902 tarihinde 430 kuruş maaşla emekli edildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 2 Ekim 1903 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁵⁰

DH. SAİD 136/ 485

5. 42. BAKIŞYAN KİRKOR ZEKİ EFENDİ

Bakışyan Kirkor Zeki Efendi. Kuyumcu esnafından Deraliyyeli Bakışyan Hoseb Efendi'nin oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletindedir.

H.1282 (1865/66) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı suretinde yazılıdır.

---

¹⁵⁰ DH. SAİD d. nr. 58/103 s. 103

Beyoğlu'nda bulunan Ermeni Katolik mektebi ve Frerler mektebinde Türkçe, Ermenice ve Fransızca dersi görmüş o lisanlarla okuryazar ve konuşur. Rumcaya da aşinadır.

21 Ekim 1884 tarihinde 300 kuruş maaşla retuş hizmetini yapmak üzere serkatografi hazreti şehriyari Abdullah biradelerin fabrikasına girmiştir. 600 kuruş maaş olsa da gözlerindeki hastalıktan dolayı 13 Eylül 1889 tarihinde hizmetinden ayrılmıştır. 13 Eylül 1889 tarihinde 800 kuruş maaşla Dahiliye reji idare-i merkeziyesi ihracat kalemine alınmıştır. 2 Nisan 1897 tarihinde istifa ederek işten ayrılmıştır. 14 Ekim 1900 tarihinde 400 kuruş maaşla Selanik Divan-ı Umumiye Müdüriyeti muvakkat rikatüri cedide tahrir kitabetine tayin olmuştur. 14 Kasım 1900 tarihinde açığa çıkarılmış ve 23 Aralık 1900 tarihinde yine 400 kuruş maaşla Selanik bira fabrikası memurluğu ve istasyon tuz ambar muhafızlığı vekâletine konulmuş ise de yerine başkasının tayin olmasıyla 22 Nisan 1901 tarihinde 350 kuruş maaşla Selanik Divan-ı Umumiye Nezareti tahrirat kalemi mukayyid refikliğine gönderilmiştir.

Selanik Divan-ı Umumiye Nezaretinden yazılan açıklamada Kirkor Zeki Efendi'nin iyi niyetli olduğu onaylanmış olup hatta idare-i merkeziye müdüriyet-i umumiyesinden dahi iyi niyetli olduğu yapılan açıklamadan anlaşılabilir.

Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesiyle bulunduğu vazifelerdeki hizmet süresi, maaş miktarı, işten ayrılma sebebi, reji idare-i merkeziyesinden aldığı 2 Nisan 1897 ve 29 Mayıs 1899 tarihli kabul istifa evrakı, diplomasının ve serkatografi hazret-i şehriyari Abdullah Şükrü Efendi tarafından verilip Galata ve Beyoğlu Ermeni Katolik milleti muhtarı tarafından onaylanan 23 Mart 1901 tarihli diğer diploması ile bütün ekine ilave olunan 7 Ağustos 1901 tarihli açıklamalar, Selanik Divan-ı Umumiye Nezaretinden gönderilen 13 Ekim 1901 tarihli ve kendisinin namus ve haysiyet sahibi olduğunu gösteren yazısı, reji idaresinden ayrılmasından sonra açıkta kaldığı müddet ve uğraştığı işleri açıklayan diplomaların onaylı suretleri tercüme-i hal evrakıyla saklıdır. 2 Temmuz 1908¹⁵¹

---

¹⁵¹ DH. SAİD d. nr. 136/485 s. 485

DH. SAİD 66/ 243

5. 43. BALABAN SİMON BEY

Balaban Simon Bey. Ebniye sermimarlığı hizmetinde bulunmuş olan Osmanlı Devleti Ermeni milletinden Karabet Kalfa'nın oğludur.

H.1264 (1847/48) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfusı tezkere-i osmaniyesi suretinde yazılıdır.

Ermenice ve Fransızca tahsil eylemiştir. Türkçe konuşur, Ermenice ve Fransızca yazar.

16 Kasım 1874 tarihinde dördüncü rütbenden mecidi ve 17 Kasım 1874 tarihinde rütbe-i salise ve 15 Aralık 1878 tarihinde üçüncü rütbeden mecidi ve 29 Mayıs 1889 tarihinde saniye ve 1 Kasım 1889 tarihinde mütemayiz rütbeleri ile ödüllendirilmiştir. 6 Aralık 1893 tarihinde 2500 kuruş maaşla şehir emaneti Hendesehane Kalemine tayin olmuştur. 17 Şubat 1894 tarihinde maaşıyla Hazine-i Hassa-i Şahane emlak-ı hümayun ressamlığına naklolmuştur.

Emlak-ı hümayun sermühendisliğinden yazılan açıklamada vazifesini yapmakta olduğu onaylanmış ve bu durum Hazine-i Hassa-i Şahane Nezareti celilesinden doğrulanmıştır. Hizmette bulunduğu süre, maaş miktarı şehir emaneti celilesinden Hazine-i Hassa-i Şahane Nezareti celilesine yazılmış ve 13 Mart 1894 tarihli tezkeresiyle Hazine-i Hassa-i Şahane Nezareti Sicill-i Ahvâl şubesinin 29 Mart 1894 tarihli kayıt pusulasına tatbik edilmiştir. Salise, saniye ve mütemayiz rütbeleri, dördüncü ve üçüncü mecidi nişanı zişanlarının beratı ve Nüfusı tezkere-i osmaniyesinin sureti tercüme-i hal evrakıyla hıfz edilmiştir. 20 Ocak 1896

Balaban Simon Bey'in 2 Ocak 1895 tarihinde vefat eylediği Hazine-i Hassa-i Şahane Sicil şubesinin 20 Nisan 1897 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁵²

DH. SAİD 158/ 19

5. 44. BALTAZAR TOMAS EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Baltazar Tomas Efendi. İtalya Devleti tebasından Paskal Efendi'nin oğludur.

---

¹⁵² DH. SAİD d. nr. 66/243 s. 243

H.1285 (1868/69) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi suretinde yazılıdır.

Bir müddet Pangaltı'da ve yatılı rahipler mektebinde mukaddematı ulumu okuduktan sonra Mektebi Sanayi-i Şahaneye girip buradaki dersleri tahsil etmiştir. 25 Ocak 1892 tarihinde yağlı buharsamlık sınıfından üçüncü derecede mükafata hak ettiği heyeti mümeyyeze tarafından tasdik edilerek kendisine diploma verilmiştir. Sonradan Paris'e giderek Louvr, Lüksemburg, Saint Germain ve Nasyonal müzelerinde ikmal tahsil ettiği, Türkçe, Ermenice ve Fransızca okuyup yazdığı ve Rumca, İtalyanca konuştuğu tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

17 Şubat 1894 tarihinde 20 kuruş yevmiye ile Hereke fabrika-i hümayunun-da ressam muavinliğine tayin olmuştur. 13 Mart 1894 tarihinde yevmiyesi 600 kuruş maaşa çıkarılmıştır. 14 Mayıs 1895 tarihinde 850 kuruş maaşla serressamlığa terfi etmiştir. 4 Nisan 1896 tarihinde maaşı 950 kuruş, 7 Mayıs 1897 tarihinde 1050 kuruş, 8 Mayıs 1900 tarihinde 1100 kuruş, 9 Kasım 1901 tarihinde 1300 kuruş ve 27 Temmuz 1903 tarihinde 1260 kuruşa indirilip ilave memuriyet olarak Hereke fabrikası rüştiye mektebi resim muallimliğine tayin olmuştur. 14 Aralık 1904 tarihinde maaşı 1300 ve 17 Aralık 1906 tarihinde 1350 kuruşa çıkarılmıştır.

11 Haziran 1898 tarihinde rütbe-i salise ile ödüllendirilmiştir. 11 Nisan 1903 tarihinde rütbesi saniye sınıf-ı alisine çıkarılmıştır. 14 Eylül 1895 tarihinde dördüncü rütbeden mecidi nişanı zişanı, 4 Aralık 1897 tarihinde gümüş zayi madalyası, 16 Kasım 1898 tarihinde dördüncü rütbeden Osmani nişan-ı alisi, 15 Haziran 1902 tarihinde tebdilen üçüncü rütbeden Osmani ve 8 Ağustos 1907 tarihinde tebdilen üçüncü rütbeden mecidi nişan-ı zişanlarıyla ödüllendirilmiştir.

Hereke fabrika-i hümayunu müdüriyeti aliyesinden yazılan açıklamada memuriyet işlerini hakkıyla yaptığı doğrulanıp bu hali Hazine-i Hassa-i Şahane Nezareti aliyesinden tasdik edilmiştir.

Bulduğu hizmetlerde aldığı yevmiye ve maaşın tarih ve miktarını açıklayan emlak-ı hümayun kaleminin yazısı ve Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesiyle Sanayi-i Nefise'de, Paris ve Roma şehirlerindeki müzelerde ikmali tahsil ettiğine dair müzeler idaresinden verilen dört adet diploma asıl tercüme-i hal evrakıyla hıfzedilmiştir. Sahip olduğu rütbe, madalya ve nişanların verilmiş tarihi mabeyni hümayun başkitabeti

celilesinden Hazine-i Hassa-i Şahaneye tebliğ buyrulan padişah iznine uygun bulunmuştur. 12 Ağustos 1908¹⁵³

DH. SAİD 24 / 189

5. 45. BEDRİ EFENDİ

Ermeni milletinden Bedri Efendi.

İzmir emanetçisi Oksan Ağa'nın oğludur.

H.1275 (1858/59) tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

İzmir rüştiye mektebindeki dersleri okumuştur. Türkçe, Fransızca ve Ermenice okuryazar. İtalyanca ve Rumca yalnız konuşur.

Şubat 1880 tarihinde 22 yaşında olduğu halde 500 kuruş maaşla Konya vilayeti umur-ı maliye müfettişliği kitabetine tayin olmuştur. 14 Mart 1881 tarihinde maliye müfettişliklerinin kaldırılmasından dolayı işinden ayrılmıştır. Haziran 1881 tarihinde 400 kuruş maaşla Saruhan sancağı tarik-i peykveri olmuş ve 11 Mayıs 1887 tarihinde 500 kuruş maaşla İzmir Sancağı kondoktörlüğüne naklolmuştur. Ocak 1888 tarihinde tarik inşaatının değiştirilmesinden dolayı ihrac olmuştur. 25 Nisan 1888 tarihinde 500 kuruş maaşla Aydın vilayeti üçüncü sınıf kondoktörlüğüne memur olmuştur.

Memurluk işlerinden dolayı hakkında şikayet gelmemiş ve muhakemeye alınmamıştır.

Bedri Efendi'nin şimdiye kadar ki istihdamına dair ifadesi yapılan inceleme ve araştırma neticesine göre doğru olduğu turuk-u meabir müdürü sadetli Fikri Efendi tarafından ve ticaret ve nafia nezareti celilesinden tasdik olmuştur. 31 Mart 1889

Bedri Efendi 13 Mart 1890 tarihinde işinden ayrılmıştır.¹⁵⁴

DH. SAİD 125/493

5. 46. BEDROS FUAD EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Bedros Fuad Efendi. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane muallimlerinden doktor saadetlü Horasancıyan Mikail Efendi Hazretlerinin oğludur.

¹⁵³ DH. SAİD d. nr. 158/19 s. 19

¹⁵⁴ DH. SAİD d. nr. 24/189 s. 189

H.1286 (1869/70) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Mukaddematı ulum-ı İstanbul'da özel hocadan coğrafya, tarih-i milel vukuat, tarih-i siyasiye, coğrafya-ı ticari, ticaret-i hariciye, nizamat-ı rusumiye, hukuk-ı beyne'l-milel, hukuk-ı düvel, teşkilatı askeriye-i tatbikat ve Alman lisanı görmüştür. Paris'te Mektebi Fünun-ı Siyasiyede okuyup aliyy-ül a'la (en yüksek) derecede fünun diploması aldıktan sonra Paris'te hukuk mektebine girip ilmi hukuk derslerini okuyup doktorluk rütbesini almıştır. Türkçe, Fransızca, Almanca, Ermenice, Rumca okuryazar.

13 Mayıs 1898 tarihinde padişahın izni ile 2000 kuruş maaşla Ticaret ve Nafia Nezareti hukuk müşaviri muavinliğine tayin olmuştur. 16 Eylül 1899 tarihinde dördüncü rütbeden nişan-ı ali zişanı ve 4 Şubat 1900 üçüncü rütbeden mecidi nişanı zişanı verilerek 7 Mart 1900 tarihinde rütbe-i saniye sınıfı sanisi ile ödüllendirilmiştir.

Ticaret ve Nafia Nezareti hukuk müşavirliği tarafından yazılan açıklamada Bedros Fuat Efendi'nin ifadesinin doğru olduğu tasdik edilmiştir.

Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi, zikrolunan mektebin diploması, doktorluk belgesinin onaylı sureti, hukuk müşavirliği muavinliğine tayin tarihi ve maaş miktarına dair muhasebenin 27 Haziran 1898 tarih ve 37 numaralı ilim kaydı tercüme-i hal evrakıyla saklıdır. 21 Haziran 1906

Bedros Fuat Efendi'nin maaşının 27 Aralık 1904 tarihinde 2250 kuruşa çıkarıldığı Ticaret ve Nafia Nezareti Sicil Şubesinin 9 Temmuz 1885 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.

Bedros Fuat Efendi'nin 5 Eylül 1909 tarihinde icra kılınan düzenlemede 4000 kuruş maaşla Ticaret ve Nafia Nezareti hukuk müşavirliğine terfi olduğu 24 Kasım 1909 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁵⁵

DH. SAİD 179/ 395

5. 47. BEDROS NİŞANYAN EFENDİ

Bedros Nişanyan Efendi. Ermeni hastanesi tahsildarı Mıgırdiç Efendi'nin oğludur.

¹⁵⁵ DH. SAİD d. nr. 125/493 s. 493

H.1299 (1881/1882) tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Tahsil-i ibtidaiyi Fransız Frerler Mektebinde okuduktan sonra baştababetini okuyarak Mekteb-i Tıbbiye'de sınava girerek 14 Eylül 1898 tarihli ve 141 numaralı diplomayı almıştır. Türkçe, Ermenice ve Fransızca yazdığı ve Rumcaya aşına bulunduğu tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

Bir müddet Hasköy nisa hastanesinde baştababetlik yaparak 14 Haziran 1909 tarihinde 400 kuruş maaş almıştır.

Bedros Nişanyan Efendi'nin vazifesini yapmadaki gayret ve çabası Hasköy nisa hastahanesi sertababeti tarafından tasdik edilmiştir. Vazifeye başladığı tarih ve maaş miktarının doğru olduğu hastane sertababeti ile Hayriye-i sıhhiye muhasebeciliklerinin tercüme-i hal evrakına yazılı kısımdan anlaşılmıştır. Zikrolunan diploma ile Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi sureti ve tercüme-i hal evrakı ile birlikte hıfz olunmuştur. 29 Eylül 1911

Bedros Nişanyan Efendi'nin maaşının 22 Temmuz 1911 tarihinde 500 ve sonraki düzenlemede 14 Ocak 1913 tarihinde 600 kuruşa çıkarıldığı şehir emaneti sicil şubesinin 27 Mart 1914 tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir. 11 Nisan 1914¹⁵⁶

DH. SAİD 77/463

5. 48. BEDROS TOPKOLYAN EFENDİ

Bedros Topkolyon Efendi. Simkeş esnafından Bedros Ağa'nın oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletindedir.

H.1276 (1859/60) tarihinde İstanbul'da doğduğu Nüfus tezkeresinin suretinde yazılıdır.

Surp zükür mektebinde Türkçe, Ermenice ve Fransızca okuduktan sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahaneyi kemali tahsil ile 11 Ekim 1881 tarihli diploma almıştır. Türkçe, Fransızca ve Ermenice konuşur ve yazar. Yalnız Rumca anlattığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

30 Ağustos 1883 tarihinde 1000 kuruş maaş ile beşinci daire-i belediye tababetine geçici olarak tayin olmuştur. 23 Ağustos 1884 tarihinde maaşıyla birinci daire-i belediye tababetine nakledilmiştir. 12 Aralık 1884 tarihinde memuriyeti lağ-

¹⁵⁶ DH. SAİD d. nr. 179/395 s. 395

vedilmiş ise de dairenin tababetini fahri olarak yerine getirmiştir. 13 Nisan 1888 tarihinde dördüncü rütbeden mecidi nişanı zişanı ile ödüllendirilmiştir. 24 Ocak 1890 tarihinde 750 kuruş maaşla birinci daire tababetine tayin olmuştur. 14 Ağustos 1891 tarihinde 750 kuruş maaş verilerek 1 Ağustos 1893 tarihinde rütbe-i salise ile ödüllendirilmiştir. 18 Ağustos 1893 tarihinde maaşı geçici zamla 1500 kuruşa çıkarılmıştır. 12 Eylül 1894 tarihinde dördüncü rütbeden nişan-ı ali ve osmani ile ödüllendirilmiştir. 12 Aralık 1895 tarihinde zammı kesilerek maaşı yine 750 kuruşa indirilmiştir.

Hizmetine tayin tarihi, maaş miktarı, yapılan zam, kaldırılan memuriyeti beşinci ve dördüncü devair-i belediye muhasebesiyle müdüriyetinden gönderilen dilekçede yazılıdır. 5 Mart 1891 ve 8 Ekim 1895 tarihli yazıları, doğum yeri ve tarihi, Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi, sahip olduğu rütbe ve nişanların veriliş tarihleri, padişah izninin suretinden anlaşılmıştır. Tababet diploması onaylı sureti tercüme-i hal evrakıyla hıfz edilmiştir. 11 Temmuz 1900¹⁵⁷

DH. SAİD 73/97

5. 49. BEDROS ZEKİ EFENDİ

Bedros Zeki Efendi bir müddet haffafılık (Ayakkabıcılık) sonra da sarraflıkla uğraşan ve yaşlılığı gerekçesiyle işi bırakan Ermeni milletinden Papuççıyan Karabet Efendi'nin oğludur.

H.1288 (27 Ağustos 1872) tarihinde Üsküdar'da dünyaya gelmiştir.

Üsküdar'da Berberyan Ermeni millet mektebinde okuyarak diploma almıştır. Üç sene kadar özel hocadan Arabi ve Farsi okumuştur. Türkçe, Fransızca ve Ermenice konuşup yazdığı gibi İngilizce ve Rumca dahi okuryazar. Berberyan Mektebiyle Makri karyesi Ermeni Mektebinde fahri muallimlik etmiştir. Temmuz 1891 tarihinde hüsnü hattı osmani meşk defterleri ve 1891, 1892, 1893 senelerinde kıraat, imla ve harf kitapları düzenleyerek Maarif Nezareti celilesinden ruhsat alarak tab ve neşretmiştir. 10 Mayıs 1893 tarihinde 21 yaşında olduğu halde maaşsız Şura-yı Devlet Bidayet Mahkemesi kalemine memur olmuştur.

Şura-yı Devlet başkitabetinden yazılan açıklamada Bedros Zeki Efendi için hülefayı mevcudenin mukaddem ve müdavimlerindendir denilmiştir.

---

¹⁵⁷ DH. SAİD d. nr. 77/463 s. 463

24 Ekim 1884 tarihli Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi, mezkur Berberyan Ermeni mektebinden aldığı 20 Temmuz 1890 tarihli diploması, Berberyan mektebinde muallimliğini gösteren ve ecnebi mektebi ile gayrımüslim müfettişliğinden oluşan 5 Ağustos 1892 tarihli ayrıca bir diploması Şura-yı Devlet Sicill-i Ahvâl şubesinde aynen görülüp kendisine iade edilmiştir. Makri köyü Ermeni mektebi müdürünün bir adet tasdiknamesi tercüme-i hal evrakına eklenmiştir. 10 Ekim 1896

Bedros Zeki Efendi memuriyet vazifesini hakkıyla yerine getirdiği için 2 Aralık 1894 tarihinde rütbe-i rabi ile ödüllendirilmiştir. Bedros Efendi'ye 16 Temmuz 1897 tarihinde 45 kuruş maaş verildiği ve 15 Ocak 1899 tarihinde 60 kuruşa çıkarıldığı Şuray-ı Devlet sicil şubesinin 18 Mayıs 1909 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Bedros Efendi memuriyet vazifesini hakkıyla yerine getirdiği için 22 Mayıs 1899 tarihinde rütbesi yükseltilerek rütbe-i salise ile ödüllendirilmiştir.

Bedros Efendi 26 Temmuz 1899 tarihinde maaşıyla ikinci sınıf mülazımlığa terfi etmiştir. 27 Kasım 1899 tarihinde maaşının 100 kuruşa çıkarıldığı 17 Mayıs 1909 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.

Bedros Efendi memuriyet vazifesini hakkıyla yerine getirdiği için 28 Mayıs 1900 tarihinde dördüncü rütbeden mecidi nişan ve zişanı ile ödüllendirilmiştir.

Bedros Efendi'nin maaşı 16 Haziran 1902 tarihinde 130 kuruşa, 16 Kasım 1902 tarihinde 160 kuruşa, 15 Kasım 1903 tarihinde yüz seksen beş kuruşa, 5 Mayıs 1904 tarihinde 215 kuruşa ve 8 Kasım 1904 tarihinde 255 kuruşa çıkarılmıştır. 10 Şubat 1905 tarihinde birinci sınıf mülazımlığına terfi etmiştir. 20 Nisan 1906 tarihinde maaşı 285 kuruşa ve 29 Nisan 1908 tarihinde 310 kuruşa çıkarılmıştır. 3 Eylül 1908 tarihinde icra kılınan düzenlemeyle 750 kuruş maaşla ve birinci sınıf mülazımlığıyla Şurayı Devlet Bidayet Mahkemesinde bulunduğu vukuat pusulasıyla bildirilmiştir. Çeşitli tarihlerde telif ettiği ve bastığı Osmanlı harfi veya münşeat-ı cedide, imla, nazarı usul-ı Arabi, zeban-ı Farsi, numune-i edebiyatı osmaniye, malumat-ı fenniye ve Ermeniceden Türkçeye sözlük ve resail Sicill-i Ahvâl idare Umumiyesince görülüp kütüphanede hıfzedilmiştir.

Bedros Efendi 10 Eylül 1909 tarihinde icra kılınan düzenlemede 1000 kuruş maaşla İstinaf Mahkemesi birinci sınıf kitabetine naklolduğu mezkur şubenin 29 Ocak 1910 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Şuray-ı Devlet mahkemesindeki görevinin kaldırılmasıyla 9 Mart 1914 tarihinde Bedros Efendi'nin açıkta kaldığı Şuray-ı Devlet riyaset celilesinin 10 Mart 1914 tarihli tezkeresine bağlı defterden anlaşılmıştır. 13 Nisan 1914¹⁵⁸

DH. SAİD 85/67

5. 50. BEGOS KALEMCIYAN EFENDİ

Ermeni Katolik milletinden Begos Kalemciyan Ağa. Manuşil'in oğludur.

H.1284 (1857/58) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi suretinde yazılıdır. Ermeni Katolik mektebinde okumuştur. Türkçe ve Ermenice okuryazar. 14 Ocak 1893 tarihinde 36 yaşında iken 300 kuruş maaşla Meskukat-ı Şahane dairesinde sikke memuru muavinliğine tayin olmuştur. Meskukat-ı Şahane muhasebeciliğiyle müdürlüğünden ortaklaşa yazılan açıklamaya göre Maliye Nezareti celilesinden işini iyi yaptığı beyan olmuştur. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi sureti ve ek kısmındaki içeriğin doğruluğu Meskukatı Şahane muhasebeciliğiyle müdüriyetinden doğrulanmıştır. 25 Şubat 1899¹⁵⁹

DH. SAİD 24/241

5. 51. BEŞARE EFENDİ

Beşare Efendi Ermeni milletinden Mişel Efendi'nin oğludur.

H.1262 (1845/46) tarihinde İstanbul'da doğmuştur.

Ermeni mektebinde Türkçe, Fransızca, Rumca ve İtalyanca okumuştur. Bu lisanlar ile okuryazar.

17 yaşında olduğu halde Haziran 1862 tarihinde 300 kuruş maaş ile rüsumat emaneti tercüme kalemine memur olmuştur. Mart 1867 tarihinde maaşı kesilerek 250 kuruşa indirilmiştir. 14 Ekim 1867 tarihinde 395 kuruş maaş ile Duhan gümrüğü mütercimliğine nakil edilmiştir. Maaşı 13 Ekim 1869 tarihinde 580 kuruşa çıkarılmıştır. 13 Ekim 1871 tarihinde yüzde beşi kesildiğinden 550 kuruşa indirilmiştir. 23 Eylül 1878 tarihinde 600 kuruş maaş ile Gerç kapısı gümrüğü tercümanlığına gönderilmiştir. Mart 1880 tarihindeki maaş düzenlemesinde maaşı 480 kuruşa indirilmiştir. 20 Haziran 1880 tarihinde 600 kuruş maaş ile müzkirat ve zahire gümrüğü tercüme manifestosunu memuru olmuştur. 23 Temmuz 1880 tarihinde maaşı 750 kuruşa çıkarılmıştır.

¹⁵⁸ DH. SAİD d. nr. 73/97 s. 97

¹⁵⁹ DH. SAİD d. nr. 85/67 s. 67

17 Aralık 1882 tarihinde 640 kuruş maaş ve değişme sureti ile rüsumat emaneti manifesto kaleminde bulunmuştur. Maaşı 12 Ağustos 1883 tarihinde 700 kuruşa ve 3 Mart 1886 tarihinde 750 kuruşa çıkarılmıştır.

Beşare Efendi memurluk vazifesinde iken herhangi bir mahkeme işi olmamıştır. Rüsumat emaneti muavini sadetli Rifat Efendi Hazretleri tarafından yazılan açıklamaya göre rüsumat emini Edip Efendi Hazretleri tarafından Beşare Efendi'nin iyi hizmette bulunduğu tasdik olmuştur. 8 Nisan 1889

Beşare Efendi'nin maaşı 10 Mayıs 1892 tarihinde 800 kuruşa çıkarılmıştır.

26 Ağustos 1894 tarihinde ise 850 kuruşa çıkarılmıştır.

Beşare Efendi'nin maaşı 13 Mart 1897 tarihinde kesilerek 765 kuruşa indirilmiştir. Beşare Efendi'nin kıdemi ve mesaisi göz önünde bulundurularak 6 Ekim 1908 tarihinde 865 kuruş maaşla rüsumat emaneti manifesto kalemi müdür muaviniğine terfi olduğu rüsumat sicil şubesinin vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁶⁰

DH. SAİD 88/ 347

5. 52. BEZİ EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Botekyan olarak bilinen Bezi Efendi. Serkiz'in oğludur. H.1271 (1854/55) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır. Beyoğlu'nda Muhtaryan mektebinde altı sene kadar okumuştur. Türkçe, Fransızca ve Ermenice konuşur ve yazar, bir miktar Rumca söyler. 13 Eylül 1883 tarihinde 29 yaşında olduğu halde 500 kuruş maaşla Mekteb-i Mülkiye-i Şahane veznedarlığına tayin olmuştur. Maaşı 14 Ağustos 1884 tarihinde 900 kuruşa ve 14 Ocak 1892 tarihinde 1000 kuruşa çıkarılmıştır. Tercüme-i hal evrakının içeriğinin muhasebe kaydına uygun olduğu Mektebi Mülkiye-i Şahane müdüriyetinden ve Maarif Nezareti celilesinden tasdik edilmiştir. Hizmette bulunduğu süre, maaşının miktarı, mekteb-i mülkiye-i şahaneye verdiği arzuhali Mekteb-i Mülkiye muhasebesinden yazılan açıklamada gösterilmiş ve arzuhali ile Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı sureti tercüme-i hal evrakına eklenmiştir. 27 Temmuz 1899

Bezi Efendi'nin maaşı 13 Mart 1897 tarihinde kesilerek 900 kuruşa indirildiği maarif sicil şubesinin 22 Nisan 1905 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

¹⁶⁰ DH. SAİD d. nr. 24/241 s. 241

Bezi Efendi iyi hizmette bulunmasından dolayı 27 Kasım 1900 rütbe-i salise ile ödüllendirilmiştir.¹⁶¹

DH. SAİD 65/ 283

5. 53. BOGOS EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Bogos Efendi. Kepas Ağa'nın oğludur.

H.1287 (1870/71) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Millet mektebindeki dersleri okumuştur. Türkçe ve Fransızca okuryazar.

1888/89 tarihinde 19 yaşında iken Galata postahanesine mülazemetle girmiştir. 28 Eylül 1893 tarihinde 80 kuruş maaş bağlanmıştır. 24 Mart 1894 tarihinde maaşı 100 kuruşa çıkarılmıştır.

Galata Postahanesi müdür vekaletiyle Telgraf ve Posta Nezaretinden vazifesine devam etmekte olduğu tasdik edilmiştir.

Galata postahanesindeki memuriyeti sicil ve muhasebe kalemleri kaydına uygundur. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi şubece aynen görülerek yine kendisine iade edilmiştir. 23 Aralık 1895

Bogos Efendi 24 Nisan 1895 tarihinde 140 kuruş maaş ile Galata postahanesi ittihad ve mersule posta memurluğuna nakledilmiştir.

Bogos Efendi 21 Ekim 1896 tarihinde istifa ederek işten ayrılmıştır.¹⁶²

DH. SAİD 56/ 187

5. 54. BOGOS EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Bogos Efendi. Ankaralı Agob Ağa'nın oğludur.

H.1288 (4 Mayıs 1871) tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Ankara Katolik mektebinde okumuştur. Türkçe, Ermenice ve Fransızca okuryazar.

---

¹⁶¹ DH. SAİD d. nr. 88/347 s. 347

¹⁶² DH. SAİD d. nr. 65/283 s. 283

16 Kasım 1888 tarihinde 18 yaşında olduğu halde mülazemetle Ankara Divan-ı Umumiye Nezareti tahrirat kalemine girmiştir. 14 Ekim 1890 tarihinde 100 kuruş maaşla tahrirat kalemi mübeyyiz saniliğine tayin olmuştur.

Ankara Divan-ı Umumiye Nezareti ile idare-i merkeziye müdüriyeti umumiyesinden yazılan açıklamada hizmeti tasdik edilmiştir. 31 Ocak 1895

Bogos Efendi 17 Eylül 1891 tarihinde 200 kuruş maaşla terfi ederek Divan-ı Umumiye Nezareti iş'ar mübeyyizliğine naklolmuştur. 3 Mart 1899 tarihinden 7 Mart 1899 tarihine kadar 200 kuruş maaştan ayrı olarak üçte birlik yani 66,5 kuruş maaşla ilave memuriyet olarak Yabadabad'da, 26 Mayıs 1899 tarihinden 20 Haziran 1899 tarihine kadar da yine 66,5 kuruş maaşla Zir kazaları divanı umumiye memur vekaletinde bulunmuştur. 21 Haziran 1899 tarihinde 250 kuruş maaş ile terfi ederek Divan-ı Umumiye Nezareti muhasebe mukayyidliğine tayin olmuştur. 14 Eylül 1899 tarihinde 400 kuruş maaşla terfi ederek sandık emaneti muavinliğine naklolduğu Divan-ı Umumiye-i Osmaniye memuriyet şubesinin 8 Temmuz 1902 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁶³

DH. SAİD 160/1

5. 55. BUKRAT EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Bukrat Efendi. Kartallı Mıgırdiç Muhtabyan Efendi'nin oğludur.

H.1257 (1841/42) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

İstanbul Ortaköy Ermeni mektebindeki dersleri tahsil etmiştir Türkçe konuşup, Ermenice yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

3 Mayıs 1887 tarihinde beşinci rütbeden mecidi nişanı zışanıyla ödüllendirilmiştir. 9 Eylül 1901 tarihinde 500 kuruş maaşla ebniye-i seniyye ambarı kalfaları arasına dahil olmuştur. 9 Mart 1907 tarihinde 650 kuruş maaşla ebniye-i seniyye ambarında istihdam olmak üzere Emlak-ı Hümayun Hendesehanesine ressam tayin olarak 25 Aralık 1907 tarihinde maaşı 850 kuruşa çıkarılmıştır.

Ebniye-i seniyye ambarı müdüriyetindeki işlerini iyi bir şekilde yerine getirdiği Hazine-i Hassa-i Şahane Nezareti celilesinden tasdik edilmiştir.

¹⁶³ DH. SAİD d. nr. 56/187 s. 187

1860/61 tarihinde 25 kuruş yevmiye ile Tophane-i Amire'de kağıthane fabrikasında, 1867/68 tarihinde Tophane-i Amire 1874/75 tarihinde Kışla-i Hümayun inşaatında çalıştığına dair maliye nezareti ve Tophane-i Amire müşiriyet celilelerince herhangi bir kayıt ve bilgi yoktur. Ancak 1888 senesinde 285 kuruş haftalıkla çalıştığına dair makamı seraskerinin tezkere-i cevabiyeleri, Ebniye-i Seniyye ambarında çalıştığı müddet, aldığı ücret miktarını açıklayan Ebniye-i Seniyye müdürünün yazısı asıl tercüme-i hal evrakıyla hıfzedilmiştir. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi, beşinci rütbeden mecidi nişanı zişanının beratı, memuriyete tayin tarihi, maaş miktarı ve sonraki kazançları Hazine-i Hassa-i Şahanece yazılarak belirtilmiştir. 19 Ocak 1909¹⁶⁴

DH. SAİD 165/ 339

5. 56. CEZVECİYAN KERUPE EFENDİ

Cezveciyan Kerupe Efendi. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden ve dava vekillerinden Kapril Efendi'nin oğludur

H.1298 (1880/81) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi suretinde yazılıdır.

Ermeni mektebinde okuduktan sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyeye girip buradaki ulum ve fünunu tahsil etmiştir. 1 Eylül 1905 tarih ve 762 numaralı tababet diplomasını almıştır. Türkçe, Ermenice ve Fransızca konuşup yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

30 Mart 1906 tarihinde 600 kuruş maaşla Adana vilayeti dahilinde bulunan Taşucu nahiyesi telgraf tababetine tayin olsa da mabeyn başkitabetinden Adana vilayeti merkez tababetine tayin olması konusunda padişahın isteğini gösteren yazısı Tophane-i Amire müdüriyetince bildirilince 9 Nisan 1906 yine 600 kuruş maaşla Adana vilayeti merkez tababetine tayin olarak 25 Nisan 1906 tarihinde işine başlamıştır.

Memuriyete tayini ve işe başladığı tarihler, maaş miktarı, tababet diploması tarih ve numarasının kayda uygun olduğu Umur-ı Tıbbiye-i Mülkiye Nezareti Sicill-i Ahvâl şubesinin tercüme-i haline yazılan 28 Haziran 1899 tarihli yazıdan anlaşılmiş-

¹⁶⁴ DH. SAİD d. nr. 160/1 s. 1

tır. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı sureti asl tercüme-i hal evrakıyla hıfz edilmiştir. 13 Kasım 1909¹⁶⁵

DH. SAİD 76/ 393

5. 57. CİVANYAN NİŞAN EFENDİ

Civanyan Nişan Efendi. Sarraf Civan Ağa'nın oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletindedir. H.1268 (1851/52) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Üsküdar'da Selamsız Ermeni mektebinde Türkçe, Fransızca, İngilizce, Ermenice, Tarih, Coğrafya derslerini tahsil ederek diploma almıştır. O lisanlar ile konuşup yazdığı ve tercüme yapabildiği tercüme-i hal evrakında yazılıdır. 26 Kasım 1868 tarihinden 31 Mayıs 1875 tarihine kadar 600 kuruş maaşla Bahriye Nezaretine bağlı fenerler idaresi hizmeti kitabesinde bulunmuş ise de istifa ederek işten ayrılmıştır. 1 Haziran 1876 tarihinde 150 kuruş maaşla Tahrirat-ı Hariciye kalemine memur olmuştur. 13 Haziran 1878 tarihinde maaşı 400 kuruşa çıkartılmıştır. 500 kuruş ilave maaş olarak Rusya tebasından bazılarının matlubatını tesviye hizmetinde Babıâli'de oluşturulan komisyon mütercimliğine tayin olmuş, komisyon kalkana kadar burada istihdam etmiştir. Eylül 1878 tarihinde ayrıca 30 lira maaş ve 50 lira yol masrafı ile yine ilave olarak Rumelişarki tahrir-i hudud komisyonu Fransızca kitabetine memur olmuştur. 13 Mart 1880 tarihinde tahrirat-ı hariciye kalemi mahsusatından olmak üzere 971 kuruş maaşla istişare odası halifeliğine nakledilmiştir. 14 Mart 1881 tarihinde maaşı 1088 ve 14 Ağustos 1881 tarihinde 1200 kuruşa çıkarılmıştır. 28 Aralık 1882 tarihinden 12 Mayıs 1883 tarihine kadar 3000 kuruş maaş ve 5000 kuruş yol masrafı ile yine ilave memuriyet olarak Karadağ tahriri hudut komisyonu kitabesinde bulunmuştur. Mayıs 1886 tarihinde 30 lira maaş ve 50 lira yol masrafı olarak ilave memuriyet olarak tekrar Rumelişarki tahriri hudut komisyonu Fransızca kitabesinde bulunmuştur. 2 Kasım 1887 tarihinde 30 lira maaş ile tahrirat-ı hariciye istişare odası muavinliğinde bulunmuştur. 9 Haziran 1888 tarihinde 30 lira maaş ile ilave memuriyet olarak Erzurum tahriri hudut komisyonu Fransızca kitabetine tayin olmuştur. 13 Ocak 1889 tarihinde geçici olarak İstanbul'a gelmiş ve 28 Temmuz 1889 tarihinde yine mahalli memuriyetine giderek 23 Eylül 1889 tarihinde maaşı kesilmiştir. 30 Nisan 1894 tarihinde kalem maaşı 1500 ve 5 Temmuz 1894 tarihinde 1700 kuruşa

¹⁶⁵ DH. SAİD d. nr. 165/339 s. 339

çıkarılmıştır. 13 Mart 1897 tarihinde 1530 kuruşa çıkarılan maaşı ile istişare odasına girerek 22 Ağustos 1898 tarihinde maaşı 1680 kuruşa çıkarılmıştır. 10 Ocak 1883 tarihinde kendisine rütbe-i salise, 8 Haziran 1885 tarihinde rütbe-i saniye sınıf mütemayizi, 21 Eylül 1886 tarihinde dördüncü rütbeden Osmani, iyi hizmetlerinden dolayı 8 Haziran 1892 tarihinde üçüncü rütbeden mecdi nişan ve zişanları ile ödüllendirilmiştir. 9 Kasım 1893 tarihinde terfi ile rütbe-i evveli sınıfı sanisi verilmiştir. Karadağ imaretiyle İran Devleti tarafından verilen dördüncü rütbeden Danilo ve üçüncü rütbeden Şir-i Hurşid nişanlarının Civanyan Efendi tarafından kabulüne dair 1 Ağustos 1883 ve 24 Aralık 1893 tarihlerinde padişah izni uygun görülmüştür. Babıali hukuk müşaviri Kapriel Efendi Hazretleri tarafından yazılan açıklamada Civanyan Efendinin hizmeti sırasında gayretli ve azimli olduğu belirtilmiştir. Fenerler idaresinde çalıştığı süre, maaş miktarı ve istifası Bahriye Nezareti celilesinin 28 Mayıs 1890 tarihli ve harici hizmette bulunduğu süre, maaş miktarı, yol masrafları, maaş düzenlemeleri ve nişanların kabulü hakkındaki padişahın izin tarihleri Hariciye Nezareti celilesi sicil şubesinin 21 Mayıs 1892 ve 27 Mart 1899 tarihli mezkure-i cevabiyeleri ile bildirilmiştir. Babıâli'de müteşekkil tahrirat komisyonu baş kitabesinde bulunmuş olan saadetlü Bedri Efendi Hazretleri tarafından verilen 9 Mayıs 1884 tarihli onaylı evrak, rütbe-i salise, saniye sınıf-ı mütemayizi, dördüncü rütbeden Osmanî nişanı âlisinin verilmiş tarihleri, Divan-ı Hümayun'un 28 Ocak 1886 ve 1896 tarihli mezkure-i cevabiyeleri ile evrak-ı mezkure tercüme-i hal evrakıyla birlikte hıfzedilerek, üçüncü rütbeden mecd-i nişanı zişanıyla rütbe-i evveli sınıfı sanisinin verilmiş tarihlerinin daireye tebliğ olarak oradan padişah kaydına alınarak aynen görülerek iade edilen Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesine tatbik edilmiştir. Civanyan Nişan Efendi'nin maaşı 21 Mayıs 1899 tarihinde 1880 kuruşa, 28 Haziran 1900 tarihinde 2030 kuruşa ve 3 Temmuz 1900 tarihinde 2180 kuruşa çıkarıldığı Hariciye Nezareti sicil şubesinin 5 Mart 1908 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Civanyan Nişan Efendi'nin memuriyetteki vazifesini hakkıyla yaptığı görülerek gayretinden dolayı 28 Ocak 1901 tarihinde üçüncü rütbeden nişanı âli Osmanî ile ödüllendirilmiştir. Civanyan Nişan Efendi'ye Romanya devleti tarafından ikinci rütbeden Korön Dö Romani nişanı verildiği ve 9 Aralık 1904 tarihinde padişahın müsaade ettiği belirtilmiştir.

Civanyan Nişan Efendi'ye 6 Aralık 1887 tarihinde gümüş liyakat madalyası verildiği vukuat pusulasında yazılıdır.¹⁶⁶

DH. SAİD 186/ 37

5. 58. DANYEL HANIMYAN EFENDİ

Danyel Hanımyan Efendi. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Kunduracı Hanımyan Artin Efendi'nin oğludur.

H.1308 (1890/91) yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Gedik Paşa Ermeni mektebinde okuduktan sonra özel olarak ibtidai, rüşdi ve biraz da idadi derslerini görmüştür. Dört sene Fransız Frer mektebine okuduğu ve Türkçe, Fransızca, Ermenice konuşup yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

Darü'l-Fünun-u Osman-i Ulum-ı Tıbbiye şubesinden 13 Mayıs 1911 tarihli 1336 numaralı diplomayı almıştır.

19 Mayıs 1911 tarihinde 600 kuruş maaş ve 400 kuruş tahsisatla Aksaray kazası belediye tababetine tayin olmuştur. 1 Temmuz 1911 tarihinde vazifesine başlamıştır.

Tayin tarihi ve maaş miktarı Umur-ı Tıbbiye-i Mülkiye Sicil şubesi müdüriyetinin tercüme-i hal evrakına yazdığı yazıdan anlaşılabilir. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi ve diplomasının onaylı sureti idare-i umumiyece hıfzedilmiştir.

4 Kasım 1911¹⁶⁷

DH. SAİD 41/215

5. 59. DEMİRCİYAN DİKRAN EFENDİ

Demirciyan Dikran Efendi. Tüccardan ve Ermeni milletinden Nişan Efendi'nin oğludur.

H.1286 (1869) yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Üsküdar'da Ermeni mektebinde ve Mekteb-i Sultanide okuduğu halde diploma alamamış ve lisan mektebine devam etmiştir. Türkçe, Ermenice ve Fransızca okuryazar.

¹⁶⁶ DH. SAİD d. nr. 76/393 s. 393

¹⁶⁷ DH. SAİD d. nr. 186737 s. 37

Ocak 1890 tarihinde 20 yaşında iken mülazemetle Tahrirat-ı hariciye kalemine girmiş ve Nisan 1891 tarihinde 50 kuruş maaş verilerek 4 Ekim 1891 tarihinde 150 kuruşa çıkarılmıştır.

Tahriratı hariciye kitabetinden yazılan açıklamada Demirciyan Dikran Efendi'nin kaleme ait ifadesi tasdik edilmiştir. 1 Eylül 1892

Demirciyan Dikran Efendi'nin maaşının 15 Ocak 1892 tarihinde 250 kuruşa, 9 Ağustos 1892 tarihinde 300 kuruşa, 25 Ağustos 1892 tarihinde 400 kuruşa, 14 Nisan 1895 tarihinde 450 kuruşa çıkarıldığı hariciye sicil şubesinin 22 Ağustos 1899 tarihli vukuat pusulasından anlaşılmıştır. Demirciyan Dikran Efendi'nin memuriyet vazifesini hakkıyla yerine getirdiği görülerek mesaisine bağlı olarak 8 Mart 1900 tarihinde dördüncü rütbeden mecid-i nişan-ı zişanı ile ödüllendirilmiştir. Demirciyan Dikran Efendi'nin maaşının 18 Aralık 1895 tarihinde 500 kuruşa, 14 Temmuz 1896 tarihinde 550 kuruşa, 28 Ekim 1896 tarihinde 625 kuruşa terfi ettiği ve 13 Mart 1897 tarihinde kesilerek 562 kuruşa indirildiği vukuat pusulasından anlaşılmıştır. Demirciyan Dikran Efendi'nin umur-ı ecnebiye memuriyetini hakkıyla yaptığı ve mesaisine bağlı olarak 28 Ekim 1898 tarihinde rütbe-i salise tevciye buyrulmuştur. Demirciyan Dikran Efendi'nin memuriyet hizmetini hakkıyla yaptığı görülerek 14 Ocak 1899 tarihinde dördüncü rütbeden nişan-ı ali osmani ile ödüllendirilmiştir.

Demirciyan Dikran Efendi'nin maaşı 16 Kasım 1899 tarihinde 662 kuruşa çıkarıldığı şube-i mezkurenin 10 Haziran 1907 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Demirciyan Dikran Efendi'ye Sırp hükümeti tarafından verilen dördüncü rütbeden Takva nişanın kabulü hususuna dair 24 Mayıs 1900 tarihinde padişah izni çıkmıştır.

Demirciyan Dikran Efendi'nin maaşının 7 Ağustos 1900 tarihinde 762 kuruşa çıkarıldığı vukuat pusulasında gösterilmiştir. Romanya hükümeti tarafından verilen üçüncü rütbeden “Koron Dö Romani” nişanının kabul hususuna dair 15 Haziran 1904 tarihinde padişah izni çıkmıştır.

Demirciyan Dikran Efendi'nin maaşının 15 Ağustos 1904 tarihinde 812 kuruşa çıkarıldığı mezkur vukuat pusulasından anlaşılmıştır.

Demirciyan Dikran Efendi'nin Yunan hükümeti tarafından verilen üçüncü rütbeden “komodör!” nişanının kabulü hususuna dair 20 Mayıs 1905 tarihinde padişah izni çıkmıştır.

Demirciyan Dikran Efendi'nin maaşı 4 Ekim 1905 tarihinde 912 kuruşa ve 15 Kasım 1906 tarihinde 1012 kuruşa çıkarıldığı zikrolunan pusuladan anlaşılmıştır.¹⁶⁸

DH. SAİD 62/239

5. 60. DİKİRAN ANSURYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Dikran Ansuryan Efendi. Esnaftan Aleksan'ın oğludur.

H.1279 (1862-1863) yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Millet mektebindeki dersleri okumuştur. Türkçe, Fransızca ve Ermenice okuryazar.

1880-1881 senesinde 19 yaşında iken mülazemetle Beyoğlu telgrafhanesine girip 27 Haziran 1884 tarihinde 150 kuruş maaşla Beyoğlu merkezi lisan-ı ecnebi muhabere memuriyetine tayin olmuştur. 13 Ekim 1885 tarihinde maaşı 200 kuruşa ve 13 Şubat 1889 tarihinde 250 kuruşa ve 17 Haziran 1892 tarihinde 270 kuruşa çıkarılan maaşıyla Beyoğlu lisan-ı ecnebi sevk memuru olmuştur.

İstanbul telgraf ve posta başmüdüriyeti vekaletinden işine devam ettiği tasdik edilerek, Telgraf ve Posta Nezaretinden evrakının içeriği incelenip kayda uygun olduğu yazılmıştır. 30 Temmuz 1895

Dikran Ansuryan Efendi'nin maaşı 12 Temmuz 1895 tarihinde 295 kuruşa çıkarılmıştır.

Dikran Ansuryan Efendi 16 Ağustos 1896 tarihinde maaşı ve yer değiştirmek suretiyle Rodos telgraf ve posta merkezi muhaberatı ecnebiye memuriyetine nakil olmuştur.

Dikran Ansuryan Efendi'nin 23 Ekim 1905 tarihinde 700 kuruş maaşla Halep vilayeti merkezinde fav hattı Hereke muhabere memur muavinliğine nakil edildiği 3 Şubat 1907 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁶⁹

¹⁶⁸ DH. SAİD d. nr. 41/215 s. 215

¹⁶⁹ DH. SAİD d. nr. 62/239 s. 239

DH. SAİD 62/253

5. 61. DİKRAN ARAKLİYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Dikran Arakliyan Efendi. Esnaftan Arakliyan Ağa'nın oğludur.

H.1268 (1851-1852) İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Özel okulda okumuştur. Türkçe, Ermenice ve Fransızca okuryazar.

13 Şubat 1877 tarihinde 26 yaşında iken 200 kuruş maaşla Beyoğlu telgraf merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine tayin olmuştur. 13 Aralık 1877 tarihinde 200 kuruş maaşla Galata İttihad postahanesi teahhüd memuriyetine nakil olmuştur. 14 Mart 1880 tarihinde 160 kuruşa indirilen maaşı 7 Şubat 1881 tarihinde 400 kuruşa çıkarılmıştır. 19 Nisan 1882 tarihinde 500 kuruş maaşla Galata postahanesi mekatib-i mevrude ve mersule memuriyetine ve 27 Ağustos 1888 tarihinde 700 kuruş maaşla iade ve teahhüdi mekatib memuriyetine nakil olmuştur. 23 Kasım 1891 tarihinde 800 kuruşa çıkarılan maaşıyla Galata postahanesi iddihad-ı mersule ve yol idaresi baş memuriyetinde bulunmuştur.

Galata Postahanesi müdüriyetiyle Telgraf ve Posta Nezaretinden tercüme-i hal evrakının kayda uygun olduğu tasdik edilmiştir. 6 Ağustos 1895

Dikran Arakliyan Efendi'nin maaşının 19 Mart 1896 tarihinde 900 kuruşa çıkarıldığı ve maaşının 13 Mart 1897 tarihinde kesilerek 810 kuruşa indirildiği telgraf ve posta sicil şubesinin Nisan 1897 ve Mayıs 1897 tarihli vukuat pusulalarında gösterilmiştir.

Dikran Arakliyan Efendi'nin maaşı 22 Mart 1895 tarihinde 840 kuruşa çıkarıldığı telgraf ve posta sicil şubesinin 3 Nisan 1895 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Dikran Arakliyan Efendi'nin maaşı 14 Mart 1901 tarihinde 860 kuruşa çıkarıldığı telgraf ve posta sicil şubesinin 12 Mayıs 1901 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Dikran Arakliyan Efendi'ye 5 Aralık 1908 tarihinde gümüş liyakat madalyası ihsan buyrularak maaşı 8 Ağustos 1905 tarihinde 900 kuruşa çıkarıldığı telgraf ve posta sicil şubesinin 3 Şubat 1907 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Dikran Arakliyan Efendi'nin 26 Eylül 1909 tarihinde icra kılınan düzenlemede 1300 kuruş maaşla İstanbul postahanesi ittihat dairesi baş memurluğuna terfi ederek 23 Ocak 1910 tarihinde maaşıyla Beyoğlu posta baş memurluğuna nakil olduğu 18 Mart 1912 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.¹⁷⁰

DH. SAİD 63/61

5. 62. DİKRAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Dikran Efendi. Sarraf Manuk Ağa'nın oğludur.

H.1286 (Mayıs 1869) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Üsküdar'da icadiye mektebi rüşdiyesiyle Gurkenyan Ermeni mektebinde okumuştur. Türkçe okuryazar. Rumca, Ermenice ve Fransızca konuşur.

5 Ekim 1888 tarihinde 20 yaşında Gelibolu rüsumat idaresine mülazemetle alınıp 16 Eylül 1889 tarihinde 150 kuruş maaş ile idare-i mezkure mubassır muaviniğine ve 28 Temmuz 1890 tarihinde 250 kuruş maaşla manifesto memuriyetine tayin olmuştur.

Edirne Rüsumat Nezaretinden böyle hareket etmekte olduğu ve tercüme-i hal içeriğinin kayda uygunluğu tasdik edilerek Edirne vilayet ve rüsumat emaneti celilelerinden doğrulanmıştır. 1 Eylül 1895¹⁷¹

DH. SAİD 54/285

5. 63. DİKRAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Dikran Efendi. Mardiros Efendi'nin oğludur.

H.1289 (Eylül 1871) senesinde İstanbul'da doğmuştur.

Millet mektebinde ve Mülkiye-i Şahanedeki dersleri okumuştur. Türkçe ve Fransızca okuryazar.

13 Ocak 1886 tarihinde 14 yaşında iken 1000 kuruş maaşla Ticaret ve Nafia Nezaret celilesi tercüme-i funun kalemine tayin olmuştur. 13 Ocak 1887 tarihinde kalemi mezkurun nüfus-ı hasbiyle açıkta kalmış ve 6 Haziran 1887 tarihinde 600

¹⁷⁰ DH. SAİD d. nr. 62/253 s. 253

¹⁷¹ DH. SAİD d. nr. 63/61 s. 61

kuruş maaşla Telgraf ve Posta Nezareti tahrirat-ı ecnebiye kalemine alınmıştır. 8 Kasım 1888 tarihinde maaşı 700 kuruşa ve 2 Mart 1890 tarihinde 750 kuruşa ve 27 Ekim 1891 tarihinde 800 kuruşa çıkarılmıştır.

Nafia Nezareti celilesinden hizmeti Orman ve Maadin Nezareti celilesinden ayrılan isti'lama gelen 10 numaralı ve 15 Temmuz 1893 tarihli tezkere-i cevabiyede tasdik edilmiştir.

Tahrirat-ı ecnebiye kalemi müdüriyetinden vazifesinde gayretli olduğu tasdik edilerek, Telgraf ve Posta Nezaretinin tercüme-i hal evrakı içeriği incelenerek kayda uygun olduğu yazılmıştır.

Mekteb-i Mülkiye-i Şahaneden aldığı diplomanın sureti şubede saklıdır. 16 Aralık 1894

Dikran Efendi'nin maaşı 5 Mart 1895 tarihinde 830 kuruşa çıkarılmıştır.

Dikran Efendi'nin maaşının 13 Mart 1897 tarihinde kesilerek 747 kuruşa indirildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 17 Mayıs 1897 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Dikran Efendi'nin maaşı 14 Ocak 1900 tarihinde 800 kuruşa çıkarılmış ve 15 Nisan 1902 tarihinde maaşıyla Telgraf ve Posta Nezareti posta mesalihi kalemine nakil edildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 27 Haziran 1904 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Dikran Efendi'nin maaşı 14 Mayıs 1903 tarihinde 1050 kuruşa çıkarıldığı telgraf ve posta sicil 26 Şubat 1906 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Dikran Efendi'nin maaşı 5 Mart 1895 tarihinde 800 kuruşa indirilmiştir. 13 Mart 1897 tarihinde maaşı kesilerek 747 kuruşa indirilmiş ve 14 Ocak 1900 tarihinde 800 kuruşa çıkarılmıştır. 15 Nisan 1902 tarihinde maaşıyla Nezareti posta mesalihi yükleme kalemine naklolmuştur. Maaşı 14 Mayıs 1903 tarihinde 1050 kuruşa çıkarıldığı ve 5 Kasım 1903 tarihinde gümüş liyakat madalyası ile ödüllendirildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 17 Nisan 1895, 17 Mayıs 1897, 23 Ağustos 1899, 19 Ağustos 1902 ve 17 Ekim 1906 tarihli vukuat pusulalarında gösterilmiştir.

Dikran Efendi 13 Eylül 1903 tarihinde rütbe-i saniye ile ödüllendirilmiştir. Dikran Efendi'nin sicil olan tercüme-i hal evrakında doğum tarihi 1872 yılı gösteril-

miş ise de nüfus tezkeresine yazılmadığından Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde doğum tarihi 1866 yılı olduğu görülerek eklenmiştir.

Dikran Efendi sicill-i ahval memurini komisyonunun mazbatası gereği Dâhiliye Nezareti celilesinden yazılan yazı üzerine padişah izni ile 31 Ocak 1909 tarihinde 4500 kuruş maaşla Mamuretü'l Aziz (Elazığ) vilayeti vali muavinliğine terfi etmiştir.

Dikran Efendi 14 Ağustos 1909 tarihinde memuriyetinin kaldırılmasıyla açıkta kalmıştır.

Dikran Efendi 20 Nisan 1909 tarihinde 3500 kuruş maaşla vali muavinliğinde işe başlayıp 23 Ağustos 1909 tarihinde işten ayrıldığı zimmetinde herhangi bir şey olmadığı ve vazifesini hakkıyla yerine getirdiği Mamuretü'l Aziz vilayeti meclis idaresinin Sicill-i Ahvâl İdaresi Umumiyesince aynen görülerek iade edilen 30 Ağustos 1909 tarihli mazbatasında gösterilmiştir.

Dikran Efendi'ye 24 Ağustos 1909 tarihinde 1250 kuruş mağduliyet maaşı tahsis edilerek 23 Mayıs 1910 tarihinde yüzde elli zam yapılarak maaşının 1875 kuruşa çıkarıldığı dâhiliye muhasebesinin 8 Haziran 1910 tarihli mezkure-i cevabiyesinde gösterilmiştir.

Dedeğaç Sancağı mutasarrıflığına tayini hakkında dahiliye nezaretinin izni üzerine 2 Haziran 1910 tarihinde 4000 kuruş maaşla Dedeğaç mutasarrıflığına tayin olmuştur.

Dikran Efendi işinde keyfi davranmasından dolayı orada işine devam etmesinin caiz olamayacağı ve Dedeğaç mutasarrıflığına başka birinin tayini Edirne vilayeti vekaletinden bildirilerek 27 Ekim 1911 tarihinde maaşıyla Gümüşhane Sancağı mutasarrıflığına naklolmuştur.

Dikran Efendi'nin 12 Haziran 1910 tarihinden 13 Kasım 1911 tarihine kadar aslen ve bu tarihten önce 7 Kasım 1911 tarihine kadar vekaleten Dedeğaç Sancağı mutasarrıflığında bulunup aidatı tekaüdiyeye ait herhangi bir zimmet ve ilişkisi olmadığı bölgedeki meclis idaresinden görülerek iade edilen 8 Kasım 1911 tarihli mazbatasından anlaşılmıştır. Dikran Efendi'nin maaşı 14 Aralık 1911 tarihinde itibaren 5000 kuruşa çıkarıldığı dahiliye muhasebe müdüriyetinden 9 Aralık 1912 tarihinde gönderilen yazıdan ve 8 Aralık 1912 tarihli defterden anlaşılmıştır.

Dikran Efendi İntihab-ı Mebusan muamelelerinde önemli derecede bir tesir icra edememiş olup Ermenilere ait ruhani meselelere ve eğitime müdahale ederek reisi ruhani tarafını şiddetle savunmuştur. Bu durum şikayet edildiğinden ve çeşitli ifadelerden başka Trabzon vilayetinden gelen yazıda tercüme-i hali ba-tedkik edilerek Umur-ı Mülkiyede idam muvaffakiyeti münfehim olmuş ve mukaddema bulunduğu Dedeğaç mutasarrıflığından şikayetle kaldırılmış olduğu gibi iş bu mutasarrıflıkta dahi çalışamayacağı vilayetin cümle-i işarının olmasına ve ahali mahalle tarafından dahi hakkında idamı hoşnudi beyanıyla şikayet tevali eylemesine mebni mutasarrıflıkta istihdamı muvafık görülemediğinden ve zaten Posta ve Telgraf Nezareti posta mesalihi kaleminden neşat ederek yirmi beş sene beş aydan ibaret olan hizmetinin son iki sene dokuz ayını Mülkiye hizmetinde geçirdiği anlaşıldığından yine Posta ve Telgraf Nezaretinde istihdam olunmak üzere 12 Ocak 1913 tarihinde azledilerek yerine başkası tayin olmuştur.

Dikran Efendi 9 Aralık 1911 tarihinden 13 Aralık 1911 tarihine kadar 4000 kuruş ve 14 Aralık 1911 tarihinden 11 Ocak 1913 tarihine kadar 5000 kuruş maaşla aslen ve 12 Ocak 1913 tarihinden 3 Şubat 1913 tarihine kadar 2000 kuruş yarım maaşla vekâleten Gümüşhane mutasarrıflığında bulunmuştur. Zimmet ve ilişkisi olmadığı, vazifesini hakkıyla yaptığı mahalli meclis idaresinin 9 Şubat 1913 tarihli mazbatasından anlaşılmıştır. Mazbatasına ile gönüllü ifradı kaydı ve mekari hayvanlarının tedarik edilmesi, gönderilmesi ve alınması hususundaki hizmetini takdiren Trabzon vilayeti valiliğiyle üçüncü ordu müşiriyetinden kendisine yazılan 13 Aralık 1912, 27 Kasım 1912, 2 Aralık 1912 ve 18 Aralık 1912 tarihli dört adet telgrafname aynen görülerek iade edilmiştir. 1 Mayıs 1912

Dikran Efendi'ye 4 Şubat 1913 tarihinden itibaren 1666 kuruş mağduliyet maaşı tahsis edildiği tahsisatı zatiye müdüriyetinden 27 Mart 1913 tarihli yazıyla bildirilmiştir. 3 Kasım 1913¹⁷²

DH. SAİD 58/ 363

5. 64. DİKRAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Dikran Efendi. Serope Ağa'nın oğludur.

H.1271 (1854-1855) senesinde İstanbul'da doğmuştur.

¹⁷² DH. SAİD d. nr. 54/285 s. 285

Ermeni mektebindeki dersleri okumuştur. Türkçe ve Fransızca okuryazar. 1878-1879 senesinde 25 yaşında iken mülazemetle Halep telgraf merkezine girip 22 Eylül 1882 tarihinde 500 kuruş maaşla Halep telgraf merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine naklolmuştur. 7 Nisan 1886 tarihinde maaşıyla Beyrut ve 21 Ocak 1888 tarihinde yine o maaşla Lazikiyye ve 13 Eylül 1889 tarihinde Beyrut merkezleri muhaberet-ı ecnebiye memuriyetlerine tayin olmuştur.

Telgraf ve Posta baş müdüriyetiyle Telgraf ve Posta Nezaretinin tercüme-i hal evrakının içeriğinin uygun olduğu tasdik olmuştur. 20 Mart 1895

Dikran Efendi hareketinde itaatsizlik ve ahlaksız davranışları neticesinde amirinin emrini dinlemediğinden 27 Mayıs 1899 tarihinde azledilmiştir.¹⁷³

DH. SAİD 84/31

5. 65. DİKRAN KAKMACIYAN EFENDİ

Dikran Kakmacıyan Efendi Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden şirketi Hayriye bileçisi Kırkor Ağa'nın oğludur.

H.1286 (29 Ekim 1869) İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

İstanbul Hamidiye Ticaret mektebinde okuyarak diploma almıştır. Türkçe okuryazar.

13 Mayıs 1890 tarihinde 21 yaşında iken mülazemetle Galata gümrüğü nezareti manifesto kalemine girmiştir. 10 Mart 1892 tarihinde 240 kuruş maaş ile Gümrük Nezareti iskele ithalat mukayyidi olmuştur. Galata Gümrüğü Nezaretinden yazılan açıklamaya göre rüsumat emaneti celilesinden Dikran Efendi'nin hizmetindeki iyi hali tasdik edilmiştir. Hamidiye Ticaret mektebi diplomasıyla Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin Galata gümrüğü nezaretinden tasdikli suretleri asıl tercüme-i hal evrakıyla saklıdır. 25 Ocak 1897

Dikran Efendi'nin maaşının 2 Nisan 1907 tarihinde 250 kuruşa çıkarıldığı Rüsumatı Sicill-i Ahvâl şubesinin vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Dikran Efendi memuriyetine on beş gün geç gelmesinden dolayı 18 Kasım 1896 tarihinde azledilmiştir. 22 Nisan 1897 tarihinde maaşıyla tekrar yine vazifesine

¹⁷³ DH. SAİD d. nr. 58/363 s. 363

taýin edildiđi Rüsumat-ı Sicil Őubesinin 12 Ocak 1899 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiŐtir.

Dikran Efendi'nin 21 Mart 1910 tarihinde İstanbul'da icra kılınan düzenlemede istihdam olmak üzere maaşıyla kadro açığına çıkarıldığı 13 Temmuz 1906 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.¹⁷⁴

DH. SAİD 58/79

5. 66. DİKİRAN PAPASYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti tebasından ve Ermeni milletinden Dikran Papaysan Efendi. Manoel Ağa'nın oğludur.

H.1290 (1873-1874) senesinde İstanbul'da doğmuştur.

Millet mektebindeki dersleri okumuştur. Türkçe, Ermenice, Fransızca ve Rumca okuryazar.

31 Temmuz 1888 tarihinde 15 yaşında iken 100 kuruş maaşla Beyoğlu merkezi muhabere memuriyetine tayin olmuştur. 13 Şubat 1889 tarihinde maaşı 150 kuruşa çıkarılmıştır. 13 Mart 1890 tarihinde zuhurat tertibinden 500 kuruş aylık ile İzmit ve 24 Ağustos 1890 tarihinde yine 500 kuruş aylıkla Sabanca Şimendifer mevkuaları muhabere memuriyetlerinde bulunmuştur. 31 Ağustos 1890 tarihinde memuriyetinin kaldırılmasıyla 14 Aralık 1890 tarihinde 150 kuruş maaşla Beyoğlu merkezi muhabere memuriyetine tayin olmuştur. 26 Mayıs 1891 tarihinde maaşı 190 kuruşa çıkarılmıştır.

İstanbul telgraf ve posta baş müdür vekili Mahmut Efendi tarafından vazifesine devam ettiği tasdik edilerek, Telgraf ve Posta Nazırı Hasan Ali Efendi Hazretleri tarafından da tercüme-i hal evrakı içeriği sicil kalemince yapılan incelemeye göre kaydının uygun olduğu belirtilmiştir. 30 Ocak 1895

Dikran Papasyan Efendi'nin Filibe telgraf memurları hakkında çirkin sözler söylediği Bulgaristan idaresince ayrılan kağıtlarının sureti tercümesinden anlaşılmış olup bu durum tekrar eder ise azledilmek üzere 20 Haziran 1893 on beş günlük maaşı kesilmiştir.

---

¹⁷⁴ DH. SAİD d. nr. 84/31 s. 31

Dikran Papasyan Efendi 10 Aralık 1893 tarihinde 600 kuruş maaş ile İşkodra vilayeti tuz telgraf merkezi muhaberatı ecnebiye memuriyetine nakledilmiştir.

Dikran Papasyan Efendi 2 Şubat 1896 tarihinde 600 kuruş maaşla Lazikiyye telgraf ve posta merkezi muhaberatı ecnebiye memuriyetine nakledilmiştir. Maaşının 14 Mart 1897 tarihinde kesilerek 540 kuruşa indirildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 9 Mayıs 1897 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Dikran Papasyan Efendi adaba ve memuriyetine yakışmayan itaatsizlikte bulunduğundan dolayı bir müddet ıslah-ı nüfus etmek üzere 20 Kasım 1898 tarihinde idareten açığa çıkarılmıştır. 25 Eylül 1899 tarihinde yine 540 kuruş maaşla Manastır vilayeti telgraf ve posta merkezi muhaberatı ecnebiye seyr memuriyetine tayin olmuştur. 27 Nisan 1901 tarihinde 630 kuruş maaşla Selanik vilayeti telgraf ve posta merkezi ittihad-ı mekatib mevruide memurluğuna atanmıştır. İttihad-ı mekatib mevruide memurluğunu yerine getirmekte aciz kalmasından dolayı 17 Ağustos 1901 tarihinde 540 kuruş maaşla Manastır vilayeti telgraf ve posta merkezi sınıfılığına nakil edilmiştir. Ortaya çıkan ihanetkarane hareketinin incelenmesinden dolayı 21 Mayıs 1902 tarihinde idareten azledildiği şube-i mezkurenin 11 Mart 1900 ve 6 Eylül 1902 tarihli vukuat pusulalarında beyan edilmiştir.

Dikran Papasyan Efendi yazılı olduğu üzere Manastır vilayeti telgraf ve posta merkezi şefliğinden hakkında var olan şikayet üzerine mahkemeye alınarak Selanik heyeti ithamiesince şikayeti gerçek olmayıp hakkındaki mahkemenin kaldırılmasına muhakemesine karar verilmesi üzerine 5 Ekim 1903 tarihinde 550 kuruş maaşla Hüdavendigar vilayeti telgraf ve posta merkezi muhaberat-ı ecnebiye baş memurluğuna tayini icra kılındığı şube-i merkumenin 9 Mart 1906 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁷⁵

DH. SAİD 96/219

5. 67. DİKRAM SARAFİM EFENDİ

Dikran Sarafim Efendi. Kıraathane sahibi Sarafim Efendi'nin oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletindedir.

---

¹⁷⁵ DH. SAİD d. nr. 58/79 s. 79

H.1280 (1863-1864) senesinde İstanbul'da dünya'ya geldiği Nüfus-ı tezkeriyi osmaniyesi suretinde yazılıdır.

Hukuka ait başlangıç bilgilerini Ermeni mektebinde okumuştur. Daha sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahanedeki dersleri okuyarak 23 Mayıs 1885 tarihinde 179 numaralı tababet diplomasını almıştır. Ermeniceden başka Türkçe ve Fransızca okuyup yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

13 Mart 1886 tarihinde fahri olarak Beyoğlu mutasarrıflığı Etıbba dairesine devam etmiştir. 14 Temmuz 1888 tarihinde 600 kuruş maaşla etıbba dairesi tababetine tayin olmuştur. 28 Ağustos 1888 tarihinde beşinci rütbeden mecdi nişan ve zışanı 25 Ağustos 1892 tarihinde rütbe-i salise ile ödüllendirilmiştir. 30 Temmuz 1895 tarihinde maaşı 650 kuruşa çıkarılmıştır. 13 Mart 1897 tarihindeki düzenlemede maaşı 675 kuruşa çıkarılmıştır.

Tababete mülazemetle başladığı tarih ve maaş miktarı Beyoğlu mutasarrıflığı tababet odasından verilen 19 Kasım 1894 tarihli diplomayla Zabtiye Nezareti Aliyyesinin 23 Şubat 1901 tarihli tezkeresinde ve rütbe-i salise ile beşinci rütbeden nişan ve zışanını alış tarihleri 12 Şubat 1901 tarihli müzekkere-i müzeyyelesinden ve mahalli vilayeti nüfus-ı tezkeresi osmaniyesi suretinden anlaşılmıştır. Evrakı mezkure ile tababet diplomasının onaylı sureti tercüme-i hal evrakıyla birlikte hıfz edilmiştir.

Dikram Sarafim Efendi tarafından düzenlenen ve verilen tercüme-i hal evrakında 29 Mayıs 1895 tarihinden itibaren sekiz ay kadar fahri olarak altıncı daire belediye gureba hastanesine devam ettiği yazılı ise de bu konuda resmi evrak gösterilmemiştir. 23 Mart 1901

Dikram Efendi atlatılmış olan kolera hastalığı esnasında devairi belediyede müteşekkil heyet-i sıhhiyede hakkıyla hizmet ederek gayret gösterdiği için 12 Eylül 1894 tarihinde terfi ederek rütbe-i salise sınıf-ı sanisi ile ödüllendirilmiştir.

Dikram Efendi'ye mesaisinde ödüle layık görülmesinden dolayı 4 Temmuz 1902 tarihinde dördüncü rütbeden nişanı ali osmani ile ödüllendirildiği komisyonca görülerek iade edilen padişah beratında gösterilmiştir.

Dikram Efendi'nin 14 Ağustos 1909 tarihinde icra kılınan düzenlemede 1000 kuruş maaşla Beyoğlu polis müdüriyeti tababetine naklolarak işe başladığı ve

maaşının 29 Aralık 1909 tarihinde 1200 kuruşa çıkarıldığı Tıbbiye-i Mülkiye Sicil Şubesinin 25 Mart 1911 tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir.¹⁷⁶

DH. SAİD 69/ 293

5. 68. DİKİRAN VARTANYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Dikran Vartanyan Efendi. İstanbul-lu Bogos Efendi'nin oğludur.

H.1290 (1873-1874) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır. Millet mektebindeki dersleri okumuştur. Türkçe ve Fransızca okuryazar.

1891/92 tarihinde 19 yaşında iken Beyoğlu telgraf merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyeti yardımcılığında mülazemetle bulunmuştur. 10 Eylül 1893 tarihinden 18 Temmuz 1894 tarihine kadar 150 kuruş geçici maaş ile çalışmıştır. 19 Ağustos 1894 tarihinde 100 kuruş maaş tahsis olmuştur. 31 Temmuz 1895 tarihinde 500 kuruş aylıkla Girit vilayetinde resmi telgraf ve posta merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine gönderilmiştir.

Telgraf ve Posta Nezaretinden vazifesine böyle devam ettiği tasdik olmuştur.

Telgraf ve Posta Nezaretindeki memuriyeti sicil ve muhasebe kalemleri kaydına uygundur. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi şubece aynen görülüp kendisine iade edilmiştir. 11 Ağustos 1896¹⁷⁷

DH. SAİD 125/253

5. 69. DİRAN EFENDİ

Diran Efendi. Sınıf-ı rehabiliyetten Simon Efendi'nin oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletindedir.

H.1271 (1854-1855) İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi suretinde yazılıdır.

¹⁷⁶ DH. SAİD d. nr. 96/219 s. 219

¹⁷⁷ DH. SAİD d. nr. 69/293 s. 293

Patrikhane mektebindeki dersleri okuduktan sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane-i İdadi ve harbiyesindeki dersleri okuyarak diploma almıştır. Türkçe, Ermenice ve Fransızca yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

22 Haziran 1882 tarihinde yüzbaşı rütbesi verilmiştir. Haydarpaşa hastanesine memur edilerek 10 Mart 1884 tarihinde sol kol ağalık mahsusatıyla Malatya hastanesine tayin ve 26 Aralık 1884 tarihinde rütbesinin sol kol ağalığına terfiyle altıncı orduyu hümayun merkez hastanesi ve 3 Nisan 1887 tarihinde orduyu hümayun süvari otuz ikinci alayına naklolmuştur. 4 Eylül 1888 tarihinde rütbesi sağ kolağalığına terfi ederek 3 Kasım 1889 tarihinde beşinci rütbeden bir adet mecidi nişanı zişanı ile ödüllendirilmiştir. 9 Ağustos 1891 tarihinde rütbe-i halisiyle hassa süvari birinci alayına ve 17 Eylül 1891 tarihinde Haydarpaşa hastanesine naklolmuştur. 14 Aralık 1893 tarihinde ilave memuriyet olarak Hereke-i fabrika-ı hümayun tababetine tayin olmuştur. 21 Temmuz 1898 tarihinde terfi ederek kendisine binbaşı rütbesi verilmiştir. 20 Temmuz 1898 tarihinde Yunan muhabere madalyası ihsan ve 2 Ekim 1898 tarihinde mezkur fabrikada tesis buyrulan hastane tabib evvelliğine naklolmuştur. 15 Kasım 1898 tarihinde 500 kuruş tahsisat ve 17 Temmuz 1900 tarihinde kendisine kaymakamlık rütbesi verilmiştir.

Hereke fabrika-i hümayunu müdüriyetinden vazifesini hakkıyla yaptığı yazılarak, Fabrika-i Hassa-i Şahane-i Nezareti aliyesinden onaylanmıştır.

Hizmeti, maaşı ve tayin tarihine dair makam-ı valayı seraskeriden 13 Aralık 1900 tarihli tezkere cevabı, emlakı hümayun kaleminin yazısı, sahip olduğu rütbe ve nişanlarının beratı hümayunu, Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi ve mektep diplomasının onaylı sureti asıl tercüme-i hal evrakıyla saklıdır. 12 Mayıs 1906

Diran Efendi'nin iyi hizmetinden dolayı 26 Kasım 1903 tarihinde Miralaylık rütbesi aldığı Hazine-i Hassa Nezareti celilesi sicil şubesinin 5 Ocak 1908 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁷⁸

DH. SAİD 53/ 23

5. 70. DİRAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Diran Efendi. Simon Mikailyan Efendi'nin oğludur.

¹⁷⁸ DH. SAİD d. nr. 125/253 s. 253

H. 1274 (1857-1858) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezke-re-i osmaniyesinde yazılıdır.

İstanbul'da Yonarsan Kolcin adlı mektepte okuduktan sonra Mekteb-i Sultaniye turuk-ı meabir sınıfında okuyup mühendislik diploması almıştır. Türkçe, Fransızca ve İngilizce okuryazar.

14 Eylül 1881 tarihinde 24 yaşında 1250 kuruş maaşla Trabzon vilayeti üçüncü sınıf mühendisliğine tayin olmuştur. 25 Mayıs 1883 tarihinde istifa etmiştir. 4 Ekim 1883 tarihinde 1250 kuruş maaşla Aydın vilayeti üçüncü sınıf mühendisliğine tayin olmuştur. 13 Mayıs 1886 tarihinde işinden ayrılarak 23 Ocak 1887 tarihinde 1500 kuruş maaşla Ankara vilayeti ikinci sınıf mühendisliğine tayin olmuştur. 8 Eylül 1889 tarihinde istifa ederek 13 Ekim 1889 tarihinde 1500 kuruş maaşla Suriye vilayeti ikinci sınıf mühendisliğine tayin olmuştur. 13 Mart 1890 tarihinde teşkilat tarafından maaşı 1250 kuruşa indirilmiştir.

Suriye vilayeti sermühendisliğiyle turuk-ı meabir müdüriyetinden yazılan açıklamada Diran Efendi'nin ifadesinin doğruluğu tasdik edilerek, açıklama ticaret ve Nafia Nezareti celilesinden de doğrulanmıştır.

Diran Efendi'nin Nüfus-ı tezke-re-i osmaniyesi, turuk-ı meabir mektep diplomasının onaylı sureti, adı geçen memuriyetlere tayin tarihi, maaş miktarı ve istifa sebeplerine dair Aydın ve Ankara vilayetlerinin yazılı cevapları nezareti celile-i muhasebesinin yazısı tercüme-i hal evrakıyla saklıdır. 10 Ekim 1894¹⁷⁹

DH. SAİD 161/ 75

5. 71. DİRAN ERDAŞİS EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Diran Erdaşis Efendi. Aragel Efendi'nin oğludur.

H.1302 (1884-1885) senesinde İstanbul'da doğduğu Nüfus-ı tezke-re-i osmaniyesinde yazılıdır.

Millet mektebiyle Üsküdar'daki Fransız Frerler mektebinde üç sene ve Kadıköy'deki Katolik Muhtaris mektebinde iki sene okuduğu ve Türkçe, Fransızca, İngilizce ve Ermenice okuryazar olduğu tercüme-i halinde yazılıdır.

---

¹⁷⁹ DH. SAİD d. nr. 53/23 s. 23

1907 yılında İstanbul telgraf merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyeti yardımcılığına mülazemetle devam edip 21 Temmuz 1908 tarihinde 100 kuruş maaşla işe başlamıştır.

Telgraf ve Posta Nezaretinden vazifesine devam ettiği tasdik olmuştur.

İstanbul telgraf merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyeti sicil ve muhasebe kalemlerinin kaydına uygun olup Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi şubece aynen görülmek kendisine iade edilmiştir. 22 Temmuz 1909¹⁸⁰

DH. SAİD 70/93

5. 72. DİRAN MİSAK EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Diran Misak Efendi. Sarraf Bedros Ağa'nın oğludur.

H.1264 (1847-1848) senesinde İstanbul'da doğduğu Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Beyoğlu'nda Fransız mektebindeki dersleri okumuştur. Türkçe, Fransızca ve İtalyanca okuryazar.

14 Temmuz 1882 tarihinde 35 yaşında iken 250 kuruş maaşla Galata postahanesi ittihad memuriyetine tayin olmuştur. 13 Şubat 1886 tarihinde 400 kuruş aylıkla postahane-i mezkur da posta memuriyetine naklolmuştur. 27 Ağustos 1888 tarihinde maaşı 500 kuruşa çıkarılmıştır.

Galata postahanesi müdür vekaletiyle Telgraf ve Posta Nezaretlerinden vazifesine böyle devam ettiği tasdik olmuştur.

Memuriyeti sicil ve muhasebe kalemleri kaydına uygundur.

Şubece aynen görülen Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi kendisine iade edilmiştir. 12 Ağustos 1896

Diran Misak Efendi'nin 11 Haziran 1898 tarihinde vefat ettiği Telgraf ve Posta sicil şubesinin 19 Mart 1897 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁸¹

¹⁸⁰ DH. SAİD d. nr. 161775 s. 75

¹⁸¹ DH. SAİD d. nr. 70/93 s. 93

DH. SAİD 179/ 487

5. 73. DİRTAR BOGOSYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Dirtar Bogosyan Efendi. Adliye Nezareti celilesi Ticaret Mahkemesi muhasebe muavini Bogosyan Efendi'nin oğludur.

H.1301 (1883-1884) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Millet mektebindeki dersleri okumuştur. Üsküdar Fransız mektebinde altı sene ve Üsküdar rüştiye mektebinde iki sene kadar okuyarak tasdikname alarak ihraç olmuştur. Ancak büyük yangında tasdiknamelerinin yandığı tercüme-i halinde yazılıdır. Bursa Ziraat Ameliyat mektebinden 13 Ağustos 1893 tarihinde diploma ve Sarıyer Darü'l-tahsil mektebinden 28 Nisan 1904 tarihinde tasdikname almıştır. Türkçe, Ermenice ve Fransızca okuryazar. Rumca konuşur.

1908-1909 Beyoğlu telgrafhanesi muhaberat-ı ecnebiye memur yardımcılığına mülazametle girmiştir. 26 Eylül 1909 tarihindeki düzenlemede 300 kuruş maaşla Beyoğlu merkezi ecnebi memuriyetine tayin olmuştur.

Vazifesine böyle devam ettiği umuru merkeziye müdüriyetinden tasdik olmuştur.

Memuriyeti Telgraf ve Posta Nezareti sicil ve muhasebe kalemleri kaydına uygundur. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesiyle Bursa ziraat mektebi diploması ve Sarıyer Darü'l tahsili tasdiknamesi aynen görülüp iade edilmiştir.

10 Ekim 1911 Dirtar Bogosyan Efendi 14 Ağustos 1911 tarihinde memuriyetinden istifa etmiştir. 22 Eylül 1911 tarihinde 400 kuruş maaşla Ankara Numune Çiftliği ve ağılı ameliyat-ı muallim muavinliğine tayin olarak işe başlamıştır. 29 Eylül 1911 tarihinde 750 kuruş maaşla Ankara Ziraat-ı Ameliyat Mektebi muallimliğine naklolarak 14 Ekim 1911 tarihinde işe başladığı ticaret ve Ziraat Nezaretiyle Telgraf ve Posta sicil müdüriyetinin 30 Kasım 1911 tarihli cevaplarından anlaşılmıştır.¹⁸²

---

¹⁸² DH. SAİD d. nr. 179/487 s.487

DH. SAİD 60/ 419

5. 74. DOKTOR BOGOS EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Doktor Bogos Efendi. Avakim Köçekya'nın oğludur.

H.1284 (1868-1869) senesinde İstanbul'da doğduğu Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Üsküdar'da Ermeni kilisesi mektebinde beş sene kadar okuyup Türkçe, Fransızca, Ermenice, hesap-ı coğrafya, tarih, resim, hüsnü hat derslerini görerek diploma almıştır. Toptaşı rüştiye askeriyesine girerek üçüncü senesine kadarki dersleri görerek Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahanede fen tıbbını okuyarak 12 Mart 1892 tarihli ve 376 numaralı diploma almıştır.

25 Temmuz 1893 tarihinde 27 yaşında 600 kuruş maaşla Biga Belediye tabetine tayin olmuştur. 10 Ekim 1895¹⁸³

DH. SAİD 58/ 267

5. 75. DURSUN POL EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Dursun Pol Efendi. İstapan Ağa'nın oğludur.

H.1258 (1842-1843) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Ermeni Katolik ve Fransız mekteplerindeki dersleri okumuştur. Türkçe, Fransızca, İngilizce, Latin, Rum ve Ermeni lisanları ile konuşur.

1862-1863 senesinde 21 yaşında iken İstanbul telgrafhanesine mülazemetle başlamıştır. 12 Ekim 1864 tarihinde 480 kuruş maaşla tahsilat-ı ecnebiye odasına tayin olmuştur. 14 Mayıs 1866 tarihinde 576 kuruş aylıkla Beyoğlu telgrafhanesine nakil olmuştur. 13 Mart 1867 tarihinde maaşı 480 kuruşa indirilmiştir. 12 Mart 1868 tarihinde maaşı 576 kuruşa, 14 Ocak 1869 tarihinde 720 ve 14 Eylül 1869 tarihinde 800 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Şubat 1872 tarihinde 710 kuruşa indirilen maaşı 13 Mayıs 1872 tarihinde 750 ve 13 Kasım 1872 tarihinde 800 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Aralık 1873 tarihinde maaşıyla nakil suretiyle Büyükdere telgrafhanesine memur olmuştur. 13 Mart 1874 tarihinde maaşı 875 kuruşa çıkarılmıştır. 13 Aralık 1876 tarihinde

¹⁸³ DH. SAİD d. nr. 60/419 s. 419

1250 kuruş maaşla yine Beyoğlu merkezine naklolmuştur. 14 Mart 1880 tarihinde maaşı 1000 kuruşa indirilerek 8 Kasım 1888 tarihinde 1150 kuruşa çıkarılmıştır.

İstanbul başmüdüriyetiyle Telgraf ve Posta Nezaretinin evrakının usulüne ve içeriğinin hakikate uygun olduğu tasdik edilmiştir. 20 Şubat 1895

Dursun Pol Efendi 17 Aralık 1890 tarihinde Girit gümüş madalyası ile ödüllendirilmiştir.

Dursun Pol Efendi 13 Temmuz 1893 tarihinde 1200 kuruş maaş ile Beyoğlu merkezi muhaberat-ı ecnebiye şefliğine nakledilmiştir.

Dursun Pol Efendi vazifesini hakkıyla yerine getirdiği ve gayretinden dolayı 31 Ocak 1894 tarihinde rütbe-i hamse ile ödüllendirilmiştir.

Dursun Pol Efendi 14 Ocak 1895 tarihinde maaş halisiyle İstanbul merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine nakledilmiştir. 23 Eylül 1896 tarihinde maaşıyla ve değişim suretiyle Rodos telgraf ve posta merkezi müdüriyetine tayin olmuştur. Dursun Pol Efendi'nin maaşının 27 Nisan 1893 tarihinde kesilerek 1080 kuruşa indirildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 24 Haziran 1897 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir. Dursun Pol Efendi vazifesini hakkıyla yerine getirdiği ve gayretinden dolayı 24 Şubat 1900 tarihinde rütbe-i salise ile ödüllendirilmiştir.

Dursun Pol Efendi'nin 23 Ekim 1905 tarihinde 1500 kuruş maaşla Halep vilayeti telgraf merkezinde fav hattı kontrol ve istatistik memurluğu şefliğine nakledildiği telgraf ve posta sicil şubesinin 5 Eylül 1906 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁸⁴

DH. SAİD 27/ 195

5. 76. EDVAR SAMOELIAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Edvar Samoelyan Efendi. Erzak-ı ticaretten Sirob Samoelyan Efendi'nin oğludur.

H.1285 (1868-1869) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Üsküdar'da Berberyan adlı Ermeni mektebinde okuduktan sonra İtalya da Murad Rafael adlı mektepte var olan dersleri okumuştur. Türkçe, Ermenice, Fransızca ve İtalyanca okuryazar.

---

¹⁸⁴ DH. SAİD d. nr. 58/267 s. 267

Eylül 1886 senesinde 19 yaşında olduğu halde Ticaret ve Nafia Nezareti tercüme kalemine mülazemetle girmiştir. 20 Haziran 1889 tarihinde 50 kuruş maaş bağlanmıştır.

Memurluk işlerinden dolayı hakkında şikayet olmamış ve tahtı muhakemeye alınmamıştır. Edvar Samoelyan Efendi'nin ifadesinin doğruluğu tercüme kalemi müdürü azimetli Kigorik Efendi ile müsteşar saadetli Horen Efendi Hazretleri tarafından yapılan açıklamada yazılarak Ticaret ve Nafia Nezareti tarafından onaylanmıştır. 28 Ekim 1889

Edvar Samoelyan Efendi gayreti ve sebatına bağlı olarak 9 Temmuz 1894 tarihinde rütbe-i hamse ile ödüllendirilmiştir.

Edvar Samoelyan Efendi'nin maaşı 23 Temmuz 1894 tarihinde 150 kuruşa çıkarılmıştır.¹⁸⁵

DH. SAİD 179/ 483

5. 77. EKMEKÇİYAN AGOB EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Ekmekçiyan Agob Efendi. Bogos Ağa'nın oğludur.

H.1304 (1886-1887) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Kadıköy'de Mıgıtarların mektebinde beş sene okumuştur. Türkçe, Arapça, Fransızca ve İtalyanca okuryazar. Rumca konuştuğu tercüme-i halinde yazılıdır.

İstanbul'da komisyoncu Lazyan ve ortaklarının mağazasında bir sene çalıştıktan sonra 27 Kasım 1910 tarihinde 1000 kuruş maaşla Trabzon vilayeti dahilinde Samsun sancağı sermühendisi muavini yardımcılığı ve dağtiloğraflığına tayin olmuştur.

Ticaret ve Nafia Nezareti celilesi turuk-ı meabir müdüriyetinden Ekmekçiyan Agop Efendi'nin ifadesinin doğru olduğu tasdik olmuştur. Nüfus-ı tez-kere-i osmaniyesi, zikrolunan mağazadaki çalıştığı süre ve diplomasının onaylı sureti asl tercüme-i hal evrakıyla beraber dosyasında saklıdır. Ekmekçiyan Agop Efendi Samsun'da bulunmasına gerek kalmadığından 15 Mart 1911 tarihinde maaşıyla

¹⁸⁵ DH. SAİD d. nr. 27/195 s. 195

Hüdavendigâr vilayeti sermühendisi muavinliği daktilograf kitabetine naklolmuştur.
9 Ekim 1911¹⁸⁶

DH. SAİD 92/427

5. 78. ERMENAK EFENDİ

Ermenak Efendi. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Artin Haçatoryan Efendi'nin oğludur.

H.1288 (1871-1872) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı suretinde yazılıdır.

Çiçek Pazarı Mekteb-i rüştiyesindeki dersleri okuyarak yüksek dereceye yakın 13 Ağustos 1889 tarihli diploma almıştır. Bir sene kadar Mekteb-i İdadiyi Mülkiyeye devam ederek 30 Kasım 1889 tarihli tasdikname almıştır. Sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'de okuyarak 26 Ağustos 1896 tarihinde 525 numaralı diplomayı almıştır. Fransızca, Ermenice okuyup yazdığı ve konuştuğu ve Rumca anlattığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

27 Eylül 1897 tarihinde 600 kuruş maaşla Kudüs-ü şerif sancağında Halilü'l-rahman kazası belediye tababetine tayin olmuştur. 4 Haziran 1898 tarihinde 800 kuruş maaşla Kudüs-ü şerif tababetine tayin olmuştur.

Ermenak Efendi hizmetine tayin tarihi ve maaş miktarı mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane sicil müdüriyetinden tercüme-i hal evrakının altına yazılan sevkten anlaşılmıştır. Diploması, tasdiknamesi ve diploma ile Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı suretleri tercüme-i hal evrakıyla beraber hıfz edilmiştir. 20 Haziran 1901¹⁸⁷

DH. SAİD 85/309

5. 79. FRANGÜL TERZİYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Frangül Terziyan Efendi. Esnaftan Karabet Ağa'nın oğludur. H.1283 (1866-1867) İstanbul'da doğmuştur. Millet mektebindeki dersleri görerek Türkçe ve Fransızca okumuştur. Türkçe okuryazar. 1880-1881 senesinde 15 yaşında iken Beyoğlu telgrafhanesine mülazemetle girip 28 Nisan 1885 tarihinde 250 kuruş maaşla Galata postahanesine tayin olmuştur. 4 Temmuz

¹⁸⁶ DH. SAİD d. nr. 179/483 s. 483

¹⁸⁷ DH. SAİD d. nr. 92/427 s. 427

1888 tarihinde 750 kuruş maaşla Üsküp ciheti seyyar memuriyetine terfi olmuştur. 14 Mayıs 1892 tarihinde 750 kuruş maaşla Selanik ciheti seyyar memuriyetine nakil olmuştur. Telgraf ve posta başmüdüriyetinden vazife-i memuriyetini böyle ifa ettiği tasdik edilerek Telgraf ve Posta Nezaretinden tercüme-i hal evrakı içeriğinin kayda uygun olduğu yazılmıştır. Frangül Terziyan Efendi memuru bulunduğu postayı kimseye bilgi vermeksizin dağıttığı için 21 Temmuz 1893 tarihinde ceza olarak beş günlük maaşı kesilmiştir. 7 Haziran 1899

Frangül Terziyan Efendi'nin vazifesini terk ettiği ve bunu sürekli tekrarladığı 31 Aralık 1895 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Frangül Terziyan Efendi hakkında şimdiye kadar açıkta kaldığı ceza kafi görülerek 17 Ağustos 1900 tarihinde 540 kuruş maaşla Avlonya telgraf ve posta merkezi muhaberatı ecnebiye memuriyetine tayin olmuştur. Ancak bazı önemli telgrafların tehirine sebep olduğundan 8 Şubat 1902 tarihinde 540 kuruş maaş ve değişim suretiyle İzmir telgraf ve posta merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine nakledildiği şube-i mezkurenin 15 Eylül 1901 ve 18 Eylül 1902 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Frangül Terziyan Efendi'nin maaşınının 11 Ağustos 1903 tarihinde 550 kuruşa çıkarıldığı Telgraf ve Posta Nezaretinin 16 Ekim 1906 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁸⁸

DH. SAİD 58/265

5. 80. FULARO ANDERYA EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Katolik milletinden Fularo Anderya Efendi. Esnaftan İstanbullu Petro Ağa'nın oğludur.

H.1273 (Aralık 1856-1857) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Beyoğlu ve Trabzon Fransız mekteplerinde Fransızca, tarih, fenni hesap ve coğrafya okumuştur. Türkçe ve Fransızca konuşur. İtalyanca ve Rumca okuryazar.

1872/1873 tarihinde 16 yaşında iken Trabzon telgrafhanesine mülazemetle girerek 13 Şubat 1877 tarihinde 400 kuruş maaşla mezkur telgrafhane muhabere memuriyetine tayin olmuştur. 13 Mart 1877 tarihinde 500 kuruş aylık ile Kastamonu telgrafhanesi muhabere memuriyetine naklolmuştur. 13 Kasım 1877 tarihinde memu-

¹⁸⁸ DH. SAİD d. nr. 857309 s. 309

riyetinin kaldırılmasıyla işten ayrılmıştır. 25 Haziran 1885 tarihinde 400 kuruş maaşla Üsküp ve 14 Ekim 1886 tarihinde 400 kuruş maaş ile Aynaroz telgrafhanesi Fransızca muhabere memuriyetlerine tayin olmuştur. 9 Temmuz 1888 tarihinde maaşı 700 kuruşa çıkarılmıştır. Telgraf ve Posta Nezaretinin evrakının içeriğinin doğru olduğu tasdik edilmiştir. 20 Şubat 1895

Fularo Anderya Efendi 31 Ağustos 1889 tarihinde 450 kuruş maaş ile İstanbul merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine nakil edilmiştir. 27 Nisan 1890 tarihinde istifa ederek işten ayrılmıştır.¹⁸⁹

DH. SAİD 83/ 313

5. 81. GÜMÜŞYAN MARDİROS AĞA

Ermeni milletinden Gümüşyan Mardiros Ağa. Krikor'un oğludur. H.1247 (1831-1832) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı suretinde yazılıdır. Hasköy'de Ermeni mektebinde Türkçe ve Ermenice okumuştur. Türkçe konuşur. Ermenice okuryazar. 17 Şubat 1886 tarihinde 56 yaşında iken aylık 300 kuruş ücretle Meskukat-ı Şahane Dairesi sim damga odasının evani-i sim kalemkarlığına girip 2 Şubat 1889 tarihinde 300 kuruş maaşla mezkur sim damga kalemkarlığı memuriyetine tayin olmuştur. İdare-i mezkur muhasebeciliğiyle müdüriyetinden ortaklaşa yazılan açıklama ile Maliye Nezareti celilesinden evrakı içeriğinin kayda uygun olduğu beyan edilmiştir. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı sureti tercüme-i hal evrakıyla saklıdır. 2 Kasım 1898

Gümüşyan Mardiros Ağa Varna'ya firar ettiği için 13 Ekim 1896 tarihinde kaydının silindiği maliye sicil şubesinin 28 Aralık 1898 tarihli vukuat pusulasıyla 16 Şubat 1902 tarihli tezkere-i cevabiyesinde gösterilmiştir.¹⁹⁰

DH. SAİD 158/ 315

5. 82. HAÇATOR TINGIRYAN EFENDİ

Haçator Tıngıryan Efendi. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Dakis Ağa'nın oğludur.

H.1269 (1852-1853) senesinde İstanbul'da doğduğu Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı suretinde yazılıdır.

¹⁸⁹ DH. SAİD d. nr. 58/265 s. 265

¹⁹⁰ DH. SAİD d. nr. 83/313 s. 313

Hasköy Ermeni mektebinde Türkçe, Ermenice, Fransızca, İngilizce, ulum-ı hesap, cebir, hendese, coğrafya ve usulu defteri okuduğu ve Türkçe, Fransızca ve Ermenice konuşup yazdığı ve İngilizceye aşina olduğu tercüme-i halinde yazılıdır.

Orman mektebinin 24 Mart 1871 tarihli diplomasına sahiptir.

25 Haziran 1871 tarihinde 1200 kuruş maaşla ve 4800 kuruş devriye-i seneviye ile Konya vilayeti orman müfettiş saniliğine tayin olmuştur. 14 Mart 1873 tarihinde maaş ve devriye-i seneviyesi ile Hamidabad ve Burdur sancakları orman müfettişliğine tayin olmuştur. 12 Temmuz 1877 tarihinde 1500 kuruş maaş ve yine 4800 kuruş devriye-i seneviye ile Konya vilayeti orman sermüfettişliğine nakil edilerek 3 Eylül 1877 tarihinde Konya'da vazifesine başlamıştır. 10 Ekim 1879 tarihinde 2000 kuruş maaş ve 6000 kuruş devriye-i seneviye ile Edirne vilayeti orman sermüfettişliğine tayin olarak 13 Mart 1880 tarihinde Edirne'de vazifesine başlamıştır. 23 Mart 1885 tarihinde 1900 kuruş maaş ve 6000 kuruş devriye-i seneviye ile Hüdavendigâr vilayeti orman sermüfettişliğine naklolarak 13 Mayıs 1885 tarihinde vazifesine başlamıştır. Maaşı 3 Ocak 1889 tarihinde yine 2000 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Aralık 1891 tarihinden 30 Haziran 1892 tarihine kadar ayrıca 200 kuruş maaşla Bursa Hamidiye ziraat mektebi ulum-ı tabatat muallimliğinde ilave memuriyet olarak görev yapmıştır. Sonra ulum-ı tabatat muallimliğinin kaldırılmasıyla işinden ayrılmıştır. 19 Mayıs 1894 tarihinde 500 kuruş maaşla Manastır vilayeti orman sermüfettişliğine naklolmuştur. 18 Haziran 1894 tarihinde Hüdavendigâr ve Istranca vakıf ormanlarının haritasını çizmek üzere Evkaf Nezaretine nakil olmasına bağlı olarak 13 Mart 1897 tarihinde Manastırdan ayrılrsa da Evkaf Nezaretince memuriyeti onaylanmadığından açıkta kalmıştır. 24 Ekim 1898 tarihinde 900 kuruş maaşla Aydın vilayetinde Mekri kazası orman ve maadin muamelat memurluğuna tayin olmuştur. 9 Mart 1899 tarihinde 1350 kuruş maaşla Ankara vilayeti orman sermüfettişliğine nakil edilmiştir. Ancak ormanları tahrip ile beraber çeşitli yolsuzlukları ve piyade koruyucusunu kendisine rüşvete alet ettiği ihbar ve iddia olunarak neticede hakkında inceleme başlatılarak 16 Ekim 1901 tarihinde azledilmiştir. 31 Temmuz 1902 tarihinde tahtı mahkemeye alınmasına karar verilmiş olup icra kılınan takibat neticesinde hakkında sabit bir karara varılamamış ve tahtı mahkemeye alınmaya sebep olan önceki incelemenin hüküm sebebi olamayacağı gerekçesiyle Ankara vilayeti meclis idaresi müstantikliğince (sorgu hakimi) 4 Haziran 1903 tarihinde mahkemesine dair verilen idam kararına mahalli orman müfettişliği tarafından veri-

len temyiz yazısı ile Şuray-ı Devlet Temyiz Mahkemesince cereyan eden inceleme neticesinde bu konudaki izahın reddedilmesi ve bunun onaylanmasına 18 Ocak 1904 tarihinde birlikte karar verilmekle 23 Mayıs 1904 tarihinde 900 kuruş maaşla Siroz sancağı Orman müfettişliğine tayin olarak 22 Haziran 1904 tarihinde işe başlamıştır. 2 Temmuz 1904 tarihinde 1350 kuruş maaşla Kosova vilayeti orman sermüfettişliğine naklolmuştur. 4 Eylül 1904 tarihinden 28 Ocak 1907 tarihine kadar ayrıca 380 kuruş zamlı maaşla Kosova vilayeti maden mühendisliği ilave memuriyet olarak verilmiştir. 1800 kuruş maaşla Konya vilayeti orman sermüfettişliğine tayin olmasına bağlı olarak 1 Şubat 1907 tarihinde Kosova'dan ayrılmıştır. 2 Mart 1907 tarihinde Konya'da vazifesine başlayıp vazifesi sırasında orman işlerinin düzeni ve bazı işlerdeki suistimali üzerine açılacak ikinci sınıf bir orman müfettişliğine tayin olmak üzere 19 Şubat 1909 tarihinde işten ayrılmıştır.

Kendisine 23 Mayıs 1884 tarihinde salise ve 12 Kasım 1885 tarihinde saniye rütbeleri verilerek memuriyetteki hizmeti, maaş miktarı, devriye-i seneviyyeleri, ilave ücreti, maaşının düşürülüş sebepleri, ziraat mektebi muallimliğindeki iyi hizmeti, Ankara sermüfettişliğinden dolayı hakkında icra kılınan takibat neticesinde mahkemeye alınmasını içine alan Orman ve Maaden Nezareti Sicil Şubesinin 31 Mart 1909 tarihli mezkuresi, Hamidabad, Burdur, Teke sancaklarıyla Hüdavendigar ve Kosova vilayetleri meclis idaresinin 27 Ağustos 1880, 23 Ekim 1880, 17 Haziran 1893, 30 Ocak 1907, 9 Temmuz 1894 tarihli, Bursa ve Hamidiye Ziraat Mektebi heyeti idaresinin 23 Kasım 1897 tarihli mazbataları, 3 Kasım 1894 ve 1 Temmuz 1894 muhasebe defterleri ve mektebi mezbur müdüriyetinin 1 Temmuz 1892 tarihli yazısı, Şuray-ı Devlet Temyiz Mahkemesinin 12 Şubat 1900 tarihli ilamı, salise ve saniye sınıf rütbeleri, Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi ve orman mektebi diplomasının onaylı sureti asıl tercüme-i hal evrakıyla birlikte Sicill-i Ahvâl İdaresi Umumiyesince hıfz edilmiştir. 2 Nisan 1909

Haçator Tıngıryan Efendi'nin 3 Temmuz 1909 tarihinde 1350 kuruş maaşla Edirne vilayeti orman sermüfettişliğine tayin edildiği Orman ve Maaden ve Ziraat Nezareti Sicill-i Ahval Şubesinin 7 Haziran 1909 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.¹⁹¹

---

¹⁹¹ DH. SAİD d. nr. 158/315 s. 315

5. 83. HAÇİK HAÇATOR EFENDİ

Ticaretle uğraşan Artin Efendi'nin oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletindedir.

H.1276 (1859-1860) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Hasköy'de Ermeni mektebinde okumuştur. Avrupa'ya giderek Roma'da bir süre tahsilde bulunmuştur. Türkçe konuşup, Ermenice, Fransızca, İtalyanca, İngilizce yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

18 Kasım 1891 tarihinde 33 yaşında iken mülazemetle matbuat-ı ecnebiye kalemine dahil olmuştur. 18 Ağustos 1892 tarihinde 500 kuruş maaşa nail olarak 22 Ekim 1893 tarihinde maaşı 600 kuruşa ve 10 Temmuz 1895 tarihinde 650 kuruşa çıkarılmıştır. 13 Mart 1897 tarihinde maaşı kesilerek 585 kuruşa indirilmiştir. 5 Mart 1892 tarihinde dördüncü rütbeden mecidi nişanı zişanı ile ödüllendirilerek 4 Haziran 1893 kendisine rütbe-i rabi verilmiştir.

Matbuat-ı ecnebiye kaleminden yazılan açıklamada tercüme-i halinin kaleme ait içeriği tasdik edilmiştir. Tezkere-i osmaniyesinin onaylı sureti tercüme-i hal evrakıyla şubede saklıdır. 3 Nisan 1906

Haçik Haçator Efendi'nin maaşının 7 Şubat 1900 tarihinde 635 kuruşa çıkarıldığı hariciye sicil şubesinin 18 Aralık 1907 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Haçik Haçator Efendi memuriyet vazifesini hakkıyla yerine getirdiği ve gayretinden dolayı 30 Ağustos 1900 tarihinde rütbe-i salise ile ödüllendirilmiştir.

Haçik Haçator Efendi'nin maaşının 14 Mart 1904 tarihinde 705 kuruşa çıkarıldığı vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Haçik Haçator Efendi'nin memuriyet vazifesini hakkıyla yerine getirmesi ve ödüle layık görülmesi ile 5 Haziran 1905 tarihinde tebdilen üçüncü rütbeden mecidi nişan-ı zişan-ı ile ödüllendirilmiştir.

Haçik Haçator Efendi'nin maaşının 28 Temmuz 1906 tarihinde 785 kuruşa ve 11 Mayıs 1907 tarihinde 860 kuruşa çıkarıldığı vukuat pusuladan anlaşılmıştır.¹⁹²

¹⁹² DH. SAİD d. nr. 109/455 s. 455

DH. SAİD 81/ 325

5. 84. HAMAMCIYAN AGOB EFENDİ

Terzi esnafından Hamacıyan Karabet Efendi'nin oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletindedir.

H.1272 (1855) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

Samatya Ermeni kilise mektebinde Türkçe, Ermenice, Fransızca, İngilizce, ulum-u hesap ve tarih okuyarak İngiltere'ye gitmiş ve bir sene kadar okuyarak İstanbul'a dönmüştür. İki sene kadar da mekteb-i sultanide açılan hukuk mektebinde okumuştur. Türkçe, Ermenice, Fransızca, İngilizce konuşup yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır. Kaldırılan dava vekilleri komisyonundan sınav ile 13 Ağustos 1885 tarihli ikinci sınıf dava vekaleti ruhsatnamesini almıştır.

Dahiliye Nezareti celilesinden gelen yazı ve memurini mülkiye komisyonundan verilen karar üzerine padişahın izniyle 4 Temmuz 1897 tarihinde 2250 kuruş maaşla Kayseri sancağı mutasarrıf muavinliğine tayin olmuştur. Dahiliye Nezaretinden gelen ve memurini mülkiye komisyonundan verilen karar üzerine padişah izniyle 26 Şubat 1899 tarihinde 2250 kuruş maaşla Muş sancağı mutasarrıf muavinliğine tayin olmuştur.

Mutasarrıf muavinliğine tayin tarihi ve nüfus komisyonuna tebliğ edilen padişah kaydından anlaşılmış olup doğum tarihi ve yeri Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesiyle dava vekaleti diplomasının onaylı suretleri tercüme-i hal evrakıyla birlikte hıfz edilmiştir. 22 Haziran 1900. Hamamcıyan Agob Efendi padişah izni gereğince 27 Haziran 1900 tarihinde maaşı ve değişim suretiyle Genç sancağı mutasarrıf muavinliğine nakil edilmiştir.

Memuriyet vazifesini hakkıyla yerine getirdiğinden 19 Haziran 1899 tarihinde rütbe-i salise ile ödüllendirilmiştir. Hamidiye-Hicaz demiryolu yapımındaki yardımlarından dolayı 28 Temmuz 1903 tarihinde Gümüş liyakat madalyası ile ödüllendirilmiştir. Hamamcıyan Agob Efendi'ye 13 Eylül 1903 tarihinde rütbe-i saniye sınıf-ı sanisi verilmiştir. 1 sene 7 ay 22 gün Kayseri sancağı mutasarrıf muavinliğinde bulunarak işini hakkıyla yaptığı emval-i emiriye ve tekaüd sandığı aidatından herhangi bir zimmeti ve ilişiği olmadığı Kayseri sancağı ile Ankara vilayeti meclis idarelerinin 28 Ekim 1900 tarihli mazbatasında beyan edilerek onaylanmıştır.

Hamamcıyan Agob Efendi'nin 19 Mayıs 1899 tarihinden 27 Temmuz 1900 tarihine kadar bulunduğu Muş sancağı mutasarrıf muavinliğince hukuk-ı emiriye ve şahsiye ile tekaüd sandığı aidatından herhangi bir zimmeti ve ilişkisinin olmadığı Muş sancağı meclis idaresinin 26 Temmuz 1900 tarihli mazbatasında beyan edilerek Bitlis vilayeti meclis idaresinin 11 Aralık 1900 tarihli mazbatasıyla onaylanmıştır.

Hamamcıyan Agob Efendi kötü düşüncesinden dolayı hakkında Muş sancağı eşraf memuriyetinden elli bir ve Ermenilerden iki imzayı içeren iki adet telgrafnamenin verilmesi üzerine görevinden hemen azledilerek vilayet haricine çıkarılması ve yerine Rum cemaatine mensup namuslu bir zatın tayin edilmesi padişahında izni gereğince 22 Ocak 1904 tarihli tezkere-i seniyyede uygun görülmüştür. Yerine başkasının tayin edildiği Dahiliye Nezareti celilesinin memuriyeti mülkiye komisyonuna gönderdiği tezkeresinde gösterilmiştir. Padişah izni gereğince 28 Mart 1904 tarihinde yerine başkası tayin olmuştur.

Hamamcıyan Agob Efendi'ye 28 Temmuz 1900 tarihinden 25 Ocak 1904 tarihine kadar bulunduğu Genç sancağı mutasarrıf muavinliği tekaüd sandığı aidatına ait herhangi bir ilişkisinin olmadığını gösteren yazısının ekine muhasebe-i livadan yazılan 9 Mart 1905 tarihli açıklamada gösterilmiş ve komisyonca okunarak iade edilmiştir.

Genç sancağı mutasarrıf muavinliğinde iken işinden ayrılmasından dolayı bu konu incelenmiş Agop Efendinin de savunmasının alındığı dilekçeye cevaben Dahiliye Nezaretinden Şuray-ı Devlete gönderilen 29 Ağustos 1904, 5 Eylül 1904 ve 5 Mart 1905 tarihli üç adet tezkere ile mülkiye dairesinde okunan ve hakkında isnad olan Ermeni eşkiyası reisi olup atları idare ve kumanda ettiği ve bir karışıklık çıkarma hazırlığında olduğu konusu evrakında beyan olunmuştur. Mutasarrıf muavininin bu konudaki cevabında isnatta bulunan kişilerden liva muhasebecisi ve naibi, mekteb muallimi, telgraf memuru ve banka katibi gibi bazı mahalle memurlarının bu konuda teşvikinin olduğu, mekteb muallimi, telgraf memuru ve banka katibinin kendisinden memnun olmadığı için vilayete şikayet ettiği bildirilmiştir. Bu kişilerin Agop Efendi hakkında inceleme başlatılmasını beyan etmeleri ile beraber yazılı ihbarda mühürleri bulunanlardan da cevabnamelerindeki isnatlardan ve mahkeme-i liva azasından Hoven ve Ahvador Efendilerin mabeyni Hümayuna gönderdikleri telgrafnamenin içeriğinden mutasarrıf muavininden hoşnut olmasalar da Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasındaki çekişmeden sorumlu tutulamayacağı bildirilmiştir. Agop Efendi aley-

hinde ihbaratta bulunanların bir çeşit evrak ve delil gösterememekte ve yahut yalnız kulaktan duyma bilgilerle ihbaratta bulunmuş oldukları ve şikâyetin bir kısmının Agop Efendinin memuriyet yeri olan Kayseri ve Muş sancakları mutasarrıf muavinliklerindeki zamana ait olduğu bildirilmiştir. Hâlbuki tercüme-i hal evrakında burarlarda işini iyi niyetle yaptığı anlaşılmalta olduğu gibi bu şikâyetle tekrar edilen isnatın eski şeyler olduğu anlaşılmalştır. Bu durum Genç mutasarrıf muavinliğine geliş ve tayini hakkındaki isnadın asılsızlığını göstermiştir. Bundan dolayı hakkında bir muameleye gerek olmadığı ve Ertuğrul mutasarrıfı Musa Kazım Efendi tarafından da Dahiliye Nezaretine gönderilen evrakta Musa Kazım Efendi'nin Muş mutasarrıflığında bulunduğu sırada Agop Efendi'ye de orada mutasarrıf muavini olarak bazı önemli görevlerin verildiği bildirilmiştir. Agop Efendi'nin bu isnatlardan sorumlu tutulamayacağı ve herhangi bir işte çalışıp çalışamayacağı konusu Dahiliye Nezaretine havale olup ve memurini mülkiye komisyonuna da bilgi verilmesiyle daireden komisyona gönderilen 25 Mayıs 1905 tarih ve 1027 numaralı mazbatasında gösterilmiştir.

Hamacıyan Agop Efendi Sicill-i Ahvâl memurin komisyonunun mazbatasına atfen Dahiliye Nezaretinden gelen yazı ve padişah izni gereğince 22 Ocak 1909 tarihinde 4500 kuruş maaşla Diyarbakır vilayeti vali muavinliğine tayin kılınmıştır.

Hamacıyan Agop Efendi 22 Mart 1909 tarihinde vali muavinliğinde işe başlamıştır. 14 Nisan 1909 tarihinde maaşı 3500 kuruşa indirilerek memuriyetinin kaldırılmasıyla 22 Ağustos 1909 tarihinde işinden ayrılmıştır. İşindeki bilgi ve tecrübesi, doğruluğu ve vazifede bulunduğu sürede görevini başarıyla yerine getirdiği, tekaüd ve mazuliyet sandıkları tevfiyatından herhangi bir zimmet ve ilişkisi olmadığı görülmekle Diyarbakır vilayeti meclis idaresinin 23 Ağustos 1909 tarihli mazbatasında beyan kılınmıştır.

Hamacıyan Agop Efendi 10 Mayıs 1882 tarihinden 30 Ocak 1893 tarihine kadar aidatla Erzurum vilayeti hazine dava vekaletinde bulunduğu Erzurum Merkez Bidayet Mahkemesi hukuk dairesinin harç defteriyle muhasebe-i vilayetin devr defterinden anlaşılmal olarak eklenmiştir.

Hamacıyan Agop Efendi 3 Ekim 1909 tarihli Merkez tensik komisyonunun mazbatasıyla kendisine tahsis edilen 1250 kuruş maaşla kadro harici kaldığı ve mağduliyet maaşının tensik komisyonunun eki gereğince 22 Mayıs 1910 tarihinde

1875 kuruşla çıkarıldığı muhasebe müdüriyetinden 24 Nisan 1911 tarihli yazısıyla bildirilmiştir.

Hamacıyan Agop Efendi işindeki ehliyetinden dolayı 15 Eylül 1912 tarihinde 4000 kuruş maaşla sicill-i ahval idare-i umumiyesi müdüriyetine tayin buyrulmuştur.

Hamacıyan Agop Efendi Dâhiliye Nezaretindeki intihabı memurun komisyonundaki vazifesinin öneminden dolayı 12 Ekim 1912 tarihinde komisyon azalığına tayin buyrulmuştur.

Hamacıyan Agop Efendi Genç sancağı mutasarrıf muavinliğinde iken Ermeni fedailerıyla haberleşip ve gizlice ittifak etmeye cesaret ettiği hizmetkarı Murat tarafından işitilmiş olup evrakındaki ihbarnamenin ve zabt evrakının içeriğine göre Agob Efendi'nin Ertuğrul vilayeti haricine çıkarılmasına dair padişah izni buyrulduğu idare-i livanın yazısıyla gösterilmiştir. Kanuni cezanın 58. maddesinin fıkra-i saniyesi gereğince cinayetle luzumu muhakemelerine dair liva-i mezkûr kararnamesi üzerine Agob Efendi ile Zabıta Nezaretinden hizmetçisi Murat Ermeni fedailerıyla muhabere ve fikri maksatta bulduklarına dair delile tesadûf olunamadığından haklarındaki kararnamenin feshedilerek mahkemeye gönderilmelerine karar verildiği 3 Aralık 1906 tarihli mazbatasını suretinden anlaşılmıştır.

Memleketin imarına hizmet edecek bazı bölgeleri Anadolu vilayet müfettiş umumiliğinin uygun görmesi ile Erzurum vilayetinde teşkil olunan komisyon azalığına Agop Efendi'nin tayin edildiği Erzurum vilayeti valiliğinden kendisine yazılan 4 Ocak 1896 tarihli emirde gösterilmiştir. Kayseri mutasarrıf muavinliğinde bulunduğu müddet zarfında hüsnü hizmet ile on beş seneden beri vergi muhasebatını görerek hazine-i celilenin hukuku gereğince zahire ihraç ve temin eylemiştir. Muş mutasarrıf muavinliğinde iken kendisine verilen bilgi dahilinde tahkikatı iddaiye komisyon riyasetini istenildiği gibi başarıyla ifa etmiş ve adabı memurini hareketi sabıkasıyla icra etmiş olduğu Ankara ve Bitlis vilayetleri meclis idarelerinden ve Muş sancakları meclis idarelerinden 3 Nisan 1899 ve 24 Temmuz 1898 tarihli mazbatalarından anlaşılmış ve evrakı mezkûre aynen görülerek iade edilmiştir. 23 Ağustos 1913

Bu ek 180. ek defterinin 239. sayfasına nakil edilmiştir.

Bu ek 81. defterin 325. sahifesinde meclisi sicil müdürü sabık Agob Efendi'nin ekine tabidir.

Agop Efendi iktidar ve ehliyetine, hüsnü hizmeti ve tecrübesine binaen 21 Ocak 1914 tarihinde maaşıyla ikinci sınıf mülkiye müfettişliğine nakil buyrulmuştur.
21 Şubat 1914¹⁹³

DH. SAİD 62/391

5. 85. HAMPARSOM EKNA EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Hamparsam Efendi. Esnaftan Ekna Makasdar Ağa'nın oğludur.

H.1264 (Haziran 1848) tarihinde İstanbul'da doğmuştur.

Ermeni mektebindeki dersleri okumuştur. Türkçe, Ermenice ve Fransızca okuryazar.

12 Nisan 1864 tarihinde 16 yaşında iken Telgraf ve Posta Nezareti mektebine girip 15 Kasım 1864 tarihinde mülazemetle Beyoğlu telgrafhanesine nakil olmuştur. 14 Eylül 1868 tarihinde 250 kuruş maaşla Telgraf ve Posta Nezareti muhasebatı ecnebiye kalemine memur olmuştur. 13 Temmuz 1869 tarihinde 300 kuruşa ve 13 Şubat 1870 tarihinde 384 kuruşa çıkarılan maaşı 25 Ocak 1872 tarihinde 340 kuruşa indirilmiştir. 13 Kasım 1872 tarihinde 400 kuruşa çıkarılmış ve 14 Aralık 1873 tarihinde maaşıyla Beyoğlu telgrafhanesi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetine nakil olmuştur. 13 Mart 1874 tarihinde maaşı 475 kuruşa ve 13 Aralık 1876 tarihinde 500 kuruşa çıkarılarak 14 Mart 1880 tarihindeki düzenlemeyle 400 kuruşa çıkarılmıştır.

İstanbul başmüdürlüğü ile Telgraf ve Posta Nezaretinden tercüme-i hal evrakının usul ve içeriğinin doğruluğu tasdik edilmiştir. 29 Ağustos 1895

Hamparsom Ekna Efendi'nin maaşı 17 Haziran 1892 tarihinde 450 kuruşa çıkarılmıştır. Hamparsom Efendi'nin 21 Ağustos 1899 tarihinde vefat ettiği 1 Mayıs 1900 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁹⁴

DH. SAİD 71/48

5. 86. HAMPARSOM ENSERCİYAN EFENDİ

Hamparsom Enserciyan Efendi. Sarraf Ohannes Ağa'nın oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletindedir.

¹⁹³ DH. SAİD d. nr. 81/325

¹⁹⁴ DH. SAİD d. nr. 62/391 s. 391

H.1279 (1862) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi suretinde yazılıdır.

Orman ve Maaden mektebinde okuyarak 13 Şubat 1890 tarihinde diploma almıştır. Öncesinde Hasköy Ermeni mektebinde Türkçe ve Fransızca okuduğu, Türkçe ve Fransızca okuyup yazdığı tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

Üç dört sene kadar maden hizmetinde çalıştıktan sonra 1 Şubat 1892 tarihinde 1200 kuruş maaşla Bulgardağı maadin-i hümayun mühendisliğine tayin olarak 3 Nisan 1892 tarihinde işe başlamıştır.

Orman ve maaden müdüriyeti umumiyesi muavini ve maadin heyeti kabinesi riyasetinden yazılan açıklamada Hamparsom Enserciyan Efendi'nin memuriyetini hakkıyla yaptığı onaylanarak, Orman ve maden müdüriyetinden yapılan açıklamayla da doğrulanmıştır.

Bulgardağı maadin mühendisliğine tayin ve işe başlangıç tarihleriyle maaş miktarı Orman ve maadin ve ziraat nezaretinin 2 Eylül 1896 tarihli tezkere-i cevabiyesi, Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinin onaylı sureti, Orman ve Maadin mektebi diplomasının onaylı suretleri ile beraber hıfz edilmiştir. 28 Nisan 1897¹⁹⁵

DH. SAİD 83/77

5. 87. HARAB DAĞLIYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti tebasından ve Ermeni milletinden Osebin oğludur.

H.1261 (1844) senesinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesinde yazılıdır.

İtalya'nın Venedik şehrinde ve Rapaelyan adlı Ermeni Katolik mektebinde okumuştur. Türkçe, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca konuşur ve yazar.

14 Eylül 1884 tarihinde 40 yaşında iken 1092 kuruş maaşla Mekteb-i Tıbbi-i İdadiye-i Şahanede Fransızca muavinliğine tayin olmuştur. 8 Mart 1888 tarihinde dördüncü rütbeden bir adet mecidi nişanı zişanı ile ödüllendirilmiştir.

Mekteb-i Tıbbiye müdüriyeti tarafından yazılan açıklamada işine başladığı andan itibaren işindeki hüsnü hali tasdik edilmiştir. Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi şubede görülmüş ve mektep diploması 1869 senesi Beyoğlu harik-i kebirinde (büyük

---

¹⁹⁵ DH. SAİD d. nr. 71/48 s. 48

yangın) yanmış ve nişan-ı berat-ı Hümayunun onaylı sureti Türkçe evrakıyla saklanmıştır. 18 Mayıs 1898¹⁹⁶

DH. SAİD 176/ 55

5. 88. KAPRIËL SURYAN EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Hasköy Ermeni Kilisesi Papazlığında bulunmuş olan Aristaki Efendi'nin oğludur.

H.1300 (1882-1883) tarihinde İstanbul'da dünyaya geldiği Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi suretinde yazılıdır.

Hasköy Halıcıoğlu Nersesyan mektebinde ve Kadıköy Aramyan mektebinde iptida-i ve rüşdi derslerini gördükten sonra Mekteb-i Sultanide beşinci senesine kadar ve Darülfünun-ı Osmanî Tıp Fakültesindeki ulum ve fünunu tahsil etmiştir. Mekteb-i Sultaniyeden 7 Ocak 1904 tarihli ve 972 numaralı tasdikname ile 21 Haziran 1909 tarihli tababet (doktorluk) diploması almıştır. Türkçe, Fransızca ve Ermenice konuşur ve yazar, Arabi, Farsi ve Almancaya aşina olduğu tercüme-i hal evrakında yazılıdır.

11 Kasım 1909 tarihinde 600 kuruş maaşla Aydın vilayetinde Marmaris kazası belediye tababetine tayin olarak 8 Aralık 1909 tarihinde işine başlamıştır.

İşe tayin ve başlangıç tarihiyle maaş miktarının doğruluğu Umur-ı tıbbiye-i mülkiye Nezareti Sicill-i Ahvâl müdüriyetinden tercüme-i hal evrakına yazılan açıklamadan anlaşılıp, Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesiyle tasdikname ve diplomasının onaylı suretleri tercüme-i hal evrakının aslıyla birlikte idare-i umumiyece saklanmıştır. 22 Mart 1910¹⁹⁷

DH. SAİD 186/ 5

5. 89. KEGAM EFENDİ

Galata Berberyan ve Ermeni mektebi riyazat (matematik) muallimi Karakin Haffafyan Efendinin oğludur.

H.1305 (1887-1888) tarihinde İstanbul'da doğmuştur.

---

¹⁹⁶ DH. SAİD d. nr. 83/77 s. 77

¹⁹⁷ DH. SAİD d. nr. 176/55 s. 55

Üsküdar'daki Berberyan adlı okulda ve Paris Darülfünun turuk-u meabir mektebinde okuyarak diploma almıştır. Türkçe, Fransızca ve Ermenice okuryazar. Almanca ve İngilizceye aşına bulunduğu tercüme-i halinde yazılıdır.

30 Haziran 1910 tarihinde 1000 kuruş maaşla Hüdavendigâr vilayeti umur-ı nafia mühendisliğine tayin olmuştur. Hüdavendigâr vilayeti sermühendisliğiyle Hüdavendigâr vilayeti makamından yapılan açıklamada faal bir mühendis olduğu tercüme-i hal evrakında doğrulanarak tasdik olmuştur.

Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi ve adı geçen mektep diplomalarının onaylı suretleri tercüme-i hal evrakının asıllarıyla beraber dosyasında saklanmıştır. 30 Eylül 1911¹⁹⁸

DH. SAİD 48/ 81

5. 90. TEVEKKELİYAN ARAKEL EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Tevekkelyan Arakel Efendi. Asador'un oğludur.

H.1266 (1849-1850) senesinde İstanbul'da doğmuştur.

Hasköy'de Ermeni mektebinde okumuştur.

Türkçe konuşur, Ermenice okuryazar.

Bir müddet padişahın sermimar heyetinde özel hizmette bulunduktan sonra 24 Nisan 1884 tarihinde 34 yaşında 400 kuruş maaşla Hazine-i Hassa-i Şahane Emlak-ı Hümayun Hendesehanesi ressamlığında bulunmuştur. 30 Eylül 1884 tarihinde maaşı 600 kuruşa çıkarılmıştır. 3 Mayıs 1887 tarihinde beşinci rütbe mecidi nişanı zişanı ve 1 Ocak 1891 tarihinde gümüş iftihar madalyası ile ödüllendirilmiştir.

Emlak-ı Hümayun sermühendisliğinden yazılan açıklamada işinde gayretli olduğu Hazine-i Hassa-i Şahane Nezaretinden yapılan açıklamayla tasdik olmuştur. Maaş miktarı ve sureti istihdamına dair emlak-ı hümayun kaleminin yaptığı açıklama, nişanı zişanı ve madalyanın 3 Mayıs 1887 tarihinde ve 11 Şubat 1890 tarihli iki adet beratı aliyelerinin onaylı suretleri tercüme-i hal evrakıyla saklıdır. 26 Ağustos 1895 ve 12 Ocak 1915.

---

¹⁹⁸ DH. SAİD d. nr. 186/5 s.5

Tevekkelyan Arakel Efendi'nin maaşı 2 Haziran 1892 tarihinde 750 kuruşta çıkartılmıştır. 20 Mart 1893 tarihinde vefat etmiştir.¹⁹⁹

---

¹⁹⁹ DH. SAİD d. nr. 48/81 s.81

SONUÇ

1879-1909 yılları arasında tutulan tutulan Sicill-i Ahvâl defterlerine göre İstanbul doğumlu olan doksan adet Ermeni memur tespit edilmiştir. Bu memurlar Osmanlı bürokrasisinin çeşitli kademelerinde görev yapmıştır. Memurların kayıtlarında genelde babalarının meslekleri yazılmıştır. Memurlar incelendiğinde 36 memurun babasının mesleği verilmiştir. Bunlar arasında on iki tanesinin esnaf, dokuz tanesinin sarraf ve dört tanesinin de tüccar olduğu göze çarpmaktadır. Diğerleri ise papas, muhtar, muallim, bakkal, özel idare yazıcısı, Şirket-i Hayriye biletçisi, muhasebe muavini, eczacı, tahsildar, dava vekili olarak belirtilmiştir.

Memurların belgelerde eğitim durumları da açık bir şekilde verilmiştir. Memurların eğitim durumu incelendiğinde İstanbul'un çeşitli semtlerindeki Ermeni ve yabancı mekteplerde okudukları görülmektedir. Okuryazarlık açısından bakıldığında ise 51 farklı grup ortaya çıkmaktadır. Bunlar arasında on üç kişi Türkçe-Ermenice-Fransızca okuryazar olarak fazlalıktadır. Bunun dışındakilere bakacak olursak memurların Ermenice ve Türkçe ile birlikte birkaç dile daha da aşına görülür. Memurların meslek açısından incelediğimizde Ermeni memurlar genel olarak mülazemetle (stajyerlik) olarak göreve başlamışlar, bir süre sonrada bir üst kadroya terfi etmişlerdir. Memurlar arasında yoğunluğun telgraf ve posta merkezlerindeki muhabere yani haberleşme kısmında olduğu görülmektedir. Doksan adet memur içersinden otuz iki kişisi muhabere memuru olarak istihdam edilmiştir. Ayrıca ressam, tabib, mütercim, muallim, mühendis, müfettiş, kaymakam, mutasarrıf, hukukçu ve vali muavini gibi mesleklerde memurların istihdam edildiği alanlardır. Ermeni memurlar başta İstanbul olmak üzere Anadolu, Halep, Priştine, Manastır, Selanik, Rodos, Lazikkiye, Beyrut, Girit gibi bölgelerin önemli kurum ve kuruluşlarında görev almışlardır.

Bunların haricinde doksan adet Ermeni memurdan yirmi iki tanesinin mezhebi Katolik olarak yazılmıştır. Memurlar buldukları görev ve çalışma bakımından bir takım ödüllere layık görülmüşlerdir. On üç memur madalya, on altı memur nişan, yirmi üç memurda çeşitli rütbeleri almışlardır.

Son dönem Osmanlı bürokrasisi hakkında önemli bilgiler içeren bu kayıtlardan Ermeni memurların bürokrasi alanındaki durumu hakkında önemli bilgiler elde

etmekteyiz. Özellikle Ermeni memurlar İstanbul'un önemli kurum ve kuruluşlarında üst mevkilerde yer alarak Osmanlı Devletinin önemli bir parçasını oluşturmuşlardır.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV KAYNAKLARI

(BOA) BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

(BOA, DHSAİD) Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri

B. KAYNAK ESER VE İNCELEMELER

Adak, Engin (2008); *Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Erzincanlı Memurlar*, (Basılmamış Yüksek Lisan Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Akgündüz, Ahmet; ÖZTÜRK, Said; KARA, Recep (2008); *Sorularla Ermeni Meselesi*, Osav, İstanbul.

Akyıldız, Ali (2009); *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul.

And, Metin (2011); *16. Yüzyılda İstanbul (Kent-Saray-Günlük Yaşam)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Basgün, Necla (1970); *Türk-Ermeni İlişkileri Abdülhamid'in Cülusundan Zamanımıza Kadar*, San Matbaası, Ankara.

Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi, (2010); İstanbul.

Büyükkaracı; Süleyman (2003); *İstanbul Ermeni Okulları*, Yelken Basım, Konya.

Çadırcı, Musa (1997); *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Çark, Y. G. Rahip (1953); *Türk Devleti Hizmetinde Ermeniler (1453-1953)*, Yeni Matbaa, İstanbul.

Dabağyan, Levon Panos (2006); *Türkiye Ermenileri Tarihi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Ergin, Osman (1977); *Türk Maarif Tarihi, I-II*, Eser Matbaası, İstanbul.

Eryılmaz, Bilal (1990); *Osmanlı Devletinde Gayrimüslimlerin Yönetimi*, Risale Yayınları, İstanbul.

Findley, Carter (1996); *Kalemiye'den Mülkiye'ye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, (Çev. Gül Çağalı Güven), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Findley, Carter (1994); *Osmanlı Devleti'nde Bürokratik Reform: Babiâli (1789–*

- 1922), (Çev. İzzet Akyol - Latif Boyacı), İstanbul.
- Göyünç, Nejat (2005); *Türkler ve Ermeniler*, (Haz. Kemal Çiçek), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Gültepe, Necati (2009); *Mührün Gücü: İlk Türk-İslam Devletlerinde ve Osmanlılarda Bürokrasi*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Halis, İsa (2005); *Tanzimat Dönemi Eğitim Sistemi ve Yeniden Yapılanma Çalışmaları*, Serhat Kitabevi, Konya.
- İlter, Erdal (1999); *Ermeni Kilisesi ve Terör*, KÖKSAV, Ankara.
- Karataş, İhsan (2009); *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Toplum Hayatı-Bursa Örneği*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul.
- Karayumak, Ömer (2007); *Ermeniler, Ermeni İsyancıları, Ermeni Katliamları*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Kırmızı, Abdülhamit (1998); *II. Abdülhamit Dönemi (1876-1908) Osmanlı Bürokrasisinde Gayrimüslimler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Koçaş, Sadi (1990); *Tarihte Ermeniler ve Türk-Ermeni İlişkileri*, Kastaş Yayınları, İstanbul.
- Kodoman, Bayram (1999); *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Külekçi, Cahit (2010); *Sosyo-Kültürel Açından Ermeniler ve Türkler (İstanbul Ermenileri)*, Kayıhan Yayınları, İstanbul.
- Mantran, Robert (1990); *17. yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, I, (Çevirenler: Mehmet Ali Kılıçbay, Enver Özcan), Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Metin, Halil (1997); *Türkiye'nin Siyasi Tarihinde Ermeniler ve Ermeni Olayları*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Özdemir, Hüseyin (2001); *Osmanlı Devletinde Bürokrasi*, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, Serdar (2008); *Osmanlı Devleti'nde Devşirme Sistemi*, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Özger, Yunus (2010); *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgathlı Devlet Adamları*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Refik, Ahmed (1998); *Eski İstanbul Manzaraları (1553-1839)*, Timaş Yayınları, İstanbul.

Sarıyıldız, Gül den (2004); *Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi*, Der Yayınları, İstanbul.

Sunay, Serap (2007); *II. Abdülhamid Döneminde Balıkesirli Mülki Görevliler Hakkında Bir İnceleme (Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre 1879 -1909)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (2006); *Osmanlı Tarihi, II*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

C. MAKALELER

Akyılmaz, Gül (2007); “Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslimlerin (ve Ermenilerin) İdari ve Siyasi Hakları”, I, *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi- Ermeni araştırmaları Enstitüsü*, Ankara, s. 79-101.

Aslan, Seyfettin; Yılmaz, Abdullah (2001); “Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı ve Düşüncesinin Değişimi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (Dç. Dr. Feramuz Aydoğan’ın Anısına), II, Sayı I, s. 287-297.

Atalar, Münir; Kavaklı, Sibel (2007); “Sağlık Alanında Türk Ermeni İlişkileri”, III, *Hoşgörü Toplumunda Ermeniler*, (Haz. Metin Hülagü, Sülayman Demirci), Orka Matbaacılık, Kayseri. s.365-382

Bilgiç, Veysel (2001); “Osmanlı Devletinde Azınlıklar”, *Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri*, Nobel Basımevi, Ankara, s.77-90

Çadırcı, Musa (1985);” Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Ülke Yönetimi”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, I, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 210-230.

Doğan, İsmail (2003), “Ali Suavi’nin Azınlıklar Eğitimi ve Ermeni Uygulamasına İlişkin Bazı Tespitleri”, *Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri*, Nobel Basımevi, 1. Baskı, Ankara, s.139-145

Eryılmaz, Bilal (2000); “Osmanlı Devletinde Farklılıklara ve Hoşgörüyü Kavramsal Bir Yaklaşım”, *Osmanlıdan Günümüze Ermeni Sorunu*, (Ed. Hasan Celal Güzel), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s.201-210.

Findley, Carter (1895); “19. yy’da Osmanlı İmparatorluğu’nda Bürokratik Gelişme”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, I, İletişim Yayınları, s.259-262.

Gültepe, Necati (1999); “Osmanlılarda Bürokrasi Merkezin Yönetimi”, *Osmanlı VI*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 241-255.

Heper, Metin (1983); “Bürokrasi”, II, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 290-297.

Heper, Metin (1985);”19. yy’da Osmanlı Bürokrasisi”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, I, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 245-258.

Kılıç, Remzi (2007);”Osmanlı Yönetiminde XIX. Yüzyıl Ermeni Okulları ve Faaliyetleri”, *Hoşgörü Toplumunda Ermeniler*, IV, Orka Matbaacılık, Kayseri, s. 77-88.

Kırmızı, Abdülhamit (2003); “Son Dönem Osmanlı Bürokrasisinde Akraba Ermeniler”, *Ermeni Araştırmaları*, VIII, İstanbul, s. 137-152.

Mert, Talip (2000); “ Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler-I” *Arşiv Araştırma Dergisi*, II, İstanbul, s. 97-111.

Sakaoğlu, Necdet (2011); “8500 yıllık İstanbul”, *Ntv Tarih Dergisi (özel eki)*, İstanbul, s.1-42

Uzun, Turgut (2003); “Osmanlı Devletinde Toplumsal Yapı ve Ayrılmakçı Ermeni Hareketinin Doğuşu”, *Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri*, Nobel Basımevi, Ankara, s.191-204.

Weiker, F. Walter(1973); “Osmanlı Bürokrasisi: Modernleşme ve Reform”, *Amme İdaresi Dergisi*, Sayı 1, Cilt 6, Çev: Semay Büyükdavras, Erkan Oyal, s.97-111.

DİZİN

A

Ankara, 11, 15, 16, 19, 26, 27, 28, 36, 38, 39, 40,
46, 47, 49, 57, 58, 75, 76, 102, 103, 117, 133,
134, 135, 142, 143, 145, 148, 154, 155, 156, 157
Avlonya, 55, 140
Avrupa, 17, 39, 42, 43, 143

B

Bâb-ı Asâfi, 13
Bâb-ı Defteri, 13
Babîâli, 17, 19, 20, 21, 23, 39, 43, 67, 155
Balat, 28, 30, 33
Beşiktaş, 31, 34, 47, 102
Beyoğlu, 29, 31, 32, 34, 35, 48, 50, 51, 52, 53, 54,
55, 56, 65, 67, 70, 72, 73, 76, 77, 80, 81, 87, 89,
90, 93, 96, 97, 106, 107, 122, 123, 124, 129,
130, 131, 132, 135, 136, 137, 139, 140, 148, 150
Bizans, 10, 13, 27, 40

D

Dahiliye Nezareti, viii, 15, 22, 24, 43, 63, 154
Dersaadet, 11, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55
devriye-i seneviye, 90, 141
Divan, 13, 14, 66, 84, 120
Divan-ı Hümayun, 22

E

Emlak-ı Hümayun, 151
Ermeni, 3, 4, 5, v, vii, ix, 10, 27, 28, 29, 31, 32, 33,
35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 47, 48, 50,
51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 61, 62, 63, 65, 67,
68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80,
81, 82, 83, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96,
97, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108,
109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117,
118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127,
128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136,
137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 146, 147,
148, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 157

F

Fatih Döneminde, 28
Fatih Sultan Mehmet, 10, 13, 27, 28, 36, 41

G

Galata, 11, 28, 29, 31, 32, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 69,
75, 81, 88, 95, 96, 107, 116, 123, 128, 135, 139,
151
Gayrimüslimler, 11, 35, 36, 155
Gedikpaşa, 30, 34, 35
Genç sancağı, 145, 146, 147

H

Hariciye nezareti, 12, 120
Hariciye Nezareti, 42, 43
Hasköy, 31, 35, 47, 48, 55, 56, 99, 111, 141, 149,
150
Hıristiyan, 11, 40

I

II. Abdülhamit, v, ix, 10, 12, 17, 22, 23, 24, 36, 155
II. Mahmut, 15, 16, 19, 20, 41, 58
II. Mehmet, 15
III. Selim, 16, 58

İ

İstanbul, 3, 4, 5, v, vi, vii, ix, 10, 11, 12, 13, 14, 15,
16, 17, 19, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32,
33, 34, 35, 36, 40, 41, 46, 47, 49, 53, 57, 59, 61,
62, 63, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76,
77, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 92,
93, 94, 95, 96, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 105,
106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115,
116, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125,
128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136,
137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 148, 149,
150, 151, 153, 154, 155, 156, 157
İzmir, 48, 49, 51, 52, 55, 76, 77, 87, 93, 94, 97, 98,
109, 110, 140

K

Kadıköy, 31, 32, 34, 35, 47, 48, 52, 54, 80, 81, 101,
102, 134, 150
kalemiye, 14, 23
Kalemiye, 12, 13, 15, 19, 43, 154
Katolik, 32, 33, 35, 37, 41, 47, 48, 51, 52, 54, 63,
65, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 81,
83, 90, 95, 96, 106, 107, 108, 112, 114, 117,
134, 136, 137, 140, 150, 153
Konstantiniye, 11
Konya, 27, 31, 46, 109, 141, 154, 155
Kosova, 142, 143
Kuruçeşme, 34, 47

M

Madalya, 57, 58
Mekteb-i Maarif-i Adliye, 20
Mekteb-i Mülkiye, 22, 48, 56

N

Narlıkapı, 30, 35
Nişan, 34, 57, 58, 60, 119, 120, 121
Nüfus-ı tezkere-i osmaniyesi, 67, 68, 70, 74, 75, 93,
94, 95, 97, 99, 100, 108, 111, 112, 113, 114,
116, 118, 121, 132, 133, 134, 135, 138, 143,
149, 150, 151

O

Ortaköy, 33, 34, 35, 47, 51, 63, 69, 82, 88, 117
Osmanlı, 5, v, viii, ix, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 46, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 86, 87, 90, 93, 95, 96, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 157

P

Padişah, 14, 15, 17, 22, 61, 66, 98, 145
Pangaltı, 31, 33, 35, 47, 48

R

Rodos, 53, 54, 98, 123, 137, 153
Rumlar, 11

S

Samatya, 28, 41, 47, 48, 94, 144
Sarıyer, 32, 47, 54, 135
Sicil-i Ahvâl İdaresi, 22
Sicill-i Ahvâl, 3, 5, v, vi, ix, 10, 22, 23, 24, 25, 43, 49, 50, 63, 153, 154, 155, 156, 157
Sicill-i Ahvâl defterleri, ix, 10

Sicill-i Ahvâl Komisyonu, ix, 23, 24
Sivil bürokrasi, 17

Ş

Şura-yı Devlet, 61

T

Tahrirat-ı hariciye, 65, 66, 119, 121
Tahrirat-ı Hariciye kalemi, 43
Taksim, 32, 35
Tanzimat, 5, v, ix, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 30, 37, 39, 42, 43, 46, 47, 57, 59, 60, 154, 155, 156, 157
tasdikname, 54, 68, 84, 135, 139, 150
Telgraf ve posta nezareti, 67, 68, 70
Topkapı, 28, 31, 32, 33
Trabzon, 48, 49, 55, 98, 101, 127, 133, 138, 140

Ü

Üsküdar, 29, 32, 33, 34, 35, 47, 48, 54, 56, 113, 121, 135, 151

Y

Y.G. Çark, 42
Yeniçeri, 15, 16
Yenikapu, 30, 33
Yeniköy, 34, 35, 79
Yeşilköy, 32, 33

ÖZGEÇMİŞ

1985 Yılında Kayseri'de doğdu. 1991-1996 yılları arasında Kayseri Cumhuriyet İlköğretim Okulundan mezun oldu. 1996-1999 yılları arasında Kayseri Gültekin Gürkan Orta Okulundan mezun oldu. 2002-2003 yılları arasında Kayseri Kocasinan Lisesinden mezun oldu. 2005 Yılında Erciyes Üniversitesi Yozgat Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümüne girerek 2009 yılında mezun oldu.

2011-2015 yılları arasında Kastamonu İnebolu İlçesinde Aral-Fen Dershanesinde Tarih Öğretmeni olarak görev yaptı.

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI
ORJİNALLİK VE İNTİHAL RAPORU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez Başlığı/Konusu:

Yukarıda başlığı/konusu belirtilen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam ..... sayfalık kısmına ilişkin, .../...../..... tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % ..... 'tır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik ve İntihal Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarını inceledim ve bu Uygulama Esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

03.06.2016

Tarih İmza

Adı Soyadı: HARUN TUNCA

Öğrenci No: 8011020012

Anabilim Dalı: Tarih

Programı: Yakınçağ

Statüsü: Y. Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Prof. Dr. Taha Niyazi KARACA

(Unvanı, Adı Soyadı, İmza)

Ek: İntihal Programı Raporu

